

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ,
МОЛОДІ ТА СПОРТУ УКРАЇНИ
ХМЕЛЬНИЦЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ УПРАВЛІННЯ ТА ПРАВА**

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЮРИДИЧНОЇ НАУКИ

***збірник тез міжнародної наукової конференції
«Десяті осінні юридичні читання»
(м. Хмельницький, 18–19 листопада 2011 року)***

ЧАСТИНА ДРУГА:

Конституційне право
Адміністративне право
Фінансове право
Інформаційне право
Земельне право
Аграрне право
Екологічне право
Природоресурсне право
Трудове право
Право соціального забезпечення

**ХМЕЛЬНИЦЬКИЙ
2011**

УДК 34
ББК 67.0
А 43

А 43 **Актуальні проблеми юридичної науки:** Збірник тез міжнародної наукової конференції «Десяті осінні юридичні читання» (м. Хмельницький, 18–19 листопада 2011 року) : у 4–х част. – Частина друга. – Хмельницький : Видавництво Хмельницького університету управління та права, 2011. – 337 с.

ISBN 978-966-8823-50-3 (повне зібр.)

ISBN 978-966-8823-52-7 (частина 2)

У збірнику представлені кращі тези доповідей, які були оприлюднені на Міжнародній науковій конференції «Десяті осінні юридичні читання», що відбулась у Хмельницькому університеті управління та права 18–19 листопада 2011 року.

Розміщені у збірнику тези доповідей стосуються таких напрямків: «Конституційне право», «Адміністративне право», «Фінансове право», «Інформаційне право», «Земельне право», «Аграрне право», «Екологічне право», «Природоресурсне право», «Трудове право» та «Право соціального забезпечення».

Збірник розрахований на наукових та науково-педагогічних працівників вищих навчальних закладів і наукових установ, студентів, аспірантів та докторантів юридичного напрямку, практичних працівників і широкий читацький загал.

УДК 34
ББК 67.0
А 43

ISBN 978-966-8823-50-3
SBN 978-966-8823-52-7

© Колектив авторів, 2011
© Хмельницький університет
управління та права, 2011

КОНСТИТУЦІЙНЕ ПРАВО

АДМІНІСТРАТИВНЕ ПРАВО

ФІНАНСОВЕ ПРАВО

ІНФОРМАЦІЙНЕ ПРАВО

ЗЕМЕЛЬНЕ ПРАВО

АГРАРНЕ ПРАВО

ЕКОЛОГІЧНЕ ПРАВО

ПРИРОДОРЕСУРСНЕ ПРАВО

ТРУДОВЕ ПРАВО ТА ПРАВО СОЦІАЛЬНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

CONSTITUTIONAL LAW

ADMINISTRATIVE LAW

FINANCIAL LAW

INFORMATION LAW

LAND LAW

AGRARIAN LAW

ENVIRONMENTAL LAW

NATURAL LAW

LABOUR LAW AND SOCIAL SECURITY LAW

В. П. Андрейцева
магістр права юридичного факультету
Київського національного університету імені Тараса Шевченка,
Київ, Україна

ГЕНЕТИЧНИЙ ФОНД УКРАЇНИ ЯК ОБ'ЄКТ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ

Зміцнення здоров'я населення, продовження активного довголіття і тривалості життя людей, подолання демографічної кризи мають для країни пріоритетне значення. Збереження генофонду Українського народу викликано перш за все незадовільною екологічною ситуацією, ускладненою наслідками Чорнобильської катастрофи, погіршеним станом здоров'я населення, критичною демографічною ситуацією, зниженням рівня якості життя більшості громадян. Термін генофонд розуміється – сукупність генів, які є у особи, складають певну популяцію. Іноді під генофондом розуміється вся сукупність видів живих організмів [1].

Генетичний фонд – є досить важливим для кожної держави, тому має мати правову охорону. Від охорони та збереження генофонду України залежить майбутнє нашої держави, оскільки генофонд визначають, як все живе, що є на Землі. Якщо не відбуватиметься належна його охорона та збереження не відомо що буде через десятки років. Людина живе у світі, де користується кожного дня, всіма благами наданих їй природою, тому його збереження є обов'язком кожної людини. Особлива увагу до даного питання зумовлена сьогодишніми, на жаль, не втішними реаліями. Кількість шкідливих викидів в атмосферу, водойми – призводять до погіршення стану навколишнього природного середовища, що в свою чергу призводить до зменшення популяції людства, тварин та рослин. Все це призвело до не втішних показників генофонду нашої держави. Тому одним із напрямів вирішення даної проблеми є його правова охорона. Для належного аналізу нормативно правової бази України, генетичний фонд пропонуємо розглядати як об'єкт правового регулювання.

В Декларації про державний суверенітет України від 16 липня 1990 р. [2], де виділено окремий розділ «Екологічна безпека». В ньому зазначено, що Україна дбає про екологічну безпеку громадян, про генофонд народу, його молоде покоління, а також має право заборонити будівництво та припинити функціонування будь-яких підприємств, установ, організацій та інших об'єктів, які спричиняють загрозу екологічній безпеці. Саме в Декларації вперше було передбачено обов'язок Української держави щодо забезпечення екологічної безпеки та збереження генофонду народу України.

Відповідно до ст. 16 Конституції України передбачено прямий обов'язок держави збереження генофонду Українського народу [3, с. 15]. Держава має застосовувати всі заходи та методи для збереження генетичного фонду України.

Для реалізації вказаної норми було прийнято низку нормативно правових актів. Закон України «Про охорону навколишнього природного середовища» від 25 червня 1991 року, ст. 5 передбачено, що державній охороні і регулюванню використання на території України підлягають: навколишнє природне

середовище як сукупність природних і природносоціальних умов та процесів, природні ресурси, як залучені в господарський обіг, так і невикористовувані в народному господарстві в даний період (земля, надра, води, атмосферне повітря, ліс та інша рослинність, тваринний світ), ландшафти та інші природні комплекси. Державній охороні від негативного впливу несприятливої екологічної обстановки підлягають також здоров'я і життя людей. [4, с. 25]

В ст. 29 Основ законодавства України про охорону здоров'я зазначається, що в інтересах збереження генофонду народу України, запобігання демографічній кризи, забезпечення здоров'я майбутніх поколінь і профілактики спадкових захворювань держава повинна постійно здійснювати комплекс заходів, спрямованих на усунення факторів, що шкідливо впливають на генетичний апарат людини, а також створити систему державного генетичного моніторингу, організувати медико-генетичну допомогу населенню, сприяти збагаченню і поширенню наукових знань в галузі генетики і демографії. Забороняється медичне втручання, яке може викликати розлад генетичного апарату людини. [5, с. 19] Також в даному Законі зазначається, що кожна людина має природне невід'ємне і непорушне право на охорону здоров'я. Суспільство і держава відповідальні перед сучасним і майбутніми поколіннями за рівень здоров'я і збереження генофонду народу України, забезпечують пріоритетність охорони здоров'я в діяльності держави, поліпшення умов праці, навчання, побуту і відпочинку населення, розв'язання екологічних проблем, вдосконалення медичної допомоги і запровадження здорового способу життя.

Постановою Кабінету Міністрів України від 22 червня 1994 року № 429 було затверджено Концепцію пріоритетних напрямів розвитку науки та техніки. В даній Концепції зазначається, що головною метою напряму є розроблення наукових основ охорони здоров'я населення, профілактики захворювань, захисту генофонду України в складних екологічних та соціальних умовах. Науково-технічні розроблення будуть спрямовані на: захист генофонду України, що передбачає вивчення його стану, проведення генетико-гігієнічних досліджень, профілактику спадкових порушень і вроджених вад розвитку, створення комп'ютеризованих прогностичних систем для інтегрального контролю генофонду населення України. [6]

На державному рівні було затверджено Концепцію збереження біологічного різноманіття України від 12 травня 1997 року № 439, [7, с. 623] яка визначила мету щодо покращення стану та відновлення природних і порушених екосистем, підвищення рівня інформованості населення з питань біологічного різноманіття, активізації участі громадян у діяльності щодо його забезпечення, сприяння переходу до збалансованого та ефективного використання природних ресурсів, посилення відповідальності в цій сфері.

Необхідно звернути увагу і на Загальнодержавну програму формування національної екологічної мережі України на 2000-2015 роки яка затверджена Законом України від 21 вересня 2000 року. [8, с. 540] Вона розроблена в контексті подальшої кодифікації екологічного законодавства та відповідно до рекомендацій Всеєвропейської стратегії збереження біологічного різноманіття. На міжнародному рівні Україна стала учасником Конвенції про охорону біологічного різноманіття від 11 червня 1992 року та ратифікувала її законом

України від 29 листопада 1994 року, [8, с. 225] відповідно до якої, біологічні ресурси пов'язуються із біологічним різноманіттям, які включають генетичні ресурси, організми або їх частини, популяції або будь-які інші біологічні компоненти екосистем, які мають фактичну або потенційну користь або цінність для людства.

Відповідно до Закону України «Про Загальнодержавну програму формування національної екологічної мережі України на 2000 – 2015 роки» від 21 вересня 2000 року, біологічне (біотичне) різноманіття – сукупність усіх видів рослин, тварин і мікроорганізмів, їх угруповань та екосистем у межах території України, її територіальних та внутрішніх морських вод, виключної (морської) економічної зони та континентального шельфу. Біологічне різноманіття складається з видового, популяційного, ценотичного, генетичного різноманіття. Людина є невід'ємним елементом біологічного різноманіття і поза ним існувати не може. В Конвенції про охорону біологічного різноманіття (ст. 2) від 5 червня 1992 року, «біологічне різноманіття» означає різноманітність живих організмів з усіх джерел, включаючи, серед іншого, наземні, морські та інші водні екосистеми і екологічні комплекси, частиною яких вони є; це поняття включає в себе різноманітність у рамках виду, між видами і різноманіття екосистем. Однак з даних визначень не зазначається чітко чи є людина компонентом біологічного різноманіття.

Отже, генетичний фонд українського народу є важливим об'єктом для правової охорони. Однак на сьогоднішній день чітко не визначено в законодавстві, що саме є генетичним фондом, які є його складові, чи повною мірою реалізується належна правова охорона генофонду нашої держави на практиці.

Кількість шкідливих викидів в атмосферне повітря, викидів отруйних речовин у водойми та якість продуктів харчування – все це негативно впливає на генетичний апарат живих організмів, тим самим погіршується стан в цілому генетичного фонду людини, тваринного та рослинного світу. Отже, варто більш відповідально підійти до вдосконалення та реалізації норм, пов'язаних із правовою охороною генофонду України, з метою його подальшого збереження.

Використані джерела:

1. <http://dic.academic.ru/dic.nsf/enc1p/13034>.
2. *Відомості Верховної Ради УРСР від 31.07.1990 – 1990 р., № 31, стаття 429*
3. *Офіційний вісник України від 01.10.2010 – 2010 р., / № 72/І Спеціальний випуск /, С. 15*
4. *Відомості Верховної Ради України від 08.10.1991 – 1991 р., № 41.*
5. *Відомості Верховної Ради України. – 1993. – № 4. – Ст.19.*
6. <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi>
7. *Екологічне законодавство України (в 4-х книгах). Книга 3. За загальною редакцією та вступною статтею акад. В.І.Андрейцева. – К., Слово. – 2007.*
8. *Екологічне законодавство України (в 4-х книгах). Книга 3. За загальною редакцією та вступною статтею акад. В.І.Андрейцева. – К., Слово. – 2007.*
9. *Андрейцев В.І. Екологічне право і законодавство суверенної України: Проблеми реалізації державної екологічної політики. – К., НГУ.*

А. В. Андрушко
*кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри трудового, земельного та господарського права
Хмельницького університету управління та права,
Хмельницький, Україна*

ІНТЕРЕСИ ПРАЦІВНИКІВ ПРИ ВИНИКНЕННІ ТРУДОВИХ ВІДНОСИН

Інтеграція українського трудового права в європейську правову систему без забезпечення інтересів працівників потягне за собою необмежені правомочності роботодавців, які проявлятимуться в експлуатації праці, тому що в першу чергу роботодавці зацікавлені у власності, фінансовому та майновому капіталі, стійкому підвищенні прибутку. Інтереси працівників у трудових відносинах у сучасні дні, нажаль, у повній мірі не забезпечуються законодавством, а залежать від мінливої соціальної, економічної та правової політики. Звичайно, інтереси сторін трудового договору різні, але норми права мають відповідно визнавати ці інтереси і прагнути до їх забезпечення. Узгодження інтересів призводить до повного або часткового використання потенціалу, можливостей суб'єктів, а неузгодженість - до конфліктів і втрати як конкурентоспроможності підприємства, так і роботи працівниками. Для уникнення соціального антагонізму необхідним є оптимальний баланс в системі інтересів працівника і роботодавця, досягнення якого є прямим завданням трудового права.

Для довготривалої діяльності підприємства і забезпечення інтересів його основних суб'єктів необхідною є його ефективна робота. Проте, підвищення ефективності підприємства стримується через дисбаланс інтересів роботодавців і найманих працівників. Баланс інтересів ми розглядаємо як узгоджену відповідність прав, вигод, переваг та зобов'язань, відповідальності, при яких досягається ефективність, результативність виробництва. І лише за умови, коли інтереси працівників і роботодавця збалансовані, можна говорити про розвиток підприємства у сучасних жорстких конкурентних умовах. Слід підкреслити, що головним у такому балансі буде те, що його реалізація надасть можливість підприємству роботодавця не тільки розвиватися, але й створити передумови для подальшого економічного росту, оскільки покращаться умови праці, можливості кар'єрного росту, соціальні гарантії, підвищення кваліфікації, перекваліфікації, а проінформованість щодо стратегічних цілей розвитку підприємства зацікавить найбільш кваліфікованих працівників. За сучасних умов незадоволення інтересів як роботодавців, так і працівників, викликане низькою ефективністю використання виробництва і праці. Саме внаслідок низької ефективності підприємств, низькою є і заробітна плата працівників, у свою чергу, витрати на оплату праці високі та й не задовольняють вимоги ні роботодавців, ні найманих працівників.

Крім того, нормативна незабезпеченість інтересів працівників при виникненні трудових відносин, зокрема, підміна трудового договору цивільними угодами на виконання роботи, ігнорування письмової форми трудового

договору, встановлення випробування до видання наказу про прийняття на роботу, написання заяви про звільнення за власним бажанням одночасно із заявою про прийняття на роботу, невідповідність узгодженого розміру заробітної плати від реально виплачуваної, укладення договорів про повну матеріальну відповідальність на роботах, де їх укладення законодавством не передбачене і т.д. свідчить про не відпрацьованість механізму захисту інтересів працівників при виникненні трудових відносин. Слід підкреслити, що зі становленням ринкових відносин формуються якісно нові інтереси працівників, і це має враховуватись сьогодні, в період реформування українського трудового законодавства, адже лише будучи закріпленими в трудовому праві, інтереси набувають правового характеру і суттєво впливатимуть на регулювання трудової діяльності у ринкових умовах.

Особливо велике значення у забезпеченні інтересів працівників при виникненні трудових відносин відіграють профспілкові організації. Так, відповідно до Конвенції МОП № 87 «Про свободу асоціації та захист права на організацію» працівники мають право створювати за своїм вибором організації, вступати до таких організацій для вираження та захисту своїх інтересів. Згідно зі ст. 36 Конституцією України громадяни мають право на участь у професійних спілках з метою захисту своїх трудових і соціально-економічних прав та інтересів. Професійні спілки є громадськими організаціями, що об'єднують громадян, пов'язаних спільними інтересами за родом їх професійної діяльності. Професійні спілки утворюються без попереднього дозволу на основі вільного вибору їх членів. Крім того, правовий статус профспілок як суб'єктів трудового права визначається у главі XVI КЗпП «Професійні спілки», Законі України «Про професійні спілки, їх права та гарантії діяльності» та інших нормативно-правових актах. Законом визначені правничі основи організації та діяльності професійних спілок, норми, що зобов'язують органи державної влади та управління, роботодавців сприяти діяльності профспілок та надавати їм ряд соціально-трудових прав, а також визначення основних понять щодо їх діяльності. Особливості правового статусу професійних спілок обумовлені метою їх створення як представницьких органів працівників, а їхнім основним завданням є представництво та захист трудових і соціально-економічних прав та інтересів членів профспілки. Забороняється будь-яке обмеження прав чи встановлення переваг при укладанні трудового договору в зв'язку з належністю або неналежністю до профспілок чи певної профспілки, вступом до неї або виходом з неї. У виникненні трудових відносин має найбільше проявляється захисна функція профспілок саме у діяльності щодо захисту соціально-трудових прав працівників на цьому етапі правового регулювання. Крім того, перехід до ринкових відносин вимагає підсилення основної функції профспілок - захист інтересів працівників. Саме при цьому дієвим методом реалізації захисної функції стає організація соціального партнерства, як найбільш прийнятної форми взаємовідносин між роботодавцем і працівниками (та їх представниками). Коло партнерської діяльності досить широке – від прямого протистояння своїм партнерам до конструктивної взаємодії. Крім головної захисної функції профспілки виконують й інші функції, частина яких безпосередньо прописана як в нормативних, так і локальних актах. Відомо, що трудові відносини за участю

профспілкових організацій регулюються правом настільки, наскільки це є необхідним для забезпечення представництва і захисту інтересів працівників, успішного функціонування самих профспілок і подальшого розвитку підприємства, держави. Слід підкреслити, що здійснення захисної функції профспілок відбувається в таких організаційно-правових формах як сприяння виникненню трудових, соціально-економічних прав та інтересів працівників та попередження порушень цих прав та інтересів.

Інтереси працівників, які потребують правового закріплення, мають бути науково обґрунтовані, що сприятиме механізму захисту трудових прав, тому дослідження правової природи інтересів працівників в трудовому праві сьогодні є нагальним як для нормотворчої, так і для правореалізуючої практики.

Ю. В. Андрущенко
студентка юридичного факультету
Хмельницького університету управління та права,
Хмельницький, Україна

ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВІДНОСИН ДОБРОСУСІДСТВА

Одною з новинок Земельного кодексу України 2001 р. є інститут добросусідства. Дотримання правил добросусідства є головним обов'язком власників землі та землекористувачів (ст.ст. 91, 96 ЗК України). Про важливість такого інституту земельного права свідчить поява у Земельному кодексі України спеціальної Глави 17 «Добросусідство».

Питання добросусідства як земельно-правового інституту через свою новизну поки-що не стали предметом самостійного наукового дослідження, хоч, без сумніву, цього заслуговують.

Вони спрямовані на врегулювання достатньо актуальної в усі часи проблеми – погодження та захист інтересів власників володінь, що межують між собою, врегулювання протиріч, які виникають при здійсненні прав на своє майно.

Ще римське приватне право відносило їх до сфери правового регулювання. Наприклад добросусідство розглядалося як один із видів обмеження права власності. Спочатку звичаєве право і закон, а в подальшому і преторське право у багатьох відношеннях звужили вільну реалізацію права власності, керуючись «загальним благом» та інтересами окремих осіб, переважно сусідів.[5;с.95].

Уже з радянських часів І.Новицький розглядав обмеження прав на землю в інтересах сусідів як явище приватно-публічного характеру.[6;с.6].

У сучасному праві відносини добросусідства поширюються на всіх власників і землекористувачів, незалежно від форми власності на землю та організаційно-правової форми власників та землекористувачів.[4;с.78]. Приватний характер відносин добросусідства зумовлений юридичною рівністю

та самотійністю учасників цих відносин, врегулюванням спорів у зазначеній сфері, насамперед, у судовому порядку.

На думку, І.Мироненка, положення законодавства, що регулюють земельні відносини добросусідства, є нормативно встановленими обмеженнями щодо здійснення прав на землю (включаючи право власності), які мають на меті забезпечити захист інтересів власників чи землекористувачів сусідніх володінь від можливих порушень при використанні земельних ділянок.

Суб'єктами відносин добросусідства є як власники земельних ділянок, так і землекористувачі. У зв'язку з цим, правила про добросусідство виступають як обмеження щодо здійснення не лише права власності на земельну ділянку, а й інших прав на землю, зокрема права постійного користування земельною ділянкою, оренди, тощо.

Земельний кодекс України чітко не визначає, в яких випадках виникають відносини добросусідства. Наприклад, у ст.170 Цивільного кодексу Азербайджанської Республіки сусідніми визнаються будь-які земельні ділянки чи інша нерухомість, на які може виникнути двосторонній вплив.[2].

Якщо проаналізувати погляди сучасних науковців на питання, що розглядається, то відносини добросусідства можливі лише між власниками та користувачами, земельні ділянки яких мають спільну межу або розташовані недалеко одна від одної.[3;с.99].

Добросусідство можна розглядати як відносини двох і більше осіб, які володіють речовими або зобов'язальними правами на одне і те саме або розташоване в безпосередній близькості майно, що створює ймовірність тривалих порушень прав будь-якої сторони. У відносинах добросусідства сусідніми є не лише прилеглі земельні ділянки, а й ті, власникам або користувачам яких можуть бути заподіяні незручності власником іншої ділянки.[ЗКУ с.322].

Щодо змісту земельних відносин добросусідства, то він полягає в сукупності прав та обов'язків таких відносин. При цьому комплекс цих прав та обов'язків, по суті, є однаковим для кожного власника чи землекористувача. Зміст відносин добросусідства можна визначити, як право кожного власника чи землекористувача вільно використовувати свою земельну ділянку за цільовим призначенням у межах і способами, що не справляють неправомірного впливу на сусідні володіння, а також вимагати від інших власників такого ж використання сусідніх земельних ділянок у той самий час – обов'язок кожного власника (землекористувача) не допускати при цьому заподіяння неправомірного впливу на сусідні земельні ділянки.

Відповідно до положень ст.103 ЗКУ, основним завданням інституту добросусідства є забезпечення обрання власниками та землекористувачами таких способів використання земельних ділянок відповідно до їх цільового призначення, за яких власникам і землекористувачам сусідніх земельних ділянок завдається найменше незручностей та не перешкоджається використовувати земельні ділянки за цільовим призначенням. Власник чи землекористувач не може перешкоджати впливу димом, теплом, шумом чи спричиненню подібних незручностей із сторони сусідньої ділянки, якщо вони не виходять за межі нормально допустимих у конкретній ситуації.

Можна виділити два основні напрями правового регулювання:

❖ Відносини щодо розмежування суміжних володінь і запобігання безпосередньому порушенню меж земельних ділянок.

❖ Відносини щодо здійснення опосередкованих впливів на сусідні земельні ділянки, які не пов'язані з безпосереднім порушенням їх меж.

Особливість правового регулювання відносин добросусідства полягає в тому, що конфлікт інтересів власників суміжних володінь у процесі їх господарської діяльності в принципі неминучий і впливає з суті як даних відносин, так і здійснення суб'єктивних прав.

Безпосереднє порушення меж володінь суміжних власників – це лише поверхнева, найбільш очевидна сторона проблеми. Набагато складніше врегулювати діяльність, яка здійснюється за межами об'єктів права власності, але суттєво впливає на них. Так, якщо в більшості випадків можна вважати, що облаштування на сусідній земельній ділянці декоративного саду йде на благо власнику, то здійснення на цій ділянці хімічного чи іншого шкідливого виробництва суттєво знижує цінність її або ж взагалі робить неможливим використання ділянки для житлового будівництва чи ведення фермерського господарства.

Можна виділити ряд ключових питань про врегулювання опосередкованих впливів на сусідні володіння:

- Встановлення меж, в яких такі впливи є допустимими, тобто до якої міри власник чи землекористувач зобов'язаний терпіти негативні для нього наслідки використання сусідніх земельних ділянок і, відповідно, до якої міри даний суб'єкт, у свою чергу, може правомірно завдавати незручності своїм сусідам;

- Встановлення правових наслідків завдання опосередкованих впливів на сусідні володіння. Це питання ускладнюється тим, що в ряді випадків подібні незручності неможливо усунути взагалі або повною мірою, оскільки вони не є такими, що надають право на судовий захист.

- Встановлення механізмів запобігання надмірним опосередкованим впливам з боку сусідніх власників і землекористувачів. Про можливість вжиття власниками та землекористувачами заходів щодо попередження шкідливого впливу на їх земельні ділянки в сучасному українському законодавстві йдеться у ст.104 ЗКУ, проте навряд чи можна вважати її конструкцію досконалою.

Положення статей ЗКУ, які регулюють питання інституту добросусідства навряд чи можна назвати досконалими, з тієї причини, що більшість з них рідко застосовуються на практиці.

Підсумовуючи усі ці моменти, слід зазначити, що група відносин добросусідства не отримала своєї правової регламентації порівняно із законодавством інших держав, зокрема такі повсякденні питання, як відведення стічних вод, організація стоків з дахів, облаштування виходу вікон на сусідні володіння, сусідське водокористування, встановлення мінімально допустимих відстаней для забудови, здійснення робіт і розміщення насаджень тощо. Тому є підстави вести мову про доповнення законодавства більш розширеними положеннями про врегулювання відносин добросусідства.

Використані джерела:

1. Земельний кодекс України: науково-практичний коментар//За ред. В.І.Семчика. – К., 2004. – 748с.
2. Цивільний кодекс Азербайджанської Республіки. – <http://www.azhumanrights.org/>.
3. Бусуйок Д.В. Обмеження прав на землю за законодавством України. – К., 2006. – 144с.
4. Каракаш І.І. Право собственности на землю и право землепользования в Украине. – К., 2004. – 216с.
5. Мироненко І. Поняття та зміст відносин добросусідства // Автореферат, 2009. – С.95-97.
6. Новицкий И.Б. Право соседства: рамки и значение проблемы // Право и жизнь. – 124. – Кн.5/6,- С.10-21.

Г. В. Артемюк

*студентка Юридичного інституту Національного авіаційного університету,
Київ, Україна*

Р. О. Коніжай

*кандидат юридичних наук, доцент кафедри цивільного та трудового права
Юридичного інституту Національного авіаційного університету
Київ, Україна*

ПРАВИЛЬНЕ ВИКОНАННЯ РІШЕННЯ СУДУ ПРО ПОНОВЛЕННЯ НА РОБОТІ ПРАЦІВНИКА

Поновлення на роботі раніше звільненого працівника завжди було, є та буде актуальним питанням, як для роботодавця, що прийняв відповідне рішення про звільнення, так і безпосередньо для працівника, якого незаконно звільнили.

Перш за все, це обумовлено характером трудових правовідносин, а також правовими наслідками незаконного звільнення, якими є як виконання рішення суду про поновлення на роботі, так і сплата компенсації, стягнення заробітної плати за вимушений прогул працівника, відшкодування моральної шкоди, якщо така була доведена останнім у судовому порядку. На підставі рішення суду, останній видає стягувачеві судовий наказ, який є підставою для виконання судового рішення і на підставі якого, державний виконавець зобов'язаний відкрити виконавче провадження, якщо не закінчився термін пред'явлення виконавчого документа до виконання, він відповідає встановленим вимогам та пред'явлений до виконання до органу державної виконавчої служби за належним місцем виконання рішення [2, ст. 24]. На підставі винесеної постанови про відкриття виконавчого провадження, яка надсилається боржнику, зазначається строк добровільного виконання судового рішення, після спливу якого державний виконавець в примусовому порядку зі стягненням з боржника виконавчого збору та витрат, пов'язаних з провадженням виконавчих дій, зобов'язує виконати рішення суду. Разом із тим, ухвалене судом рішення про

поновлення на роботі незаконно звільненого працівника підлягає негайному виконанню [1, ч. 5 ст. 235]. Тобто, негайному виконанню підлягають рішення про поновлення на роботі чи на попередній посаді незаконно звільненого або переведеного працівника [2, ст. 25].

Але, на нашу думку, завжди виникає конфлікт інтересів. Оскільки Рішення суду, яке набрало законної сили і повинне бути виконаним негайно, роботодавцем не завжди виконується. Хоча про це рішення і про набрання ним сили роботодавець обізнаний, а відтак зобов'язаний виконати його відразу після вручення йому цього рішення. І в даному випадку, якщо працівник не поновлений, видання виконавчого документу повинно було б слугувати підставою для притягнення роботодавця до адміністративної відповідальності за невиконання судового рішення, яке набуло законної сили. А відкриття виконавчого провадження, слугувало б інструментом стягнення до несумлінних працедавців.

Так, першим кроком роботодавця на шляху поновлення працівника на роботі є видання наказу про поновлення працівника на роботі, а запис про звільнення (у разі незаконного звільнення) визнається недійсним. Для виправлення відповідного запису у трудовій книжці поновленого працівника повинен бути відображений запис наступного змісту: *«Запис за № таким-то є недійсним, поновлений на попередній роботі»* [3, абз.3 п. 2.10]

Тобто, характерним при цьому є те, що поновлення на попередній роботі відбувається не з дати винесення судом рішення про таке поновлення, а з дати незаконного звільнення працівника, яка, відповідно до цього рішення, визнається недійсною. Однак, як свідчить практика, коли роботодавці вважають, що видання наказу про поновлення працівника на роботі є фактичним та повним виконанням рішення суду. Так, відповідно до положень п. 34 Постанови Пленуму Верховного суду України «Про практику розгляду судами трудових спорів» [5] рішення про поновлення на роботі вважається виконаним з дня видання власником або уповноваженим ним органом про це наказу. Однак, виконання рішення про поновлення на роботі незаконно звільненого працівника вважається завершеним з моменту фактичного допущення зазначеного працівника до виконання попередніх обов'язків на підставі відповідного акта органу, що прийняв незаконне рішення про звільнення працівника [2, ч. 1 ст. 76]. А це в свою чергу зобов'язує роботодавця вчинити ряд додаткових дій, котрі є способом відновлення порушеного права найманого працівника, а саме: письмово повідомити працівника про його поновлення на роботі, забезпечити фактичний допуск працівника до роботи про що складається відповідний акта про засвідчення фактичного допущення працівника до виконання попередніх обов'язків. [4, п.8.2] Дотримання цих умов гарантує як працівнику так і роботодавцю виконання останнім всіх дій передбачених для відновлення порушеного права.

Як зазначалось раніше, у випадку якщо недобросовісний роботодавець ухиляється від виконання судового рішення, то він буде притягнений до адміністративної відповідальності [2, ч. 2 ст. 76]. У разі повторного невиконання рішення боржником без поважних причин державний виконавець у тому ж порядку накладає штраф на боржника у подвійному розмірі. При подальшому

невиконанні рішення боржником державний виконавець може порушити клопотання перед судом про притягнення до кримінальної відповідальності боржника.

Використані джерела:

1. *Кодекс законів про працю України від 10 грудня 1971 року (Зі змінами та доповненням станом на 19.04.2011 р.)* / [Електронний ресурс] // Режим доступу до джерела: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=322-08&p=1320174624367740>.
2. *Про виконавче провадження: Закон України від 21 квітня 1999 року (Зі змінами та доповненням станом на 08.07.2011 р.)*. / [Електронний ресурс]. // Режим доступу до джерела: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=606-14&p=1320174624367740>.
3. *Про затвердження Інструкції про порядок ведення трудових книжок працівників: Наказ Міністерства праці України, Міністерства юстиції України, Міністерства соціального захисту населення від 29 липня 1993 року № 58. (Зі змінами та доповненням станом на 24.09.2003 р.)*. / [Електронний ресурс]. // Режим доступу до джерела: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=z0110-93>.
4. *Про затвердження Інструкції про проведення виконавчих дій: Наказ Міністерства юстиції України від 15 грудня 1999 року № 74/5. (Зі змінами та доповненням станом на 17.11.2011 р.)*. / [Електронний ресурс]. // Режим доступу до джерела: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=z0865-99&p=1320174624367740>.
5. *Про практику розгляду судами трудових спорів: Постанова Пленуму Верховного суду України № 9 від 06 листопада 1992 року (Зі змінами та доповненням станом на 25.05.1998 р.)*. / [Електронний ресурс]. // Режим доступу до джерела: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=v0009700-92&p=1320174624367740>.

Л. М. Басюр

*студентка Хмельницького університету управління та права,
Хмельницький, Україна*

ОБМЕЖЕННЯ ПРАВ ВИКОРИСТАННЯ ЗЕМЛІ

Конституція України гарантує непорушність права приватної власності на землю, не допускає будь-якого втручання органів держави та місцевого самоврядування у здійснення громадянами чи юридичними особами правомочностей розпорядження, користування і володіння земельними ділянками. Визначення межі державного втручання є проблемою балансу публічних і приватних інтересів, інтересів окремого суб'єкта й інтересів усього суспільства [1, с. 92]. Згідно із ст. 41 Конституції України використання власності не може завдавати шкоди правам, свободам і гідності громадян, інтересам суспільства, погіршувати екологічну ситуацію та природні якості

землі. Конституція України в основу використання землі ставить інтереси громадян і всього суспільства, безпеку довкілля, реалізувати які можна через інститут обмежень прав на землю.

Суб'єктивне право власності на землю як міра можливої та необхідної поведінки власника чи уповноваженої особи має здійснюватися у певних межах з огляду на соціальну функцію права власності на землю з метою забезпечення оптимальної взаємодії публічних і приватних інтересів у використанні землі [2, с. 322]. Визначення міри економічної свободи, міри дозволення є змістом публічного інтересу, оскільки реалізація приватного інтересу не повинна порушувати інтереси суспільства [1, с. 96]. Правові обмеження й обмеження права, а також обов'язки власника в єдності своїй розкривають юридичну природу меж здійснення права власності на землю [2, с. 331]. Тому важливим засобом узгодження приватних і суспільних інтересів є встановлення обмежень прав на землю. Власник у процесі реалізації своїх правомочностей повинен керуватися не лише своїми інтересами, а й інтересами суспільства.

Проблемою визначення суті обмежень права використання землі досліджували такі науковці в галузі земельного права, як О. Самончик, Д. Бусуйок, В. Гуревський, Каракаш, О. Крассов, В. Федорович. Однак багато питань є недостатньо дослідженими і потребують подальшого вивчення, зокрема збалансування приватних і публічних інтересів при встановленні таких обмежень.

Будь-яка людина, яка володіє землею має на меті задовольнити свій земельний чи інший інтерес у суспільному житті. Земельний інтерес – це об'єктивно існуюче особливого роду ставлення соціального суб'єкта до своїх земельних потреб та інших умов життя в широкому розумінні цього слова. Земельний інтерес як різновид екологічного інтересу вимагає розроблення узгоджених підходів до формування екологічних обмежень, які більше стосуються режиму використання земель. Наявність загальнодержавних, колективних (територіальних) та індивідуальних (особистих) земельних інтересів і земельних потреб вимагає правових форм регулювання земельних відносин. Будучи динамічними, правові форми реалізації земельних інтересів постійно вдосконалюються в напрямі найбільш оптимального відображення інтересів відповідних суб'єктів. Ці положення мають враховуватися при формуванні обмежень та обтяжень у використанні земель (3, с. 8-10, 30-31).

В. Носік вважає, що *обмеження права* – це передбачені законом, адміністративним актом чи судовим рішенням або договором дозволи та заборони, що визначають рамки необхідної поведінки власників землі чи уповноважених осіб [2, с. 342]. І. Каракаш зазначає, що *обмеження прав на землю* – це встановлення заборон чи вимог про утримання від здійснення певних дій відносно своєї земельної ділянки [5, с. 83]. На думку В. Федоровича, *обмеженням прав на землю* слід вважати будь-які заборони та вимоги про утримання від вчинення певних дій, що передбачені законодавством для відповідних видів земельних ділянок за наявності певних умов, що не застосовуються відносно інших земельних ділянок аналогічного цільового призначення [6, с. 364].

Обмеження прав на землю в суб'єктивному розумінні можна розглядати в широкому та вузькому значеннях. У широкому значенні обмеження прав на землю в суб'єктивному розумінні передбачає суб'єктивне право та суб'єктивний обов'язок. Особливість обмеження прав на землю як суб'єктивного права полягає в тому, що воно визначає, крім певної міри дозволеної поведінки уповноваженої особи, необхідність утримання від вчинення певних дій з боку зобов'язаної сторони. У вузькому значенні є лише суб'єктивний обов'язок. Обмеження прав на землю як суб'єктивне право можна забезпечити тільки шляхом одночасного покладення на зобов'язаного суб'єкта обов'язку у формі вимоги щодо утримання від вчинення певних дій, якими можуть бути порушені права, що належать уповноваженій особі [7, с. 33-34].

Основна мета обмежень прав на землю – забезпечення нормального функціонування всіх сфер господарювання, промислових об'єктів, об'єктів транспорту, зв'язку та безпечного навколишнього середовища через збалансування приватних і публічних інтересів. Виділяють такі види обмежень прав на землю:

- обмеження прав на землю, що встановлюється в межах зон з особливими умовами землекористування (охоронних зон, зон санітарної охорони, санітарно-захисних зон);
- обмеження прав на землю в інтересах сусідів (добросусідство);
- обмеження прав на землю, пов'язані із встановленням земельних сервітутів.

Г. Аксеньюк виділяв обмеження права землекористування в інтересах сусідів і в загальнодержавних інтересах. Обмеження, встановлені в інтересах сусідніх землекористувачів, здебільшого стосуються будівництва та використання водних джерел. До числа обмежень, встановлених у загальнодержавних інтересах, відносяться обмеження, пов'язані з прокладанням та обслуговуванням електропередач, телеграфної та телефонної електромережі, а також різних радіопередавальних пристроїв; обмеження з санітарною охороною курортів і місцевостей лікувального призначення; водного господарства; на землях, відведених під охоронну зону вздовж повітряних і кабельних ліній зв'язку; в інтересах транспорту і сплаву [14, с. 323-326].

Земельний кодекс (далі – ЗК) України (2001 р.) уперше вводить окремою главою інститут обмеження прав на землю, який ще не є досконалим. Земельний кодекс не розкриває зміст поняття обмежень прав на землю, містить не вичерпний перелік обмежень. Норми статей 111-115 ЗК носять відсилочний характер, у них містяться загальні положення, що потребують уточнення та деталізації. Це ускладнює процес тлумачення таких норм в теорії земельного права та застосування їх на практиці.

Проведений науковий аналіз суті обмеження прав використання землі дозволяє зробити висновки, що обмеження прав повинно забезпечити раціональне й ефективне використання землі, захист публічних інтересів, гарантії захисту прав землевласників і землекористувачів. Лише за такого співвідношення інтересів можна забезпечити рівновагу у земельних відносинах. Цього можна досягти шляхом удосконалення законодавства, що регулює

питання обмежень прав на землю з урахуванням досвіду правового регулювання в історії права.

Використані джерела:

1. Кряжов А. В. Публичный интерес: понятие, виды и защита // Государство и право. – 1999. – №10. – С. 91-99.
2. Носік В. В. Право власності на землю українського народу. – К., 2006. – 544 с.
3. Дорош Й. М. Еколого-економічні основи формування інституту обмежень та обтяжень при використанні земель. – К., 2007. – 236 с.
4. Васильєва М. И. Публичные экологические интересы: проблемы теории // Экологическое право. – 2004.4. – С. 12-20.
5. Каракаш И. И. Право собственности на землю и право землепользования в Украине. – К., 2004. – 216 с.
6. Федорович В. І. Обмеження прав на землю // Проблеми державотворення і захисту прав людини в Україні: матеріали ІХ регіональної наук. – практ. конф. – 2003. – С. 364-366.
7. Бусуйок Д. В. Обмеження прав на землю за законодавством України. – К., 2006. – 144 с.
8. Зарубежный опыт: теория и практика: земельные реформы в странах Восточной Европы // Вопросы экономики. – 1991. – № 6. – С. 122-124.
9. Черкаська Н. В. Обмеження прав на земельні ділянки: Автореф. дис. канд. юрид. наук. – Х., 2008. – 19 с.
10. Курдиновский В. И. К учению о легальных ограничениях права собственности на недвижимость в России. – О., 1899. – 387 с.
11. Синайский В. И. Русское гражданское право: Вып. 1. Общая часть. Вещное право. Авторское право, – К., 1917. – 300 с.
12. Шершеневич Г. Ф. Учебник русского гражданского права. – М., 1914. – Т. 1. – 483 с.
13. Ерофьев Б. В. Основы земельного права (теоретические вопросы). – М., 1971. – 328 с.
14. Аксененок Г. А. Земельные правоотношения в СССР. – М., 1958. – 424 с.
15. Самончик О. А. Ограничение права землепользования сельскохозяйственных предприятий. – М., 1989. – 95 с.

Н. А. Бедюк
студентка юридичного факультету
Київського національного університету імені Тараса Шевченка,
Київ, Україна

СПІВВІДНОШЕННЯ АДМІНІСТРАТИВНОГО ПРОЦЕСУ І АДМІНІСТРАТИВНОЇ ПРОЦЕДУРИ

У сучасній науці адміністративного права не існує спільної думки щодо визначення таких понять як «адміністративний процес» та «адміністративна процедура». Одні дослідники розглядають їх як частину і ціле, а інші — навпаки розділяють їх. Для того, щоб визначити наявність або відсутність зв'язку між цими термінами потрібно окремо проаналізувати природу і зміст цих понять.

Отже, якщо ми кажемо про адміністративний процес, то в адміністративній науці виділяють декілька визначень цього поняття. Відповідно до *управлінського (широкого) підходу адміністративний процес* — це процес виконавчої і розпорядчої діяльності органів державного управління[1,с.24]. Таке визначення вперше було сформульоване у 1957 р. Г.Петровим. Пізніше прибічники цього ж підходу (Ю.Козлов, А.Дьомін, В.Сорокін) визначали адміністративний процес як процесуальну діяльність у сфері управління і функціонування виконавчої влади.

Представники *юрисдикційного (вузького) підходу* (О.Чернявський, С.Котюргін, Б.Габрічідзе) визначають адміністративний процес як встановлену законодавством діяльність з вирішення суперечок між сторонами адміністративних правовідносин, які не перебувають між собою у відносинах службового підпорядкування. Тобто адміністративний процес виступає водночас способом забезпечення обов'язковості норм матеріального права та забезпечення заходів примусу до осіб, які порушують ці норми[2,с.136]. Т.Довгань пропонує розглядати у вузькому значенні адміністративний процес як провадження в справах про адміністративні правопорушення й застосування до правопорушників адміністративних стягнень.

Існує також *судочинський підхід* до розуміння адміністративного процесу, за яким дане поняття розглядається виключно як судовий розгляд публічно-правових спорів, віднесених до компетенції судів. В межах цього підходу виділяють ще і окремі види адміністративного процесу: 1)управлінський процес — це правозастосовна діяльність адміністративних органів; 2)адміністративний процес як окремий вид судового процесу, тобто адміністративне судочинство.

В.Бевзенко і А.Комзюк зазначають, що адміністративний процес — це урегульовані нормами адміністративно-процесуального права правовідносини, які виникають між адміністративним судом, сторонами та іншими учасниками судової справи, з приводу розгляду та вирішення цим судом публічно-правових спорів. Представники цієї точки зору розглядають адміністративний процес виключно як судовий процес(*судовий підхід*)[3,56].

Щодо *адміністративної процедури*, то під нею слід розуміти певний встановлений нормами законодавства порядок розгляду і вирішення адміністративних справ суб'єктами державно-владних повноважень. До моменту

набуття Україною незалежності потреба законодавчого визначення адміністративної процедури не було, адже держава зосереджувала у своїх руках усі сфери суспільного життя і рішення приймалися нею самостійно. І.Голосніченко визначає адміністративну процедуру як діяльність щодо прийняття адміністративних актів. Він розглядає адміністративну процедуру як одну з частин адміністративного процесу. На думку Р.Мельника адміністративна процедура — це правова категорія, для якої є характерним позасудовий характер[3,57].

Є поширеною думка, що «процес» треба розглядати як родове поняття, а «процедуру» — як видовий термін, для якого є характерним родові ознаки «процесу». Так, наприклад, О.Лагодова надає поняттю адміністративної процедури інше значення — поетапний порядок вирішення суперечок між сторонами адміністративних правовідносин, які не перебувають між собою у відносинах службового підпорядкування[4,с.18].

З вище сказаного можна зробити висновок, що адміністративний процес складається з декількох взаємопов'язаних адміністративних процедур (етапів): звернення до адміністративного суду; відкриття провадження в адміністративній справі; підготовче провадження; судовий розгляд справи; винесення судового рішення і т.д. Тобто таке співвідношення процесу і процедури витікає саме з судового підходу розуміння адміністративного процесу. Але може виникнути питання, щодо того чи не співпадає визначення поняття «адміністративної процедури» з поняттям «адміністративне провадження», під яким слід розуміти єдність послідовно здійснюваних дій і процедур, спрямованих на розгляд і вирішення індивідуально-конкретних адміністративних справ. Хоча на думку Р.Куйбіди і В.Тимощука процедура — це законодавчо встановлений порядок розгляду та вирішення справа, а провадження — це безпосереднє втілення порядку розгляду і вирішення саме конкретної справи. Але ця думка є досить спірною.

Аналізуючи визначення адміністративного процесу і адміністративної процедури, хочеться навести деякі аргументи, які істотно відрізняють ці поняття один від одного, а саме:

- Для процесу характерна динаміка (певний рух, постійна зміна дій) під час розгляду справи, а адміністративна процедура не наділена такою ознакою[3,17];
- Обов'язковим для адміністративного процесу є оцінка поведінки учасників управлінських відносин. Адміністративна процедура, як правило не вимагає такої оцінки;
- На відміну від адміністративної процедури, адміністративний процес ініціюється шляхом звернення фізичної (юридичної) особи до адміністративного суду про порушення її законних прав та інтересів (як адміністративний судовий процес);
- Адміністративна процедура — це вираження організаційно-розпорядчої та виконавчої діяльності суб'єктів публічного управління, а адміністративний процес — це перш за все, механізм захисту порушених прав та інтересів громадян і юридичних осіб органами, наділеними державно-владними повноваженнями;

- Якщо розглядати адміністративну процедуру виключно як діяльність, пов'язану з прийняттям актів, то вона виступає як складова адміністративного права, а адміністративний процес виділяється як окрема, незалежна від адміністративного права, галузь права;

- Для адміністративної процедури є характерною певна «свобода» розсуду органу під час нормотворчої діяльності, а в адміністративному процесі орган суду під час винесення вироку керується виключно вже встановленими нормами адміністративного законодавства;

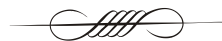
- Рішення прийняті у межах адміністративного процесу і процедури мають різну правову природу: постанова або ухвала в процесі; розпорядження, наказ — в процедурі, і різний порядок прийняття цих рішень;

- Різний суб'єктний склад: в адміністративній процедурі органи виконавчої влади, а в адміністративному процесі — фізичні, юридичні особи і органи суду.

Але, на нашу думку, між цими поняттями існують і спільні ознаки. Так, наприклад, для адміністративного процесу і процедури є характерним певна стадійність. Для них притаманна одна мета — сприяння захисту прав фізичних і юридичних осіб шляхом розгляду справи в судовому порядку (адміністративний процес) або прийняття акту, який містить певну норму (адміністративна процедура). Адміністративний процес і процедура є тим механізмом, за допомогою якого органи державної влади здійснюють свої державно-владні повноваження. Отже, проаналізувавши відмінні і спільні ознаки, які притаманні для адміністративного процесу і адміністративної процедури, ми приходимо до висновку, що хоча адміністративна процедура і виступає складовою галузі адміністративного права, але вона знаходиться в певному зв'язку і з адміністративним процесом.

Використані джерела:

1. Кузьменко О. Адміністративний процес: сутність і структура// *Право України.*- 2003.-№ 2.-24с.
2. Гнатюк С.С. Зміст та ознаки адміністративного процесу (теоретичний аспект)// *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ.*-2006.-№3.-136с.
3. Комзюк А.Т., Бевзенко В.М., Мельник Р.С. Адміністративний процес України: Навч. посіб. -К.:Прецедент, 2007.- 56-57с.
4. Лагода О. Адміністративна процедура, її значення та місце в адміністративно-процесуальній діяльності//*Право України.*-2006.-№4.-17-18с.

Ю. О. Бойко
студент юридичного факультету
Хмельницького університету управління та права,
Хмельницький, Україна

ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ПРАВА ЗЕМЛЕКОРИСТУВАННЯ

В роботі було розглянуто проблеми правового регулювання земельних відносин в сучасній Україні, а саме права землекористування, зокрема було зроблено комплексний аналіз правового становища землекористувачів в Україні, досліджено окремі види землекористування та проведено дослідження правового закріплення системи прав та обов'язків землекористувачів в контексті загальних проблем земельного права.

Дослідивши проблему правового забезпечення землекористування на сучасному етапі проведення земельної реформи, можна зробити висновок, що право землекористування є одним із головних земельних прав, але цей правовий інститут не досить розвинутий і механізм реалізації цього права майже не розроблений, особливо це стосується права концесійного землекористування.

Проведений у роботі аналіз поняття та значення землекористування та проблем його правового забезпечення дозволив дійти нижчевикладених висновків.

Конституція України проголосила, що «земля є основним національним багатством, що перебуває під особливою охороною держави» (ст. 14). Тим самим зумовлено високе публічно-правове значення земельних відносин, а саме відносин землекористування, оскільки саме особа, яка використовує «основне національне багатство» має раціонально і дбайливо використовувати цей важливий природний ресурс.

В процесі проведеного дослідження було з'ясовано, що право користування землями в останній період практично здійснюється переважно в формі оренди земель. Право постійного користування земельною ділянкою залишено у Земельному кодексі лише щодо земель державної або комунальної власності і лише для підприємств цих форм власності.

Право оренди земельної ділянки належить як громадянам, так і юридичним особам України, а також іноземним суб'єктам (громадянам, особам без громадянства, іноземним юридичним особам, іноземним державам, а також міжнародним об'єднанням і організаціям). ЗК вірніше, ніж спеціальний Закон про оренду землі, визначає осіб-орендодавців: ними є власники земельних ділянок або уповноважені ними особи.

Землі мають не лише економічне, господарське, а й важливе соціальне та екологічне значення, а тому вони повинні виконувати функції не лише обслуговування інтересів власника, а значною мірою і інтересів усього суспільства та інших осіб (не власників). З цим, зокрема, пов'язана і можливість обмежень прав на землю, яка передбачена нормами Глави 18 ЗК. Стаття 111 Кодексу закріпила ряд конкретних видів обмежень (обтяжень) прав власника на використання земельної ділянки: заборону на її передачу в оренду (суборенду), провадження окремих видів діяльності, тощо. На мій погляд в цій статті ЗК не

досить детально вказані підстави цих обмежень. Тому зміст цієї статті повинен бути розширений.

Детальною в ЗК є регламентація відносин по набуттю і реалізації права на землю (Розділ IV). Цей важливий розділ поєднує адміністративно-правові, земельно-правові та цивільно-правові способи набуття права користування земельними ділянками.

ЗК детально регламентує підстави припинення прав на землю, значна частина з яких теж є спеціальними.

З огляду на вищевикладене, можна зазначити, що проблемою правового регулювання землекористування на даному етапі є відсутність у Земельному кодексі, інших актах законодавства України визначення чіткого механізму реалізації права землекористування. Тому, вважаю за доцільне запропонувати відокремити норми права землекористування в один систематизований нормативно-правовий акт, який би детально регламентував відносини землекористування в Україні.

Використані джерела:

1. Конституція України від 28.09.1996 // Відомості Верховної Ради України. – 1996. № 30. – ст. 141
2. Земельний Кодекс України від 25 жовтня 2001 р.// Відомості Верховної Ради України.
3. Закон України «Про оренду землі» від 6 жовтня 1998 р //Відомості Верховної Ради України. – 1998. – № 46-47. – Ст. 280.
4. Бусуйок Д. Земельний кодекс України: проблеми реалізації (за матеріалами методичного семінару) // Право України. – 2002. – № 8– С. 133-134.
5. Титова Н. Новий Земельний кодекс України: позитивні та негативні аспекти // Право України. – 2002. – № 4 – С. 70-76.

В. І. Бредіхіна

кандидат юридичних наук,

доцент кафедри екологічного права Національного університету

«Юридична академія України імені Ярослава Мудрого»

Харків, Україна

ЩОДО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ТЕРИТОРІЇ УКРАЇНИ

Забезпечення екологічної безпеки, як складової національної безпеки, є на сьогодні однією з найактуальніших проблем, які постають у процесі подальшої розбудови соціальної, правової держави в Україні.

У цьому зв'язку нагально виникають питання захисту життєво важливих інтересів громадян, суспільства і держави від внутрішніх та зовнішніх екологічних загроз, надзвичайних ситуацій техногенного та природного характеру. Законодавством, зокрема, визначаються наступні загрози, які можуть

бути джерелами екологічної небезпеки для України: розв'язання сучасної війни або локальних збройних конфліктів, виникнення глобальних техногенних екологічних катастроф за межами України і на її території, значний антропогенний вплив та техногенна перевантаженість території нашої держави, негативні екологічні наслідки Чорнобильської катастрофи, неефективне використання природних ресурсів, широкомасштабне застосування екологічно шкідливих і недосконалих технологій, неконтрольоване ввезення в Україну екологічно небезпечних технологій, речовин, матеріалів, негативні екологічні наслідки оборонної та військової діяльності, природні катаклізми тощо [1].

Отже, навколишнє природне середовище і природні ресурси території України є об'єктом національної безпеки. Надзвичайно високий, економічно та екологічно необґрунтований рівень господарського освоєння території України суттєво підвищує ризик виникнення надзвичайних ситуацій техногенного та природного характерів і, як наслідок, створює потенційну загрозу для життя і здоров'я населення.

На сьогоднішній санітарно-епідемічний та екологічний стан території України, рівень природно-техногенної безпеки характеризується: а) високим рівнем забруднення навколишнього природного середовища багатьох регіонів, недостатнім розвитком екологічної інфраструктури; б) наявністю значних територій, використання яких законодавчо обмежується та вимагає спеціального охоронного режиму господарювання (територія радіаційного забруднення внаслідок аварії на Чорнобильській АЕС, санітарно-захисні та охоронні зони підприємств промисловості, транспорту та зв'язку, об'єкти природно-заповідного фонду тощо); в) наявністю територій, що зазнають постійного впливу небезпечних геологічних процесів.

Правове регулювання у сфері забезпечення екологічної безпеки території України здійснюється на основі адміністративно-територіального поділу країни, відповідно до цільового призначення земель, в залежності від ступеню забрудненості територій та за іншими критеріями.

Так, для створення повноцінного та безпечного життєвого середовища населення України, на підставі результатів оцінки природних і антропогенних чинників, з урахуванням економічних, екологічних, географічних та інших особливостей регіонів, Генеральною схемою планування території України визначаються за видами та режимами переважного використання: – території з інтенсивною, переважно промисловою, міською житловою та громадською забудовою (зона урбанізації); – території переважно агропромислового виробництва та сільської забудови (зона сільського господарства); – території та об'єкти природно-заповідного фонду, ліси, водно-болотні угіддя, землі водного фонду, рекреаційного та оздоровчого призначення, інші природні території (зона національної екологічної мережі); – території (зона) радіаційного забруднення, в тому числі відчуження та безумовного (обов'язкового) відселення, гарантованого добровільного відселення, посиленого радіоекологічного контролю [2].

На цих територіях в залежності від екологічного стану передбачаються заходи щодо стабілізації техногенних навантажень, екологічного оздоровлення місцевості, поліпшення якості навколишнього природного середовища,

раціонального використання природних ресурсів, вдосконалення систем розселення та забезпечення сталого розвитку населених пунктів з метою забезпечення екологічної безпеки населення.

За сучасних умов великої ваги набуває також санітарно-епідеміологічна безпека території України. Відповідними Правилами санітарної охорони території України передбачені заходи, спрямовані на запобігання занесенню та поширенню на територію нашої держави особливо небезпечних, інфекційних хвороб та ввезенню на територію України товарів, хімічних, біологічних і радіоактивних речовин, відходів та інших вантажів, небезпечних для життя та здоров'я людини [3].

В'їзд на територію України транспортних засобів, ввезення або транзит через її територію вантажів, товарів та інших предметів, у тому числі продуктів харчування і продовольчої сировини, лікарських засобів, біологічних, хімічних і радіоактивних речовин, а також матеріалів і відходів, внаслідок контакту з якими може відбутися інфікування або виникнути небезпека для життя й здоров'я населення, дозволяється лише після їх огляду працівниками санітарно-карантинного підрозділу, а також за наявності супровідної документації, оформленої відповідно до вимог санітарного законодавства та міжнародних договорів України.

Використані джерела:

1. *Про основи національної безпеки України: Закон України від 19.06.2003 р. № 964-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 39. – Ст.351.*
2. *Про Генеральну схему планування території України: Закон України від 7.02. 2002 р. № 3059-III // Там же. – 2002. – № 30. – Ст. 204.*
3. *Про затвердження Правил санітарної охорони території України: Постанова Кабінету Міністрів України від 22.08.2011 р. № 893 // Офіційний вісник України. – 2011. – № 65. – Ст. 2538.*

Л. С. Бринза

*студентка Київського національного університету імені Тараса Шевченка,
Київ, Україна*

ЗАКОННІ ІНТЕРЕСИ ПРАЦІВНИКІВ У СФЕРІ ПРАЦІ

Серед юридичних засобів забезпечення потреб особи важливе місце посідають суб'єктивні права та законні інтереси. І тоді як природа суб'єктивних прав знайшла своє відображення в наукових дослідженнях, категорія «законного інтересу» досі залишається маловивченою. Особливо це стосується науки трудового права. Діючий Кодекс законів про працю (далі – КЗпП), закріплюючи перелік основних трудових прав працівників, лише в ст. 199 вживає термін «інтереси» щодо неповнолітнього при розірванні з ним трудового договору на вимогу батьків [1]. Разом з тим, ряд статей визначають інтереси сторін трудових відносин, які за своїм змістом практично тотожні законним інтересам. Проте, ні

діючий КЗпП, ні проект Трудового кодексу України не відносять законні інтереси працівників до об'єктів правового захисту поряд з трудовими правами. Тому дослідження даної категорії на сьогодні є актуальним.

В філологічній літературі поняття «інтерес» вживається в кількох смислових значеннях і трактується як зацікавлення кимось, чимось; вигода; потреба [2; 249]. У загальносоціологічному значенні категорія «інтерес» розуміється як об'єктивно існуюча і суб'єктивно усвідомлена соціальна потреба, як мотив, стимул, збудник, спонукання до дії; у психології – як ставлення особистості до предмета, як до чогось для неї цінного, такого, що притягує [3; п.3.1.]. Конституційний Суд України тлумачить поняття «охоронюваний законом інтерес» як прагнення до користування конкретним матеріальним та/або нематеріальним благом, як зумовлений загальним змістом об'єктивного і прямо не опосередкований у суб'єктивному праві простий легітимний дозвіл, що є самостійним об'єктом судового захисту та інших засобів правової охорони з метою задоволення індивідуальних і колективних потреб, які не суперечать Конституції і законам України, суспільним інтересам, справедливості, добросовісності, розумності та іншим загальноправовим засадам [2].

Отже, законні інтереси регулюють ту сферу відносин, заглиблення в яку для суб'єктивного права законодавець вважає неможливим або недоцільним. Вони є простим дозволом, до якого можна застосовувати відоме правило: «Дозволено все, що не забороняється законом». Інтерес, навіть перебуваючи під охороною закону чи права, на відміну від суб'єктивного права, не має такої правової можливості, як останнє, оскільки не забезпечується юридичним обов'язком іншої сторони. Законний інтерес відбиває лише легітимне прагнення свого носія до того, що не заборонено законом, тобто тільки його бажання, мрію, а, отже – й не юридичну, а фактичну (соціальну) можливість.

Тепер спробуємо на конкретних прикладах прослідкувати категорію законних інтересів в трудовому праві. Так, ст. 25 Закону України «Про відпустки» [4] закріплює обов'язок роботодавця надавати відпустку без збереження заробітної плати певним категоріям працівників (ветеранам війни, особам, які мають особливі заслуги перед Батьківщиною, інвалідам I та II груп, особам, які одружуються, працівникам у разі смерті рідних по крові або по шлюбу, працівникам, допущеним до вступних іспитів у вищі навчальні заклади, ветеранам праці тощо). Можливість вказаних категорій отримати відпустку без збереження заробітної плати встановленої тривалості, забезпечена юридичним обов'язком роботодавця, складає зміст їх суб'єктивного права. А в ст. 26 даного Закону сформульована норма іншого змісту, відповідно до якої за сімейними обставинами та з інших причин працівнику може надаватися відпустка без збереження заробітної плати. На підставі даної норми у працівника також з'являється можливість отримання короткострокової відпустки без оплати. Але за своїм змістом така можливість – всього лиш простий юридичний дозвіл (тобто законний інтерес), оскільки їй кореспондує не обов'язок, а право роботодавця надати працівнику бажану відпустку.

Інтереси працівників та можливості їх відпочинку враховуються також при складанні графіків відпусток (ч. 9 ст. 10 Закону «Про відпустки»). При цьому варто зазначити, що тут враховуються також й інтереси роботодавця в

безперервній роботі підприємства, установи чи організації. Тому, якщо інтересам працівників буде відповідати надання їм відпусток в один період, то вони задоволені не будуть, так як це суперечитиме інтересам виробництва, а, отже, і роботодавця.

Законний інтерес працівника в тимчасовому переведенні його на іншу роботу в разі простою оснований на ст. 34 КЗпП і означає, що при зупиненні роботи на певному підприємстві, зумовленому організаційними, технічними умовами чи іншими обставинами, він може певний час працювати на іншій роботі для збереження заробітної плати, трудового стажу тощо. Надання працівнику роботи на умовах неповного робочого часу (ст. 56 КЗпП) також виражає його законний інтерес (за винятком окремих категорій працівників, для яких це є правом).

До законних інтересів можна віднести і зацікавленість працівника в підвищенні посадового окладу в межах норм посадових окладів, встановлених в положенні про оплату праці конкретного підприємства. Сюди ж відноситься і бажання працівника отримувати заробітну плату, що більша мінімальної.

Ч. 3 ст. 42 Закону України «Про охорону праці» [5] зазначає, що не можуть бути ущемлені будь-які законні інтереси працівників у зв'язку з виконанням ними обов'язків уповноважених найманими працівниками осіб з питань охорони праці.

У проекті Трудового кодексу України [6] вживається термін «інтереси працівників» замість законних інтересів. Хоча, проаналізувавши відповідні положення проекту, можна прийти до висновку, що маються на увазі саме законні інтереси (наприклад, свобода об'єднання працівників для захисту своїх прав та інтересів – ст. 3; розірвання трудового договору з неповнолітнім працівником на вимогу батьків, якщо це відповідає його інтересам – ст. 112 тощо).

Варто погодитись з О.В. Абрамовою, що законні інтереси не отримують прямого закріплення в нормах права, але вони ґрунтуються на конкретній нормі, що міститься в конкретній статті, пункті нормативного акту, колективного чи індивідуального трудового договору [7; 9].

Отже, для трудового права категорія законного інтересу має значну вагу, оскільки дозволяє забезпечувати ґрунтуються на правових нормах та принципах потреби, прагнення працівників в користуванні певними матеріальними чи нематеріальними благами, які в силу певних обставин не знайшли регламентації в нормах закону.

Використані джерела:

1. Кодекс законів про працю від 10.12.1971 р. // Відомості Верховної Ради УРСР – 1971 р. – № 50. – ст.375.
2. Ожегов С.И., Шведова Н.Ю. Толковый словарь русского языка – М., 1998. – 576 с.
3. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням 50 народних депутатів України щодо офіційного тлумачення окремих положень частини першої статті 4 Цивільного процесуального кодексу України (справа про охоронюваний законом інтерес) від 1 грудня 2004 року // [Електронний ресурс]. Режим доступу: www.rada.gov.ua

4. *Про відпустки: Закон України від 15.11.1996 р. // Відомості Верховної Ради – 1997. – № 2. – ст.4*
5. *Про охорону праці: Закон України від 14.10.1992 р. // Відомості Верховної Ради. – 1992. – № 49. – ст.668.*
6. *Проект Трудового кодексу України №1108, підготовлений до другого читання // [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://portal.rada.gov.ua>.*
7. *Абрамова О.В. Законный интерес как категория права и специфика его проявления в трудовом праве // Журнал российского права. – 2007. – №8. – с.3-11.*

Н. О. Вальчук

*студентка Хмельницького університету управління та права,
Хмельницький, Україна*

КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ДЕРЖАВНО-ЦЕРКОВНИХ ВІДНОСИН В УКРАЇНІ

Сучасна ситуація в українському суспільстві характеризується зростанням інтересу до релігії. Потрібно констатувати, що релігія стала впливовим чинником соціального життя нашої держави, який суттєво впливає на процеси розвитку самого суспільства.

Якщо дивитись з позицій світового досвіду, то загалом в сучасній Україні взаємовідносини між державою і церквою мають досить демократичний вигляд. Стосовно вільного прояву власної релігійної позиції в нашій державі склалась достатньо сприятлива ситуація. Держава не тільки проголошує, але й намагається в повній мірі гарантувати можливості реального втілення принципів свободи світогляду та віросповідання.

Взаємостосунки між релігійними організаціями та державою протягом історії людства були і є досить багатоманітними у своїх проявах. Якщо їх узагальнити, то отримаємо декілька підходів.

Одним з перших видів державно-церковних відносин можна назвати злиття держави та релігійної організації. Протилежним йому виступає антагоністичне ставлення. Проміжним варіантом є відокремлення церкви від держави, або навпаки. Наша держава проголосила свій вибір останнього варіанту шляху [1,ст.35;2,ст.5].

Неврахування релігійних чинників, або й створення несприятливих умов для суспільного життя Церкви може призвести до появи протиріч, а в критичних ситуаціях і до протистояння всередині самої держави.

Будь-яке релігійне об'єднання послідовників певного віросповідання відрізняється від інших суспільних інститутів об'єднувальним характером. І якщо є релігійні організації для задоволення релігійних потреб людини, то існують також інші, створені віруючими за межами релігійної сфери для задоволення культурних, освітніх, політичних потреб та інтересів. (братства, товариства, партії і т.п.) [2,ст.10,ст.23]. Саме останні є найбільш дієвою

соціальною силою. Церква, як соціальний інститут, часто відіграє роль соціального компенсатора, допомагає зменшити деструктивний вплив існуючих суспільних протиріч. Релігійна організація виконує специфічну комунікативну функцію, яка виражається в спілкуванні віруючих як в межах релігійного об'єднання так і поза ним.

В часи трансформаційних соціальних процесів, коли державна система регуляції часто буває неспроможною зберегти мирне співіснування своїх громадян, Церква може допомогти в регулюванні суспільних відносин, поведінки, вчинків віруючих через власні нормативні установки.

Якщо держава враховує релігійний фактор, то він сприяє вирішенню інтересів суспільства і підтримує державницькі устремління. Але якщо держава відсторонюється від співпраці з релігійними організаціями, то вони починають реалізовувати виключно власні інтереси, або й інтереси іншої держави. Така ситуація може призвести до загрози національній безпеці тій країні де проводить свою діяльність така релігійна організація.

З вищезгаданих причин є не оправданим, а може й загрозливим продеклароване взаємне невтручання держави і Церкви. Безумовно назріло питання, щодо вдосконалення правової бази, яка регулює стосунки Церкви та держави, а також враховувала релігійні особливості на регіональному рівні. Напевно чинний Закон України «Про свободу совісті та релігійні організації» потребує оновлення, адже він прийнятий більше ніж 20 років тому [2, розд. VI]. З того часу наша країна пережила багато змін і нині діюче законодавство навряд чи в змозі в повній мірі адекватно реагувати на різноманітні ситуації церковного життя, а значить не дозволить в достатній мірі гарантувати права людини. Наше законодавство про державно-церковні відносини не має чіткої розробленої концепції та механізмів регуляції стосунків між релігійними організаціями та державою. Тому під час проявів державно-церковних протиріч використовуються не унормовані підходи та методи, які часто є волюнтаристськими проявами суб'єктів такого виду відносин. На регіональному ж рівні це може призвести до більш серйозних наслідків, призвести до відкритих конфліктів, а навіть загрози людському життю. Неадекватна, а часто і не компетентна реакція органів державної влади, особливо на місцях, на міжконфесійні конфлікти також не сприяє суспільній стабільності. А такі прояви аж ніяк не допомагають гідно представити Україну на міжнародній арені.

Назріла нагальна необхідність створення більш дієвої концепції державно-церковних відносин в нашому суспільстві.

Статус релігійних організацій в державі є невирішеною проблемою і несе в собі не тільки церковну характеристику, але й юридичну сторону. Напевно саме тут і потрібно розпочати діалог між Церквою та державою по врегулюванню відносин між ними. Як приклад можна привести недостатньо законодавчо урегульованість місіонерської діяльності, особливо на регіональному рівні. Таким чином, спеціальний нормативний документ по регуляції місіонерської діяльності з однієї сторони був би спрямований на охорону релігійних організацій, а з іншої – на охорону різних прав жителів і гостей країни.

Як підсумок, треба констатувати той факт, що вже назріла необхідність ґрунтовного перегляду державної політики щодо Церкви. Вона мала б допомагати встановленню соціальної злагоди та гармонії у державно-церковних відносинах. Головною метою у формуванні державної політики має бути пошук шляхів консолідації всіх громадян.

Використані джерела:

1. Конституція України // Відомості Верховної Ради України, 1996, N 30 (23.07.96), ст. 141
2. Закон України Про свободу совісті та релігійні організації (Із змінами і доповненнями) // Відомості Верховної Ради УРСР, 1991, N 25 (18.06.91), ст. 283.

Т. В. Виговська

*кандидат біологічних наук, доцент,
доцент кафедри філософії та соціально-гуманітарних наук
Хмельницького університету управління та права
Хмельницький, Україна*

ДЕЯКІ АСПЕКТИ ПОРУШЕННЯ ПРАВА ХМЕЛЬНИЧАН НА БЕЗПЕЧНЕ ДОВКІЛЛЯ

Досягнення екологічної безпеки на Хмельниччині, тобто стану захищеності навколишнього середовища області від порушення його екологічної рівноваги, має бути метою діяльності влади і населення регіону. Екологічна безпека має забезпечуватись системою організаційно-правових, економічних, технічних, санітарно-гігієнічних та інших заходів. Систему цих заходів передбачено ЗУ «Про охорону навколишнього природного середовища» [4, 64]

Про рівень екологічної безпеки населення можна судити по рівню його захворюваності і смертності. Захворюваність населення можна вважати найчутливішим показником, який характеризує вплив середовища на людину, однак статистичні показники захворюваності не завжди достовірні. Показники смертності, навпаки, вважаються більш достовірними.

На Хмельниччині загальна захворюваність населення підвищена. Середня сумарна кількість захворювань становить 120 тисяч випадків на 100000 осіб і відстає лише від такої у промислових регіонах. Середня кількість померлих з усіх причин становить 15 тисяч осіб на 100000 населення, що також є досить високим показником [1, 35]. Щороку спостерігається зменшення кількості населення Хмельниччини на 10-12 тис. осіб через перевищення смертності над народжуваністю. Отже, демографічні показники свідчать про порушення екологічної безпеки в регіоні з хорошими природно-кліматичними умовами та багатим видовим різноманіттям.

Причин порушення екобезпеки регіону є багато. Але зупинимось лише на деяких із них. Із Переліку видів діяльності та об'єктів, що становлять підвищену

екологічну небезпеку на Хмельниччині в даний час представлені більше половини [3,465-466]. Першим об'єктом у цьому списку є ХАЕС із 2-ма існуючими енергоблоками та 3 і 4-м застарілими, обгорілими і зруйнованими, але запланованими для добудови. При цьому порушується законне право громадян Хмельниччини на повну і достовірну інформацію про стан об'єкта та ігнорується їх право на участь у прийнятті важливих екологічних рішень. До цього часу немає результатів екологічної експертизи проектів добудови 3-го і 4-го енергоблоків та не проведено референдум серед населення області про згоду на їх добудову. І це при тому, що події на АЕС в Японії показали як небезпечно концентрувати енергоблоки неподалік один одного, та в багатьох країнах світу планують поступово закривати АЕС.

Не варто забувати про ракетне минуле Хмельниччини. Більше 100 ракетних ШПУ були розміщені в густонаселених регіонах області і виводились з експлуатації із значними порушеннями вимог екологічної безпеки [2,18]

Поширення базових станцій мобільного зв'язку в регіоні без належної оцінки їх впливу на населення додає небезпечних впливів електромагнітного випромінювання, якого і так достатньо в сучасному життєвому середовищі хмельничан. В той же час контроль цього впливу здійснює лише СЕС яка сама видає дозволи на їх розміщення. Дана проблема потребує серйозного вивчення зі сторони передових НДІ України. Але вже нині онкологи відзначають стрімке зростання захворюваності на рак мозку серед молодих людей, що може бути пов'язано із захопленням як мобільним зв'язком, так і комп'ютерною технікою, особливо безпроводним Інтернетом.

На Хмельниччині практично відсутній контроль за таким серйозним фактором як міський шум. Якщо на виробництві за шумними технологіями ще є нагляд, то за межами території виробництва цей фізичний фактор знаходиться поза контролем. В той же час вже показана навіть мутагенна дія шуму.

Масове вирубування зелених насаджень, захоплення вистиланням бруківки замість зелених газонів, забудова парків і скверів не підвищує, а знижує екологічну безпеку громадян, які повинні вимагати від влади відповіді за такі рішення і відстоювати свої законні права на безпечне довкілля.

Використані джерела:

1. В.А. Барановський: *Екологічний атлас України*. – К: Географіка. – 2000, С. 35.
2. Виговська Т.В. *Екологічний вплив ракетної техніки на довкілля Хмельниччини.*// *Екологічний вісник*, 2006. – №1. – С 18-20.
3. *Екологія і закон*. Книга 2. –К: Юрінком Інтер. – 1997, С 465-466.
4. *Екологічна енциклопедія у 3 т./Редколегія: А.В. Толстоухов (головний редактор) та ін.* – К.: ТОВ «Центр екологічної освіти та інформації», 2006. – Т.1: А-Е, С 64.

А. А. Вовк
*студентка юридичного факультету
Хмельницького університету управління та права,
Хмельницький*

ПРАВОВІ АСПЕКТИ НАДАННЯ ПІЛЬГ ЯК ВИДУ СОЦІАЛЬНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ: ВІТЧИЗНЯНИЙ ТА ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД

В Україні різного роду пільгами користується 13 млн. чоловік. Існує 611 видів пільг, часто сумнівних, на які бюджет витрачає близько 40 млрд. грн. щорічно. За оцінками парламентарів, лише п'ята частина людей, що користуються пільгами відноситься до малозабезпечених [1]. Активізація досліджень проблем правового регулювання соціального забезпечення пільгами відбулася у другій половині 90-х років ХХ століття. Проте, у вітчизняній науковій літературі проблема соціального забезпечення пільгами належного рівня розробленості ще не отримала. Основною метою надання пільг є збереження чи поповнення бюджету сім'ї з метою забезпечення гідного рівня життя, не нижче мінімального прожиткового мінімуму. Пільги надаються винятково в адресному порядку, особам, статус яких визначений чинним законодавством, так як в Україні створена розгалужена система державної підтримки соціально незахищених верств населення, яка включає в себе у випадках, визначених законом, не лише грошові виплати, але й певні пільги. Ними може скористатися лише окрема категорія громадян, яка володіє певним статусом, що закріплений у законодавстві. Цим визначені пріоритети соціальної політики України, визнана перевага загальнолюдських цінностей перед іншими, так як метою надання пільг є покращення стану соціально вразливих суб'єктів соціального забезпечення. Загальних критеріїв надання пільг не передбачено, тому у чинному законодавстві необхідною має бути уніфікація законодавства щодо надання визначення. У даному нормативному акті доцільним буде закріплення: поняття пільг, їх види, мети надання, порядок та умови надання, терміни надання та форми надання пільг. Протягом тривалого періоду часу ведуться дискусії щодо доцільності заміни пільг як виду соціального забезпечення грошовою компенсацією. Можливо така зміна була б оправданою, так як змогла б дозволити поповнити бюджет особи з метою забезпечення членам сім'ї достатнього рівня життя. Необхідно змінити на законодавчому рівні перелік осіб, які претендують на отримання пільг, так як окремі категорії є досить забезпеченими особами і пільг їх не потрібно, так як ними вони не користуються. Закріплюючи перелік пільг для кожної соціально незахищеної чи доволі «захищеної» категорії, законотворчі очевидно не врахували того, що крім закріплення пільги як вид соціального забезпечення повинні бути профінансовані.

Для того, щоб реформування системи пільг відбулося позитивно, необхідно проаналізувати досвід зарубіжних країн щодо надання пільг та компенсацій та обрати Україні найкращий варіант. Так, у Фінляндії пільг небагато. Натомість має місце розвинута система надання державою допомог і дотацій з державного бюджету (на компенсацію частки витрат на оплату

перебування в лікарні чи ліків, якими люди з хронічними захворюваннями змушені користуватися постійно). Пільги надаються ветеранам війни, інвалідам, депутатам парламенту, пенсіонерам, їх небагато і вони мають низку обмежень. Ветерани війни мають право на безкоштовний проїзд у міському транспорті, але для цього вони повинні подати відповідні довідки та отримати безкоштовний багаторазовий квиток – електронну картку без наявності якої його оштрафують. Ветерани війни мають право на безкоштовне перебування в санаторії для зміцнення здоров'я один раз на рік. Пільги не надаються багатодітним родинам та самотнім матерям (батькам), але існують інші форми допомоги: «пакет для новонародженого», який держава дарує всім жінкам, які народжують у Фінляндії, незалежно від їх громадянства включає все необхідне для дитини в перший рік життя. У Німеччині пільг майже не існує. Право на деякі пільги мають ті, хто отримує від держави соціальну допомогу. Регулювання пільг для окремих груп населення Німеччини покладене на пільгове податкове законодавство. У багатодітних родинах, наприклад, за кожную дитину мати отримує податковий бонус. Оподаткування неодружених і сімейних є різним, що стимулює до створення родини. Такі пільги, як безкоштовний проїзд на транспорті, безкоштовне користування телефоном тощо – в Німеччині неможливі, оскільки більшість компаній є приватними [2; с. 41].

В Іспанії, право на пільги мають: молодь, яка навчається, багатодітні родини (з трьома і більше дітьми), пенсіонери. У молоді пільг небагато: проїзд на міському транспорті та вхід до музею – за половину вартості квитка. Багатодітним родинам надається знижка на проїзд у міському та міжміському транспорті у межах країни близько 20 %, знижка при купівлі житла – до 40 %, пільгова оплата за навчання дітей в університеті, за перебування дитини в дошкільному закладі. Надаються підручники, талони на харчування у шкільній їдальні. Найбільше пільг мають люди похилого віку: за рахунок дотацій місцевої влади, значно дешевше коштує проїзд у міському транспорті, окуляри можна придбати за півціни (пільга поширюється на пенсіонерів з інших країн Євросоюзу, які постійно мешкають в Іспанії). Найбільше пільг у Польщі мають ветерани війни та колишні репресовані. Вони отримують постійну доплату до пенсії та пільги на проїзд. Замінили єдиною компенсаційною доплатою плату за телефон, за страхування автомобіля, за викуп квартири у приватну власність. Тому ветеран війни сам вирішує, на що витратити кошти [2; с. 41].

Розпочате в 2001 році реформування системи надання соціальних пільг триває досі та залишається вкрай гострим та актуальним питанням і потребує принципово нових підходів до його вирішення. При всій різноманітності поглядів окремих дослідників на проблеми соціальних пільг можна констатувати, що в них відчувається практично однакове ставлення до проблеми – майже всі відзначають що фактичний обсяг пільг та соціальних виплат, встановлених законодавством, не відповідають конституційним засадам і реальним потребам суспільства, а можливості їх фактичного отримання громадянами додатково обмежуються підзаконними актами.

Механізм надання пільг є недосконалим та демонструє прорахунки щодо єдиного реєстру пільговиків (деякі пільговики не використовують чи майже не використовують право безплатного проїзду у міському чи приміському

транспорті). Невизначено залишається державна політика щодо заміни пільг за соціальною ознакою на адресну соціальну допомогу, як це наприклад зроблено у Російській Федерації. Тому цілком справедливо можна стверджувати про те, що більшість пільг фактично є «декларативним» видом соціального забезпечення, що ставить під сумнів доцільність їх закріплення та існування. Задля врегулювання зазначеної проблеми прийнята відповідна Стратегія метою якої є визначення напрямів реформування системи надання пільг, підвищення її ефективності та посилення адресності, зокрема, удосконалення порядку ведення обліку наданих пільг, а також визначення фактичних розмірів відповідних бюджетних витрат. Її реалізація до 2012 р. мала забезпечити: упорядкування системи надання пільг, спрямування відповідних бюджетних видатків на підтримку найменш захищених верств населення, ефективне використання бюджетних коштів; ведення обліку фактично спожитих послуг і наданих пільг, визначення фактичного розміру відповідних бюджетних витрат[3]

Тому, на нашу думку реформування законодавства щодо надання даного виду соціального забезпечення повинне проходити з урахування завдань прийнятої стратегії та позитивного досвіду зарубіжних країн.

Використані джерела:

1. 3 Нового року над українцями проведуть соцексперимент // <http://www.epravda.com.ua/news/2010/12/23/263379/>.
2. Кошелева Г., Крютченко В. Пільги в країнах ЄС і система соціального забезпечення у США // Соціальний захист. – 2005. – № 5 – С. 41.
3. Про схвалення Стратегії упорядкування системи надання пільг окремим категоріям громадян до 2012 року: розпорядження Кабінету Міністрів України від 03.06.2009 р. № 594-р. // ОВУ. – 2009. – № 42. – Ст. 1416.

Я. Г. Галєсєвцева

*студентка факультету права та соціального управління
Донецького державного університету управління,
Донецьк, Україна*

ТРУДОВИЙ ДОГОВІР: РЕАЛІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Відповідно до ч.1 ст.43 Конституції України, кожен має право на працю, що включає можливість заробляти собі на життя працею, яку він вільно обирає або на яку вільно погоджується. Конституційне право на працю найчастіше реалізується через укладення трудового договору, на підставі якого виникають трудові відносини працівника з роботодавцем, що неминуче тягне за собою включення цих суб'єктів у складну систему відносин, які регулюються нормами трудового права. І ефективність такого регулювання залежить від того, наскільки якісно і правильно оформлений трудовий договір. Практика свідчить, що юридично грамотне оформлення трудового договору дає можливість уникати

зайвих проблем, пов'язаних з його виконанням, навіть у разі виникнення трудового спору надає роботодавцеві певних переваг.

В юридичній літературі питанням, пов'язаним із застосуванням трудового договору, присвячені дослідження Н.Б.Болотіної, О.Гевела, С.Сільченка, П.Д.Пилипенко, В.І.Прокопенко та інших.

Трудовий договір займає особливе місце у трудовому праві (регулюється розділом 3 Кодексу законів про працю України). Він є оптимальною правовою формою для реалізації можливостей отримання прибутку роботодавцем і отримання матеріального та морального заохочення найманим працівником. Це найдієвіший засіб розв'язання суперечностей та досягнення узгоджених дій між учасниками трудових відносин. Саме за його допомогою суб'єкти права реалізують свої спільні інтереси.

Законодавство України про працю надає трудовому договору нормативний характер, але з розвитком суспільства, насамперед, при зміні політичного ладу, все більше виявляються певні протиріччя в цьому інституті трудового права. При зміні соціалістичного ладу на капіталістичний у трудові відносини було привнесено ознаку купівлі-продажу робочої сили, при цьому не відбулося суттєвих змін у нормативно-правовому регулюванні.

Доцільність аналізу питань правового захисту трудових правовідносин підвищується і у зв'язку з перспективою прийняття нового кодифікованого акта, що висуває вимогу до науковців уважно аналізувати правові норми і надавати обґрунтовані пропозиції щодо усунення в них протирічч [1, 65].

До новацій укладання трудового договору, згідно з проектом Трудового кодексу України (далі – пТКУ), слід віднести порядок укладання трудового договору. Так, відповідно до ст. 38 пТКУ, трудовий договір може бути укладений в будь-який час до початку роботи, тобто працівник конкретного підприємства (установи) ще до свого звільнення, може укласти трудовий договір з іншою юридичною особою. Водночас, згідно зі ст. 38 чинного Кодексу законів про працю (в подальшому КЗпП), власник або уповноважений ним орган (в подальшому роботодавець) має право затримати працівника, який подав заяву про звільнення на два тижні (за випадком окремих випадків, передбачених законом). І може статися так, що працівник найшов іншу, більш вигідну для нього роботу і подав заяву про звільнення. Його затримали на роботі на два тижні, а за цей час вакансія була зайнята іншою особою. Згідно зі згаданою статтею пТКУ, така ситуація неможлива. Працівник до звільнення може укласти договір з іншою юридичною (фізичною) особою.

Але, на думку О.Галиці, є і недолік цього положення. Якщо укладено трудовий договір, то працівнику доцільно приступити до роботи через 10–15 днів. Про це необхідно було б вказати в законі. Може статися так, що особа уклала трудовий договір і продовжує працювати на старому місці, можливо, взагалі передумала переходити на іншу роботу тощо. Доцільно було б встановити термін, в період якого працівник повинен приступити до роботи якщо договір укладений заздалегідь [2, 97].

Трудовий договір, як правило, укладається у письмовій формі. Хоча і усна форма не забороняється. Варто зазначити, що письмова форма трудового договору за сучасних умов економічної нестабільності видається найбільш

оптимальною. Особливо збільшується її значення з підвищенням ролі договірної регулювання праці, з розширенням прав підприємств як у регулюванні власне трудових відносин, так і відносин щодо додаткового соціального забезпечення працівників. Як вірно зазначає С. Сільченко, письмова форма трудового договору дисциплінуватиме як працівника, так і роботодавця, гарантуватиме дотримання інтересів обох сторін. При цьому створюються умови для двостороннього узгодження умов найму, що є практично неможливим у разі застосування усної форми правочину [3, 23].

На думку В.Роя, голови Федерації профспілок працівників малого та середнього підприємства України у Трудовому кодексі потрібно закласти обов'язковість (а не можливість, як у нинішньому проекті) укладення письмового трудового договору роботодавця і найманого працівника (або письмовий колективний договір). Потрібно максимально чітко викласти положення про письмову трудову угоду конкретного роботодавця з конкретним працівником – що в такій угоді може бути виписано за взаємною згодою, а що категорично не може. Часто, навіть дуже часто, ці договори матимуть формальний характер. Або будуть укладені з явними преференціями для роботодавця – найманий працівник, потерпаючи від безробіття, змушений буде погоджуватися на таке. Але це тільки попервах. Коли працівник не зможе захистити себе таким договором у суді, то наступного разу він поставиться до його укладання інакше. Крім того, В.Рой зовсім не впевнений, що кожний роботодавець захоче фіксувати на папері умови праці, які дискримінують найманого працівника. Йому краще як сьогодні – реально дискримінація є, а на папері – все чисто й законно.

Проектом Трудового кодексу України (ст.54 пТКУ), на відміну від КЗпП, передбачено визнання трудового договору недійсним. До таких умов відносяться укладання трудового договору: 1) під впливом оман, погрози, примушення, а також на невідповідних для працівника умовах внаслідок використання його важкого матеріального стану; 2) без наміру встановити трудові відносини; 3) з особою, яка визнана недієздатною або не досягла п'ятнадцяти років. Недійсність окремих умов трудового договору не тягне за собою визнання недійсним всього договору. В цьому випадку можна просто внести зміни в трудовий договір за згодою сторін. Наприклад, договір укладений з неповнолітнім без згоди батьків або інших осіб, які їх замінюють; якщо така згода передбачена законом, договір буде вважатися дійсним, коли така згода буде отримана [2, 98].

Отже, трудовий договір посідає особливе місце в трудовому праві. На підставі трудового договору виникають трудові відносини працівника з роботодавцем, що неминуче спричиняє включення цих суб'єктів у цілу систему відносин, які регулюються трудовим правом. Разом з тим існує певна низка спірних питань, пов'язаних з укладанням трудових договорів, які вимагають подальшого дослідження та нормативного врегулювання.

Використані джерела:

1. Васильченко Н. *Правова проблема форми трудового договору // Підприємництво, господарство і право.* – 2010. – № 9. – С.65-67.
2. Галиця О. *Новачі проекту Трудового кодексу України з питань укладання трудового договору // Юридичний журнал.* – 2011. – № 2(104). – С.97-99.

О. О. Галус
*старший викладач кафедри конституційного,
адміністративного та фінансового права
Хмельницького університету управління та права,
Хмельницький, Україна*

ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ВИБОРЧОГО ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ

Вибори є найбільш регламентованою формою безпосереднього народовладдя в Україні, що є цілком виправданим, оскільки вибори проводяться систематично. Нормативно-правова база, що регулює порядок проведення виборів, досить обширна. Вибори в Україні регулюються, перш за все Розділом 3 Конституції України, який має назву «Вибори. Референдум». Конституція України закріплює лише засадничі положення щодо виборів. Основними законодавчими актами, які регулюють порядок проведення виборів є Закони України «Про вибори Президента України», «Про вибори народних депутатів України», «Про вибори депутатів Верховної Ради Автономної Республіки Крим, місцевих рад та сільських, селищних, міських голів», «Про Центральну виборчу комісію» та «Про Державний реєстр виборців».

Разом з тим виборчому законодавству України притаманна нестабільність, відбуваються постійні зміни виборчих систем, виборчих процедур тощо. Так, у жовтні 2011 року у Верховну Раду України подано п'ять проектів Закону України «Про вибори народних депутатів України», що є логічним, оскільки незабаром розпочнеться виборчий процес чергових парламентських виборів.

Наявність трьох виборчих законів не призвело до ефективного проведення виборів на всіх рівнях. Якщо порівняти всі три законодавчих акти, то можна побачити певні неузгодженості у регулюванні одних і тих же питань. Зокрема, ці неузгодженості стосуються визначення суб'єктів виборчого процесу, черговості етапів виборчого процесу, початку та закінчення виборчого процесу різних видів виборів, системи виборчих комісій, порядку складання списків виборців, процедури голосування (початку голосування, закриття виборчих дільниць), припинення діяльності виборчих комісій, процедури оскарження дій, бездіяльності під час виборів та багато інших.

Проаналізуємо детальніше підходи виборчих законів до регулювання однотипних виборчих процедур. Наприклад, на виборах народних депутатів та Президента суб'єктами виборчого процесу визнаються блоки партій, а на місцевих виборах – лише місцеві організації політичних партій. Довірені особи та уповноважені представники кандидата на пост Президента виступають суб'єктами виборчого процесу, у той час як уповноважені особи, представники

партій та довірені особи кандидатів у депутати місцевих рад, кандидатів на посаду сільського, селищного, міського голови не є такими.

Порядок складання та уточнення списку виборців різниться при різних видах виборів. Так, при виборах Президента України позовна заява про уточнення списку виборців може бути подана до суду не пізніше ніж за одну годину до закінчення голосування (ч.6 ст.32 Закону України «Про вибори Президента України»). На місцевих виборах така заява подається до суду в порядку, встановленому Кодексом адміністративного судочинства України (ч.8 ст.31 Закону України «Про вибори депутатів Верховної Ради Автономної Республіки Крим, місцевих рад та сільських, селищних, міських голів»). Згідно з ч.3 ст.173 Кодексу адміністративного судочинства, позовну заяву про уточнення списку виборців може бути подано не пізніше як за два дні до дня голосування. Такі різні підходи до визначення строків звернення до суду щодо уточнення списку виборців створюють перешкоди для реалізації виборцями свого активного виборчого права.

Визначення у виборчих законах годин, протягом яких проводиться голосування також неоднакове. Так, у день виборів Президента України голосування проводиться з 8 до 20 годин, виборів народних депутатів – з 7 до 22 години, а місцевих виборах – з 8 до 22 години. На нашу думку, необхідно запровадити єдиний час початку та закінчення голосування на всіх виборах (наприклад, з 7 до 22 години), що надасть виборцям можливість безперешкодно проголосувати.

Виборчі закони по-різному визначають і момент закінчення виборчого процесу. Так, виборчий процес парламентських виборів завершується через п'ятнадцять днів після дня офіційного оприлюднення ЦВК результатів виборів народних депутатів, а виборчий процес президентських та місцевих виборів – офіційним оприлюдненням результатів виборів. При цьому Закон України «Про вибори Президента України» ототожнює термін офіційного оприлюднення результатів виборів з їх офіційним оголошенням, яким потрібно вважати оголошення головуючим на засіданні Центральної виборчої комісії результатів виборів Президента України. Закон України «Про вибори народних депутатів України» передбачає, що не пізніш як на п'ятий день з дня встановлення результатів виборів Центральна виборча комісія офіційно оприлюднює результати виборів у газетах «Голос України» та «Урядовий кур'єр». Закон України «Про вибори депутатів Верховної Ради Автономної Республіки Крим, місцевих рад та сільських, селищних, міських голів», в свою чергу, визначає, що не пізніш як на п'ятий день після проведення виборів територіальна виборча комісія приймає рішення про результати виборів та публікуються в пресі повідомлення про результати голосування, обраних депутатів місцевих рад та сільських, селищних, міських голів.

Не сприяє ефективності проведення виборів в Україні і суперечність цих виборчих законів з процесуальними нормативно-правовими актами, зокрема з Кодексом адміністративного судочинства України, зокрема щодо форми звернення до суду, строків і т.п.

Неодноразово авторитетними міжнародними організаціями (зокрема, Венеціанською комісією), науковцями та практиками ставилося питання про

кодифікацію виборчого законодавства України. Вона допомогла б уніфікувати виборчі процедури президентських, парламентських та місцевих виборів. Такий законодавчий акт сприяв би встановленню єдиних процедур на виборах, унеможливив би зміну виборчих норм під час виборчого процесу в Україні тощо. До Верховної Ради України було подано два проекти Виборчого кодексу України, зокрема № 4234 від 19.03.2009 р., (поданий І.Крілем), № 4234-1 від 23.03.2010 р., (поданий Ю.Ключковським, С.Гриневецьким, С.Подгорним та ін).

Проаналізувавши зміст трьох виборчих законів можна прийти до висновку, що уніфікації потребують норми щодо: принципів виборчого процесу; визначення суб'єктів виборчого процесу; початку та завершення виборчого процесу; черговості етапів виборчого процесу, порядку складання та уточнення списку виборців; територіальної організації проведення виборів (порядок створення та межі виборчих округів, єдині підходи до створення виборчих діляниць тощо); порядку формування та організації діяльності виборчих комісій; висування та реєстрації кандидатів; порядку голосування та підрахунку голосів виборців; порядку офіційного оприлюднення результатів виборів; порядку оскарження рішень, дій, бездіяльності суб'єктів виборчого процесу тощо.

Отже, уніфікація виборчих процедур сприятиме посиленню гарантій виборчих прав громадян України, забезпеченню рівності прав суб'єктів виборчого процесу та значно спростить процедури парламентських, президентських та місцевих виборів.

Г. В. Галькевич

*студентка І факультету Національного університету
«Юридичної академії України імені Ярослава Мудрого»,
Харків, Україна*

ДО ПИТАННЯ ГРОМАДЯНСЬКОЇ ОСВІТИ У СУСПІЛЬСТВІ

Основою демократичного ладу є людина, спроможна розкрити його потенціал, для якої демократія є природним середовищем задоволення особистих та суспільних інтересів. Саме за демократії розквітає громадянське суспільство. Сучасна демократія вимагає від особи не лише політичної активності, а й усвідомлення нею власної ролі і значення в житті суспільства, а також дії у відповідності до власних переконань і цінностей.

Важливими етапами на шляху українського суспільства до демократичної консолідації є виховання толерантності, поваги до прав людини, вміння долати стереотипи, знаходити компроміс. Необхідно, щоб громадяни знали свої права і обов'язки, були впевнені, що можуть впливати на зміни в суспільстві, дотримувались закону, мислили критично і незалежно. Громадяни демократичного суспільства повинні мати уявлення про устрій держави та суспільства, а також володіти демократичними цінностями і первинними знаннями в галузі права. Політичні та правові знання і культура потрібні

сьогодні будь-якій людині незалежно від її професії та статі, оскільки, живучи в суспільстві, вона неминуче повинна взаємодіяти з іншими людьми та державою [1, с. 14].

Громадянська освіта – це вимога часу, тому розвиток та вдосконалення її системи є актуальним завданням для всіх демократичних країн. Багатий досвід громадянської освіти накопичено в умовах зрілих демократій Великої Британії, США, Канади, Франції, Італії, Нідерландів та інших, де створено різноманітні підручники, розроблено навчальні курси, діють науково-методичні центри, налагоджено відповідну підготовку та перепідготовку вчителів. Значних зусиль щодо розвитку освіти для демократії докладають і посткомуністичні країни: Польща, Румунія, Латвія, Росія. Поширювати громадянську освіту в Україні покликана система соціальних інститутів: освітні виховні заклади, сім'я, громадські організації та асоціації, засоби масової інформації. Її розвиток передбачає включення проблематики формування культури громадськості до дослідницьких програм та планів освітніх і наукових закладів, розробку відповідних навчальних курсів і методичних матеріалів, підготовку та перепідготовку педагогів, широке залучення до цієї справи неурядових громадських організацій та батьків. Школа являє собою полігон для підготовки майбутніх громадян демократичного суспільства. Навчання основам демократії треба поширювати за межі офіційної освітньої програми

Для розповсюдження ідей громадянської освіти, впровадження її в навчально-виховні заклади, виходячи з умов, які склалися у вітчизняній системі освіти, на мій погляд необхідно: проведення широкого обговорення щодо важливості громадянської освіти (або освіти для демократії) у суспільстві, використовуючи ЗМІ, круглі столи, конференції для педагогічної громадськості за участі науковців; запровадження постійно діючих семінарів з проблем громадянської освіти; залучення до обговорення та співробітництва громадські організації, асоціації, батьків; включення проблематики громадянського суспільства та формування політичної культури громадян до дослідницьких програм та планів навчальних та наукових закладів; вивчення та узагальнення міжнародного досвіду освіти для демократії, висвітлювання його в фахових журналах, на науково-теоретичних і практичних конференціях та семінарах.[2,159]

Ще один напрямок реформування змісту освіти полягає у введенні нових предметів, що донедавна не вивчалися в школі. До таких відносяться «Екологічна освіта», «Освіта про здоровий спосіб життя», «Громадянська освіта», яка у широкому сенсі розуміється, як така, що націлена на передачу знань та формування навичок, що необхідні громадянину для існування в суспільстві. Так, в деяких зарубіжних країнах викладання знань та розвиток вмінь відбувається через впровадження окремого предмету «Громадянознавство». Це ми бачимо на прикладі Франції, де предмет «Громадянознавство» входить до базового компоненту. Як окремий предмет «Громадянознавство» також викладається і в початковій школі Бельгії.

Актуальність запровадження громадянської освіти в Україні обумовлена тим, що формування демократичної громадськості є нагальною потребою усіх розвинених держав, а надто тих, що здійснюють суспільно-політичну

трансформацію. Мета громадянської освіти – сформувати особистість, якій притаманні демократична громадянська культура, усвідомлення взаємозв'язку між індивідуальною свободою, правами людини та її громадянською відповідальністю, готовність до компетентної участі в житті суспільства.

Використані джерела:

1. *Громадянське суспільство в сучасній Україні: специфіка становлення, тенденції розвитку* / Заг. ред., кер. авт. кол. Ф.М.Рудич. – К. : Парлам. вид-во, 2006. – С.14.
2. *Колодій А. На шляху до громадянського суспільства: теоретичні засади, соціокультурні передумови демократичної трансформації в Україні.* – Л.: Червона калина, 2002. – С.159.

А. В. Глупак

*студентка магістратури юридичного факультету
Хмельницького університету управління та права,
Хмельницький, Україна*

ПРОБЛЕМИ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БЕЗПЕКИ ДОРОЖНЬОГО РУХУ

Найвищою цінністю у суспільстві є людина її життя, здоров'я, честь і гідність, недоторканість та безпека. Право людини на життя – є невід'ємним конституційним правом. Тому одним із найважливіших аспектів існування демократичної європейської держави є дотримання основоположних пріоритетів щодо забезпечення високого рівня безпеки дорожнього руху. Безпека дорожнього руху має бути найвищою цінністю країни.

Оскільки дорожній рух є неодмінним атрибутом соціально-економічного життя будь якої розвинутої країни. Від його організації і безпеки залежить стабільність функціонування галузей народного господарства, державних та соціальних інститутів. Водночас дорожній рух характеризується як явище пов'язане з транспортним засобом, який є джерелом підвищеної небезпеки. При оцінці стану забезпечення безпеки дорожнього руху необхідно враховувати стан аварійності, який є показником ефективності державного управління у сфері організації діяльності із забезпечення безпеки дорожнього руху. І виходячи з реального стану аварійності на дорогах України можна прийти до висновку, що однією із основних проблем країни є проблема забезпечення безпеки дорожнього руху. Не таємниця, що через високий рівень смертності та дорожнього-транспортного травматизму стан безпеки дорожнього руху в нашій державі є вкрай незадовільний. За статистикою в Україні в середньому за добу гине 15 а травмується 100 осіб. А тому дорожній рух являє собою важливу сферу суспільних відносин, що виникають з приводу задоволення соціальних і виробничих інтересів, як самого суспільства так і його членів. Отже, безпеку руху в сучасних умовах треба розглядати як одну з найголовніших цілей і

невід'ємну умову діяльності людей, соціальних груп, суспільств, держав і світового співтовариства.

На сьогодні проблема забезпечення ефективності функціонування системи державного управління у сфері безпеки дорожнього руху проявляється у: недосконалості національного законодавства; несвоєчасністю та повільністю у розробленні стандартів і нових підходів до безпеки дорожнього руху із врахуванням кращого європейського досвіду; неналежного ставлення громадян України до питань безпеки дорожнього руху; низького рівня професійної кваліфікації фахівців з питань безпеки дорожнього руху.

Закон України «Про дорожній рух» визначає правові та соціальні основи дорожнього руху з метою захисту життя та здоров'я громадян, створення безпечних і комфортних умов для учасників руху та охорони навколишнього середовища. Окрім того законом регулюються суспільні відносини у сфері дорожнього руху та його безпеки, визначаються права, обов'язки відповідальність суб'єктів дорожнього руху, міністерств інших центральних органів державної влади, об'єднань, підприємств установ та організацій незалежно від форм власності та господарювання.

Проте на сьогодні в нормативно правових актах що регулюють відносини дорожнього руху не розкрито поняття дорожнього руху та безпеки дорожнього руху. А зобов'язання щодо забезпечення безпеки дорожнього руху водіями та власників транспортних засобів на підставі законодавчих актів виникають.

Конституцією України передбачено, що безпека в Україні визнається найвищою соціальною цінністю. Тобто безпека – це стан захищеності, коли кому -, чому-небудь ніщо не загрожує. Оскільки за визначенням закону України «Про основи національної безпеки України» національною безпекою – є захищеність життєво важливих інтересів людини і громадянина, суспільства і держави якої забезпечуються сталий розвиток суспільства, своєчасне виявлення, запобігання і нейтралізація реальних та потенційних загроз національним інтересам. То було би доцільно говорити ще про таку складову національної безпеки як безпека дорожнього руху.

А тому під *дорожнім рухом* слід розуміти діяльність щодо задоволення громадської і власної потреби в просторовому переміщенні людей, яка полягає в управлінні рухом транспортних засобів, переміщення на транспортних засобах по дорогах та в пішому порядку. Цей рух відбувається в умовах постійного ризику виникнення конфліктної ситуації та негативних наслідків у вигляді загибелі поранені людей, пошкодженні матеріальних об'єктів. *Безпека дорожнього руху* – це стан захищеності життєво важливих інтересів людини і громадянина, суспільства і держави під час просторового переміщення людей, при управлінні рухом транспортних засобів, переміщення на транспортних засобах та в пішому порядку по дорогах, який забезпечується через застосування державними органами влади спеціальних методів впливу з метою мінімізації ризику заподіяння шкоди життю, здоров'я, власності та іншим правам учасників такого руху, а також зменшення кількості та тяжкості ТДП.

на функціонування суспільних відносин з приводу переміщення людей та вантажів за допомогою транспортних засобів.

Використані джерела:

1. Конституція України // (Відомості Верховної Ради України (ВР), 1996, №30, ст.141.
2. Закон України «Про дорожній рух» // (Відомості Верховної Ради України (ВР), 1993, №31, ст.338.
3. Закон України «Про основи національної безпеки» // (Відомості Верховної Ради України (ВР), 2003, №39, ст.351.
4. Новиков В.В. Адміністративно правові основи управління забезпечення безпеки дорожнього руху: Монографія / В.В. Новіков – Львів.1998. – 205с.
5. Муцко В.Ф. Адміністративно-правове регулювання безпеки дорожнього руху в Україні: автореф. дис. на здобуття наук ступеня канд. юр. наук: спец. 12.00.07. «Адміністративне право і процес, фінансове право, інформаційне право» / В.Ф. Муцко. – К., 2011. – 23 с.

Д. Д. Гогунова, Е. Р. Ибрагимова
*студентки Института юстиции
Уральской государственной юридической академии,
Екатеринбург, Российская Федерация*

ИНФОРМАЦИЯ В ГЛОБАЛЬНОЙ СЕТИ И ЕЕ ПРАВОВОЕ РЕГУЛИРОВАНИЕ

В эпоху всеобщей информатизации и развития информационного общества единая информационная среда становится одним из важнейших признаков, образующих государство, обязательным условием и характеристикой самого информационного общества. Единое информационное пространство является: с одной стороны – важным обязательным признаком и предпосылкой успешного формирования информационного общества, необходимым условием вхождения в мировое информационное сообщество; с другой стороны – главным условием сохранения информационного суверенитета отдельной страны и укрепления государственности.

Современные цифровые технологии размывают понятие национальных границ. Попадая в Интернет, пользователь одинаково легко получает информацию с американского, японского или чилийского сервера. По оценке канадских исследователей информационных технологий (далее ИТ) Мишеля Картье, Жан-Клода Гедона и др., Интернет не просто транснационален, он «анационален», т.е. действует не через, а вне национальных пространств.[1, с.3]

В последние годы наблюдается укрупнение, глобализация электронных служб, но в то же время происходит и локализация электронных ресурсов. Большинство сетей представляют ценность для пользователя в том случае, если они охватывают «реальные», небольшие территории, причем не только физические территории. Например, биржу, коммерческую компанию, город можно рассматривать как локальную территорию. Обе эти тенденции – глобализация и локализация информационных служб – снижают роль

государства, поскольку национальная принадлежность пользователя в тот момент, когда он пребывает в сети, не имеет никакого значения. Равно как не имеет значения для пользователя национальное происхождение сетевого ресурса – все, что важно, это нравится ли ресурс, есть в нем потребность или нет. Границы «территории», на которой обитает пользователь, не имеют отношения к физическим территориям государств. Каждый пользователь живет в своем «государстве», созданном по принципу «мне это нравится» или «мне это нужно».[2, с.3]

Структура Интернет-пространства представляет собой по большей части открытую, общедоступную информационную систему, причем на глобальном «анациональном» уровне. Но государства – такая же реальность в современном мире, как и компьютерные сети. Прозрачность национальных границ для цифровых технологий неизбежно ставит вопрос о регулировании обмена информацией. Следовательно, подходы к контролю над информационными потоками являются важнейшей проблемой развития ИТ и коммуникаций в современных государствах. Для того чтобы разобраться в современных подходах к регулированию, вначале рассмотрим некоторые проблемы, с которыми сталкивается современное общество в процессе развития информационных и телекоммуникационных технологий.

Отсутствие географического центра вещания лишает смысла понятие национального информационного ресурса и вносит неопределенность в вопрос юридической ответственности в современных информационных сетях. Так, страница китайского студента или сайт монгольской общественной организации, размещенные на американском сервере, – должны ли считаться американскими национальными ресурсами? Как действовать в ситуации, если в ресурсе содержатся нарушения законодательства одного из этих государств? Что делать, если южнокорейский пользователь нарушает законы одной из стран в материалах своей домашней страницы и при этом размещает свой ресурс в Америке, используя персональный компьютер, принадлежащий, например, японскому национальному университету? К судебным органам какой из стран следует обращаться в случае публикации секретных или порочащих материалов в сетях этих стран – предъявлять административный штраф или обвинение за нанесенный ущерб в суды всех государств либо по месту жительства или регистрации ответчика и т.д. [3, с.3]

Приходится констатировать, что современные цифровые технологии создали беспрецедентную ситуацию, когда все государства вынуждены создавать новое законодательство, регулирующее производство, распределение и потребление информации. Однако даже совершенное законодательство само по себе не способно разрешить все сложные вопросы организации цифровых сетей. Регулирование информации невозможно свести к написанию законов и подаче исков в суды на нарушителей этих законов. Нормальное функционирование сетей предполагает ряд комплексных организационных и технических мер, предотвращающих нарушения законодательства и обеспечивающих защиту информационных ресурсов.[4, с.3] Однако помимо законодательных средств можно прибегнуть к таким вспомогательным мерам как создание неправительственных организаций. В течение 1990-х гг. возникло

множество новых национальных неправительственных организаций, которые создаются для дальнейшего развития инфраструктуры Интернета, в том числе и в целях регулирования сетевых взаимоотношений. Развивая эту мысль, российский исследователь А. Шадрин указывает на способность международных неправительственных организаций стать более эффективными выразителями интересов людей в области решения глобальных проблем, нежели существующие правительственные структуры, действия которых во многом детерминируются краткосрочными интересами политического цикла. Посмотрим на примере опыта зарубежных стран. В США зародилось такое объединение как -Интернет-общество (Internet Society, ISOC) – неправительственная международная организация, координирующая сотрудничество международных и национальных организаций в области развития мировой инфраструктуры сети, межсетевого взаимодействия и разработки сетевых технологий; Ассоциация сотрудничества в области анализа Интернет-информации (Cooperative Association for Internet Data Analysis, CAIDA) – некоммерческая организация, созданная для содействия сотрудничеству различных организаций (научных, коммерческих) в деле построения современной магистральной инфраструктуры Интернета.[5, с.3]

Важно также отметить, что по мере развития глобальной сети все большую актуальность приобретает фактор ответственности провайдеров за содержание размещенной на их серверах информации клиентов и пользователей. Например, В США Интернет-провайдеры как коммерческих, так и некоммерческих услуг стараются следить за тем, чтобы требования авторского законодательства неукоснительно соблюдались.

Таким образом, опираясь на опыт зарубежных стран, учитывая национальные интересы можно обеспечить более эффективное регулирование отношений в области информационного пространства.

Использованная литература:

1. Лопатин В. Н. – Кандидат юридических наук. *Теоретико-правовые проблемы защиты единого информационного пространства и их отражение в системах российского права и законодательства.*
2. Ткачева Н.В. *Информационные стратегии стран Восточной Азии в условиях рыночных реформ. Серия: Практическая журналистика М.: РИП-холдинг, 2003.*
3. Наумов В. *Особенности правового регулирования сети Интернет,* <http://www.vic.spb.ru/law/netlaw/articles/paper01.htm>
4. Шадрин А. *Трансформация экономических и социально-политических институтов в условиях перехода к информационному обществу. //Информационное общество. 1999. № 1.*
5. Ткачева Н.В. *Информационные стратегии стран Восточной Азии в условиях рыночных реформ. Серия: Практическая журналистика М.: РИП-холдинг, 2003.*

М. С. Гожий, О. М. Щурко
курсанти факультету податкової міліції
Національного університету державної податкової служби України,
Ірпінь, Україна

ФОРМУВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНОГО ПРАВА В УМОВАХ РОЗВИТКУ УКРАЇНСЬКОЇ ДЕРЖАВНОСТІ

«Хто володіє інформацією – той володіє Світом»

Науково-технічна революція ХХ-ХХІ ст. призвела до стрімкого зростання інформаційних технологій. У суспільстві починається перерозподіл реальної влади від традиційних структур до центрів управління інформаційними потоками. Інформаційні технології знаходять усе ширше застосування у таких сферах, як фінансовий обіг і ринок цінних паперів (особливо у банківських і біржових організаціях), зв'язку, транспорті, високотехнологічних виробництвах, державних системах управління, тощо.

Якщо тривалий час вважали, що саме військова сила визначає рівень могутності держави, то в ХХ столітті ми вже спостерігали вихід на перший план економічної сили, як головного фактора могутності держави, як приклад – Японія і так звані «нові індустріальні країни».

Нині складається нове уявлення про силу держави. Згідно з ним, головним фактором могутності держави в ХХІ столітті є інформація: здатність держави мати у своєму розпорядженні найсучасніші інформаційні технології і засоби, що дозволяють ефективно обробляти, зберігати, передавати й розповсюджувати необхідну інформацію. Володіння державою такою здатністю – шлях до подальшого нарощування на нових засадах своєї соціально – економічної й військової міцності.

Глобальний інформаційний простір це якісно нове середовище функціонування і розвитку міжнародних відносин, яке органічно містить у собі економічні, політичні, соціальні й культурні процеси, а самі інформаційні технології стають значною змістовною характеристикою цих процесів, створюють принципово нові умови функціонування й розвитку інформаційних ресурсів. Вищезазначене обумовлює важливість вирішення Україною проблеми розв'язання і необхідності подолання негативних тенденцій у створенні в правовому і організаційному плані логічно завершеної системи управління, розвитку, використання й захисту інформаційних ресурсів, формування інформаційного права в умовах розвитку України і отримання нею асоційованого членства в ЄС та входження в зону вільної торгівлі СНД.

Українська держава не увійде до світового та європейського інформаційного простору на рівноправній основі без інтенсивного запровадження в усі сфери життя інформаційно-комунікаційних технологій (далі – ІКТ), істотної перебудови системи державної інформаційної політики, необхідності зміцнювати прямі й зворотні зв'язки між владними структурами та суспільством, вирішення проблем ефективного розвитку національної інформаційної інфраструктури, створення інформаційно-аналітичних

систем органів державної влади, прискорення процесів модернізації матеріально-технічної бази, надійного захисту інформаційних ресурсів.

Нині сфери та розвитку інформаційного суспільства регулюються такими базовими законами України: «Про Концепцію Національної програми інформатизації»; «Про Національну програму інформатизації»; «Про Основні засади розвитку інформаційного суспільства України на 2007–2015 роки»; «Про електронні документи та електронний документообіг»; «Про електронний цифровий підпис»; «Про захист персональних даних» (введені в дію з 01.01.2011 р.)

На жаль, в Україні пригальмувалося прийняття Закону «Про доступ до публічної інформації», який є аналогом американського «Про свободу інформації», що міг би стати важливим базисним елементом розбудови ефективного та дієвого електронного урядування.

Центральним галузевим нормативно-правовим актом, який за відсутності більш фундаментального документа можна назвати тимчасовою національною стратегією побудови інформаційного суспільства, є Закон України «Про Основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007–2015 роки» (від 09.01.2007 р. № 537-V), на основі якого уряд прийняв відповідний план втілення його в життя.

Згідно з розпорядженням Кабінету Міністрів України від 15.08.2007 р. № 653-р «Про затвердження плану заходів з виконання завдань», передбачених Законом України «Про Основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007–2015 роки» передбачено 18 заходів. За даними Держкомінформатизації, з них не завершено вісім. З цих восьми три пов'язані з розробкою законів та підзаконних актів[1].

Водночас варто наголосити, що названі кроки, попри всю їхню важливість, є все ж фрагментарними і чинна нормативно-правова база галузі залишиться неповною, неефективною й суперечливою, допоки не буде введено в дію *три систематизуючі нормативні документи: по-перше*, Інформаційний кодекс України, що законодавчо закріплено в «Основних засадах розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007–2015 роки», затверджених Законом України від 9.01.2007 р. № 537-V. Для цього, у свою чергу, необхідно: 1) визначення внутрішньої структури та ієрархії актів інформаційного законодавства України на рівні правової доктрини; 2) прийняття необхідних змін та доповнень до законів України, що регулюють інформаційні відносини (щонайменше – нової редакції базового Закону України «Про інформацію», який навіть з останніми змінами 2005 р. багато в чому є застарілим); 3) інкорпорація галузевого законодавства, тобто визначення відповідної сукупності нормативно-правових актів і розміщення її у Зводі законів України в якості окремого розділу – «Інформаційне законодавство»; *по-друге*, підвищується значення та якість правового регулювання, що, в свою чергу, обумовлює виникнення та розвиток комплексних інститутів інформаційного права, як то інформаційна безпека тощо. Це зумовлено комплексним характером правового регулювання, особливостями суб'єктів та об'єкту відповідних правових відносин; *по-третє*, стає можливим розвиток системи інформаційного права в напрямку від сучасної структури з її міцним зв'язком між інститутами та підгалузями до побудови

такої системи, в якій первинні структурні елементи будуть знаходитися в стані відносної автономності. У той же час, проблеми, що випливають із природних потреб розвитку інформаційного суспільства, обумовлюють мету законодавця з їх врегулювання та удосконалення.[2]

Використані джерела:

1. Доповідь про стан та перспективи розвитку інформатизації та інформаційного суспільства в Україні за 2010 рік: проект; Кабінет Міністрів України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.dknii.gov.ua/index.php/uk/2010-09-14-09-33-59/2010-09-14-09-36-42>
2. Панова І. В. Тенденції розвитку системи інформаційного права України на сучасному етапі / І. В. Панова // Форум права. – 2011. – № 2. – С. 694–699 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.nbuv.gov.ua/e-journals/FP/2011-2/11pivnce.pdf>.

Г. М. Грабар

аспірантка Юридичного інституту

*Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника,
Івано-Франківськ, Україна*

ОКРЕМІ ПРАВОВІ ПИТАННЯ ПРИВАТИЗАЦІЇ ЗЕМЕЛЬНИХ ДІЛЯНОК В УКРАЇНІ

Двадцять років назад покладено початок земельної реформи в Україні шляхом затвердження постанови Верховної Ради України «Про земельну реформу» від 18.12.1990 р. Земельні перетворення здійснювалися одночасно зі зміною структури всіх економічних зв'язків. Однією з основних цілей державної політики з початку 90-х рр. ХХ століття в сфері земельних відносин було ефективне використання земель, забезпечити яке передбачалося за допомогою введення приватної власності на землю та створення ринку землі. Основою для цього став Декрет Кабінету Міністрів України «Про приватизацію земельних ділянок», яким уточнювалися терміни приватизації землі, водночас дозволялося продавати присадибні, дачні, гаражні ділянки та землю під будівництво.

Частина 2 статті 14 Конституції України визначила, що право власності на землю набувається і реалізується громадянами, юридичними особами та державою виключно відповідно до закону, що обумовлює необхідність закріплення в земельному законодавстві України чітких та зрозумілих процедур приватизації земель із визначенням конкретних строків здійснення всіх юридично значимих дій, юридичних гарантій захисту земельних прав осіб у випадку їх порушення.[2;с.69]

Можливість приватизації земельних ділянок передбачена, зокрема, статтями 116, 118, 121, 125, 126, 151, 202 Земельного кодексу України, а реалізується вона через декілька процедур (моделей приватизації). Розглянемо

так би мовити повну модель процедури приватизації земельної ділянки в порядку її відведення. Отже, приватизація землі у такому випадку передбачає:

- подання громадянином України до сільської, селищної, міської Ради або до відповідних районних, Київської та Севастопольської міських державних адміністрацій заяви про безоплатну передачу земельної ділянки в приватну власність за місцем розташування бажаної для отримання земельної ділянки. В заяві зазначається її площа й мета використання (цільове призначення);

- розгляд заяви відповідним уповноваженим органом приватизації в місячний термін;

- прийняття рішення (розпорядження) на користь заявника. Це є підставою для початку розробки документації проекту відведення земельної ділянки;

- розробка проекту відведення земельної ділянки за рахунок заявника;

- погодження проекту відведення земельної ділянки з органами земельних ресурсів, природоохоронними, санітарно-епідеміологічними, архітектурними та органами з охорони культурної спадщини;

- державна експертиза погодженого проекту відведення земельної ділянки, яку виконує орган земельних ресурсів відповідно до положень Закону України «Про державну експертизу землепорядної документації»;

- надання до сільської, селищної, міської Ради або до відповідних районних, Київської та Севастопольської міських державних адміністрацій погодженого проекту відведення земельної ділянки, що пройшов експертизу в органах земельних ресурсів;

- прийняття сільською, селищною, міською Радою або до відповідною державною адміністрацією рішення про затвердження проекту відведення земельної ділянки та передачу її у власність;

- перенесення в натуру (на місцевість) меж земельної ділянки, передбачених проектом відведення, із встановленням землепорядною організацією межових знаків. На цій стадії здійснюється кадастрова зйомка та розробляється кадастровий план, земельній ділянці присвоюється кадастровий номер. Відповідно до встановлених на місцевості меж за заявником закріплюється площа земельної ділянки, здійснюється її опис з описом меж ділянок суміжних землевласників;

- підготовка землепорядною організацією технічної документації для видачі Державного акта на право власності на земельну ділянку;

- перевірка реєстратором державного реєстру земель наданої технічної документації щодо дотримання в ній встановлених вимог. Після цього заповнюється реєстраційна картка земельної ділянки, яку передають разом з технічною документацією до територіального органу земельних ресурсів;

- перевірка територіальним органом земельних ресурсів технічної документації (в 10-денний строк з дня її отримання) й оформленого землепорядною організацією бланку Державного акта щодо відповідності даних. Погоджений та завізований Державний акт на право власності на земельну ділянку в двох примірниках, разом з двома примірниками реєстраційної картки, передається оператору державного реєстру земель;

- здійснення оператором у присутності заявника необхідних записів про державну реєстрацію прав особи на земельну ділянку до «Книги записів

реєстрації Державних актів на право власності на землю, права постійного користування землею, договорів оренди землі».[3;с.1]

Однак тривалість та складність процедури приватизації земельних ділянок у багатьох випадках не забезпечують законності та обґрунтованості прийнятих рішень відповідними державними органами. Свідченням цього є, наприклад, «розпродаж» земель природоохоронних територій та земель культурних пам'яток м. Києва, земель Південного берега Криму [4, с. 4].

Проаналізувавши наведені положення земельного законодавства України, а також норми Законів України «Про землеустрій» від 22.05.2003, «Про фермерське господарство» від 19.06.2003, «Про порядок виділення в натурі (на місцевості) земельних ділянок власникам земельних часток (паїв)» від 05.05.2003, відповідні підзаконні нормативно-правові акти, можна визначити такі основні недоліки процедури приватизації.

Чинне земельне законодавство щодо регулювання приватизації земельних ділянок не є послідовним і чітким, його положення подекуди суперечать один одному. Щодо більшості етапів процедури приватизації земельних ділянок відсутні конкретні строки виконання юридично значимих дій, що може призвести до зловживання з боку державних органів та порушення прав громадян України. У даний час процедура приватизації дещо ускладнилася, оскільки змінами до Земельного кодексу України запроваджено стадію вибору місця розташування земельної ділянки на місцевості, яка повинна бути позначена у відповідному графічному матеріалі. Такий відбір виконується відповідними землепорядковими організаціями за кошти замовника (громадянина, який бажає приватизувати земельну ділянку).

Проведене дослідження дозволяє підсумувати, що хоча процедура приватизації земельних ділянок й визначена законодавчо, однак бракує чітких механізмів її здійснення, зважаючи на що значна кількість громадян України фактично не можуть реалізувати своє право на приватизацію земельних ділянок.

Використані джерела:

1. Андрейцев В.І. *Земельне право і законодавство суверенної України: Актуальні проблеми практичної теорії*. – К.: Знання, 2005. – 445 с.
2. Мірошніченко А. М., Марусенко Р. І. *Науково-практичний коментар Земельного кодексу України*. – К.: Правова єдність, 2009. – 496 с.
3. Наказ Державного комітету земельних ресурсів «Про затвердження Тимчасового порядку ведення державного реєстру земель» [електронний ресурс] /Офіційний сайт Верховної Ради України//Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=z0641-03>
4. Білоусова Н. *Передчуваючи великі зміни* / Н. Білоусова // День. – 2011. –№168. – 21 вересня. – С. 4.

В. В. Гринчук
студент юридичного факультету
Хмельницького університету управління та права,
Хмельницький, Україна

ЗЕМЕЛЬНИЙ ФОНД УКРАЇНИ ЯК ОБ'ЄКТ ПРАВОВОЇ ОХОРОНИ: АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ

Усі землі в межах державних кордонів України, незалежно від форм власності, видів господарювання і цільового використання, становлять *єдиний земельний фонд України*.

Наша держава має могутній природно-ресурсний потенціал. Земельний фонд України становить 5,7 % території Європи. При цьому на загальноєвропейському фоні його вирізняє висока питома вага сільськогосподарських угідь, особливо ріллі, що пов'язано з високою природною якістю українських земель, великою питомою вагою в їхньому складі чорноземів.

Хоча, на жаль, доводиться констатувати, що ефективність використання земель в Україні значно нижча, ніж у середньому в Європі. На сьогодні можна визначити досить численну низку причин низької віддачі земельного потенціалу в Україні, що обумовлюють економіко-правові та соціальні питання ефективності використання земельних природних ресурсів.

Проте поряд із пошуками способів раціонального використання та ефективності використання земель надзвичайно важливе значення має охорона земель як першопочаткові засади функціонування економічної та соціальної системи суспільства тощо. Тут слід зазначити, що охорона земель стає як основою законодавчого регулювання, так і окремою сферою державної політики, передбачені у нормах земельного законодавства України [3; 4].

Земельний кодекс України визначає, що завданням земельного законодавства є регулювання земельних відносин з метою забезпечення права на землю громадян, юридичних осіб, територіальних громад та держави, раціонального використання та охорони земель [2].

Проблема охорони земельних ресурсів завжди була актуальною, оскільки земля є основою будь-якого виробництва. Особливо актуальною проблема охорони земельного фонду постає в умовах ринкової економіки, коли законодавчо закріплюються різні форми власності на землю і господарювання на ній.

Так саме державне управління у галузі використання та охорони земель в умовах ринкової економіки є способом організації діяльності державних органів з метою забезпечити виконання правових норм і впорядкування суспільних відносин у тій чи іншій сфері.

Значення проблеми охорони земель зростає, якщо врахувати, що охорона земель є важливою складовою частиною охорони навколишнього природного середовища. Охорона земель разом з тим є охороною земельних прав власників землі та землекористувачів. Ці питання настільки тісно пов'язані, що практично є єдиним цілим.

Все це вимагає особливої уваги до проблеми раціонального використання і охорони земель. Науково обґрунтоване, раціональне використання земель, їх охорона і всебічне підвищення родючості ґрунтів – загальнонародне завдання.

З усіх видів земель охороні підлягають насамперед землі сільськогосподарського призначення, адже земля у сільському господарстві є основним засобом виробництва і не може бути замінена ніяким іншим засобом. Земельне законодавство передбачає переважне право надання земель для потреб сільського господарства, закріплюючи тим самим пріоритетність земель сільськогосподарського призначення. Так, у ст. 20 Земельного кодексу України зазначено: «Землі, придатні для потреб сільського господарства, повинні надаватися насамперед для сільськогосподарських цілей» [2].

Поряд із вжиттям заходів щодо збереження земель сільськогосподарського призначення від зменшення, водночас дуже важливо прагнути до їх збільшення за допомогою правових заходів. Крім того, треба повністю виключити випадки залишення земель без використання. На мій погляд, за використання (у першу чергу сільськогосподарських) земель не за призначенням або залишення їх без використання повинна наставати також юридична відповідальність конкретних винних осіб, яка має носити також і матеріальний характер.

Землі треба охороняти не лише від необґрунтованого зменшення кількості, а й від зниження їхньої родючості. На мою думку, необхідним є прийняття Закону України «Про ґрунти», який би визначав у тому числі загальні засади і принципи використання та охорони ґрунтів, а також обумовлював юридичну відповідальність за порушення вимог чинного законодавства щодо використання і охорони ґрунтів тощо. Не зайвим було б впровадження державної програми охорони ґрунтів, ряд інших заходів.

Чинне законодавство передбачає загальну ідею про бережливе ставлення до сільськогосподарських угідь, економний відвід їх для несільськогосподарських потреб. Однак і законодавство, і практика у вирішенні питань про відвід земель мають недоліки, які призводять до того, що визначена в законодавстві мета – охорона земель сільськогосподарського призначення від нераціонального використання – не досягається. І на сьогодні назріває необхідність у негайному виправленні такої ситуації.

При вирішенні теоретичних і практичних питань охорони земель треба виходити з того, що забезпечення їх охорони – це конституційна вимога. У ст. 14 Конституції України записано: «Земля є основним національним багатством, що перебуває під особливою охороною держави» [1].

Важлива роль у забезпеченні охорони земель належить теоретичним розробкам, які мають сприяти вдосконаленню раніше прийнятих правових норм, пов'язаних з охороною земель, і бути науковою основою подальшого розвитку і зміцнення земельних відносин в Україні.

Таким чином, надійна охорона земель і раціональне їх використання – це ключ до вирішення продовольчої проблеми, гарантія забезпечення населення продуктами харчування, а промисловості – сировиною, важливий крок до подолання економічної та екологічної кризи.

Отже, на мою думку, необхідним є впровадження нових законодавчих норм щодо охорони земель, які будуть сприяти більш ефективному ходу земельної реформи, сталому екологічно збалансованому землекористуванню, зокрема, необхідним є прийняття нової редакції закону про плату за землю, законів про земельний кадастр і моніторинг та інших законодавчих актів, спрямованих на охорону земельного фонду України.

Використані джерела:

1. Конституція України від 28. 06. 1996 р. № 254к/96-ВР. (зі змінами).// [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=254%EA%2F96-%E2%F0>.
2. Земельний кодекс України від 25. 10. 2001 р. № 2768-III (зі змінами).// [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=2768-14>.
3. Закон України «Про охорону земель» від 19. 06. 2003 р. № 962-IV (зі змінами).// [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=962-15>.
4. Закон України «Про державний контроль за використанням та охороною земель» 19.06.2003 р. № 963-IV (зі змінами). // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=963-15>.

І. О. Грицай

здобувач кафедри адміністративного права і процесу,
викладач кафедри загальноправових дисциплін
Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ,
Дніпропетровськ, Україна

**ДЕЯКІ КРИТЕРІЇ ГРУПУВАННЯ УКРАЇНСЬКИХ
НЕУРЯДОВИХ ПРАВОЗАХИСНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ З
УРАХУВАННЯМ ОСОБЛИВОСТЕЙ ЇХ СУЧАСНИХ ФОРМ**

На даний час Єдиний реєстр громадських народного значення [4]. Станом на кінець 2010 р. в Україні загалом нараховувалося 63,000 зареєстрованих громадських організацій [8,с.19], тільки у 2009 році територіальні органи юстиції легалізували близько 3 тис. місцевих об'єднань громадян (для порівняння у 2007 році легалізували близько 2,5 тис., у 2008 році – понад 2,5 тис.) [7], третина з яких має правозахисну спрямованість [8,с.9].

Метою наукової роботи є формування авторської класифікації неурядових правозахисних організацій з урахуванням особливостей їх сучасних форм та видів відповідно до Єдиного реєстру громадських формувань.

На даний час класифікацію громадських організацій було проведено такими науковцями як: Ващук О.М., Кирилюк Ф.М., Кравченко В.В., Обушний М.І., Рожко І.М., Хилько М.І., Юрій М.Ф., Ямпольська Ц.А.

формувань містить 3213 зареєстрованих громадських організацій загальнодержавного чи між

Звичайно, сформована на сьогодні мережа громадських організацій по всій території України, є досить широкою. Проте за співвідношенням питомої ваги громадських організацій до кількості населення Україна все ще значно поступається іншим європейським країнам – констатує М.В. Лациба. Так, наприклад, в Україні на 10 тис. населення існує 11 зареєстрованих громадських організацій, в Угорщині – 46, в Хорватії – 85, а в Естонії – 201 [6,с.6]. За різними оцінками кількість активно діючих організацій складає не більше 3-4 тисяч.

На підтримку думки про формальність функціонування значної кількості громадських організацій свідчать результати перевірки, що проводилась Мінюстом протягом 2010 року, за результатами якої підготовлено акти про відсутність 65% громадських організацій [2].

Отже, лише класифікація дає загальну картину існуючої мережі громадських організацій, визначає найбільш розвинені форми суспільної активності. О.М. Ващук проводячи авторську класифікацію громадських організацій зазначає, що різноманітність прав та інтересів громадян, з метою реалізації яких створюються громадські організації, зумовлює значну кількість базових характеристик, які виступають критеріями класифікації, а саме такими: 1) наявність / відсутність легалізації; 2) порядок її здійснення; 3) організаційна структура та характер членства; 4) статус та територія дії; 5) суб'єкти діяльності; 6) організаційно-правова форма та її найменування; 7) мета створення; 8) сфера суспільного життя, в якій діє відповідна організація; 9) тип та напрям діяльності організації [3,с.9].

У Роз'ясненні Мінюста України, що містить характеристику громадських формувань наведена класифікація їх за кількома типами: 1) за необхідністю формалізації створення; 2) за метою і функціями; 3) за характером повноважень; 4) за територією діяльності [7].

Юрій М.Ф. пропонує поділити громадські організації та рухи: за інтересами чи діяльністю; за суспільно-політичними інтересами; за методами діяльності та правового-статусу; за місцем діяльності; за видами діяльності [11].

Інші політологи Ф.М. Кирилюк, М.І. Обушний, М.І. Хилько громадсько-політичні організації і рухи в сучасній Україні класифікують так: 1) за спонукальними мотивами виникнення; 2) залежно від визначених цілей; 3) за характером діяльності; 4) за масштабами діяльності і т. ін. [9].

Ю.П. Битяк, В. М. Гаращук, О.В. Дьяченко додають до класифікації мету їх діяльності та масштаб діяльності [1].

За критерієм відсутності наявності у статутних завданнях громадської організації політичної мети та здійснення підприємництва Ємець Л.О. поділяє їх на політичні та неполітичні об'єднання громадян [5,с.8].

Із наведених вище класифікацій видно, що діяльність громадських організацій настільки багатоаспектна та барвиста щодо свого прояву у суспільному житті, що критерії групування цих організацій майже невичерпні.

Проаналізувавши Реєстр громадських організацій Мінюста України ми прийшли до висновку, що з усієї кількості зареєстрованих громадських організацій тільки 138 у своїй назві мають слово «правозахисна», та 320 містять

слово «захист» [4], що вказують на основний вид їх діяльності. Це складає 7,3% від усієї кількості громадських організацій зареєстрованих в Україні станом на 2010 рік.

Ці правозахисні організації нами було класифіковано за наступними критеріями:

1) територіальною ознакою: міжнародні, загальнодержавні, регіональні, обласні, міжобласні, міські, міськрайонні, районні;

2) особливостями осіб, чиї права захищаються: правозахисні організації, що захищають права військовослужбовців, національних меншин, сиріт, дітей, молоді, дітей війни, споживачів, інвалідів, представників малого та середнього бізнесу, пайовиків, вкладників, працюючих осіб, інвесторів, водіїв, жінок, офіцерів запасу, військовослужбовців, ошуканих вкладників, позичальників, медиків та фармацевтів, мешканців гуртожитків, ветеранів, власників майна, селян та землекористувачів тощо.

3) формою організації внутрішньої роботи: групи, спілки, центри, асоціації, комітети, колегії, агентства, федерації, фонди, блоки, рухи, товариства, громадські формування;

4) за напрямом захисної діяльності: пошуково-дослідницькі; історико-просвітницькі; із захисту споживчих інтересів; громадсько-політичні; антикорупційні; такі, що захищають національну безпеку, екологічну та біобезпеку; такі, що здійснюють соціально-правозахисну діяльність; організації, що здійснюють юридично-правовий захист, захист праці; організації правозахисної спрямованості; такі, що провадять антикорупційну діяльність; сприяють боротьбі з організованою злочинністю; опікуються промисловою безпекою, боротьбою з наркоманією та СНІДом; сприяють захисту здоров'я та фінансовому захисту; захищають інтереси членів організації в науково-освітній сфері, а також беруть участь у протидії протиправні забудові та руйнуванню архітектурної єдності тощо.

5) за особливостями правового статусу членів правозахисної організації: організації жінок, юристів, адвокатів, експертів та журналістів, молодих правників, підприємців, трудящих та акціонерів, землевласників, інвалідів, пенсіонерів та ветеранів, колишніх працівників органів внутрішніх справ, лікарів та медпрацівників, воїнів інтернаціоналістів, автоводіїв, потерпілих від аварії на Чорнобильській АЕС, працівників сфери страхування, батьків, працівників освіти, військовослужбовців, охоронців тощо.

6) за кількістю напрямів діяльності: вузько спрямовані (один напрям діяльності), спеціалізовані (два і більше споріднених напрями діяльності), багатовекторні (два і більше різнонаправлених напрями діяльності).

Спираючись на висновки зроблені в процесі дослідження видів неурядових правозахисних організацій вважаємо за необхідне внести зміни до Закону України «Про об'єднання громадян», відповідно до яких державні органи, що проводять реєстрацію неурядових правозахисних організацій мали б право рекомендувати засновникам при реєстрації таких організацій вказувати у назві вид, напрям діяльності чи групу суб'єктів, що створює таку організацію, чи групу суб'єктів, на захист прав та інтересів яких спрямована її діяльність.

Використані джерела:

1. *Адміністративне право України: підручник* / Ю.П. Битяка, В. М. Гаращук, О.В. Дьяченко та ін.; За ред. Ю.П. Битяка. – К.: Юрінком Інтер, 2007. – 544 с. // [Електронний ресурс] Режим доступу: – http://zaochka.net/books_p_1_p_1_p_1_p_39.html.
2. *В Україні не виявилося 65% офіційно зареєстрованих громадських організацій : 2004-2011 : Західна інформаційна корпорація 24 січня 2011* // [Електронний ресурс] Режим доступу: – http://zaxid.info/zaxid_2909.html.
3. Ващук О.М. Конституційно-правовий статус громадських організацій України: автореф. дис... на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: 12.00.02 [Електронний ресурс] / Ващук Оксана Миколаївна ; НАН України. Ін-т держави і права ім. В.М.Корецького. – К., 2004. – 17 с.
4. Єдиний реєстр громадських формувань: Міністерство юстиції України // [Електронний ресурс] Режим доступу: – <http://www.minjust.gov.ua/0/18501>.
5. Ємець Л.О. Публічне управління неполітичними об'єднаннями громадян (адміністративно-правове дослідження) : автореф. дис... на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: 12.00.07 «адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право» [Електронний ресурс] / Ємець Леонід Олександрович ; Дніпропетр. держ. ун-т внутр. справ. – Дніпропетровськ, 2009. – 20 с.
6. Лациба М.В. Чому нам потрібен новий закон «Про громадські організації» / М. Лациба, О. Вінніков, М. Слюсаревський; Укр. незалеж. центр політ. дослідж. – К., 2008.
7. Новини Міністерства юстиції України // [Електронний ресурс] Режим доступу: – <http://www.minjust.gov.ua/0/29690>.
8. *Стан та динаміка розвитку неурядових організацій України. 2002-2010 роки: Звіт за даними дослідження* / Любов Паливода, Софія Голота. – Київ: ТОВ «Видавничий ДІМ «МуПол». – 2010.
9. Ф.М. Кирилюк, М.І. Обушний, М.І. Хилько та ін.; За ред. Ф.М. Кирилюка. *Політологія : Навчальний посібник* / К.: Здоров'я, 2004. – 776 с. // [Електронний ресурс] Режим доступу: – <http://www.info-library.com.ua/books-text-6749.html>.
10. *Характеристика громадських формувань як інститутів громадянського суспільства : Роз'яснення Міністерства юстиції України від 24.01.2011* // [Електронний ресурс] Режим доступу: – <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=n0016323-11>.
11. Юрій М.Ф. *Політологія : Навчальний посібник* – К.: Дакор, КНТ, 2006. – 416с. // [Електронний ресурс] Режим доступу: – http://ebk.net.ua/Book/political_science/uriy_politologiya/part4/1104.htm.

О. А. Грицан
*кандидат юридичних наук,
доцент кафедри конституційного, міжнародного та адміністративного права
Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника,
Івано-Франківськ, Україна*

ПРАВОВИЙ РЕЖИМ ЛІКУВАЛЬНИХ РЕСУРСІВ НАДР: ОКРЕМІ АСПЕКТИ

Українська держава багата на природні лікувальні ресурси. Правове забезпечення раціонального використання та охорони таких ресурсів є одним із пріоритетних завдань державної політики в екологічній сфері.

Згідно зі ст.6 Закону України «Про курорти» до лікувальних ресурсів належать мінеральні і термальні води, лікувальні грязі та озокерит, ропа лиманів та озер, морська вода, природні об'єкти і комплекси із сприятливими для лікування кліматичними умовами, придатні для використання з метою лікування, медичної реабілітації та профілактики захворювань. Переважна більшість із перелічених у законі природних лікувальних ресурсів є ресурсами надр. До них належать не лише ті, використання яких передбачає їх видобування із природних родовищ (мінеральні та термальні підземні води, лікувальні грязі тощо), але й мікроклімат соляних шахт та печер, що використовується з метою лікування ряду захворювань.

Природні лікувальні ресурси – це ресурси з подвійним правовим режимом. На них, як зазначається у доктрині природоресурсного права, поширюється курортне законодавство, а також відповідне галузеве законодавство про надра землі, води, атмосферне повітря, клімат, рослинний, тваринний світ тощо [1, с. 294]. Таким чином, корисні копалини з лікувальними властивостями, а також соляні печери і шахти з унікальним мікрокліматом підпадають під регулювання курортного законодавства та законодавства про надра, а підземні лікувальні води – також водного законодавства.

У ст. 62 Водного кодексу України закріплено, що водні об'єкти можуть належати до категорії лікувальних за умови включення їх до спеціального переліку. Важливою є законодавча вимога про можливість використання таких водних об'єктів виключно у лікувальних і оздоровчих цілях. Кодекс України про надра (далі – КУпН), що покликаний регулювати відносини з приводу охорони і використання надр, не містить вимог щодо особливостей використання їх лікувальних ресурсів.

Підставою для визнання тих чи інших природних ресурсів лікувальними є наявність бальнеологічного висновку. Процедура його одержання врегульована Порядком здійснення медико-біологічної оцінки якості та цінності природних лікувальних ресурсів, визначення методів їх використання від 2 червня 2003 року. Виходячи з його положень лікувальними ресурсами надр можна вважати підземні мінеральні лікувальні води, лікувальні грязі (пелоїди), озокерит, бішофіт.

Особливості геологічного вивчення родовищ лікувальних ресурсів визначено Інструкцією із застосування Класифікації запасів і ресурсів корисних

копалин державного фонду надр до родовищ лікувальних грязей від 12 грудня 2004 року, Інструкцією із застосування Класифікації запасів і ресурсів корисних копалин державного фонду надр до родовищ мінеральних підземних вод від 14 березня 2002 року та Інструкцією із застосування Класифікації запасів і ресурсів корисних копалин державного фонду надр до родовищ теплоенергетичних підземних вод від 7 червня 2007 року. Відповідно до цих нормативних актів родовища підземних лікувальних та теплоенергетичних вод, а також лікувальних грязей вважаються підготовленими до промислового освоєння за дотримання певних умов – затвердження балансових експлуатаційних родовищ Державною комісією України по запасах корисних копалин, погодження розробки родовища з місцевими органами Міністерства екології та природних ресурсів України тощо.

Згідно зі ст. 17 Закону України «Про курорти», родовища корисних копалин, що належать до природних лікувальних ресурсів, надаються у користування юридичним і фізичним особам для використання з метою лікування, медичної реабілітації та профілактики захворювань. Законом також закріплено спеціальні вимоги щодо охорони лікувальних мінеральних ресурсів. Так для курортів, які використовують родовища лікувальних корисних копалин, встановлюються округи санітарно-гірничої охорони, метою яких є збереження лікувальних властивостей таких ресурсів, а також запобігання їх забрудненню, пошкодженню та передчасному виснаженню. Проте, як випливає із закону, можливість встановлення таких округів виникає лише за умови створення на базі лікувальних ресурсів курорту.

Стосовно використання та охорони геологічного середовища із лікувальним мікрокліматом чинне законодавство спеціальних вимог не містить. Проте підземні соляні шахти та карстові печери доволі давно використовуються у процесі лікування ряду захворювань, особливо – хвороб дихальних шляхів. В медицині такий метод безмедикаментозного лікування одержав назву спелеотерапія.

В Україні геологічні об'єкти з лікувальним мікрокліматом були розташовані, зокрема, у смт. Солотвино Закарпатської області, де у шахтах № 8 та № 9 довгий час знаходились підземні приміщення алергологічних лікарень. Відсутність будь-яких вимог щодо охорони таких ділянок надр можна розглядати як ймовірну причину, у результаті якої впродовж 2008-2011 рр. підземні приміщення шахт із лікувальним мікрокліматом було затоплено підземними водами.

На сьогодні можливі варіанти щодо відновлення солотвинських підземних соляних печер з унікальним мікрокліматом активно обговорюються представниками різних галузей науки. Пропонується, зокрема, здійснювати видобування солі за допомогою горизонтальних виробок – штолень, у яких надалі можна буде розміщувати підземні алергологічні лікарні [2]. Однак такі заходи не зможуть вирішити проблему охорони лікувального геологічного середовища, оскільки поряд зі створенням спелеологічних об'єктів на цих територіях і надалі планується видобування солі. Така діяльність хоча і не позбавлена економічної вигоди, проте і надалі завдаватиме шкоди геологічному середовищу. Виходом, на нашу думку, є запровадження зони гірничо-санітарної

охорони для геологічних об'єктів із лікувальним мікрокліматом. По аналогії із правовим режимом гірничо-санітарної зони курорту, в цій зоні повинна бути заборонена будь-яка господарська діяльність, яка може негативно впливати на такі об'єкти, і вживатися лише заходи із підтримки їх природного стану.

Зі сказаного можна зробити наступні висновки. Особливості правового режиму лікувальних ресурсів надр визначено Законом України «Про курорти». Тому за потрібне видається закріпити в КУпН вказівку, що положення цього закону застосовуються до відносин, пов'язаних із використанням та охороною лікувальних ресурсів надр. Необхідним заходом також вбачаємо запровадження зон санітарно-гірничого округу для територій, де виявлено родовища з лікувальними ресурсами, незалежно від організації на їх базі курорту, а також для геологічних об'єктів із лікувальним мікрокліматом.

Використані джерела:

1. *Природноресурсове право України: Навч. посіб.* / [А.Е. Бавбекова, Л.О. Бондар, Н.С. Гавриш та ін.]; за ред. І.І. Каракаша. – К.: Істина, 2005. – 376 с.
2. *Без здоров'я і ... солі [Електронний ресурс]* / День. Щоденна всеукраїнська газета. – 24 грудня 2010 року. – № 237-238. – Режим доступу: <http://www.day.kiev.ua/298816>.

Т. В. Грушкевич

*старший викладач кафедри трудового, земельного та господарського права
Хмельницького університету управління та права,
Хмельницький, Україна*

НОРМАТИВНЕ ЗАКРІПЛЕННЯ ПРАВА НА ЕКОЛОГІЧНУ ІНФОРМАЦІЮ

Не викликає сумніву теза, що володіння екологічною інформацією має важливе значення для послідовного та ефективного розв'язання завдань забезпечення безпечного для життя і здоров'я довкілля.

Праву на екологічну інформацію відведено ч. 2 ст. 50 Конституції України, де встановлено: «Кожному гарантується право вільного доступу до інформації про стан довкілля, про якість харчових продуктів і предметів побуту, а також право на її поширення. Така інформація ніким не може бути засекречена.» Також ст. 34 Конституції України передбачає право кожного на вільний збір, зберігання, використання і поширення інформації письмово або в інший спосіб – на свій вибір [1].

Стаття 10 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод гарантує «свободу на отримання інформації» загалом. Зокрема: «Кожен має право на свободу вираження поглядів. Це право включає свободу дотримуватися своїх поглядів, одержувати і передавати інформацію та ідеї без втручання органів державної влади та незалежно від кордонів» [2].

Міжнародним пактом про громадянські і політичні права (п. п. 2 та 3 статті 19) передбачено, що «кожна людина має право на вираження свого погляду; це право включає свободу шукати, одержувати і поширювати будь-яку інформацію та ідеї, незалежно від державних кордонів, усно, письмово чи за допомогою друку або художніх форм вираження чи іншими способами на свій вибір» [3].

В Україні ряд еколого-нормативних актів прямо закріплюють право громадян на одержання інформаційних відомостей екологічного характеру. Так, Закон України «Про охорону навколишнього природного середовища» в ст. 9 надає громадянам право на одержання у встановленому порядку повної та достовірної інформації про стан навколишнього природного середовища та його вплив на здоров'я населення; ст. 4 Закону України «Про забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення» і ст. 6 Основ законодавства України про охорону здоров'я – право на інформацію про стан свого здоров'я і здоров'я населення, включаючи існуючі і можливі фактори ризику та їх ступінь; ст. 10 Закону України «Про використання ядерної енергії та радіаційну безпеку» – про безпеку ядерної установки чи об'єкта, призначеного для поводження з радіоактивними відходами, про рівні радіації на території України, в місцях проживання людей чи їх роботи; ст. 4 Закону України «Про захист людини від впливу іонізуючих випромінювань» – про рівні опромінення людини та заходи захисту від впливу іонізуючих випромінювань у місцях їх проживання чи роботи; ст. 14 Закону України «Про відходи» – про безпеку об'єктів поводження з відходами. Стаття 293 Цивільного кодексу України «Право на безпечне для життя і здоров'я довкілля» прямо передбачає право фізичної особи на достовірну інформацію про стан довкілля, про якість харчових продуктів і предметів побуту, а також право на її збирання та поширення.

Окремі положення, пов'язані із забезпеченням інформованості населення в екологічній сфері, піднімались ще в постанові Верховної Ради УРСР від 17.02.90 р. «Про екологічну обстановку в республіці та заходи по її докорінному поліпшенню». 28 квітня 1990 року Радою Міністрів УРСР була прийнята постанова №100 «Про порядок і періодичність обнародування відомостей про екологічну, в тому числі радіаційну, обстановку та стан захворюваності населення». Ця постанова закріпила обов'язок компетентних органів у визначені строки подавати до центральних і місцевих органів охорони природи і охорони здоров'я інформацію про екологічну обстановку, а також строки обнародування узагальнених відомостей через республіканські та місцеві газети, радіо, телебачення. Аналізуючи екологічне законодавство, можна також знайти норми, які закріплюють обов'язки компетентних державних органів збирати і узагальнювати еколого-інформаційні відомості (ст. 8-10 Водного Кодексу України; ст. 96 Земельного Кодексу України; ст. 42 – 43 Кодексу України про надра; ст. 96 – 97 Лісового Кодексу України; ст. 12 Закону України «Про охорону атмосферного повітря»; ст. 14 Закону України «Про пестициди і агрохімікати» тощо).

Поряд із вказаними нормативними актами регулювання доступу до інформації (в тому числі і екологічної) визначається, звичайно, Законом України «Про інформацію». В останній редакції даного Закону (від 09.05.2011 р.)

виділено екологічну інформацію як окремий вид (ст. 13) та встановлено, що до неї відносяться відомості та/або дані про: стан складових довкілля та його компоненти, включаючи генетично модифіковані організми, та взаємодію між цими складовими; фактори, що впливають або можуть впливати на складові довкілля (речовини, енергія, шум і випромінювання, а також діяльність або заходи, включаючи адміністративні, угоди в галузі навколишнього природного середовища, політику, законодавство, плани і програми); стан здоров'я та безпеки людей, умови життя людей, стан об'єктів культури і споруд тією мірою, якою на них впливає або може вплинути стан складових довкілля; інші відомості та/або дані [4].

Необхідно зауважити, що в законодавстві України поряд з поняттям «екологічна інформація», містяться формулювання «інформація про стан навколишнього природного середовища», «інформація про екологічну обстановку» та ін. При цьому обсяг такої інформації щодо різних суб'єктів різний. Наприклад, Закон України «Про охорону навколишнього природного середовища» закріплює право громадян на інформацію про стан навколишнього природного середовища і його вплив на здоров'я населення (ст. 9), а право громадських природоохоронних об'єднань – на інформацію про стан навколишнього природного середовища, джерела його забруднення програми і заходи щодо охорони довкілля (ст. 21). Роз'яснень щодо складу відомостей, які входять до такої інформації в законодавстві немає.

Поняття екологічної інформації вперше було визначено в Директиві Європейського Союзу 90/313, де йдеться про вільний доступ до інформації про стан навколишнього середовища. В ній екологічна інформація визначається, з одного боку, як стан води, повітря, землі, фауни, флори, сільськогосподарських земель і заповідників і, з іншого, – як діяльність, яка або здійснює, або може здійснити негативний вплив на навколишнє середовище, або захищає його [5].

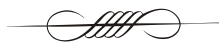
Законодавство України передбачає можливість регламентації питання прав особи на рівні як національного законодавства, так і міжнародного. І на даний момент резерви його відповідності передовим світовим здобуткам є досить значними. Особливо нас цікавить документ, прийнятий 25 червня 1998 року на Конференції міністрів «Навколишнє середовище для Європи» в датському місті Орхус. Це Конвенція про доступ до інформації, участь громадськості в процесі прийняття рішень та доступ до правосуддя з питань, що стосуються довкілля, яка отримала в подальшому назву «Орхуська Конвенція». Даний міжнародно-правовий акт, за словами Кофі Аннана, є «найбільш амбіційним заходом у розвитку екологічної демократії» [6, с. 5]. Прогресивним є те, що Україна стала другою, після Молдови, європейською державою, яка ратифікувала Орхуську Конвенцію. Закон України «Про ратифікацію Конвенції про доступ до інформації, участь громадськості в процесі прийняття рішень та доступ до правосуддя з питань, що стосуються довкілля» був ухвалений парламентом 6 липня 1999 року.

Отже, можна констатувати, що діюче в Україні законодавство досить повно регламентує право громадян на екологічну інформацію. Разом з тим, існує проблема розгалуженості та досить часто неузгодженості між собою відповідних правових норм. Тому назріла необхідність розробки нормативно-правового акту,

що повинен безпосередньо регулювати питання збору, нагромадження, розповсюдження, доступу до екологічної інформації, та передбачати відповідальність за порушення зазначених вимог (наприклад, Закон України «Про екологічну інформацію», який діє в ряді європейських держав [7, с. 66 – 69] або Закон України «Про екологічну інформацію та Єдину державну інформаційну систему», як пропонує Краснова М.В. [8, с. 17]).

Використані джерела:

1. Конституція України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.
2. Конвенція про захист прав і основних свобод людини 1950 р. // Голос України. – 10.01.2001. – №3 (2503). – С. 7.
3. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права від 16 грудня 1966 р. // Бюлетень законодавства і юридичної практики України. – 2005. – № 1.
4. Про інформацію: Закон України від 2.10.1992 р. № 2657-ХІІ // Офіційний вісник України. – 2004. – № 6. – Ст. 358.
5. О свободе оценки информации об окружающей среде: Директива Совета Министров Европейского Экономического сообщества от 7 июня 1990 года (/ 90/313/ЕЭС) // Управление окружающей средой: Информ. Бюл. – 1998. – № 8. – С.92.
6. Кравченко С. Перша зустріч Сторін Орхуської конвенції / С. Кравченко // Вісник екологічної адвокатури. – 2002. – № 20. – С. 5 – 7.
7. Peter-Christoph Storm. Umwelt-Recht Gesetze und Verordnungen zum Schutz der Umwelt. – Berlin. – 1994. – 1103 S.
8. Краснова М.В. Гарантії реалізації прав громадян на екологічну інформацію: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юр. наук: спец. 12.00.06 «Земельне право; аграрне право; екологічне право; природоресурсне право» / М.В. Краснова. – К, 1997. – 24 с.

Б. В. Даниленко

аспірант Національного університету
«Юридична академія України імені Ярослава Мудрого»,
Харків, Україна

СТАЛЕ ЗЕМЛЕКОРИСТУВАННЯ: СТАНОВЛЕННЯ КОНЦЕПЦІЇ

Одна з найбільш актуальних проблем сучасних земельних відносин – проблема поєднання економічних та екологічних інтересів у землекористуванні. Як показує досвід, традиційні доктринальні концепції (перш за все концепція раціонального землекористування) неспроможні її вирішити. Отже, виникає необхідність пошуку нових.

На нашу думку, немає сенсу розробки якогось нового концептуального підходу до землекористування, адже такий підхід вже існує. Визнана в усіх розвинутих країнах концепція сталого розвитку на сьогодні є найбільш

розробленим підходом, який дозволяє поєднати економічні, соціальні та екологічні інтереси.

На жаль, він досі не отримав визнання в науці земельного права. На нашу думку, одна з основних причин цього – нерозуміння суті сталого розвитку та шляхів реалізації його ідей у земельному законодавстві. Адже конструкція раціонального землекористування має науково обґрунтовані та визначені в земельному законодавстві критерії, яких начебто позбавлена концепція сталого землекористування. Проте це не відповідає дійсності.

Програмою дій щодо просування до сталого розвитку на глобальному рівні став прийнятий на всесвітній конференції із довкілля та розвитку у Ріо-де-Жанейро (1992 р.) Порядок денний на ХХІ століття. Глава 40 цього документу містить заклик, звернений до країн та міжнародного співтовариства стосовно розробки показників сталого розвитку. Такі показники необхідні задля привернення уваги до проблем сталого розвитку та сприяння директивним органам на всіх рівнях у прийнятті обґрунтованих національних стратегій сталого розвитку.

На рівні ООН розроблений список показників сталого розвитку, викладений у публікації «Показники сталого розвитку: керівництво та методологія». Список показників представлений збіркою, до якої увійшли 50 основних показників. Ці основні показники – частина більш широкого списку із 96 показників сталого розвитку. Запровадження основної збірки допомагає зберігати керованість, в той час як більш широкий список дозволяє користуватися додатковими показниками, що дає можливість країнам здійснювати більш всебічну та диференційовану оцінку сталого розвитку [1, с. 5-9].

Одна із тем, відповідно до яких розподілені показники у збірці ООН – земля. Вона містить підтеми: землекористування та стан земельних ресурсів, опустелення, сільське господарство та ліси. Вони охоплюють такі показники: зміни у землекористуванні; деградація земель; землі, що зазнають процесів опустелення; орні землі; ефективність використання добрив; застосування пестицидів; території органічного землеробства; частина земель, вкритих лісами від загальної площі країни; відсоток лісових дерев, пошкоджених процесами дефоліації; лісові території, де здійснюється стале управління лісовими ресурсами. Лише два показники – орні землі та частина земель, вкритих лісами від загальної площі країни віднесені до основних показників сталого розвитку. Вочевидь, такий набір показників навряд чи може бути застосований на практиці для визначення просування України до сталого землекористування.

Проте не слід забувати, що збірка показників сталого розвитку, запропонована ООН, містить лише основні, найголовніші показники, спільні для більшості країн світу. Безпосереднє застосування лише тих показників, що віднесені до певної теми, у певній сфері суспільної діяльності (наприклад, землекористуванні) в окремих країнах і не передбачалося. Розробка показників сталості стосовно окремих сфер діяльності почала здійснюватися багатьма науковцями із різних країн світу ще задовго до опублікування ООН першого варіанту збірки.

1993 року Продовольча та Сільськогосподарська організація ООН опублікувала доповідь під назвою «Міжнародна концепція для оцінки сталого управління земельними ресурсами». В ній були визначені базові критерії (стовпи) для оцінки сталості землекористування. Стале управління земельними ресурсами передбачає поєднання технологій, політик та заходів, метою яких є інтеграція соціально-економічних принципів із проблемами охорони довкілля так, щоб одночасно: 1) зберігати та підвищувати рівень виробництва продукції/послуг (Продуктивність); 2) зменшувати рівень виробничого ризику (Безпека); 3) зберігати потенціал природних ресурсів та попереджувати деградацію земель та вод (Збереження); 4) бути економічно життєздатним (Життєздатність); 5) та соціально прийнятним (Прийнятність) [2].

Серед головних показників сталого землекористування можна назвати такі: баланс поживних речовин в ґрунті; тенденції щодо врожаїв основних культур; інтенсивність землекористування; різноманітність землекористування; рослинний покрив тощо. Вони можуть бути згруповані за стовпами сталого землекористування: 1) Продуктивність: врожаї сільськогосподарських культур; 2) Безпека: ґрунтовий покрив, різноманітність вирощуваних культур, клімат; 3) Збереження: якість/кількість ґрунтів, якість/кількість вод, біорізноманітність; 4) Життєздатність: прибутковість сільськогосподарського товаровиробника; ефективність використання капіталовкладень; пестициди; добрива; поживні речовини; інші вигоди для суспільства, безпосередньо не пов'язані із прибутками тощо; 5) Прийнятність: застосування консервативних процедур; критерії процесу прийняття рішень на фермі [3, с. 4].

Деякі з показників сталого землекористування з'явилися на офіційному рівні і в Україні. Так, Стратегія державної екологічної політики України на період до 2020 року, затверджена Законом України від 21 грудня 2010 року № 2818-VI має додаток «Показники ефективності стратегії». Серед них привертають увагу такі, як площа земель сільськогосподарського призначення, співвідношення площ природних та антропогенно змінених ландшафтів; частка сільськогосподарських земель, на яких використовуються екологічно орієнтовані та органічні технології ведення сільського господарства. Ймовірно, такі показники запозичені із міжнародного чи іноземного досвіду реалізації концепції сталого землекористування.

Отже, на нашу думку, на сьогодні склалися усі передумови для визнання сталого землекористування концептуальною основою правового регулювання земельних відносин. Принцип сталого землекористування має стати базовим принципом земельного права.

Використані джерела:

- 1) *Indicators of Sustainable Development: Guidelines and Methodologies. Third Edition / United Nations publication. New York, 2007.*
- 2) *Smyth, A.J. and Dumanski, J. 1993. FESLM: An international framework for evaluating sustainable landmanagement. A discussion paper. FAO. Rome, Italy. World Soil Resources Rep.*
- 3) *Julian Dumanski, Samuel Gameda, Christian Pieri Indicators of Land Quality and Sustainable Land Management. An Annotated Bibliography / The World Bank. – Washington, D.C. – 1998.*

О. С. Демидович
*студентка юридического факультета
Белорусского государственного университета,
Минск, Республика Беларусь*

ОСОБЕННОСТИ ПРЕКРАЩЕНИЯ ТРУДОВОГО КОНТРАКТА С ГОСУДАРСТВЕННЫМИ СЛУЖАЩИМИ

Согласно ст.2 Закона Республики Беларусь от 14 июня 2003 г. № 204-З «О государственной службе в Республике Беларусь» (далее Закона), под государственной службой понимается профессиональная деятельность лиц, занимающих государственные должности, осуществляемая в целях непосредственной реализации государственно-властных полномочий и (или) обеспечения выполнения функций государственных органов.

При рассмотрении оснований для прекращения трудового контракта с государственными служащими следует заметить, что помимо общих оснований, содержащихся в ст.35, 47 Трудового Кодекса Республики Беларусь от 26 июля 1999 г. № 296-З (далее ТК), и дополнительных, предусмотренных п.2.10 Декрета №29 от 26 июля 1999 г. «О дополнительных мерах по совершенствованию трудовых отношений, укреплению трудовой и исполнительской дисциплины» (далее Декрета №29) специальное законодательство о службе в государственном аппарате предусматривает также ряд дополнительных оснований, предусмотренных статьями 32 и 40 Закона.

Заметим, если по истечении срока действия контракта трудовые отношения фактически продолжают и ни одна из сторон не потребовала их прекращения, то контракт со служащим преобразуется в трудовой договор, заключенный на неопределенный срок со всеми вытекающими последствиями. После этого, например, согласно Декрету № 29, совсем неопределённым представляется механизм увольнения работника при наличии одного из дополнительных оснований, так как теперь он работает на основании обычного трудового договора, все основания прекращения которого перечислены в ст. 35, 47 ТК. Безусловно, это обеспечивает права работника, но, в то же время, это может противоречить интересам службы, государства и общества в целом (например, если служащий нарушает порядок рассмотрения обращений граждан и т.д.). Поэтому целесообразно было бы закрепить в законодательстве норму о том, что по истечению срока контракта, если он в установленном порядке не был продлён или перезаключён, трудовые отношения прекращаются или же контракт считается перезаключённым на определённый срок (например, 1 год).

Законодательство Республики Беларусь о государственной службе не предусматривает возможность прекращения государственной службы по собственному желанию государственного служащего. Статья 6 Закона, устанавливая принципы государственной службы, одним из них называет принцип добровольности поступления граждан на государственную службу. В то же время законодательство о государственной службе не позволяет государственному служащему добровольно прекратить государственную службу. Об этом свидетельствует отсутствие в Законе о госслужбе такого

основания прекращения государственной службы, как увольнение по собственному желанию. Поскольку с государственным служащим заключается контракт, являющийся видом срочного трудового договора, то это влечет за собой необходимость соблюдения общего правила расторжения срочных трудовых договоров, которые не предусматривают права государственного служащего на увольнение по собственному желанию. Однако специфика труда государственных служащих, их трудовая функция состоит в проведении государственной политики, осуществлении функций государственного органа. Без добровольности выполнения такой работы деятельность государственного служащего не принесет положительных результатов. Поэтому с принятием Конституции, закрепляющей право каждого распоряжаться своими способностями к труду, выбирать род деятельности и профессию, право работника (в том числе и госслужащего) на расторжение трудового договора (служебного контракта) по его инициативе не подвергается сомнению. Поэтому считаю, что ст. 40 Закона необходимо дополнить положением о прекращении государственной службы по собственному желанию государственного служащего.

В качестве сравнения следует отметить, что согласно п. 1 ст. 33, ст. 36 Федерального закона Российской Федерации от 27.07.2004 г. № 79-ФЗ, в качестве самостоятельного основания прекращения государственной службы называет расторжение служебного контракта по инициативе гражданского служащего. Так, в соответствии со статьей 36 названного Федерального закона государственный служащий имеет право расторгнуть служебный контракт и уволиться с гражданской службы по собственной инициативе, предупредив об этом представителя нанимателя в письменной форме за две недели.

В целом же, необходимо отметить, что прекращение трудового контракта с государственными служащими соответствует специфике их работы и интересам службы, хотя и необходимо внести некоторые изменения: ввести институт добровольного прекращения трудового контракта по желанию государственного служащего, который в настоящее время существует в Российской Федерации, а также по истечению срока трудового контракта, если он в установленном порядке не был продлён или перезаключён, трудовые отношения должны прекращаться или же контракт должен считаться перезаключённым на определённый срок (например, 1 год).

Использованные источники:

1. *О государственной службе в Республике Беларусь: Закон Республики Беларусь от 14 июня 2003 г. N 204-3 // зарегистрировано в Национальном реестре правовых актов Республики Беларусь 19 июня 2003 г. N 2/953;*
2. *Трудовой Кодекс Республики Беларусь от 26 июля 1999 г. № 296-3// зарегистрировано в Национальном реестре правовых актов Республики Беларусь 27 июля 1999 г. N 2/70;*
3. *О дополнительных мерах по совершенствованию трудовых отношений, укреплению трудовой и исполнительской дисциплины. Декрет №29 от 26 июля 1999 г. // Зарегистрировано в Национальном реестре правовых актов Республики Беларусь 28 июля 1999 г. N 1/512;*

4. *О государственной гражданской службе Российской Федерации. Федеральный закон Российской Федерации от 27.07.2004 N 79-ФЗ (ред. от 11.07.2011).*

Т. В. Дивак

*аспірантка Інституту держави і права ім. В. М. Корецького НАН України,
Київ, Україна*

ВПЛИВ ОКРЕМИХ ЕЛЕМЕНТІВ ЗЕМЕЛЬНОЇ ДІЛЯНКИ НА ЇЇ ПРАВОВИЙ РЕЖИМ

Законодавством України дано визначення земельної ділянки, як частини земної поверхні з установленими межами, певним місцем розташування, з визначеними щодо неї правами (ст. 79 Земельного кодексу України від 25.10.2001 р. №2768-III) [1, С. 27]. Це поняття визначає земельну ділянку як об'єкт права власності. Тому можна виділити такі ознаки земельної ділянки: це частина земної поверхні; вона має установлені межі; певне місце розташування та визначені щодо неї права. Проблемною у визначенні є остання ознака. Адже законодавець говорить лише про визначені щодо земельної ділянки права. Однак, земельна ділянка, залежно від цільового призначення та правового статусу, може мати обмеження і обтяження, на ній можуть бути розташовані об'єкти нерухомості, багаторічні насадження, природна рослинність. Ці елементи впливають на її правовий режим.[2, С. 42].

Частина 2 ст. 79 ЗКУ уточнює, що: «Право власності на земельну ділянку поширюється в межах її поверхні на поверхневий (грунтовий) шар, а також на водні об'єкти, ліси і багаторічні насадження, які на ній знаходяться, якщо інше не встановлено законом та не порушує прав інших осіб.» Розглянемо ці природні компоненти, виділені ч.2 ст.79 ЗКУ. Так, ґрунтовий покрив земельних ділянок – це поверхневий шар ґрунту, основною характеристикою якого є родючість [3, С. 100]. Родючість – це здатність жити, рослини та інші організми, що живуть у ґрунті, тобто служити середовищем для їх росту та життєдіяльності. А ґрунт – природно-історичне органо-мінеральне тіло, що утворилося на поверхні земної кори і є осередком найбільшої концентрації поживних речовин, основою життя та розвитку людства завдяки найціннішій своїй властивості – родючості.[4, №139] Ґрунти (як елемент земельної ділянки) мають спільний режим із земельною ділянкою, землею, їх використання, охорона та відтворення регламентуються саме земельним законодавством, на відміну від вод, лісів та надр. І саме родючість ґрунту є підставою віднесення земель до певної категорії: землі сільськогосподарського, природно-заповідного, рекреаційного призначення, тощо.

Стаття 13 Лісового кодексу України передбачає, що документом, який посвідчує право власності на ліси є державний акт на право власності **на землю**, виданий на відповідну земельну ділянку і право власності на ліси виникає з моменту одержання документів, що посвідчують право власності на земельну

ділянку, та їх державної реєстрації. [6, С.99] З першого погляду видається, що поняття «земля» та «земельна» ділянка охоплюють не тільки відповідний простір, а й згадані вище природні ресурси. Але це твердження є невірним, виходячи з того, що води та ліси є окремими природними ресурсами, мають відмінний від землі правовий режим, для їх використання, потрібен наявність спеціальних дозволів незалежно від наявності у користувача прав на земельну ділянку. Стаття 79 ЗКУ не визначає співвідношення права власності на земельну ділянку із правом на надра в її межах, однак це співвідношення є в ст. 23 Кодексу України про надра, [7, С.340] яка надає землевласнику та землекористувачу право без окремого дозволу та внесення плати здійснювати обмежене використання надр під його ділянкою. «Землевласники і землекористувачі в межах наданих їм земельних ділянок мають право без спеціальних дозволів та гірничого відводу видобувати для своїх господарських і побутових потреб корисні копалини місцевого значення і торф загальною глибиною розробки до двох метрів і прісні підземні води до 20 метрів та використовувати надра для господарських і побутових потреб». Тому є думка, що надра це складова частина земельної ділянки. Однак Р.С. Кірін вважає, що немає підстав, вважати надра не лише складовою, але хоча б приналежністю земельної ділянки.[8, С. 54] Можна погодитися з даним твердженням, оскільки згідно ст. 4 Конституції України надра можуть перебувати виключно у власності народу України, а землевласникам та землекористувачам надано лише кілька видів обмеженого використання надр з вичерпним переліком копалин, що вказані вище. Визначальними є положення ч.3 ст. 79 ЗКУ, за якою «право власності на земельну ділянку розповсюджується на простір, що знаходиться над та під поверхнею ділянки, **на висоту і глибину**, необхідні для зведення житлових та інших будівель і споруд.» Аналогічні положення закріплені в ч.3 ст. 373 Цивільного кодексу України: «Право власності на земельну ділянку поширюється на поверхневий (грунтовий) шар у межах цієї ділянки, на водні об'єкти, ліси, багаторічні насадження, які на ній знаходяться, а також на простір, що є над і під поверхнею ділянки, висотою та глибиною, які необхідні для зведення житлових, виробничих та інших будівель і споруд.»[9, С. 356]

Згідно ст. 120 ЗКУ, ст. 377 ЦКУ земельна ділянка розглядається як приналежність будівлі або споруди і є підпорядкованою річчю по відношенню до головної речі – будівлі або споруди, тому поняття «земельна ділянка» не охоплює будівель і споруд, що на ній розташовані. Межові споруди відносяться до приналежностей земельної ділянки (ст. 108 ЗКУ). Питання ж про співвідношення земельної ділянки та інших капітальних будівель та споруд, що на ній розташовані, є цікавим та неоднозначним. Виходячи із системного тлумачення норм ЗКУ, враховуючи численні положення Кодексу про необхідність використання земельних ділянок за цільовим призначенням, норми ч.3 ст.79 необхідно розуміти розширено: право власності поширюється не лише на простір, необхідний для будівництва, а й на простір, необхідний для використання земельної ділянки за цільовим призначенням. Це означає, що поняття земельної ділянки включає в себе відповідний простір. Слід мати на увазі, що за чинним законодавством, площа земельної ділянки вираховується як площа проекції межі земельної ділянки на площину проекції, в якій встановлена

геодезична система координат (аналітична площа). Саме вона фіксується в правовстановлюючих документах. На противагу аналітичній, може також бути обчислена фізична площа, що враховує рельєф фізичної поверхні – пагорби, схили, западини тощо і може бути більшою від аналітичної площі.

Такі науковці, як І.І. Каракаш, А.М. Третяк та О.С. Дорош, зазначають, що хоч закон і обмежує правооб'єктність ділянки землі зведенням житлових і виробничих будівель і споруд, все ж може мати місце поширення прав на земельну ділянку, що охоплюють підземні межі і повітряний простір.[10, С. 254] З точки зору А.М. Мірошниченка, земельна ділянка – це частина землі із визначеними межами та місцем розташування. А поняття «земля» в земельному праві, вживається у розумінні земної поверхні та простору над та під нею на висоту і глибину, необхідні для використання відповідної земельної ділянки за цільовим призначенням (у тому числі і забудови), включаючи ґрунтовий покрив, у межах цього простору. [11, с. 710].

Здавалося б, закріплене в ЗК України поняття земельної ділянки як об'єкта права власності є прийнятним для використання, але при виокремленні конкретних ознак земельної ділянки знову виникає багато дискусійних питань.

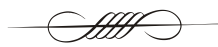
Так, П.Ф. Кулинич, вказує на те, що не зовсім чіткою є природа такої ознаки, як наявність певного місця розташування. З одної сторони, дану ознаку можна розглядати як фізичну, маючи на увазі розташування земельної ділянки на території певної адміністративно-територіальної одиниці, в межах певної природнокліматичної зони тощо. З іншої сторони, наявність певного місця розташування земельної ділянки можна розглядати і як її юридичну ознаку, розуміючи останню як знаходження ділянки в штучно створеній системі координат та наявність адреси земельної ділянки чи іншого юридично значимого позначення її місця знаходження (індивідуального кадастрового номеру)[12, С. 217]. Отже, цю ознаку слід розглядати як її змішану, фізично-юридичну ознаку.

З викладеного вище, як законодавчого, так і доктринального визначення поняття «земельна ділянка» слід виділити наступні її ознаки: 1) це відособлена частина земної поверхні; 2) є об'єктом нерухомості; 3) обмежена в просторі певними межами; 4) має індивідуально визначене місце розташування; 5) має певну мету використання – конкретно визначене цільове (функціональне призначення) зафіксоване у земельно-правових документах; 6) належить власникам та/або користувачам з метою цільового використання.

Використані джерела:

1. ВВР, 2002, N 3-4, ст.27.
2. Пейчев К. Поняття земельної ділянки як специфічного об'єкта відчуження / К. Пейчев // Підприємництво, господарство і право. – 2002. – №11. – С. 42).
3. Розділ 2 Порядку видачі та анулювання спеціальних дозволів на зняття та перенесення ґрунтового покриву (родючого шару ґрунту) земельних ділянок, затвердженого наказом Державного комітету України по земельних ресурсах від 4 січня 2005 р. №1 // Офіційний вісник України. – 2005. – №4. – С. 100. – Ст. 236 (код акта 31431/2005).
4. Ст. 1 Закону України «Про охорону земель» від 19 червня 2003 р. № 962-IV (зі змінами) // Голос України. – 2003. – №139.

5. ГОСТ 17.5.1.05-80. Охрана природы. Земля. Термины и определения. – М., 1980. – С. 9
6. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1994, N 17, ст.99
7. Відомості Верховної Ради України. – 1994. – №36. – ст. 340.
8. Кірін Р.С. Поняття надр: еколого-правові аспекти // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Юридичні науки. – 2001. – Випуск 44. – С.54.
9. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2003, NN 40-44, 356 с.
10. Третьяк А.М., Дорош О.С. Управління земельними ресурсами. / За ред. проф. А.М. Третьяка. Навч. Посібник. – Вінниця: Нова книга, 2006 – 360 с.
11. Мірошниченко А.М. Земельне право України: [навч.посіб.] / А.М. Мірошниченко. – К.: ЦУЛ, 2009. – 710 с.
12. Кулинич П.Ф. Земельна ділянка як об'єкт правових відносин: поняття, ознаки, види // Часопис Київського університету права. – 2010. – №3. – С. 217.

В. І. Довгань

*кандидат ветеринарних наук, доцент,
доцент кафедри державного управління та місцевого самоврядування
Хмельницького університету управління та права
Хмельницький, Україна*

ПРОБЛЕМИ ЗАКОНОДАВЧОГО РЕГУЛЮВАННЯ ФУНКЦІОНУВАННЯ ПІДРОЗДІЛІВ ВЕТЕРИНАРНОЇ МІЛІЦІЇ В УКРАЇНІ

У теорії держави і права поширена теза про закон як основне джерело та форму права, а законодавство – пріоритетну форму здійснення державної влади та правотворчості [1, 20]. З цим важко не погодитись, оскільки закон має найвищу юридичну силу в системі нормативно-правових актів країни. Будь-який інший правовий акт повинен прийматись на основі, на виконання і відповідно до закону.

Дослідження змісту чинного законодавства щодо правових та організаційних основ функціонування підрозділів ветеринарної міліції дозволяє стверджувати наступне:

1) існують певні термінологічні проблеми. Так, має місце відсутність послідовної та чіткої системи юридичних термінів і понять у законодавстві України в галузі ветеринарної медицини. Така ситуація проявляється при співставленні понять «державний орган» та «установа держветмедицини», а це призводить, зокрема до неоднозначного трактування переліку державних організацій, які взаємодіють з підрозділами ветеринарної міліції [2].

З іншого боку, має місце некоректність законодавчого визначення окремих важливих понять, підтвердженням цього є різне за своїм обсягом визначення терміна «об'єкти ветеринарного контролю та нагляду», що встановлює межі здійснення підрозділами ветеринарної міліції контрольно-

наглядової діяльності, і яке міститься в Законі України «Про ветеринарну медицину» та у Законі України «Про якість та безпечність харчових продуктів».

Вищезазначене зумовлює складність нормативного регулювання діяльності підрозділів ветеринарної міліції для сприйняття та використання правових норм на практиці.

2) наявні певні законодавчі протиріччя. Так, у Законі України «Про безпечність та якість харчових продуктів» визначено, що Державна ветеринарна та фітосанітарна служба контролює лише «необроблені харчові продукти тваринного походження», тобто сільськогосподарську сировину тваринного походження, а служба МОЗ – всі інші харчові продукти, у тому числі і тваринного походження [3]. Водночас відповідно до норм Закону України «Про ветеринарну медицину» продукти тваринного походження для споживання людиною визначені у складі «об'єктів ветеринарного контролю і нагляду». Отже, внаслідок певних протиріч та непов'язаних один з одним законодавчих положень окремі їх норми формально не діють.

3) існує потреба щодо заповнення законодавчої прогалини, яка наявна у правовому регулюванні організації та діяльності підрозділів ветеринарної міліції. Законом регламентовано їх функціонування у складі МВС України. Як складова частина міліції, тобто єдиної системи органів, що входять до структури МВС, правовою основою діяльності підрозділів ветеринарної міліції також виступає Закон України «Про міліцію» від 20.12.1991 р. Норми даного закону містять вичерпний перелік підрозділів ОВС, хоча у наведеному переліку відсутній підрозділ ветеринарної міліції. Разом з тим, посадові особи структурного підрозділу ветеринарної міліції, окрім повноважень державних інспекторів ветеринарної медицини відповідно до Закону України «Про ветеринарну медицину», користуються також всім необхідним обсягом прав та обов'язків працівників міліції, визначених Законом України «Про міліцію». Це зумовлює необхідність відповідного закріплення у Законі України «Про міліцію» одного з її структурних підрозділів – ветеринарної міліції.

4) законодавству у сфері ветеринарної медицини характерна недостатня деталізація окремих положень. Так, одним із основних завдань, що поставлено перед державними інспекторами підрозділів ветеринарної міліції – посадовими особами ОВС, є розгляд в установленому порядку матеріалів про порушення законодавства з питань ветеринарної медицини, у тому числі про діяння, які містять ознаки адміністративних правопорушень та злочинів [3]. На практиці підтверджується факт: чим загальніше визначені ознаки правопорушень у галузі ветеринарної медицини, тим більша ймовірність помилок при виявленні, оцінці та використанні цих ознак, що може призвести не лише до порушення прав і законних інтересів громадян, а й дискредитації підрозділів ветеринарної міліції.

Правовий аналіз законодавчих положень дозволяє дійти висновку, що, здійснюючи кваліфікацію правопорушень, державні інспектори підрозділів ветеринарної міліції фактично керуються своїм «власним розсудом» та розумінням «наслідків» тих чи інших діянь (бездіяльності). Істинність кримінально- та адміністративно-правової кваліфікації на практиці не повинна залежати від того, як сприймається чи оцінюється відповідна поведінка осіб

державними інспекторами підрозділів ветеринарної міліції. Така правова невизначеність може призвести як до безвідповідальності суб'єктів господарювання в галузі ветеринарної медицини, так і до корупції державних посадовців. Саме тому чітке визначення меж злочинних діянь і правопорушень у галузі ветеринарної медицини та критеріїв їх розмежування допоможе розв'язати проблему неоднозначності трактування кримінальних та адміністративно-правових норм, усунути суб'єктивізм при кваліфікації діянь тощо [4, 71].

Підсумовуючи вищенаведене, необхідно зазначити, що головним питанням діяльності підрозділів ветеринарної міліції виступає її відповідність вимогам законів. Незважаючи на те, що загальні питання діяльності підрозділів ветеринарної міліції урегульовані нормами Закону України «Про ветеринарну медицину», проведення дослідження свідчить про те, що рівень законодавчого нормативного регулювання недосконалий. У зв'язку з цим виникає необхідність у внесенні змін до окремих законодавчих актів, присвячених правовому регулюванню діяльності підрозділів ветеринарної міліції України.

Використані джерела:

1. Разумович Н.Н. Источники и форма права / Н.Н. Разумович // Советское государство и право. – 1988. – № 3. – С. 20 – 27.
2. Про внесення змін до Закону України «Про ветеринарну медицину»: Закон України від 16.11.2006 р. № 361-V // Офіційний вісник України. – 2006. – № 51. – ст. 3382.
3. Про внесення змін до Закону України «Про якість та безпеку харчових продуктів та продовольчої сировини»: Закон України від 06.09.2005 р. № 2809-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2005. – № 50. – ст. 533.
4. Про затвердження Положення про підрозділи ветеринарної міліції з проведення карантинних заходів: Постанова Кабінету Міністрів України від 29.03.2002 р. № 395 // Офіційний вісник України. – 2002. – № 14. – ст. 724.
5. Горжеєва Ю. Юридична відповідальність за порушення в галузі ветеринарної медицини: проблемні питання та шляхи удосконалення / Ю. Горжеєва // Право України. – 2006 р. – № 3. – С. 69 – 71.

Н. А. Дубина

*ад'юнкт Харківського національного університету внутрішніх справ,
Харків, Україна*

АДАПТАЦІЯ МОЛОДИХ ФАХІВЦІВ НА СЛУЖБИ В ОВС УКРАЇНИ: ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ТА ШЛЯХИ ЇХ ВИРІШЕННЯ

Для кожного працівника органів внутрішніх справ вкрай важливим є перший рік його трудової діяльності. В цей період проходить ознайомлення з професією та пристосування до умов праці. Молодий працівник повинен засвоїти нормативні акти, посадові інструкції, отримати настанови щодо своєї діяльності. Разом з тим обов'язковим є такий фактор, як соціальна адаптація. У зв'язку із цим перші роки служби вважаються перевірочними, адже в такий спосіб проявляється професійна стійкість особи. Нажаль, не всі витримують це випробування.

У службовій діяльності молодого фахівця та при закріпленні його на службі існує ряд проблемних питань, які негативно позначаються на ефективності праці. До них слід віднести наступне:

- нині втрачається професійне ядро, що призводить до фактів призначення наставниками вчорашніх курсантів, тобто тих, які самі прослужили 2-3 роки і не можуть навчити з практичного досвіду інших, оскільки його не мають, а це призводить до того, що молодий працівник починає отримувати стягнення, розчаровується у професії і звільняється з ОВС за власним бажанням або по негативним мотивам;
- відношення до молодого працівника (постійне залучення до несення служби без вихідних, відпусток тощо);
- призначення на посаду, що не відповідає отриманій спеціалізації;
- фактична відсутність соціальних пільг, передбачених Законом України «Про міліцію» (низька заробітна плата, забезпечення житлом, захищеність працівника та членів його сім'ї, оздоровлення, відпочинок і т.д.);
- низьке матеріально-технічне забезпечення підрозділів;
- розбіжність між очікуваннями молодих фахівців щодо умов професійної діяльності та реальним станом справ;
- недбале чи байдуже ставлення керівництва до адаптації молодих працівників.

Вищезазначені фактори у своєму комплексі призводять до формування у вчорашніх випускників бажання як мінімум змінити місце роботи, а як максимум – взагалі звільнитись зі служби в органах внутрішніх справ.

Статистика МВС України свідчить, що на першому році служби звільнено 73 особи – випускників 2009 року, з них: за негативними мотивами – 39 (53,4 %), за власним бажанням – 31 (42,5 %), через притягнення до кримінальної відповідальності – 3 (4,1 %). Із загального числа звільнених випускників 2008 року (113 осіб) за негативними мотивами – 69 (61,1 %), за власним бажанням – 41 (36,2 %), через хворобу – 3 (2,7 %), що загалом на 25 % менше, ніж у 2007 році.

Порівняно з минулими роками простежується тенденція зменшення кількості звільнених молодих фахівців: якщо випускників ВНЗ МВС України 2007 року на першому році служби було звільнено 4,73 % від загальної кількості, 2008 року – 3,44 %, то випускників 2009 року – лише 2,29 %. Це свідчить про більш позитивну адаптацію молодих фахівців.

Основною формою закріплення на службі в органах внутрішніх справ та швидкого становлення особистості працівника є наставництво, що регулюється Положенням про наставництво в органах внутрішніх справ України, затвердженим наказом Міністерства внутрішніх справ України від 25 листопада 2003 р. № 1458 «Про організаційно-нормативне забезпечення виховної роботи з особовим складом органів та підрозділів внутрішніх справ» [1].

Наставників закріплюють за:

- особами, які вперше прийняті на службу в органи внутрішніх справ на посади рядового, молодшого і середнього начальницького складу;
- молодими фахівцями, які закінчили навчальні заклади системи МВС України і призначені на посади середнього начальницького складу;
- особами рядового і начальницького складу, які переміщені по службі, якщо виконання ними функціональних обов'язків потребує більш ґрунтовних професійних знань, практичних навичок і вмінь.

Для ефективної діяльності інституту наставництва необхідний широкий простір, що проявляється у довірі до особи, яка його здійснює і її можливостей. Це надихає людину, загострює почуття відповідальності, допомагає молодому спеціалісту придбати необхідні навички і вміння [2,230].

Ефективна робота наставників з молододою генерацією правоохоронців сприятиме формуванню і підтриманню в останніх сприятливої мотивації до служби. Для цього слід повноцінно використовувати потенціал наставництва, на практиці реалізовувати відомі та розробляти і впроваджувати нові ефективні методи залучення й заохочення досвідчених працівників міліції до роботи наставниками [3,286].

Тому, для вирішення зазначених проблем, необхідно:

- а) переглянути та удосконалити нормативно-правову базу щодо правової та соціальної захищеності працівників ОВС;
- б) при відборі кандидатів на навчання у ВНЗ МВС України слід враховувати їх індивідуально-психологічні особливості. Підвищити персональну відповідальність керівників комплектуючих органів за якість здійснення такої діяльності;
- в) удосконалити механізм правового регулювання управління якістю відомчої освіти шляхом розробки та впровадження стандартів вищої освіти у галузі знань «Право»;
- г) передбачити контроль за якістю підготовки фахівців для органів внутрішніх справ у вищих навчальних закладах;
- д) визначити правовий статус молодого фахівця органів внутрішніх справ, форми і методи роботи з ними шляхом затвердження відповідного положення;

е) переглянути підходи до наставництва в системі МВС України. Із урахуванням вимог сьогодення передбачити та закріпити в нормативних документах, правовий статус наставника та інституту наставництва в цілому.

Використані джерела:

1. *Про організаційно-нормативне забезпечення виховної роботи з особовим складом органів та підрозділів внутрішніх справ : наказ Міністерства внутрішніх справ України від 25 листопада 2003 р. № 1458 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?user=o51y1999>*
2. *Назаренко Ю.В. Пути подбора и улучшения качественного состава органов внутренних дел Республики Казахстан // Проблемы формирования профессионального ядра органов внутренних дел: Материалы Международной научно-практической конференции. – Алматы: ООНИиРИР Академии МВС Республики Казахстан, 2003. – С. 222-231*
3. *Андрєєва Г.В. Наставництво як фактор мотиваційного впливу на молодих фахівців органів внутрішніх справ / Галина Андрєєва, Ольга Чапала // Право і безпека. – 2010. – № 5 (37). – С. 283–286.*

А. А. Дузяк

*студент магістратури юридичного факультету
Хмельницького університету управління та права,
Хмельницький, Україна*

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ДОСВІД ЗДІЙСНЕННЯ ДЕЛЕГОВАНОЇ ПРАВОТВОРЧОСТІ ЯК ФОРМИ ПРАВОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ УРЯДУ

Однією з традиційних функцій уряду вважається виконання законів, прийнятих парламентом. Однак уряди активно втручаються в діяльність органів законодавчої влади. Уряди мають достатні можливості спрямовувати і контролювати законодавчий процес. Водночас вони самі займаються правотворчістю. В англосаксонських і континентальних системах права прийняті різні підходи до урядової правотворчості. Зокрема, по-різному сприймається поняття так званого делегованого законодавства. У континентальній Європі до актів делегованого законодавства віднесені лише ті, що мають силу закону. Саме ж парламентське делегування нерідко здійснюється на основі конституційних положень, хоча досить поширеною є фактична передача законодавчих повноважень уряду.

Делегована правотворчість у традиційному значенні, коли повноваження передавались від парламенту до уряду, виникла у Великій Британії у XVII ст., проте отримала розвиток наприкінці XIX – на початку XX ст. Після Першої світової війни, коли від уряду вимагалось оперативне регулювання суспільних відносин, у багатьох країнах простежувалася тенденція інтенсифікації діяльності уряду під час здійснення ним делегованих законодавчих повноважень. У зв'язку з цим для англійських теоретиків та практиків характерна схожа з вітчизняною

позиція у розумінні делегованої правотворчості як делегування правотворчих повноважень вищестоящого органу держави нижчестоящому. На сьогодні делегування законодавчих повноважень стало не тільки постійним, а й майже загальним явищем у конституційній практиці більшості країн. При цьому конституції звичайно чітко не розмежовують сфери тих законодавчих повноважень, які за будь-яких умов залишаються за парламентом, і тих, які можуть бути делеговані уряду [2, с.36].

Значно різняться теорія і практика парламентського делегування у Великобританії та багатьох інших англomовних країнах з парламентарними формами правління. На відміну від країн континентальної Європи, у Великобританії для парламенту не існує формальних обмежень у делегуванні своїх повноважень. Водночас передання повноважень зовсім не означає, що відповідне питання виключається з компетенції парламенту. Всі акти, прийняті на основі парламентського делегування, називаються делегованим законодавством. Нині у Великобританії прийнято тезу, за якою всі парламентські акти є законами, але не всі закони є парламентськими актами. За змістом цієї тези поняття закону охоплює і делеговане законодавство [3, с. 218].

Підставою для передання парламентських повноважень є закон. Це може бути спеціальний закон, хоча звичайним є встановлення відповідних застережень у поточному законодавстві. Іноді спеціальні закони про делегування приймаються за тією самою процедурою, що й поправки до конституції (Угорщина, Фінляндія). Закони визначають принципи та умови делегування, його строки, суб'єктів тощо. Загальний зміст принципів та умов делегування іноді міститься в самих конституціях. Прикладом можуть бути Данія і Швейцарія, де делегування законодавчих повноважень уряду вважається можливим за умов «настійливої необхідності». Прийняття таких актів звичайно пов'язане з надзвичайними обставинами (надзвичайний або воєнний стан тощо), які перешкоджають нормальній роботі парламенту. Так, у Данії і Ісландії в періоди між сесіями парламентів глави держав можуть видавати так звані тимчасові закони. Ці акти парламенти розглядають відразу після поновлення їхньої роботи. В Греції і Словенії президенти за надзвичайних обставин і за пропозицією урядів можуть приймати декрети, що мають силу закону. Ці декрети у визначений строк мають бути передані для парламентського затвердження. Водночас вони потребують контрасигнування. В Естонії відповідні укази президента контрасигнуються прем'єр-міністром і головою парламенту. За своєю природою всі ці акти є формами урядової правотворчості, хоча нерідко вони відображають і власне волевиявлення глав держав [3, с. 220]. Це, по суті, означає, що делегування може здійснюватися практично довільно. Водночас конституції далеко не завжди встановлюють засоби ефективного контролю з боку представницького органу за відповідною правотворчістю уряду. В теорії нерідко розглядається можливість зловживання урядом наданими йому повноваженнями, а саме делеговане законодавство асоціюється з певною загрозою здійснення парламентом своєї головної функції.

Конституції, що визнали інститут делегованого законодавства, по-різному регламентують порядок передання парламентом своїх повноважень.

У Франції уряд може звернутися до парламенту з проханням дати йому дозвіл шляхом прийняття спеціальних актів – ордонансів – здійснити заходи, віднесені до сфери законодавчої влади. На практиці їх підписує президент, що підтверджує його сполученість з урядовою діяльністю. Строк дії ордонансів встановлюється законами, що санкціонують їх прийняття. Ордонанси можуть змінювати законодавство. Протягом строку делегування парламент не може їх змінювати. Ордонанси набувають чинності після офіційного опублікування їх і втрачають силу, якщо законопроект про їх затвердження не буде внесений урядом до закінчення визначеного строку або якщо цей законопроект не буде прийнятий парламентом. Після закінчення строку делегування ордонанси з питань, що віднесені до сфери компетенції законодавчої влади, можуть бути змінені лише законом. Характерно, що на перехідний період після прийняття Конституції Франції 1958 р. саме Ордонанси були тією правовою формою, на основі якої забезпечувались утворення і діяльність нового державного механізму [3, с. 216]. У Французькій Республіці основними суб'єктами делегованого законодавства є президент, прем'єр-міністр і міністри, які видають ордонанси, декрети, рішення, постанови, циркуляри, інструкції, регламенти і т.д. Делеговане законодавство у Франції не лише за своїм обсягом і значущістю перевершує нормоустановлюючу діяльність парламенту, але і важко контролюване. Прийняття аналогічних актів та затвердження їх з використанням близьких за змістом і характером процедур передбачене в конституціях, прийнятих в деяких інших країнах із змішаною республіканською і парламентарними формами правління (Італії, Іспанії, Португалії, Польщі).

Застосування делегованої правотворчості, на нашу думку, ні в якому разі не зменшує значення представницьких органів у сфері правотворчості. Вона не суперечить демократичним принципам парламентаризму та конституціоналізму. Оскільки, як слушно зазначає І. Богдановська, проблема співвідношення законів та актів урядової (делегованої) правотворчості полягає в тому, що акти уряду мають юридичну силу нарівні з актами парламенту, або здебільшого підмінюють їх. Така ситуація є наслідком загального зростання значення урядових нормативно-правових актів на сучасному етапі розвитку правового регулювання суспільних відносин [1, с.127]. В цілому, однією з основних причин появи та швидкого поширення делегованої правотворчості є її мобільність та оперативність, порівняно з парламентською правотворчістю; відносна гнучкість процедури прийняття нормативно-правових актів, їх здатність значно швидше реагувати на життєві обставини; ускладнення суспільних відносин та недостатність професійних здібностей парламентарів для розробки та прийняття усіх необхідних законів.

Отже, інститут делегованих повноважень в європейських державах на сьогодні відіграє дуже важливу роль у децентралізації державної влади. Адже шляхом передачі державних повноважень забезпечується найбільш ефективна реалізація повноважень з метою економії фінансових і людських ресурсів. Делегована правотворчість як різновид форми правової діяльності уряду має визнаватись як правова діяльність, пов'язана з виданням нормативно-правового акта відповідно до повноваження, яке виходить із закону або за прямим

дорученням одного (вищого) органу держави іншому (нижчому) зі збереженням певної системи контролю за реалізацією делегованих повноважень.

Використані джерела:

1. Богдановская И.Ю. Закон в английском праве. – М. : Норма, 1994 – 243 с.
2. Дрейшев Б. Правотворчество и правовое регулирование. // Правоведение – 1985 – №1 – 35-39.
3. Шаповал В. М. Конституційне право зарубіжних країн. Підручник. -К.: Арттек. – 2002.-264с.

В. М. Єрмоленко

*доктор юридичних наук, професор, завідувач кафедри
аграрного, земельного та екологічного права ім. академіка В. З. Янчука
Національного університету біоресурсів і природокористування України,
Київ, Україна*

**ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВЕ ЗНАЧЕННЯ
ІНВЕНТАРИЗАЦІЇ ЗЕМЕЛЬ**

Україна перебуває на порозі досить грандіозних звершень у реформуванні земельних відносин, у разі успішної реалізації яких можна нарешті буде вести мову про закінчення розпочатої більше двох десятиліть тому земельної реформи. Йдеться про довгоочікувану лібералізацію ринку земель сільськогосподарського призначення, тобто зняття заборони на їх відчуження, що свідчитиме про повну сегментацію сфери вільного обороту земель незалежно від їх цільового призначення. Проведена досить тривала попередня підготовка до цього надважливого кроку завершилась прийняттям нової редакції Закону України «Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень», введеної Законом від 11 лютого 2010 р. № 1878-VI, а також Закону України «Про Державний земельний кадастр» від 7 липня 2011 р., який в цілому набуде чинності з 1 січня 2012 р. На черзі прийняття Закону України «Про ринок земель», проект якого внесено Кабінетом Міністрів України і який досить активно нині обговорюється науковцями, представниками державної влади і місцевого самоврядування.

Для успішної реалізації положень зазначених нормативно-правових актів слід до 1 січня 2012 року щонайменше забезпечити створення єдиної інформаційної системи Державного земельного кадастру, внесення до неї відомостей про межі адміністративно-територіальних одиниць, перенесення до неї записів про державну реєстрацію земельних ділянок, обмежень (обтяжень) у їх використанні, зареєстрованих у Державному реєстрі земель.

Водночас за даними Держземагентства України станом на початок 2011 року не забезпечувалася повнота відомостей про всі земельні ділянки: у державному реєстрі земель були обліковані семантичні та картографічні характеристики лише близько 11,7 млн. земельних ділянок. Від загальної

кількості 25,1 млн. земельних ділянок це становить лише 46,6 %. Разом з тим, за наближеними розрахунками в Україні налічується відумерлої спадщини обсягом 1,8 млн. га сільськогосподарських земель, невитребуваних паїв 1,4 млн. га, які використовуються не раціонально або взагалі не використовуються.

Між тим, одним із основних методів отримання достовірної інформації для ведення державного земельного кадастру є інвентаризація земель. На жаль, слід відзначити той факт, що питанням інвентаризації земель у науковій юридичній літературі практично не приділено уваги. Одним з найімовірніших пояснень недооцінки інвентаризаційної тематики вченими-юристами є економічна сутність категорії «інвентаризація», яка виступає основою первинного бухгалтерського обліку. Проте юристами випускається з уваги ціннісна характеристика інвентаризації як основи формування інформаційного ресурсу, який містить відомості про розподіл прав і обов'язків власників та користувачів земельних ділянок. З цього боку інвентаризація земель набуває незамінного первісного значення як у сфері земельних відносин в цілому, так і землеустрою зокрема.

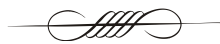
У зв'язку зі сказаним виникає потреба у в'ясненні правової природи інвентаризації земель. Слід вказати, що легальне визначення інвентаризації земель через розкриття її мети міститься в ст. 35 Закону України «Про землеустрій» від 22 травня 2003 р., виходячи з якого інвентаризація земель проводиться з метою встановлення місця розташування об'єктів землеустрою, їхніх меж, розмірів, правового статусу, виявлення земель, що не використовуються, використовуються нераціонально або не за цільовим призначенням, виявлення і консервації деградованих сільськогосподарських угідь і забруднених земель, встановлення кількісних та якісних характеристик земель, необхідних для ведення державного земельного кадастру, здійснення державного контролю за використанням та охороною земель і прийняття на їх основі відповідних рішень органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування.

Насамперед, слід відзначити певну «спадковість» у формулюванні наведеного визначення, що впливає зі змісту ст. 13 Федерального закону про землеустрій від 18 червня 2001 р. № 78-ФЗ, у якій поняття інвентаризації земель також розкривається через його мету. Далі доцільно вказати на юридичні похибки, що впливають з недостатнього рівня теоретичного обґрунтування змісту вітчизняної дефініції «інвентаризація земель». Йдеться про встановлення «правового статусу об'єктів землеустрою», тобто про один із заходів інвентаризації земель, сформульований у вищенаведеному легальному визначенні. Але ж категорія «правовий статус» застосовується для характеристики становища суб'єкта і жодним чином не об'єкта земельних відносин, для якого застосовним є термін «правовий режим».

Загальну мету інвентаризації земель доцільно деталізувати у низці організаційних завдань-заходів, якими є: 1) виявлення всіх землекористувачів, власників землі зі встановленням меж їх ділянок; 2) виявлення земельних ділянок, що не використовуються або використовуються нераціонально чи не за цільовим призначенням; 3) встановлення фактичних меж землекористувань, співвідношення проектних та фактичних меж населених пунктів; 4) створення

інформаційної бази для ведення державного земельного кадастру. У правовому ж значенні інвентаризація земель є нічим іншим, як встановленням або уточненням кола прав і обов'язків щодо кожної земельної ділянки і їх фіксацією у державному земельному реєстрі. Крім прав і обов'язків особливого значення набуває виявлення та своєчасна, достовірна і повна фіксація обмежень (обтяжень) прав на відповідні земельні ділянки. Сукупно права, їх обмеження та обов'язки складають основу правового режиму певної земельної ділянки.

Надзвичайна важливість процедури інвентаризації земель зумовлює необхідність застосування більш комплексного підходу до його нормативно-правового опосередкування, зокрема за рахунок розробки і прийняття базового Закону «Про інвентаризацію земель». Справедливості заради слід вказати, що спроби проектування цього Закону здійснювалися неодноразово суб'єктами законодавчої ініціативи під назвами «Про державну інвентаризацію земель», «Про інвентаризацію земель». Проте всі законопроекти були відхилені вже на перших стадіях їх проходження. Найвірогіднішою причиною блокування зазначених законопроектів бачиться існування економічних інтересів крупних землевласників, зацікавлених у приховуванні достовірної інформації про стан своєї земельної власності, законність набуття якої може викликати низку запитань як з боку широкої громадськості, так і з боку правоохоронних органів. Особливо явно зазначена тенденція проявляється щодо земель сільськогосподарського призначення, обмеження розміру яких у одного власника поки що тримається на рівні 100 га попри те, що в засобах масової інформації періодично з'являється інформація про концентрування значних масивів сільськогосподарських земель у руках окремих латифундистів.

А. І. Жаров

*кандидат філософських наук, професор, професор
Національного університету державної податкової служби України,
Ірпінь, Україна*

О. В. Вишневський

*магістрант Національного університету
державної податкової служби України, Ірпінь, Україна*

ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІОНАЛІЗМУ ПРАЦІВНИКІВ ПОДАТКОВИХ ОРГАНІВ

Високопрофесійна служба в органах державної податкової служби України потребує компетентних та мотивованих кадрів, зорієнтованих на ефективну реалізацію податкової політики держави. Переосмислення ролі державних службовців-податківців, на сучасному етапі становлення України як демократичної держави набуває особливої ваги. Саме тому надзвичайно актуальним стає на сьогодні вирішення проблеми професійного вдосконалення

працівників органів державної податкової служби України, оскільки їх професіоналізм і компетентність значною мірою зумовлюють ефективність усієї діяльності податкової системи.

Досягнення високих результатів у діяльності органів податкової служби залежить, перш за все, від професіоналізму не тільки податківців, але й податківців-правоохоронців, що, у свою чергу, вимагає цілеспрямованої підготовки фахівців, які можуть компетентно вирішувати справи державної ваги. Передусім від них вимагається вміння розробляти варіанти управлінських рішень, упроваджувати їх у життя, проектувати й реалізовувати відповідні програми діяльності, оцінювати їх результати, встановлювати зв'язки з платниками податків, а також запобігати злочинам та іншим правопорушенням у сфері оподаткування, їхнє розкриття, розслідування та інше.

Питання професіоналізму державних службовців висвітлені в публікаціях таких вітчизняних і зарубіжних науковців та практиків: В. Авер'янова, Г. Атаманчука, В. Васильєва, О. Воронька, Н. Гончарук, Г. Загорської, Г. Лелікова, В. Лугового, Н. Нижник, В. Малиновського, Т. Мотренка, О. Оболенського, В. Сороко та ін. В їх роботах визначається характеристика принципів професіоналізму, осмислюється концептуальна основа якісної підготовки державних службовців, зокрема податківців, обґрунтовуються шляхи професіоналізму як основи їх діяльності. Водночас, незважаючи на велике коло публікацій з цих питань, вони потребують подальшого теоретичного осмислення та вивчення.

Принцип професіоналізму є важливим елементом у системі державної служби, зокрема в органах державної податкової служби України. Він має відповідну законодавчу та іншу нормативну базу. Перш за все це норми Конституції України, правові норми Закону України «Про державну службу», Закону України «Про державну податкову службу України», інших законів України, що регулюють проходження служби в органах, на які поширюється дія Закону України «Про державну службу». У них тим чи іншим шляхом розглядаються різні аспекти принципу професіоналізму, в тому числі й компетентності при проходженні державної служби.

Професіоналізм характеризується такими *ознаками*: використання у службовій діяльності наукового знання та передового досвіду, наявність фахових знань, умінь і навичок; оптимально можливого прояву здібностей, особистих якостей працівників, шляхом раціонального їх використання на посадах, створення найдієздатніших колективів; систематичне якісне виконання службовцями своїх посадових обов'язків; просування кар'єрними сходами, що забезпечить динамізм у системі державної служби, прилив до неї нових ідей, удосконалення методів управління, унеможливить розвиток застою, консерватизму, бюрократизму, корупції та інших негативних явищ; поєднання в апараті молодих, кваліфікованих, досвідчених працівників і фахівців, які обмінюються своїм досвідом і навичками.

Автори згодні точкою зору В. Васильєва, який визначає професіоналізм як передусім здатність державного службовця, зокрема податківця, колективу державних службовців визначати з урахуванням умов і реальних можливостей найбільш ефективні шляхи та способи реалізації поставлених перед ними

завдань у межах нормативно-правового визначення повноважень [3]. Так, у Законі України «Про державну службу» визначається, що державна служба в Україні – це професійна діяльність осіб, які обіймають посади в державних органах та їх апараті щодо практичного виконання завдань і функцій держави та одержують заробітну плату за рахунок державних коштів [2, с.4].

У професійному розвитку державних службовців слід виокремити такі сторони як *професійно-посадовий* та *професійно-кваліфікаційний розвиток*.

Професійно-кваліфікаційний розвиток пов'язаний із освітою та самоосвітою, набуттям нових знань і нового професійного досвіду. Податківець повинен підвищувати свою кваліфікацію, оволодівати передовими технологіями та уміннями у сфері їх діяльності, використовуючи при цьому вітчизняні та зарубіжні надбання. Сучасні умови розвитку державності в Україні вимагають від податківців високої компетентності, ділової ініціативи, нового мислення, оволодіння прогресивними методами управління. Система підготовки та підвищення кваліфікації кадрів має забезпечити безперервне підвищення професійного рівня управлінських кадрів протягом усієї їх трудової діяльності, враховуючи динамізм соціально-економічних та нормативно-правових змін. Законом України «Про державну службу» передбачено, що державні службовці підвищують свою кваліфікацію постійно, у тому числі через навчання у відповідних навчальних закладах, як правило, не рідше одного разу на п'ять років.

Поняття «*професійно-посадовий розвиток персоналу*» нерозривно пов'язане з поняттям «службова (посадова) кар'єра». Він передбачає пошук шляхів найбільш оптимальної розстановки кадрів, службового висування на основі використання здібностей і можливостей кожного працівника. Це знаходить віддзеркалення в зміні статусу людини в організації і виявляються у формі його посадової кар'єри. Кар'єрне зростання включає в себе послідовну зміну стану і спеціальних знань, навичок, його кваліфікації і спеціалізації. Тобто професійне зростання податківця, механізми його самоорганізації (засвоєння новітніх знань, інформаційних технологій, передового досвіду зарубіжних країн в напрямку своєї службової діяльності) мають використовуватись як передумови його службового просування.

Таким чином, вимогами сьогодення є наявність у працівників органів державної податкової служби України глибоких та всебічних знань, умінь та навичок, володіння новітніми технологіями. Адже становлення України як суверенної, соціальної, демократичної, правової держави неможливе без наявності високопрофесійних та висококваліфікованих податківців взагалі, зокрема працівників податкової міліції. Лише за таких умов держава здатна повною мірою виконувати свої завдання та функції як на внутрішній так і на зовнішній арені.

Використані джерела:

1. . Про державну службу: Закон України від 16 грудня 1993 року N 3723-XII-ВР // Відомості Верховної Ради України (ВВР) – 1993 – N 52 – ст.490
2. Васильев В. Функціонально-аналітичне обґрунтування базової професійної підготовки потенційного кадрового резерву державних службовців / В. Васильев // Вісн. держ. служби України. – 1999. – С. 67 – 72.

Г. В. Задорожня
*кандидат юридичних наук,
доцент кафедри теорії та історії держави і права
Київської державної академії водного транспорту
імені гетьмана Петра Конашевича-Сагайдачного,
Київ, Україна*

ПАРЛАМЕНТСЬКА ОПОЗИЦІЯ ЯК НЕВІД'ЄМНИЙ ІНСТИТУТ ДЕМОКРАТИЧНОЇ ДЕРЖАВИ

Парламентська опозиція – це тест держави на демократію. Відтак, актуальність дослідження парламентської опозиції є невичерпною. Посилення чи звуження ролі парламентської опозиції у процесі державного владарювання дає відповідь на питання про тенденції утвердження в країні відповідної форми державного режиму.

Виникнення і розвиток парламентської опозиції неможливий поза межами існування та функціонування самого парламенту, тому виникнення, становлення та розвиток парламентської опозиції нерозривно пов'язані з утвердженням самого парламенту. Проблема генези парламенту як базової основи організації і функціонування парламентської опозиції є малодослідженою у вітчизняній науці права. Деякі історичні аспекти виокремленої тематики досліджували такі учені-конституціоналісти, як М. Грушевський, Л. Гумплович, В. Журавський, О. Реєнт, О. Совгиря та інші.

Аналіз спеціальної літератури показав, що як у науці історії держави і права, так і в науці конституційного права немає єдності думок учених щодо початку виникнення та утвердження на національному державотворчому ґрунті такого органу публічної влади як парламент, який має стати матеріальною основою утвердження парламентської опозиції. Відтак, виокремлена проблематика опосередковує *мету* даної публікації.

Відомий австро-угорський учений-державознавець Л. Гумплович у своїй доктринальній праці «Загальне вчення про державу» (1910 р.) писав: «Парламентаризм, у тому сенсі, що панівний клас на зборах обговорює і вирішує суспільні справи, є настільки ж стародавнім, як і держава» [1, с. 295]. Зауважимо, деякі вітчизняні знавці історії та теорії парламентаризму пов'язують витоки його формування з періодом Київської Русі. На їхню думку, віче у Давньоруській державі, яке було верховним органом влади у слов'ян, стало прообразом сучасного парламенту [2, с. 7-9]. Кардинально протилежної точки зору дотримувався російський учений С. Соловйов, який дійшов висновку, що давньоруське віче як явище суто міського масштабу, взагалі можна вважати зародком місцевого самоврядування, а не парламентаризму. Крім того, як стверджує О. Реєнт: «Протопарламентські установи Київської держави у IX-XII ст. майже нічим не поступалися сучасним їм допарламентським інститутам більшості країн Європи, за винятком міст-держав середньовічної Італії та королівства Піренейського півострова; з'їздам франкських світських і духовних феодалів, Центральній королівській раді Франції, англійській королівській курії, польським вічам, королівським радам, куріям» [3, с. 311].

Традиційно порядок формування парламенту передбачає представництво певних осіб, обраних виборцями. За часів Київської Русі учасники віче не були обраними представниками тих чи інших верств населення чи територій. У контексті виокремленої проблематики свою позицію обстоює інший учений, зокрема Ю.Д. Древаль. На його думку, виходячи з вищезазначених міркувань, таким «парламентом» у період давньоруської державності, очевидно, слід було б вважати віче, проте невідповідність подібних тверджень науковим вимогам є очевидною, оскільки, як зауважує вчений, «будь-які народні збори можна назвати парламентом чи передпарламентом лише в художньо-публіцистичному контексті, тобто лише образно» [4, с. 45]. Така позиція вченого не позбавлена наукового сенсу і заслуговує на увагу. Дійсно, навряд чи можна твердити про існування парламенту як про самодостатню державно-правову інституцію, яка виникла на теренах України у давньоруський період. Відтак, відсутність парламенту у Київській Русі унеможливорює й факт існування парламентської опозиції у даний період.

У період епохи пізнього Середньовіччя станово-представницькі установи стали на крок ближче до традиційних парламентів. Проте, слід визнати, що вони так і не стали тими законодавчими державно-правовими інституціями, тобто парламентами. І все ж, змістовна сутність та механізм утворення парламентів формувалися та опробовувалися впродовж не одного століття, а здійснювалися пошуки оптимальної моделі організації та функціонування органів законодавчої влади.

Неоціненним історичним надбанням українського народу є козацтво, органи управління якого, ще більшою мірою, ніж давньоруське віче, позиціонується деякими ученими як переддень національного парламентаризму. Дійсно, деякі елементи парламентів, як органу законодавчої влади, були започатковані у період доби Запорізької Січі та Гетьманщини, позаяк деякі органи управління формувалися виборними представниками.

Фактичне виникнення та утвердження парламенту нерозривно пов'язане з його інституціоналізацією. Вперше у вітчизняній науці права термін «парламент» учені почали застосовувати на початку XX ст., а документальне його застосування відбулося у програмах партій, які утворювалися на теренах України на поч. XX ст. У програмних документах вищезгаданих партій зазначалося, що парламент – представницька інституція, якій належить законодавча влада в усій її повноті. Цікаво, що нормативне закріплення дефініції «парламент» в Україні відбувалося досить складно та значно пізніше, ніж в інших європейських державах. Правники радянської доби застосовували термін «парламент» у контексті характеристики «буржуазної державності».

Уперше на законодавчому рівні поняття «парламент» було закріплене у статті 1 Закону України «Про назву, структуру і кількісний склад нового парламенту України» від 7 жовтня 1993 р.: «Органом законодавчої влади України є Верховна Рада України» [5]. Нормативне закріплення поняття «парламент» маємо і в статті 75 Конституції України від 28 червня 1996 року.

Утвердження у політико-правових відносинах повноцінного парламенту дає можливість для виникнення інституту парламентської опозиції. Парламентська опозиція на державно-правовому рівні має сприйматися таким

політико-правовим інститутом, метою якого є вираження саме тих інтересів, що не представлені в діяльності діючої влади. Досвід інших країн свідчить про необхідність закріплення правового статусу парламентської опозиції, що вимагає прийняття Закону України «Про парламентську опозицію».

Використані джерела:

1. Гумплович Л. *Общее учение о государстве* / Л. Гумплович. – СПб., 1910. – 516 с.
2. Смолій В., Ричка В. *Влада народу. Український парламентаризм: від віча Київської Русі до Верховної Ради* // Україна. – 1997. – № 12. – С. 7-9.
3. Реєнт О.О. *Розвиток парламентаризму в Україні* / О. Реєнт. – К., 2005. – С. 311.
4. Древаль Ю.Д. *Парламентаризм у політичній системі (політико-правовий аналіз)* / Ю.Д. Древаль: моногр. – Х., 2003. – С. 45.
5. *Про назву, структуру і кількісний склад нового парламенту України: Закон України від 7 жовтня 1993 р.* // ВВР України. – 1993. – № 42. – Ст. 395.

Ю. В. Звонарьова

*здобувач Інституту законодавства Верховної Ради України,
Київ, Україна*

ПРУДЕНЦІЙНИЙ НАГЛЯД У МЕХАНІЗМІ ФІНАНСОВО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ФОНДОВОГО РИНКУ

Традиційні методи контролю і нагляду, у тому числі і закріплені в нормативних документах, не завжди дають бажаний результат, оскільки фіксують те, що вже відбулося. Для ранньої діагностики – і в цьому принципова відмінність пруденційного нагляду – характерна реєстрація потенційної можливості ускладнень. За такого раннього виявлення перших ознак проблемної ситуації суттєво підвищуються шанси виправлення ситуації. Через це всі показники, що використовуються, у пруденційному надгляді, можна охарактеризувати як оцінки вірогідності настання кризових подій. Розробка таких показників для найбільш ризикованих сфер, їх моніторинг і аналіз є основою пруденційного нагляду [1]. У рамках пруденційного нагляду здійснюється регулярний моніторинг звітності кредитних установ та їхніх фінансових показників.

Питання запровадження пруденційного нагляду на фондовому ринку України – необхідний захід державного впливу на відносини, що складаються між учасниками ринку цінних паперів для підвищення ефективності їх діяльності, пожвавленню інвестиційних процесів та захисту прав власності.

Назва «пруденційний» походить від англійського *prudential*, що перекладається як «розсудливий». Чинне законодавство наразі не містить системи нагляду, яка відповідає пруденційному стандарту, але потреба використання категорій розумної особи (*prudent person*) чи розумного інвестора (*prudent investor*) та відповідних принципів регулювання та нагляду вже настала.

М. Фелдстейн описує сутність цього підходу як ендогенний та дуже простий шлях вираженого управління майбутніми подіями [2, р. 5].

Відповідно до останніх змін до законодавства щодо регулювання ринків фінансових послуг викладено у новій редакції ст. 29 Закону України «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг», відповідно до якої пруденційний нагляд – це складова частиною загальної системи нагляду, що проводиться органами, які здійснюють державне регулювання ринків фінансових послуг, і базується на регулярному проведенні оцінки загального фінансового стану фінансової установи, результатів діяльності системи та якості управління нею, дотриманні обов’язкових нормативів та інших показників і вимог, що обмежують ризики за операціями з фінансовими активами [3]. Відповідно до цієї концепції *пруденційний нагляд* – це система наглядових процедур за дотриманням фінансовою установою пруденційних правил, яка дозволяє зменшити наглядове навантаження на фінансові установи, діяльність яких не несе загрози невиконання зобов’язань перед існуючими клієнтами, і посилити наглядові зусилля за установами, діяльність яких є чи може бути загрозою для виконання таких зобов’язань. *Пруденційні правила* – кількісні та якісні показники, нормативи та вимоги щодо ліквідності, капіталу та платоспроможності, прибутковості та якості активів, ризиковості операцій, якості систем управління та управлінського персоналу, додержання правил надання фінансових послуг тощо. Пруденційний нагляд включає в себе й систему заходів, що дозволяють забезпечити дотримання таких нормативів, а в разі їх порушення — виправити ситуацію [4].

Основними напрямками пруденційного нагляду Уповноваженого органу є додержання встановлених критеріїв та нормативів щодо: 1) ліквідності; 2) капіталу та платоспроможності; 3) прибутковості; 4) якості активів та ризиковості операцій; 5) якості систем управління та управлінського персоналу; 6) додержання правил надання фінансових послуг.

Основними цілями здійснення пруденційного нагляду є захист інтересів споживачів фінансових послуг, запобігання настанню неплатоспроможності та забезпечення фінансової стійкості фінансових установ через застосування відповідних корегуючих заходів шляхом: виявлення підвищених ризиків в діяльності фінансових установ; контролю за платоспроможністю, ліквідністю та прибутковістю фінансової установи; мінімізація випадків банкрутства та системної кризи фінансових установ; прогнозування майбутніх фінансових результатів на основі звітів поточного періоду [5]. Метою такого моніторингу є відстеження динаміки основних показників банківської діяльності, виявлення тенденцій розвитку окремих кредитних організацій, розуміння змін фінансового стану кредитних організацій. У випадку виявлення стійкості негативної динаміки показників діяльності проводиться необхідна робота, надається методична та консультативна підтримка, а також здійснюється класифікація кредитних організацій за групами з точки зору їх надійності, стійкості, прибутковості та ліквідності¹.

¹ У 2004 році центральними банками провідних країн було схвалено звіт рекомендацій щодо нагляду «Міжнародне наближення оцінки капіталу і стандартів капіталу» (Базель II), необхідний для підвищення стабільності банківських систем, які ґрунтуються на трьох основних компонентах: достатність капіталу

В Україні виконання функцій пруденційного нагляду щодо ринку цінних паперів здійснює Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку через Комітет з питань моніторингу, звітності, розкриття інформації та пруденційного нагляду на фондовому ринку, до компетенції якого відносяться питання: визначення основних показників, що обмежують ризики здійснення професійної діяльності на фондовому ринку та запровадження системи пруденційного нагляду за фінансовими ринками, відповідно до існуючої в ЄС [7].

Пруденційнийгляд на фондовому ринку України запроваджується з метою: зменшення систематичного та несистематичного ризиків; забезпечення захисту прав інвесторів шляхом застосування заходів щодо запобігання, усунення і недопущення порушень законодавства та недобросовісних дій професійними учасниками ринку цінних паперів у фінансовій сфері, застосування санкцій за порушення законодавства у межах повноважень, визначених чинним законодавством; створення умов для підвищення ефективності діяльності учасників фондового ринку; формування та забезпечення реалізації єдиної державної політики щодо розвитку та функціонування пруденційного нагляду на ринку цінних паперів України; узагальнення практики застосування законодавства України з питань пруденційного нагляду, розроблення пропозицій щодо його вдосконалення та впровадження на ринку цінних паперів України; координація діяльності державних органів з питань пруденційного нагляду на фондовому ринку України; формування привабливого інвестиційного клімату в країні та поживалення інвестиційних процесів на фондовому ринку [8].

Для здійснення контролю за учасниками ринку цінних паперів, запобігання вчиненню правопорушень на ринку цінних паперів та здійснення превентивних заходів, підготовки методичних рекомендацій щодо усунення правопорушень Комісією розроблено Основні засади розвитку пруденційного нагляду на фондовому ринку України, затверджені рішенням Комісії від 25.12.2001 р. № 393. На даний час на виконання вказаного рішення розробляються заходи щодо реалізації Основних засад розвитку пруденційного нагляду на фондовому ринку України.

Відповідно до покладених завдань Комісія повинна створити систему запобігання правопорушень, що пропонується виконати шляхом розробки та запровадження системи аналізу звернень юридичних та фізичних осіб щодо захисту прав інвесторів. Необхідно встановити граничні норми фінансових ризиків, у межах яких повинні діяти професійні учасники ринку цінних паперів [8].

Наказом Голови Комісії від 14.11.2006 р. № 1014 з метою реалізації основних цілей Плану дій Україна – ЄС щодо запровадження та забезпечення ефективного провадження системи пруденційного регулювання та нагляду за фінансовими ринками відповідно до існуючої в ЄС утворено робочу групу з

банків для покриття ризиків, що ними приймаються, адекватність банківського нагляду та ринкова дисципліна — дотримання банками принципів корпоративного управління та внутрішніх правил контролю та обліку [6].

питань розроблення рекомендацій щодо пруденційного нагляду на ринку цінних паперів.

За результатами опрацювання робочою групою питань впровадження пруденційного нагляду на фондовому ринку на розгляд Комісії надано Заходи щодо реалізації основних засад розвитку пруденційного нагляду на фондовому ринку.

Доцільно використовувати зарубіжну практику законодавчого регулювання захисту прав інвесторів шляхом здійснення державними органами пруденційного нагляду, тобто процедури нагляду за дотриманням нормативів професійними учасниками ринку цінних паперів. Передумовою запровадження такої форми є випадки, коли фінансова організація на ринку цінних паперів за формальними ознаками вважається стабільною та забезпеченою, але може виявитися неспроможною, тому вимагаються особливі прийоми нагляду. Доцільною є така концепція пруденційного нагляду, яка передбачає взаємодію регулятора у сфері цінних паперів, податкових органів, міністерств, в тому числі внутрішніх справ, а також саморегулювальних організацій, які повинні застосовувати заходи щодо фінансової стабільності на ринку цінних паперів [9, с. 15].

У більшості розвинених країн світу, таких як Великобританія, Німеччина, Ірландія, Португалія, Італія, Австрія, існують свої державні органи, на які покладено здійснення пруденційних завдань та функцій. Запроваджено систему органів пруденційного нагляду і в багатьох постсоціалістичних країнах: Казахстані, Латвії, Литві, Болгарії, Чехії, Словенії та ін. Вони можуть по-різному називатись та мати свої особливості механізму реалізації завдань та функцій, однак незмінним залишається головне – кінцева мета діяльності даних органів [10].

У Російській Федерації також істотну увагу приділяють формуванню засад пруденційного нагляду, при цьому окремо саме щодо ринку цінних паперів. Так, на початку цього року Державна дума схвалила у першому читанні законопроект про внесення змін до федеральних законів про ринок цінних паперів та інші законодавчі акти [11; 12; 13]. У ньому пропонується закріпити принципи й мету здійснення пруденційного нагляду – постійний характер нагляду та підтримка стабільності фінансової системи держави, а також захист інтересів на ринку цінних паперів. Цього планується досягати через: визначення інформації, яка підлягає оприлюдненню професійними учасниками ринку цінних паперів; встановленням додаткових ліцензійних вимог до таких суб'єктів фондового ринку, вимог щодо забезпечення їхньої фінансової надійності, фаховості керівного складу; встановлення видів обов'язкових нормативів, яких повинні дотримуватися професійні учасники ринку та управляючі компанії, а також обов'язкового внутрішнього контролю та управління ризиками; наділення регулятора повноваженнями вимагати заміни керівництва учасника фінансового ринку, призначати тимчасову адміністрацію; встановлення механізмів гарантування втрат фізичним особам внаслідок банкрутства управляючих компаній пайових інвестиційних фондів, компенсаційних фондів та ін.

Отже, пруденційний нагляд є частиною фінансового нагляду. Ключовим завданням системи пруденційного нагляду на фінансових ринках вважається

прогнозування та попередження накопичення ризиків як окремо взятих фінансових організацій, так і системних ризиків з метою забезпечення стійкості та надійності усього ринку у цілому. При цьому відносно окремих професійних учасників ринку цінних паперів завдання регулятора та контролюючого органу полягає в оцінці ризику ліквідності, притаманного відповідній організації для попередження можливих наслідків неплатоспроможності, а також у зменшення операційного ризику шляхом запровадження ефективних процедур контролю за угодами, які вчиняються на ринку цінних паперів. Створення механізмів пруденційного нагляду на фінансовому ринку у якості складового елементу також передбачає встановлення ефективно діючих заходів впливу регулятора на порушників пруденційних норм та стандартів.

У середньостроковій перспективі передбачається на індивідуалізований експертний розрахунок нормативу достатності власних коштів професійних учасників фінансового ринку, виходячи з обсягу операційної діяльності, досвіду роботи на ринку, професіоналізму персоналу, якості менеджменту, рейтингу надійності, створення стандартів професійної діяльності, використання різноманітних інструментів зниження ризиків (страхування, резервування, участь у компенсаційних фондах). У перспективі доцільно встановити єдині принципи банкрутства для усіх видів фінансових організацій — кредитних організацій, страхових організацій, професійних учасників ринку цінних паперів та ін. Єдині принципи банкрутства дозволяють запобігти необґрунтованому створенню конкурентних перешкод фінансових організацій, які займаються різними видами діяльності, шляхом встановлення більших гарантій, які надаються їх клієнтам при банкрутстві цього виду фінансових організацій [14, с. 224, 227; 9, с. 104–105].

Інша важлива частина пруденційного нагляду — процедура контролю за дотриманням нормативів. У якості одного із прийомів, які використовуються є інститут кураторства. Іншим прийомом є запровадження тимчасової адміністрації — коли інтереси ринку вимагають не допустити системної кризи [9, с. 108-109].

Зважаючи на викладене, для забезпечення стабільності ринку цінних паперів, стійкості учасників ринку та захисту прав непрофесійних учасників ринку необхідним є впровадження механізму пруденційного нагляду за ринком цінних паперів, що може включати наступне:

1. Для досягнення зазначених цілей передбачається внести зміни до Закону України «Про державне регулювання ринку цінних паперів в Україні» щодо визначення пруденційного нагляду однією із форм державного регулювання ринку цінних паперів та надання регулятору відповідних функцій і повноважень щодо його здійснення, що забезпечить можливість в оперативному порядку реагувати на зміни в діяльності учасників фондового ринку.

2. Підвищення функціональної спроможності Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку з метою забезпечення можливості здійснення нагляду та контролю за діяльністю професійних учасників ринку цінних паперів на основі оцінки ризиків (пруденційний нагляд);

3. Збільшення ліцензійних вимог до всіх без виключення професійних учасників ринку цінних паперів з одночасним формуванням системи державного пруденційного нагляду на фондовому ринку.

Використані джерела:

1. Белінська, Я. В. Пруденційний нагляд у сучасній монетарній політиці / Я. В. Белінська [Електронний ресурс] Національний інститут стратегічних досліджень. – Режим доступу : <http://old.niss.gov.ua/book/StrPryor/9/14.pdf>.
2. Caruana, J. Monetary policy and Basel II. Monetary policy and financial stability / J. Caruana // 33d Economic Conference. Banko DE Espana. – May 2005. – PP. 1–12.
3. Про внесення змін до деяких законів України щодо регулювання ринків фінансових послуг : Закон України від 02.06.2011 р. № 3462–VI // ОВУ. – 2011. – № 51. – Стор. 28. – Ст. 2011.
4. Российский фондовый рынок 2009 События и факты / сост. А. Я. Трегуб; [при участ. Тимофеев А. В., Манукова Т.А. и др.] [Электронный ресурс] ВЕДОМОСТИ. – Режим доступа : http://www.vedomosti.ru/research/getfile/147/231_Russian_CapMarket-2009.pdf.
5. Концепція запровадження пруденційного нагляду за небанківськими фінансовими установами в державній комісії з регулювання ринків фінансових послуг України, затв. Розпорядження Державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг України від 15.07.2010 р. № 585 [Електронний ресурс] Українська асоціація інвестиційного бізнесу. – Режим доступу : http://www.uaib.com.ua/files/articles/1301/85_4.pdf.
6. Basel II: Revised international capital framework [Electronic resource] Bank for International Settlements. – URL : <http://www.bis.org/publ/bcbcsa.htm>.
7. Комітети ДКЦПФР [Електронний ресурс] Державна комісія з цінних паперів та фондового ринку. – Режим доступу : <http://www.ssmc.gov.ua/about/Comitee>.
8. Пруденційний нагляд та захист прав інвесторів на ринку цінних паперів України [Електронний ресурс] Державна комісія з цінних паперів та фондового ринку України. – Режим доступу : [http://old.ssmc.gov.ua/\(S\(vgj1lh45nub5dguaz2vxuz45\)\)/ShowPage.aspx?PageID=193](http://old.ssmc.gov.ua/(S(vgj1lh45nub5dguaz2vxuz45))/ShowPage.aspx?PageID=193).
9. Левкин, Е. В. Правовое регулирование финансового надзора за деятельностью участников рынка ценных бумаг : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.14 / Левкин Евгений Владимирович. – М., 2007. – 171 л.
10. Ненада, О. А. Пруденційний нагляд на фондовому ринку України. Мета, завдання, перспективи / О. А. Ненада // Економіка. Фінанси. Право. – 2002. – № 11. – С. 29–33.
11. Правительство внесло в Госдуму законопроект о пруденциальном надзоре на рынке ценных бумаг [Электронный ресурс] Бизнес-Эксперт. – Режим доступа : <http://бизнес-эксперт.рф/?p=397>.
12. Пруденциальный надзор и инвестирование пенсионных накоплений [Электронный ресурс] – Режим доступа : <http://foyilam.com/menedzhment/651-prudenczialnyj-nadzor-i-investirovanie-pensionnykh-nakoplenij>.
13. Госдума приняла в первом чтении законопроект о пруденциальном надзоре со стороны ФСФР [Электронный ресурс] Первый национальный пенсионный фонд – Режим доступа : <https://1npf.com/media/pravo/502/>.
14. Бердникова, Т. Б. Рынок ценных бумаг и биржевое дело : [учебн. пособ.] / Т. Б. Бердникова. — М. : ИНФРА-М, 2002. — 270 с. (Серия «Высшее образование»).

Ю. Ю. Золотаренко

*студентка факультета подготовки кадров для МИД Украины
Национального университета «Юридическая академия Украины
имени Ярослава Мудрого», Харьков, Украина*

ПРОБЛЕМЫ РЕГУЛИРОВАНИЯ СУММИРОВАННОГО УЧЁТА РАБОЧЕГО ВРЕМЕНИ В ПРОЕКТЕ ТРУДОВОГО КОДЕКСА УКРАИНЫ

Проект нового Трудового кодекса Украины вызвал значительный интерес как у специалистов, так и у многих граждан. Значение Кодекса трудно переоценить, поскольку для регулирования трудовых отношений он является своеобразной основой, нормативным актом, который призван охватить регулированием весь комплекс отношений в сфере трудового права, а также построить базу для приведения украинского трудового законодательства в соответствие с европейскими стандартами. Исходя из указанного выше, следует и оценивать проект, поскольку на него возлагаются важные задачи, с ним связаны серьезные ожидания.

Одним из положений, которое вызвало ожесточённую дискуссию среди представителей различных профсоюзных объединений, стала ст. 147, которая регулирует применение суммированного учёта рабочего времени. В ч. 1 ст. 147 говорится, что суммированный учет рабочего времени применяется в отдельных отраслях экономики, производствах, цехах, участках, отделениях для некоторых видов работ, где по условиям производства (работы) не может быть соблюдена установленная для данной категории работников ежедневная или еженедельная длительность рабочего времени [3]. При этом длительность рабочего времени за учетный период должна быть равна норме рабочего времени за этот период.

Исходя из того, что данное положение не содержит исчерпывающего списка категорий работников, к которым может применяться этот режим, до сих пор остаётся невыясненным вопрос о том, при каких именно условиях на предприятии допускается введение суммированного учёта рабочего времени, что предоставляет большую свободу работодателям, которым предоставляется возможность ущемления интересов работников. Таким образом, при внесении дополнений в проект Трудового кодекса было бы целесообразно расширить и детализировать статью 147, указав условия применения суммированного учёта рабочего времени.

Статья 147 проекта Кодекса также устанавливает учетный период продолжительностью в один месяц. Большая продолжительность учетного периода может устанавливаться коллективным договором, а если такой договор не заключался, нормативным актом работодателя, согласованным с выборным профсоюзным органом или свободно избранными работниками представителями (представителем) при наличии достаточных причин (в сельском и лесном хозяйстве, на других работах, выполнение которых зависит от природно-климатических условий и т.д.) [3].

Анализируя эту часть статьи, следует обратиться к Директиве Европейского Парламента 1998 года о рабочем времени, в которой указано:

«Нормальным учетным периодом является любой период от 17 недель в процессе трудовой деятельности работника. В некоторых случаях используется более длительный учетный период (см. ниже), однако в случае работы в ночную смену учетный период всегда составляет 17 недель и не может быть продлен» [5].

Для некоторых категорий работников учетный период увеличивается до 26 недель. К этим категориям относятся работники, которые проживают в отдалении от своих рабочих мест, работники, занятые деятельностью, связанной с «охраной и контролем, которая требует постоянного присутствия» и, в особенности те, кто занимается деятельностью, которая «связана с необходимостью обеспечения непрерывности услуг или производства». Приводятся такие примеры категорий работников, как персонал больницы, сельскохозяйственные рабочие, работники, участвующие в газо-, водо- и электроснабжения, а также работники доков и аэропортов.

«В пределах 52 недель коллективным договором или соглашением с трудовым коллективом может быть установлена продолжительность учётного периода, превышающая 17 недель, если указанный учётный период длительностью 17 недель, является неуместным «по объективным, техническим причинам или причинам, касающимся организации работы». Данное правило не применяется в отношении работы в ночное время» [5].

В указанных положениях чётко регламентируется продолжительность учётного периода, а также устанавливается, в каких случаях этот период может быть продлён, и каков его максимум. В проекте Трудового кодекса при определении возможности продления учётного периода речь идёт лишь о «наличии достаточных причин». Таким образом, работодателю фактически предоставляется возможность своим «нормативным актом» продлевать на предприятии учётный период с учётом специфики режима работы предприятия.

Согласно проекту, продолжительность рабочего времени за установленный период исчисляется, исходя из нормы рабочего времени – 40 часов в неделю. При этом определено, что максимальная продолжительность ежедневной работы при суммированном учете рабочего времени не должна превышать 12 часов, а за неделю – 48 часов. С письменного согласия работника допускается установление более длительной продолжительности ежедневной работы, если характер и условия работы предусматривают периоды, когда работник находится на работе в состоянии ожидания времени начала выполнения работы и когда работник имеет возможность отдыхать на протяжении смены.

При анализе этой части статьи неизбежно возникают вопросы: что подразумевается под понятием отдыха на протяжении смены? Есть ли фиксируемая протяжённость перерыва для такого отдыха? Каковы гарантии его обеспечения?

Исходя из вышесказанного, следует отметить, что вопрос увеличения продолжительности рабочего времени также остаётся неурегулированным, в связи с чем могут возникнуть условия для дополнительных переработок сверх нормального рабочего времени.

Подаючи результати, можна зробити висновок, що проект Трудового кодексу України на даний момент потребує деякої доработки і уточнення окремих питань регулювання режиму сумарного обліку робочого часу.

Використані джерела:

1. Киселев І.Я. Зарубежне трудове право. М.: Видавнича група Норма-Інфра – М.:1998.
2. Методичні рекомендації по застосуванню робочого часу, затверджені наказом Міністерства України від 19.04.06 р. № 138
3. Проект трудового кодексу України 1108 від 04.12.2007
4. Sangheon Lee, Deirdre McCann, Jon C. Messenger Working Time Around the World Published May 31st 2007 by Routledge .
5. Working Time Regulations 1998 reg 4 is entitled «Maximum weekly working time».
6. Електронний ресурс: <http://www.ilo.org/travaildatabase/servlet/workingtime>
7. Електронний ресурс: http://www.fpsu.org.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=2631%3A2010-06-18-14-22-38&catid=18%3A2009-07-14-18-15-30&Itemid=39&lang=uk.
8. Електронний ресурс: http://www.fpsu.org.ua/index.php?option=com_blog_calendar&year=2010&month=06&day=18&modid=67&lang=uk.

А. М. Івановська

кандидат юридичних наук, доцент,

доцент кафедри конституційного, адміністративного та фінансового права

Хмельницького університету управління та права

Хмельницький, Україна

ДО ПИТАННЯ ПРО МІСЦЕ СУДОВОЇ ВЛАДИ В СИСТЕМІ РОЗПОДІЛУ ВЛАД ДЕМОКРАТИЧНИХ КРАЇН СВІТУ

В основі правової держави лежить принцип розподілу влади. Процес взаємодії незалежної судової влади з іншими гілками влади є досить складним. Його суть визначається можливостями впливу однієї гілки влади на іншу, межами такого впливу, підставами діяльності кожної з гілок влади [2, с. 48]. Мета системи стримувань полягає в максимальному скороченні небезпеки встановлення режиму необмеженої влади та створення умов для функціонування держави, яку можна було б визнати правовою.

Тривалий час питання, чи є судова влада гілкою (різновидом) державної влади, викликало серйозні спори. Відзначалися спроби протиставити правосуддя державній владі. Причому ця позиція одержувала відповідне теоретичне обґрунтування. Так, І. Петрухін стверджував, що суди відповідно до Конституції взагалі не виконують функції органів державної влади. До того ж функцію правосуддя він розглядав як похідну і деякою мірою підлеглу стосовно функції

державної влади, що навіть з урахуванням уявлень тих років суперечило принципу незалежності правосуддя [4, с. 40–42]. Деякі сучасні правознавці відзначають, що досвід конституційного регулювання у деяких розвинутих країнах (наприклад, скандинавських) привів до істотної редакції принципу поділу влади і заміні його на «принцип розподілу влади серед найбільш важливих її гілок: законодавчої, виконавчої і судової з урахуванням конституційно оформленої ідеї народного суверенітету (очевидно, що теоретичну базу під таку редакцію підвели ідеї Ж.–Ж. Руссо)» [3, с. 247].

Судова влада посідає як у теорії, так і на практиці поділу влади особливе місце. Її функції не тільки виділяються і відокремлюються, а й дуже чітко інституціоналізуються. Судові органи являють собою самостійну структуру державної організації і там, де доктрина поділу влади прийнята і проводиться в конституційному ладі найбільш повно і послідовно (наприклад, у США), і в країнах, де її реалізація супроводжується значними відхиленнями (наприклад, у Великій Британії і Франції).

Є низка функціональних особливостей, за допомогою яких судову владу необхідно тлумачити саме як державну. Ці особливості підлягають розгляду в двох основних аспектах: соціальному і юридичному. Соціальний аспект – служить показником механізму передачі пануючої в суспільстві соціальної волі від володарюючих підвладним. Механізм реалізації соціально-вольового характеру судової влади сприяє втіленню в життя принципу поділу влади з виділенням професійної судової влади [5, с. 34]. Інша сторона характеристики судової влади як різновиду державної – її суто юридичний аспект. Інтеграція всіх основних компонентів організації судової влади, включаючи її відносну відокремленість від інших гілок влади, інформаційне забезпечення тощо, здійснюються за допомогою державно-владних повноважень. Судова політика встановлюється і спрямовується законодавчою владою, від якої виходять закони, що застосовуються судовими органами, встановлюють статус, порядок формування суддівського корпусу, повноваження суду і процесуальні правила судової діяльності (вторинна легалізація судової влади) [7, с. 50–51].

Не вдаючись до аналізу різних точок зору зазначеної проблеми, що в більшості мають загальнотеоретичний характер, ми виходимо із існуючого конституційного закріплення судової влади як частини державної влади. Відособлення суду від системи законодавчих і виконавчих органів, – пише О. Б. Абросімова, – набуття ними інституційної і організаційної незалежності можливо тільки в державах, що визнають у якості фундаментальної основи конституційного устрою принцип розподілу влад. Власне кажучи, з моменту такого відособлення і можливо говорити про судову владу, а не про суд» [1, с. 12]. У системі стримувань і противаг судова влада характеризується не стільки тим, що вона здійснює правосуддя, скільки юридичною можливістю впливати на рішення та дії законодавчої і виконавчої влади, «врівноважувати» їх, впливати на поведінку людей, соціальні процеси [9, с. 72].

Зазначимо, коли ми говоримо про систему стримувань і противаг, то слід мати на увазі, що судова влада є водночас як суб'єктом, так і об'єктом обмеження владних повноважень держави. Тому, не слід погоджуватися зі В. Стефанюком, що судова влада за своїм призначенням і функціональними

особливостями має особливу перевагу перед іншими гілками влади, і яка полягає в тому, що не існує такої діяльності держави в особі її органів, яка не підлягала б судовому контролю [10, с. 21]. Судовий контроль здійснюється за нормативно-правовими актами. Зазначена діяльність судів – це одна з основних форм впливу судової влади на інші гілки державної влади – законодавчу і виконавчу. Перевірка судами нормативних правових актів є важливим інструментом стримувань і противаг в механізмі поділу влад. З однієї сторони судовий нормоконтроль «стримує» органи законодавчої влади від видання неправових законів, що порушують баланс влад у державі. З іншої сторони, дозволяє стримувати органи виконавчої влади від незаконного нормотворення, якій здійснюється з перевищенням їх повноважень [6, с. 15]. Звідси, окрім традиційної функції здійснення правосуддя, що характерна для любого типу державної організації, суд наділяється і іншими фундаментальними повноваженнями, які несуть у собі якість державності. Це повноваження: по-перше, судового адміністративного контролю або вирішення адміністративних справ (справ про незаконність діяльності органів виконавчої влади) і по-друге, судового нормоконтролю або вирішення конституційних справ (справ про неконституційність діяльності законодавця).

Таким чином, владні відносини, як елемент судової влади характеризуються: наявністю правових норм, які надають суду можливість виносити рішення, обов'язкові для виконання; вираженням до всіх учасників відносин волі суду, забезпеченням правових санкцій у разі невиконання цієї волі. Роль судової влади полягає також у стримуванні двох інших гілок влади в рамках законності, у праві здійснення конституційного нагляду і судового контролю за ними. Про владний характер судової влади свідчить не тільки поширення на значне коло суб'єктів, але і її виключність, яка в першу чергу полягає в тому, що повноваження судів (суддів) реалізуються лише у разі необхідності захисту прав окремою людиною, суспільства або держави. Крім того, жодний інший орган державної влади не має права взяти на себе компетенцію судової влади. Для ефективного здійснення судова влада у державі не може бути підпорядкована будь-яким владним структурам. Вона повинна мати самостійні механізми впливу на суспільні відношення і державне регулювання як в сфері правової регламентації в цілому, так і в сфері організації та діяльності самої судової системи.

Використані джерела:

1. Абросимова, Е. Б. Судебная власть в Российской Федерации: система и принципы / Е. Б. Абросимова. – М. : Институт права и публичной политики, 2002. – 341 с.
2. Авторханов, А. Технология власти / А. Авторханов // Вопросы истории. – 1990. – № 9. – С. 45–49.
3. Исаев, М. А. Политическая система стран Скандинавии и Финляндии / М. А. Исаев, А. М. Чеканский, В. Н. Шишкин. – М. : Российская политическая энциклопедия (РОССПЭН), МГИМО МИД РФ, 2001. – 279 с.
4. Петрухин, И. Л. Правосудие в системе государственных функций / И. Л. Петрухин // Правоведение. – 1983. – № 3. – С. 40–44.
5. Зайцев, И. М. Судебная власть в гражданском процессе / И. М. Зайцев // Рос. юстиция. – 1994. – № 2. – С. 34–38.

6. Макарова, О. В. Судебный контроль судов общей юрисдикции за нормативно-правовыми актами федеральных органов исполнительной власти / О. В. Макарова // *Российский судья*. – 2004. – № 10 – С. 15–19.
7. Ржевский, В. А. Судебная власть в Российской Федерации: конституционные основы организации и деятельности / В. А. Ржевский, Н. М. Чепурнова. – М. : Юрист, 1998. – 216 с.
8. Савицкий, В. М. Организация судебной власти в Российской Федерации : [учебн. пособ. для вузов] / В. М. Савицкий. – М. : БЕК, 1996. – 325 с.
9. Скомороха, В. Судова незалежність / В. Скомороха // *Вісник Конституційного Суду України*. – 2001. – № 1. – С. 72–81.
10. Стефанюк, В. Судова система України та судова реформа / В. Стефанюк. – К. : Юрінком Інтер, 2001. – 198 с.

І. В. Ігнатенко

*стажист-дослідник Національного університету
«Юридична академія України імені Ярослава Мудрого»,
Харків, Україна*

ПРАВОВІ ФОРМИ ПЛАНУВАННЯ ВИКОРИСТАННЯ ЗЕМЕЛЬ

Під плануванням використання землі прийнято вважати цілеспрямовану діяльність виконавчих органів та органів місцевого самоврядування, суб'єктів господарювання щодо збалансованого розвитку і використання території на основі врахування суспільних цінностей і властивостей землі, узгодження інтересів учасників процесу, їх залучення до прийняття відповідних рішень.

Серед форм планування використання земель самостійне місце займають природно-сільськогосподарське районування (в межах території країни) та зонування земель (в межах території населеного пункту). Однак на практиці природно-сільськогосподарське районування щодо розвитку сільських територій має формальний характер, а зонування земель у межах населених пунктів практично не здійснюється. Інша землевпорядна документація в сфері планування використання земель поки що відсутня.

Зонування земель у межах населених пунктів є обов'язковою дією при плануванні розвитку територій. Відповідно до ст. 180 ЗК України зонування земель здійснюється в межах населених пунктів. При зонуванні встановлюються вимоги щодо допустимих видів забудови та іншого використання земельних ділянок в межах окремих зон відповідно до місцевих правил забудови. В літературі слушно підкреслюється, що зонування можна визначити як «поділ території міста або іншого населеного пункту на зони, пояси, райони з метою встановлення у них певних обмежень у використанні земель, визначення мінімальних розмірів земельних ділянок, регламентація типів будівель і споруд, які дозволяється будувати в межах цих зон згідно з регіональними та місцевими правилами забудови». А. М. Мірошніченко обґрунтовано вважає, що зонування можна розглядати як «альтернативу принципу встановлення «цільового

призначення земель», який є несумісним з умовами ринкової економіки, із повноваженнями власника розпоряджатися земельною ділянкою». Тому у майбутньому «цільове призначення» земельних ділянок потрібно замінити іншими засобами регулювання земельних відносин між суб'єктами, які передбачають крім приписів і заборон, інші засоби економічно-правового регулювання та стимулювання.

Зважаючи на актуальність та необхідність введення зонування досі значні проблеми існують в загальнометодологічному підході до складання нормативно-правових актів. Запозичення закордонного досвіду, не адаптованого до наших специфічних умов перехідного стану економіки, соціальних інституцій, може привести до дискредитації місцевих нормативно-правових актів. Тому слід спиратися уже на наявний вітчизняний досвід (Чернігів, Полтава, Черкаси, Вінниця й ін.), щодо розроблення Правил забудови й використання територій населеного пункту (далі – Правила). Розроблені в містах України проекти Правил свідчать про те, що вони розглядаються насамперед як функціональний зонінг, тобто схема функціонального зонування міста з переліком основних дозволених видів функціонального використання територій. Але через неузгодженість норм Земельного кодексу України з розробленими і належним чином затвердженими зонінговими правилами, ці проекти досі не втілені у практику регулювання земельних відносин. Тому залишається необхідність прийняття Правил, орієнтованих на виконання ключових вимог до формування сучасної системи регулювання забудови та землекористування.

Слід відзначити, що містобудівне законодавство, наприклад, Російської Федерації систематизовано шляхом створення містобудівного кодексу. Цей кодекс являє собою належним чином кодифікований нормативно-правовий акт. Враховуючи такий позитивний досвід, є підстави вважати, що створення в Україні аналогічного кодифікованого акту, було б доцільним. Такий висновок базується на тому, що систематизоване містобудівне законодавство виступає однією із головних передумов створення механізму функціонального зонування земель у межах населених пунктів.

Таким чином, нині діюча система містобудування поки ще не зорієнтована на високоефективне землекористування в населених пунктах і потребує відповідних змін. Тому до першочергових завдань можна віднести:

1. створення нормативно-законодавчої бази у сфері планування використання земель;
2. розроблення пропозиції поетапному впровадженню концепції зонування земель у межах населених пунктів на законодавчому і місцевому рівні;
3. залучення територіальних громад до участі в процесі планування використання земельних ресурсів;
4. удосконалення порядку зміни цільового призначення земель з метою зниження рівня корупційних діянь з боку чиновників.

Т. В. Клімова

*студентка Хмельницького університету управління та права,
Хмельницький, Україна*

ПРАВОВА ОХОРОНА КОНСТИТУЦІЇ УКРАЇНИ

Правову охорону конституції необхідно розглядати як складне, системне, цілісне суспільно-політичне та правове явище в широкому розумінні останнього.

Справа забезпечення правової охорони конституції сучасної держави, тобто держави, яка за своєю сутністю є незалежною, демократичною, світською, правовою та соціальною, є надзвичайно важливою для всіх учасників конституційно-правових відносин. Адже недотримання, невиконання, порушення норм конституції може реально позбавити останню її юридичних властивостей та особливостей, привести до суттєвих змін у системі основних засад конституційного ладу держави, а також – звести нанівець інститути (необхідні елементи) громадянського суспільства як такого. Тому, правова охорона Конституції України є завданням різних суб'єктів, які, здійснюючи відповідні повноваження, формують механізм її охорони.

Питання правової охорони конституції в широкому розумінні тією чи іншою мірою є завданням усіх учасників конституційно-правових відносин, а в першу чергу тих, на сторожі чийх прав стоїть власне Конституція як Основний Закон держави.

Суттєве значення для розробки теоретичних положень дослідження мають праці таких українських вчених: О.М. Мироненка, Л.Т. Кривенко, М.П. Орзіх, а В.Ф. Погорілка, П.Б. Стецюка, В.Я. Тація, Ю.М. Тодики, Є.А. Тихонової, О.Ф. Фрицького, В.В. Цветкова, М.В. Цвіка, В.М. Шаповала, Ю.С. Шемшученка та ін.

Правова охорона конституції спрямована на забезпечення верховенства Основного Закону держави. У цілому метою охорони конституції є забезпечення її верховенства і стабільності, дотримання принципу розподілу влад та захист передбачених конституцією прав людини. Як видається, завдання у справі охорони Конституції здійснюються у таких напрямках:

правова □ охорона конституції як основного закону, наділеного найвищою юридичною силою;

правова □ охорона діючого порядку організації і здійснення державної влади

правова □ охорона взаємовідносини між державою та особою.

У юридичній літературі немає єдиного підходу щодо визначення суті і змісту поняття правової охорони конституції.

Дану категорію треба розглядати у широкому (загальносоціальному) та вузькому (спеціальноюридичному) розумінні. У широкому розумінні правова охорона Конституції – це сукупність політичних, економічних, юридичних, соціальних, освітньо-виховних заходів у справі забезпечення дії конституції та запобігання її порушень. Зокрема, це може бути створення демократичних умов для формування і діяльності державної влади, забезпечення політичної та ідеологічної багатоманітності, створення умов для розвитку

соціальноорієнтованої економіки, введення юридичного всеобучу. У вузькому розумінні правова охорона конституції розглядається як сукупність засобів, гарантій щодо забезпечення юридичної дії конституції [1, с.504-507], при цьому такі засоби чи гарантії, на наш погляд, за змістом і формою є конституційно-правовими, оскільки інші юридичні засоби є елементами охорони Конституції у широкому розумінні. Деякі автори пов'язують охорону конституції із створенням необхідних умов, розвитком відповідних гарантій, удосконаленням державно-правових засобів і методів забезпечення дії конституційних норм [2, с.15].

Щодо визначеності елементів системи правової охорони конституції, то в цьому випадку міркування вчених також розбіжні. Єдиною і незмінною є думка про те, що елементами системи правової охорони конституції є конституційний контроль та особливий порядок внесення змін і доповнень до Конституції (О.О.Белкін, В.В.Лазарєв, В.Ф.Мелашенко, Ж.І.Овсепян, Ю.А.Юдін). Крім того, до елементів правової охорони конституції зараховуються і такі, як відповідальність вищих посадових осіб за порушення конституції [3, с.159], конституційний контроль парламенту, конституційний референдум, вето глави держави [4, с.30] нормативне і казуальне тлумачення конституції [2, с.507], позбавлення основних політичних прав, можливість заборони політичних партій, надзвичайний стан [5, с.247], право законодавчої ініціативи, а особливо, якщо воно закріплене за органами конституційного контролю [2, с.18].

Поза сумнівом, всі перелічені елементи системи правової охорони конституції мають право на обґрунтування, однак слід погодитись із думкою про те, що основними, ключовими елементами, які знайшли застосування в інших правових системах, є

- 1) особливий порядок прийняття конституції;
- 2) особливий порядок внесення змін до конституції;
- 3) конституційна відповідальність вищих посадових осіб;
- 4) конституційний контроль [5, с.525];
- 5) тлумачення конституції.

Таким чином, правова охорона конституції як правова категорія, як система таких елементів, як конституційний контроль, тлумачення конституції, особливий порядок прийняття та внесення змін до конституції, відповідальність вищих посадових осіб, є основним чинником у забезпеченні верховенства, стабільності та непорушності Основного закону держави.

Використані джерела:

1. Конституционное право: Учебник / Под редакцией Лазарева В.В. – М.: Новый Юрист, 1998. – 298с.
2. Чиркин В.Е. Конституционное право: Россия и зарубежный опыт. – Изд-во: «Зерцало», 1998. – 365с.
3. Шаповал В. Сутнісні характеристики конституційного контролю // Право України. – 2005. – №3. – с.6-8.
4. Шаповал В. Основний закон і референдум: до питання про стабільність Конституції // Право України. – 2000. – №2. – С.3-5.
5. Короткий оксфордський політичний словник / За ред.І.Макліна, А.Макмілана. Пер.з англ. – К.: «Основи», 2005. – 432с.

Ю. Ю. Коваленко
*соискатель кафедры экологического и аграрного права
Белорусского государственного университета,
Минск, Республика Беларусь*

НЕКОТОРЫЕ ВОПРОСЫ ВЕДЕНИЯ ОХОТНИЧЬЕГО ХОЗЯЙСТВА В РЕСПУБЛИКЕ БЕЛАРУСЬ

Охотничье хозяйство—форма человеческой деятельности, связанной с охраной и рациональной эксплуатацией охотничьих ресурсов. Конечная цель усилий по совершенствованию охотничьего хозяйства – достижение такого состояния дел, при котором будет обеспечено длительное и неистощительное использование охотничьих ресурсов.

Правовое понятие ведение охотничьего хозяйства закреплено в Законе Республики Беларусь «О животном мире» и рассматривается как вид экономической деятельности, связанной с охраной, воспроизводством и рациональным использованием диких животных, относящихся к объектам охоты, направленной на организацию охоты и (или) добычу охотничьих животных в целях их использования в экономической деятельности, осуществляемой пользователем охотничьих угодий [3].

Общегосударственный классификатор Республики Беларусь «Виды экономической деятельности» определяет вид экономической деятельности как процесс, когда материальные ресурсы, оборудование, труд, технология сочетаются таким образом, что это приводит к получению однородного набора продукции (товаров или услуг) [4].

Представляется, что ведение охотничьего хозяйства направлено не только на организацию охоты, но и в первую очередь на сохранение пространственной, видовой и популяционной целостности объектов животного мира, их численности, ресурсного потенциала и продуктивности, предотвращение их уничтожения или иного вредного воздействия на них.

Законодательством предусмотрена возможность установления ограничений или запретов в области охраны и использования животного мира, а также на осуществление хозяйственной и иной деятельности, оказывающей вредное воздействие на объекты животного мира и (или) среду их обитания или представляющей потенциальную опасность для них. Министерством природных ресурсов и охраны окружающей среды Республики Беларусь, местными исполнительными и распорядительными органами могут устанавливаться ограничения и запреты на осуществление отдельных видов пользования объектами животного мира; осуществление отдельных видов деятельности, связанной с использованием объектами животного мира; пользование дикими животными отдельных видов, в отдельных угодьях, в определенные сроки, с использованием отдельных орудий изъятия диких животных, отдельными способами.

Воспроизводство диких животных представляет собой естественный (регулируемый или нерегулируемый) или искусственный процесс возобновления диких животных, восстановления их качественных и количественных

характеристик в составе популяции. Воспроизводство диких животных обеспечивается путем создания условий для их естественного и искусственного воспроизводства. Юридические лица, осуществляющие специальное пользование объектами животного мира, должны планировать, финансировать и осуществлять мероприятия по воспроизводству диких животных. Вселение (включая расселение) диких животных в уголья осуществляется в соответствии с проектами охотоустройства [2].

К объектам охоты относятся охотничьи животные – это дикие животные, группы и виды которых определены в приложении 1 к Правилам ведения охотничьего хозяйства и охоты [5].

Исходя из приведенного определения, в состав охотничьих животных входят не все животные, а только дикие. Согласно ст. 1 Закона «О животном мире» [3] к ним относятся млекопитающие, птицы, пресмыкающиеся, земноводные, рыбы, насекомые и другие животные, обитающие на земле (на поверхности, в почве, в подземных пустотах), в поверхностных водах и атмосфере в условиях естественной свободы, а также дикие животные в неволе (отловленные из среды их обитания, их потомство, содержащиеся и (или) разведенные в условиях с ограничением их естественной свободы). Признаком, отграничивающим диких животных от домашних, служит тот факт, что дикие животные возникают и существуют в основном естественным путем без значительного контроля человека [1]. При этом следует иметь в виду, что в ряде случаев воспроизводство диких животных в значительной мере поставлено под контроль человека (например, редких и исчезающих видов животных, ценных пород рыб, животных, являющихся объектами охоты).

Согласно ст. 6 Закона Республики Беларусь «О животном мире», объекты животного мира, обитающие в состоянии естественной свободы на территории Республики Беларусь, находятся в собственности государства. Дикие животные, их части и (или) дериваты, изъятые в установленном порядке из среды их обитания, а также содержащиеся и (или) разведенные в неволе юридическими лицами, гражданами, находятся в собственности указанных субъектов, если иное не установлено законодательными актами. В случаях, предусмотренных законодательными актами, могут устанавливаться ограничения и запреты на использование изъятых диких животных, их частей и (или) дериватов, находящихся в собственности юридических лиц, граждан, а также на использование диких животных, содержащихся и (или) разведенных в неволе.

Ведение охотничьего хозяйства Закон «О животном мире» относит к видам деятельности, связанной с использованием объектами животного мира наряду с ведением рыболовного хозяйства и закупкой диких животных, не относящихся к объектам охоты и рыболовства.

Право на осуществление деятельности, связанной с использованием объектами животного мира возникает у юридических лиц, индивидуальных предпринимателей на основании документов на право пользования объектами животного мира.

Передавать право на осуществление деятельности, связанной с использованием объектами животного мира, другим лицам, а также отдавать его в залог или вносить в качестве вклада в уставный фонд хозяйственных

товариществ и обществ или паевого взноса в производственный кооператив запрещается. [5].

Использованные источники:

1. Константи́ниди С. С. *Охрана животного мира (правовые вопросы)*. – Алма-Ата: Кайнар, 1975. – С. 76-78 5
2. *Экологическое право: учеб. Пособие для студ. Вузов по юрид. спец.* / [С. А. Балащенко и др.]; под ред. Т. И. Макаровой, В. Е. Лизгаро. – Минск: Изд. Центр БГУ, 2008 – 496 с. 3
3. *О животном мире: Закон Республики Беларусь от 10 июля 2007 г., № 257-3 // Консультант Плюс: Беларусь. Технология 3000 [Электронный ресурс] / ООО «ЮрСпектр», Национальный центр правовой информации Республики Беларусь. – Минск, 2011. 1*
4. *Общегосударственный классификатор Республики Беларусь Виды экономической деятельности, утв. Постановлением Государственного комитета по стандартизации Республики Беларусь от 28 декабря 2006 № 65 (в ред. постановлений Госстандарта от 17.08.2007 № 43, от 07.08.2008 №42) // Консультант Плюс: Беларусь. Технология 3000 [Электронный ресурс] / ООО Национальный центр правовой информации Республики Беларусь. – Минск, 2011. 2*
5. *Правила ведения охотничьего хозяйства и охоты: утв. Указом Президента Республики Беларусь от 8 декабря 2005 г., № 580 (с изм. и доп.: в ред. указов Президента Республики Беларусь от 14.09.2006 N 574, от 23.10.2006 N 630, от 30.04.2007 N 207, от 28.05.2008 N 286, от 26.08.2008 N 445, от 23.01.2009 N 52, от 23.07.2010 N 386, от 25.02.2011 N 72) // Консультант Плюс: Беларусь. Технология 3000 [Электронный ресурс] / ООО «ЮрСпектр», Национальный центр правовой информации Республики Беларусь. – Минск, 2011. 4*

Д. Л. Ковач

*студент 5-го курсу Національного університету
«Юридична академія України імені Ярослава Мудрого»
Інституту підготовки кадрів для органів прокуратури України
Харків, Україна*

ОКРЕМІ ПИТАННЯ ПРИПИНЕННЯ ПРАВА ВЛАСНОСТІ НА ЗЕМЛЮ

Підставами припинення права власності на землю виступають юридичні факти, з якими закон пов'язує припинення правовідносин земельної власності. Правова регламентація припинення даного права забезпечується нормами Конституції України, Земельного та Цивільного кодексів України. Це пов'язано з тим, що згідно з Конституцією України (ст. 14) право власності на землю набувається і реалізується, а отже і припиняється виключно відповідно до закону.

Підстави припинення права власності на землю встановлені главою 22 Земельного кодексу України. Так, у ст. 140 “Підстави припинення права власності на земельну ділянку” визначено, що підставами припинення права власності на земельну ділянку є: а) добровільна відмова власника від права на земельну ділянку; б) смерть

власника земельної ділянки за відсутності спадкоємця; в) відчуження земельної ділянки за рішенням власника; г) звернення стягнення на земельну ділянку на вимогу кредитора; г) відчуження земельної ділянки з мотивів суспільної необхідності та для суспільних потреб; д) конфіскація за рішенням суду; є) невідчуження земельної ділянки іноземними особами та особами без громадянства у встановлений строк у випадках, визначених цим Кодексом. Виходячи із змісту наведеної норми можна зробити висновок, що в ній, по-перше, йдеться про підстави припинення права приватної власності на земельну ділянку, по-друге, перелік підстав припинення даного права є обмежувальним і не підлягає розширеному тлумаченню. Разом з тим ст. 143 ЗК України, що має назву “Підстави для примусового припинення прав на земельну ділянку”, містить дещо інший перелік підстав припинення прав на землю, включаючи і право власності, а саме: а) використання земельної ділянки не за цільовим призначенням; б) неусунення допущених порушень законодавства (забруднення земель радіоактивними і хімічними речовинами, відходами, стічними водами, забруднення земель бактеріально-паразитичними і карантинно-шкідливими організмами, засмічення земель забороненими рослинами, пошкодження і знищення родючого шару ґрунту, об’єктів інженерної інфраструктури меліоративних систем, порушення встановленого режиму використання земель, що особливо охороняються, а також використання земель способами, які завдають шкоди здоров’ю населення) в терміни, встановлені вказівками спеціально уповноважених органів виконавчої влади з питань земельних ресурсів; в) конфіскації земельної ділянки; г) примусового відчуження земельної ділянки з мотивів суспільної необхідності; г) примусового звернення стягнень на земельну ділянку за зобов’язаннями власника цієї земельної ділянки; д) невідчуження земельної ділянки іноземними особами та особами без громадянства у встановлений строк у випадках, визначених Земельним кодексом України.

Як бачимо, дана норма, акцентуючи увагу на судовому порядку примусового припинення прав на земельну ділянку, наводить додаткові (у порівнянні зі ст. 140 ЗК України) підстави припинення прав на земельну ділянку. В земельно-правовій літературі слушно зазначається, що право власності на земельну ділянку не може бути припинено з підстав, передбачених у п.п. «а» та «б» ст. 143 ЗК України, бо закон не містить вказівки, що саме з цих підстав може бути припинено право власності. Закон не встановлює процедури припинення права власності з підстав, передбачених у п.п. «а» та «б» ст. 143 ЗК України. Оскільки право власності на землю держави виникає виключно відповідно до закону (ч. 2 ст. 14 Конституції України), а органи державної влади та органи місцевого самоврядування, їх посадові особи зобов’язані діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України (ч. 2 ст. 19 Конституції України) [1,224].

Зі змісту наведених вище статей випливає, що ст. 143 ЗК України містить підстави припинення як права власності, так і інших прав на землю (права постійного користування, права оренди), в той час як ст. 140 Кодексу визначає лише підстави припинення права власності на землю. Отже, зазначені статті співвідносяться між собою як загальна (ст. 143) та спеціальна (ст. 140). Згідно з правилами тлумачення та застосування правових норм, якщо закон містить з одного і того самого питання дві норми (статті), з яких одна є загальною, а друга — спеціальною, то застосовується спеціальна норма (стаття). Таким чином, право приватної власності на землю може бути припинене лише з підстав, передбачених у ст. 140 ЗК України.

Використані джерела:

1. Мірошниченко А. М. *Земельне право України: Підручник*. – К.: Алерта; КНТ; ЦУЛ, 2009. – 712 с.

М. М. Комарова
студентка Національного університету
«Юридична академія України імені Ярослава Мудрого»,
Харків, Україна

ДЕЯКІ АСПЕКТИ ВТІЛЕННЯ ПРИНЦИПУ РІВНОПРАВНОСТІ СУБ'ЄКТІВ АГРАРНО-ПРАВОВИХ ВІДНОСИН В ХОДІ ЗДІЙСНЕННЯ ЗЕМЕЛЬНОЇ РЕФОРМИ В УКРАЇНІ

Здійснення будь-якої реформи вимагає прийняття значної кількості нормативно-правових актів. При цьому, наведені акти мають не суперечити одне одному, а створювати цілісне гармонійне уявлення про предмет реформування, повинні прийматися в одному «руслі», виходячи з одних і тих самих засад. Ці фундаментальні підвалини – принципи, в свою чергу, повинні міститись в своєрідних планах, концепціях, які і мають стати методологічною та ідеологічною основою діяльності реформатора. Саме принципи мають визначати напрямок і зміст перетворювальної діяльності.

Протягом 1991-2011 років була прийнята низка важливих законів та підзаконних актів, метою яких було регулювання земельних правовідносин саме на засадах рівноправності. Принцип рівності прав власності на землю громадян, юридичних осіб, територіальних громад і держави проголошений як такий, на якому ґрунтується все земельне законодавство у ст. 5 Земельного Кодексу України.

В контексті проведення земельної реформи в Україні головним завданням, на яке прямо вказується у п. 15 Перехідних положень Земельного Кодексу України та яке вимагає негайного вирішення є прийняття двох законів: Про земельний кадастр та Про ринок земель. І коли перший вже був прийнятий Верховною Радою України 07 липня 2011 року, то навколо другого виникає ще багато нерозв'язаних питань.

Перш за все, слід зазначити, що доцільність введення ринку земель розділила науковців (при цьому не лише юристів) на дві полярні групи: прихильників, які пов'язують весь подальший розвиток аграрного сектору та земельних відносин з перетворенням земель, в тому числі і сільськогосподарського призначення, на товар, предмет вільного цивільно-правового обігу та супротивників, які вбачають у можливому прийнятті наведеного закону пряму загрозу для сільськогосподарських товаровиробників. Втім, як визначає Президент України ринок земель в Україні має бути створений до кінця 2012 року. Зважаючи на обраний сучасною українською владою шлях, видається, що дискусія навколо формування ринку земель в Україні наразі має точитися не навколо питання про необхідність прийняття зазначеного закону, що залишається лише питанням часу, а навколо його змісту.

Не вдаючись до детального аналізу всіх положень законопроекту, сконцентруємо увагу на його відповідності загальному принципу земельного законодавства, якому, як вже зазначалося, має відповідати будь-який земельно-правовий акт – принципу забезпечення рівних прав власності на землю для громадян, юридичних осіб, територіальних громад і держави.

По-перше, у ст.10 законопроекту «Про ринок земель» до суб'єктів, які можуть набувати у власність земельні ділянки сільськогосподарського призначення для ведення товарного сільськогосподарського називаються лише громадяни України, фермерські господарства, створені відповідно до закону та держава чи територіальні громади. Виключення іноземних осіб (як фізичних так і юридичних) з кола можливих власників земель наведеного призначення цілком логічне та не суперечить ст. 5 Земельного Кодексу, оскільки на іноземців принцип рівноправності не поширюється. Втім, цілком невідомо чим саме керувався суб'єкт законодавчої ініціативи обмежуючи коло юридичних осіб України, які можуть набувати у власність земельні ділянки сільськогосподарського призначення лише фермерськими господарствами, усуваючи таким чином з переліку можливих власників інші організаційно-правові форми юридичних осіб. Цілком недоцільною видається фактично передбачена неможливість сільськогосподарських підприємств кооперативного і корпоративного типу, заснованих громадянами чи юридичними особами України набувати у власність за цивільно-правовими договорами земельні ділянки сільськогосподарського призначення. Видається, що зазначене обмеження порушує рівноправність учасників земельних відносин. Авжеж, зважаючи на більш потужні фінансові можливості юридичних осіб, задля досягнення певного паритету необхідно обмежувати їх можливості у придбанні земельних ділянок певними розмірами, простежувати структуру власності юридичних осіб. Зважаючи на можливість однієї фізичної чи юридичної особи бути засновником чи учасником майже необмеженої кількості юридичних осіб, слід детально відстежувати пов'язаних осіб та відсутність у всій лінійці засновників іноземних осіб. Тому й обмеження щодо граничного розміру набуття земельної ділянки у власність мають встановлюватися щодо юридичних осіб не окремо, а стосовно всіх пов'язаних осіб. Це в свою чергу одночасно сприятиме і забезпеченню рівноправності у доступі до власності і унеможливлуватиме концентрацію та монополізацію аграрного ринку.

По-друге, ст. 19 законопроекту встановлює положення про переважне право на придбання земельної ділянки сільськогосподарського призначення для ведення товарного сільськогосподарського виробництва та особистого селянського господарства, що перебуває у приватній власності, визначаючи суб'єктами такого права державу, органи місцевого самоврядування, орендарі чи користувачі за емфітевзисом та власники суміжних земельних ділянок. Слід пам'ятати, що переважне право за своєю природою завжди є виключенням з принципу рівноправності. При цьому виключенням логічно зумовленим дією іншого правового принципу: справедливості, необхідності раціонального використання земельних ресурсів, усвідомленням обмеженості ресурсу, недопустимістю роздроблення земельних ділянок. Відтак, дією принципу справедливості можливо пояснити переважне право наймача чи користувача за емфітевзисом: особа яка вже працювала на землі, облаштувала на ній власне господарство, безумовно має якісь гарантії щодо збереження правового зв'язку з землею. Так само дією принципу раціонального використання земельних ресурсів та недопустимістю дроблення земельних ділянок пояснюється переважне право власника суміжної земельної ділянки. Однак, переваги, які

надаються державі та територіальній громаді перед іншими можливими покупцями не піддаються жодному логічному поясненню. З яких саме підстав держава чи територіальні громади, які наразі аж ніяк не довели наявність у них якихось кращих властивостей господаря на землі ніж у приватних сільськогосподарських товаровиробників, матимуть перевагу у придбанні землі. Видається, що зазначене переважне право лише сприятиме поширенню корупції та є нічим іншим, як грубим порушенням принципу забезпечення рівності права власності на землю громадян, юридичних осіб, територіальних громад та держави.

По-третє, цілковито незрозумілим видається як співвідноситимуться між собою положення законопроекту та ст. 118, 121 Земельного Кодексу України, якими закріплено право громадян на безоплатне отримання у власність земельну ділянку із земель державної та комунальної власності. Яким чином визначатимуться ті громадяни, яку отримуватимуть ділянку з земель державної і комунальної власності безкоштовно або яким такої можливості надано не буде і які мають придбавати земельну ділянку за власні кошти? В цьому також уявляється, що даний підхід є підставою для збагачення корумпованих чиновників.

Отже, з усього вищенаведеного можна зробити висновок, що законопроект «Про ринок земель» у його сучасному вигляді жодним чином не відповідає принципу рівноправності, як базовому для всього земельного законодавства та ключовому для земельної реформи. Текст законопроекту підлягає концептуальному удосконаленню з метою ефективного регулювання обігу земель в Україні таким способом, який рівною мірою відповідатиме правам та інтересам громадян, територіальних громад, юридичних осіб та держави.

Використані джерела:

1. Проект Закону «Про ринок земель» № 9001-1 від 19.07.2011 року// Режим доступу: www.w1.c1.rada.gov.ua.

Р. О. Коніжай

*кандидат юридичних наук, доцент кафедри цивільного та трудового права
Юридичного інституту Національного авіаційного університету,
Київ, Україна*

Г. І. Здоренко

*студентка Юридичного інституту Національного авіаційного університету,
Київ, Україна*

ЮРИДИЧНА ПРИРОДА ТРУДОВОГО ДОГОВОРУ УКРАЇНИ

Право на працю є невід'ємним правом кожної людини, яке вона реалізовує на власний розсуд. Однак для його реалізації необхідно виконати ряд умов, серед яких важливе місце посідає умова щодо укладення трудового договору. Реалізація цієї умови породжує виникнення трудових відносини працівника з роботодавцем, що у свою чергу, виокремлює цих суб'єктів в системі відносин, які регулюються нормами трудового законодавства. Тобто основною формою реалізації особою свого права на працю є вступ у трудові відносини шляхом укладення трудового договору [2, ч. 1 ст. 2].

Акт волевиявлення людини щодо працевлаштування і вступу у трудові відносини видається незначним на фоні інших соціальних явищ, однак є точкою відліку для окремого виду відносин у суспільному житті. Його значення не можна недооцінювати, через те, що воно визначається загальним характером праці. Праця є основою створення всіх соціальних благ, економічних і політичних процесів. Людина не може жити без праці, оскільки саме в трудовій діяльності вона знаходить не лише можливість одержати дохід та певні матеріальні блага, але й знаходить почуття самовираження, соціальної значимості та реалізації себе як особистості, а відтак, отримання від праці морального задоволення.

Термін «договір» це угода про взаємні права та обов'язки між державами, підприємствами, установами, окремими особами, які як правило укладаються у письмовій формі. [3, с. 573]. Таким чином, в основі договору лежить поняття «угода», тобто взаємна домовленість про що-небудь [4, с. 602]. Як зазначає Прокопенко В.І. термін «договір» у трудовому праві використовується для характеристики підстав виникнення ряду соціальних зв'язків, які, по-перше, підкреслюють свободу та добровільність дій сторін (бо йдеться про угоду), а по-друге, різноплановість та універсальність цього правового засобу для впорядкування суспільних відносин (наприклад, колективний договір, трудовий договір, договір про повну індивідуальну матеріальну відповідальність працівника тощо) [5, с.115-116]. Подібне за своєю сутністю є законодавче визначення трудового договору під яким розуміють угоду між працівником і власником підприємства, установи, організації або уповноваженим ним органом, або фізичною особою, за якою працівник зобов'язується виконувати роботу, визначену цією угодою, з підляганням внутрішньому трудовому розпорядкові, а власник або уповноважений ним орган чи фізична особа зобов'язується виплачувати працівникові заробітну плату і забезпечувати умови праці,

необхідні для виконання роботи, передбачені законодавством про працю, колективним договором і угодою сторін [2, ч.1 ст. 21].

Таким чином, трудовий договір розглядається у декількох аспектах, а саме: як юридичний факт, що виступає основою виникнення, зміни і припинення трудових правовідносин, як елемент трудового правовідношення, що розкриває свій зміст у взаємних суб'єктивних правах і обов'язках його сторін та як правовий інститут в системі трудового права. Якщо розглядати трудовий договір як юридичний факт, то слід виокремити ту обставину, що він належить до числа правомірних дій, які спрямовуються його сторонами на виникнення, припинення та зміну правовідносин. Як інститут трудового договору, трудовий договір сприяв закріпленню низки правових норм, яка знайшла своє вираження в формі системи трудового законодавства.

Характерним для трудового договору є те, що він укладається, як правило, на невизначений строк і припиняється лише за визначеним у чинному законодавстві підставами. Крім цього законодавець передбачив можливість укладення строкового трудового договору за певних умов [2, ч. 2 ст. 23]. Що в першу чергу обумовлене захистом прав найманого працівника та характером виконуваної роботи чи її умов.

Крім цього, з точки зору права, факт укладення трудового договору є обов'язковим для всіх суб'єктів трудових правовідносин. А всі наймані працівники мають однаковий правовий статус і будь-який власник відносно таких працівників зобов'язаний дотримуватися правил і гарантій, передбачених трудовим законодавством і колективними договорами й угодами при їх наявності.

Разом із тим, щоб уникнути вступу у трудові відносини з найманим працівником, а відтак і обов'язків працедавця перед ним, в системі виконання певних робіт застосовують доволі, на перший погляд, просте рішення у вигляді укладення цивільно-правових договорів. За цими договорами між сторонами договору виникають цивільно-правові зобов'язання, що в свою чергу знімає з працедавця будь-які обов'язки стосовно дотримання прав найманого працівника та відповідно відповідальність за їх порушення та слугують засобом для зниження податкового навантаження на фонд заробітної плати, що по своїй суті є способом ухилення від оподаткування. Такі договори не можна відносити до категорії трудових, оскільки на підставі цих договорів між сторонами не виникають трудові відносини.

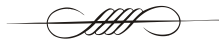
Таким чином слід зазначити, що трудовий договір є важливим елементом і гарантією реалізації працівником свого права на працю, а тому кожній людині, яка збирається заробляти собі на життя працею, потрібно приділяти цьому факту важливу увагу, щоб уникнути в майбутньому небажаних наслідків.

Використані джерела:

1. Конституція України: Прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 року [Текст] // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.
2. Кодекс законів про працю України від 10.12.1971 року (Зі змінами та доповненням станом на 19.04.2011 р.) / [Електронний ресурс] // Режим доступу

до джерела: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=322-08&p=1320174624367740>.

3. *Новий тлумачний словник сучасної української мови* / Уклад. В. Яременко, О. Сліпушко. [Текст] – К.: Видавництво «АКОНІТ», 2005. Том 1. – 926 с.
4. *Новий тлумачний словник сучасної української мови* / Уклад. В. Яременко, О. Сліпушко. [Текст] – К.: Видавництво «АКОНІТ», 2005. Том 3. – 862 с.
5. *Прокопенко В.І. Трудове право України* / В.І. Прокопенко. [Текст] – Х.: Фірма «Консум», 1998. – 480 с.

В. М. Короленко

*кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник
відділу юрисдикційних форм правового захисту суб'єктів приватного права
Науково-дослідного інституту приватного права і підприємництва
Національної академії правових наук України,
Київ, Україна*

**ЗАХИСТ ПРАВА НА ЗАРОБІТНУ ПЛАТУ В НАКАЗНОМУ
ПРОВАДЖЕННІ В УКРАЇНІ ТА КРАЇНАХ СНД**

Згідно зі ст. 1 ЦПК України завданням цивільного судочинства є справедливий, неупереджений та своєчасний розгляд і вирішення цивільних справ з метою захисту порушених, невизнаних або оспорюваних прав, свобод чи інтересів фізичних осіб, прав та інтересів юридичних осіб, інтересів держави. Необхідність розгляду справ у розумні строки передбачено не лише чинним ЦПК України, але й міжнародним правом. Зокрема, ч. 1 ст. 6 Європейської конвенції про захист прав людини і основоположних свобод передбачено, що кожен має право на справедливий і публічний розгляд його справи упродовж розумного строку незалежним і безстороннім судом.

Однак, саме своєчасний розгляд цивільних справ часто залишається поки що лише бажаним. Як свідчать статистичні дані розгляд судами заяв про видачу судового наказу є дещо ефективнішим, ніж вирішення спорів у позовному провадженні. Крім того, наказне провадження дає можливість значної економії процесуальних засобів. Нажаль, справи наказного провадження склали лише 16,59 % від усіх справ, що розглядалися у порядку цивільного судочинства. Скасовано ж було лише близько 4,5 судових наказів.

З огляду на оперативність наказного провадження і низький відсоток скасованих судових наказів, потребує дослідження можливостей його якнайповнішого використання у справах про витребування заробітної плати. Корисним також буде вивчення відповідного досвіду сусідніх країн, формування сучасних правових систем розпочиналось після розпаду СРСР.

Теорія цивільного процесу розглядає наказне провадження як один із видів спрощеного провадження, покликаний надавати вимогам безспірного характеру законної сили та придатності до примусового виконання, в порядку, передбаченому Законом України «Про виконавче провадження». При цьому,

поряд із заочним рішенням, розглядом справи за відсутності відповідача, наказне провадження відносять до форм прискорення і спрощення цивільного процесу.

Згідно з п. 1 ч. 1 ст. 96 ЦПК України судовий наказ може бути видано, зокрема, у разі якщо заявлено вимогу про стягнення нарахованої, але не виплаченої працівникові суми заробітної плати.

Видача судового наказу за вимогою про стягнення нарахованої, але не виплаченої заробітної плати передбачена цивільними процесуальними кодексами усіх країн – учасниць СНД, де передбачено такий вид спрощеного провадження. Так п. е) ст. 122 ЦПК Російської Федерації передбачено видачу судового наказу за вимогою про стягнення нарахованої, але не виплаченої заробітної плати

Проте, якщо ЦПК Російської Федерації, Азербайджану, Киргизької Республіки, Республіки Беларусь, Республіки Таджикистан передбачають стягнення коштів виключно в межах заробітної плати, то інші допускають стягнення за судовим наказом і інших коштів, прирівняних до заробітної плати. Так, згідно з п. 6 ч. 1 ст. 140 ЦПК Республіки Казахстан судовий наказ виноситься якщо заявлено вимогу про стягнення нарахованих, але не виплачених працівникові заробітної плати та інших платежів. Подібне формулювання містить ст. 345 ЦПК Республіки Молдова. Статтею 238-2 ЦПК Республіки Узбекистан передбачено видачу судового наказу коли заявлено вимогу про стягнення нарахованої, але не виплаченої працівникові заробітної плати та прирівняних до неї платежів. Формулювання, закріплене у ЦПК Молдови та Казахстану видається таким, що найбільшою мірою захищає права працівників. Адже, окрім заробітної плати, трудове законодавство передбачає ряд інших виплат гарантійного чи компенсаційного характеру, які потребують механізмів захисту на рівні заробітної плати, але прямої вказівки на те, що вони прирівняні до заробітної плати, законодавство не містить.

ЦПК Республіки Вірменія не передбачено наказного провадження. Однак прискорене провадження може застосовуватись, якщо пред'явлено вимогу, пов'язану з трудовим спором. Однак прискорене провадження за ЦПК Вірменії має і свої особливості, порівняно з наказним провадженнями. Так, наказне провадження ініціюється заявою сторони про видачу судового наказу, натомість прискорене провадження згідно з ч. 1 ст. 126 ЦПК Республіки Вірменія суд вправі застосувати за своєю ініціативою або за клопотанням сторони.

Заява про видачу судового наказу подається з додержанням загальних правил підсудності. Таку норму передбачено як ЦПК України (ст. 97), так і ЦПК інших країн – учасниць СНД. Так само загальноприйнятим є вимога щодо письмової форми заяви, вказівку в ній даних про стягувача і боржника, обставин, на яких ґрунтується вимога, доказів.

Як правило, подання заяви про видачу судового наказу потребує сплати державного мита чи іншого обов'язкового платежу. Так, згідно з ч. 5 ст. 97 ЦПК України до заяви про видачу судового наказу додаються документи, що підтверджують сплату судового збору і витрат на інформаційно-технічне забезпечення. Як передбачено ст. 99 ЦПК України, за подання заяви про видачу судового наказу сплачується судовий збір у розмірі п'ятдесяти відсотків ставки, що визначається з оспорюваної суми в разі звернення в суд з позовом у порядку

позовного провадження, а також витрати на інформаційно-технічне забезпечення розгляду справи. Однак слід враховувати, що позивачі при поданні позову про стягнення заробітної плати, поновлення на роботі та за іншими вимогами, що впливають із трудових відносин, від сплати судового збору звільняються.

Практика стягнення за подання заяви про видачу судового наказу судового збору в розмірі 50 відсотків від ціни аналогічного позову не є загальноприйнятою на теренах СНД, хоча й притаманна не лише українському цивільному процесу. Така норма, наприклад, закріплена у ч. 2 ст. 125 ЦПК Республіки Таджикистан. Натомість, ст. 277 ЦПК Республіки Азербайджан передбачено, що за подачу заяви про видачу судового наказу стягується державне мито в розмірі 15 відсотків оспорюваної суми. Тобто, єдності у регулюванні стягнення судових витрат за розгляд заяви про видачу судового наказу серед країн СНД немає. Однак слід зазначити, що при встановленні конкретного розміру судового збору/державного мита, необхідно враховувати, що з метою процесуальної економії цей розмір доцільно встановлювати таким, який стимулює ініціювання наказного, а не позовного, провадження у випадках коли таке провадження передбачено ЦПК.

Цивільними процесуальними кодексами країн – учасниць СНД передбачено, як правило, 3-денний строк для видачі судового наказу. Однак в Україні обчислення цього строку починається з моменту постановлення ухвали про відкриття наказного провадження. А в Республіці Таджикистан, Республіці Казахстан наказ по суті заявленої вимоги виноситься в триденний строк з дня надходження заяви до суду. Таке регулювання строку забезпечує вищу оперативність наказного провадження.

В Російській Федерації та Республіці Молдова строк на розгляд заяви про видачу судового наказу становить 5 днів, однак починається він також з моменту надходження заяви до суду.

В усіх випадках вирішення заяви про видачу судового наказу відбувається без виклику сторін і без судового розгляду.

Судовий наказ має подвійну природу. По-перше, це процесуальний документ, яким вирішується вимога заявника і завершується за загальним порядком розгляд заяви. Однак, згідно зі ст. 397 ЦПК Республіки Білорусь про судовий наказ виноситься ухвала, яка за вимогами до її змісту відповідає власне судовим наказам за ЦПК інших учасників СНД. По-друге, це виконавчий документ, на основі якого здійснюється виконання вимог кредитора. Тому він повинен відповідати за змістом виконавчому документу та містити повну і достовірну інформацію про кредитора, боржника і предмет вимоги.

Отже, з огляду на оперативність наказного провадження, його більшу доступність, порівняно з наказним провадженням, можливість стягнення з роботодавця нарахованої але не виплаченої заробітної плати за судовим наказом є важливою додатковою гарантією права на оплату праці.

Т. В. Королюк

*студентка Хмельницького університету управління та права,
Хмельницький, Україна*

ДЕЯКІ АСПЕКТИ ДИСЦИПЛІНАРНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ПРАЦІВНИКІВ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ

Сільське господарство є провідною галуззю в Україні, має значний експортний потенціал та є головним чинником реформаційних процесів у нашій державі. Однак в умовах ринкової економіки значно зростає роль факторів, які впливають на ефективність сільського виробництва, оскільки в силу конкуренції результативність діяльності стає вирішальною в існуванні й розвитку сільськогосподарських підприємств. Серед факторів ефективності велике значення має організація праці, в тому числі зміцнення трудової дисципліни та сприяння піднесенню творчої активності працівників сільськогосподарських підприємств.

Серед кола нормативно-правових актів, що забезпечують правове регулювання дисципліни праці в сільськогосподарських підприємствах, важливе місце посідає Кодекс законів про працю України [1; 375], а також спеціальні закони про статус сільськогосподарських виробників. В той же час різноманітність організаційно-правових форм суб'єктів товарного сільськогосподарського виробництва розширює базу нормативного регулювання цієї діяльності, в першу чергу за рахунок локальної правотворчості [2; 17]. З огляду на зміни у сфері суспільної організації праці особливої актуальності набула проблема дисциплінарної відповідальності працівників сільськогосподарських підприємств за невиконання або неналежне виконання своїх трудових обов'язків.

Особливості дисциплінарної відповідальності працівників сільськогосподарських підприємств зумовлені насамперед правовим статусом того чи іншого підприємства. Так, наприклад, у фермерському господарстві трудова діяльність здійснюється на основі саморегулювання, а в Законі України «Про фермерське господарство» [3; 363] від 19 червня 2003 р. містяться лише принципові положення про працю в фермерському господарстві. О. О. Погрібний з цього приводу висловлює думку, що члени фермерського господарства самостійно визначають і регламентують свої трудові відносини, розробляючи правила внутрішнього трудового розпорядку свого господарства, в яких можуть визначати також заходи дисциплінарної відповідальності для порушників [4; 112]. В той же час на практиці такі заходи щодо порушників-членів фермерського господарства застосовуються вкрай рідко, адже згідно закону членами фермерського господарства можуть бути виключно подружжя, їх батьки, діти, які досягли 14-річного віку, інші члени сім'ї та родичі. Натомість заходи дисциплінарної відповідальності осіб, які працюють у ньому за трудовим договором (контрактом), визначаються згідно з Кодексом законів про працю України та умовами контракту.

Трудові обов'язки працівників сільськогосподарських підприємств кооперативного типу закріплюються в статутах цих підприємств та у правилах

внутрішнього трудового розпорядку [5; 261]. За порушення статуту підприємства, правил внутрішнього трудового розпорядку, невиконання рішень загальних зборів (зборів уповноважених), правління підприємства, розпоряджень посадових осіб, порушення виробничої і трудової дисципліни, запізнення або невихід на роботу, самовільне її залишення, появу на роботі в нетверезому стані тощо, а також невиконання без поважних причин обов'язкового мінімуму трудової участі в суспільному виробництві, недбале ставлення до майна підприємства, самовільне використання техніки, робочої худоби та іншого майна підприємства в особистих цілях, невиконання встановлених норм і правил техніки безпеки та за інші порушення на винних можуть бути накладені загальними зборами (зборами уповноважених) або правлінням підприємства такі стягнення, як догана, звільнення з посади (роботи) з обов'язковим наданням іншої роботи; попередження про звільнення з роботи чи виключення з членів підприємства. Виключення з членів підприємства, яке створено на принципах членства як крайній захід стягнення, застосовується загальними зборами підприємства до осіб, які систематично порушують статут або правила внутрішнього трудового розпорядку. До працівників державних сільськогосподарських підприємств або тих, які працюють за контрактом чи трудовим договором у вищевказаних підприємствах і припустилися аналогічних порушень, застосовуються такі міри, згідно з Кодексу законів про працю України, як розірвання трудового договору чи контракту [6; 32].

Особливо дискусійною є юридична природа дисциплінарної відповідальності такої категорії працюючих співвласників як члени сільськогосподарських акціонерних товариств. Закон України «Про господарські товариства» не регламентує особливості праці акціонерів. Тому на практиці виникають певні труднощі і питання їх статусу вирішити однозначно складно. З одного боку, акціонери – це власники і відповідно мають всі права власників у встановленні особливостей своєї праці. Однак, з іншого боку, не можна не враховувати, що рівень власності, частка у власності можуть істотно відрізнятися у різних працівників. Адже, як правило, акціонери – звичайні наймані працівники, які в процесі приватизації сільськогосподарського підприємства придбали акції на суму півтора приватизаційного сертифіката, і ця частка невелика в загальній оцінці підприємства. Кодекс законів про працю України (ч.2 ст. 3) з цього приводу зазначає, що особливості праці членів кооперативів та їх об'єднань, колективних сільськогосподарських підприємств, фермерських господарств, працівників підприємств з іноземними інвестиціями визначаються законодавством та їх статутами. При цьому гарантії щодо зайнятості, охорони праці, праці жінок, молоді, інвалідів надаються в порядку, передбаченому законодавством про працю.

Таким чином дисциплінарна відповідальність працівників сільськогосподарських підприємств має ряд особливостей, які слід неодмінно враховувати в правозастосовчій практиці.

Використані джерела:

1. *Кодекс законів про працю України від 10 грудня 1971 року // Відомості Верховної Ради УРСР. – 1971. – № 50. – Ст. 375*

2. Кондратьєв Р. І. Локальні норми і прогалини в праві / Р. І. Кондратьєв // *Вісник Хмельницького інституту регіонального управління та права*. – 2002. – №3
3. *Про фермерське господарство: Закон України від 19.06.2003 року №973-VI // ВВРУ*. – 2003. – №45. – Ст.363
4. *Аграрне право : підруч. для студ. вищ. навч. закл. / В. П. Жушман, В. М. Корнієнко, Г. С. Корнієнко та ін. ; за ред. В. П. Жушмана та А. М. Статівки*. – Х. : Право, 2010. – 296 с.
5. *Про сільськогосподарську кооперацію: Закон України від 17.07.1997 р. № 469/97-ВР // ВВРУ*. – 1997. – №39. – Ст. 261.
6. Щербина В.І. Дисциплінарні санкції: проблеми ефективності в умовах ринкових відносин / В.І. Щербина // *Підприємництво, господарство і право*. – 2006. – № 10. – С.45 – 49.

К. С. Костевич
*студентка юридического факультета
Міжнародного університету «МІТСО»,
Мінск, Республіка Беларусь*

БИПАРТИЗМ И ТРИПАРТИЗМ В СОЦИАЛЬНО-ПАРТНЕРСКИХ ОТНОШЕНИЯХ: ОПЫТ БЕЛАРУСИ, ЗАРУБЕЖНЫХ СТРАН И МОТ

В современном мире социальное партнерство представляет собой систему взаимоотношений между нанимателями, государственными органами и представителями наемных работников. В европейских странах социальное партнерство рассматривается как «социологическое и этическое понятие и организационный принцип, включающий сотрудничество социальных партнеров сторон коллективных трудовых отношений» [1, с.263]

В Республике Беларусь социальное партнерство имеет конституционно-правовое закрепление. В ст.14 Конституции Республики Беларусь провозглашено: «Осуществление в социально-трудовой сфере между органами государственного управления, объединениями нанимателей и профессиональными союзами осуществляется на принципах социального партнерства и взаимодействия сторон».

Общеизвестны две модели социального партнерства: бипартизм, т.е. взаимодействие организаций трудящихся и предпринимателей, и трипартизм – трехсторонние отношения с целью выработки компромиссного трехстороннего соглашения профсоюзов, нанимателей и представителей государства.

Анализируя данные понятия, можно заметить, что модель бипартизма является более простой по сравнению с трипартизмом. Это обусловлено тем, что такой вид социального партнерства как трипартизм проявляется на более высоких уровнях взаимодействия субъектов социального партнерства: международном, общереспубликанском, отраслевом и местном.

Важный вклад в развитие идеи трипартизма внесла Международная Организация Труда (далее – МОТ), что проявляется как в порядке формирования ее главных органов (Международной конференции труда и Административного совета), так и в международных стандартах труда, которые принимаются ею в форме конвенций и рекомендаций. Вместе с тем, в международных нормах труда поддерживается и идея бипартизма.

Необходимо отметить, что в разных странах формирование социально-партнерских отношений осуществляется по-разному, однако имеется ряд общих черт.

Так, в зависимости от уровня участия работников в процессе переговоров можно выделить такие модели как:

- модель профсоюзного представительства, применяемая в США, Канаде, Японии, Великобритании, Ирландии и др.;
- модель чистого представительства (Испании, Греции, Португалия и др.);
- модель смешанного представительства (Бельгия, Дания, Франция и др.).

В зависимости от уровня переговорного процесса можно выделить такие модели, как:

- одноуровневая – заключение коллективного оговора лишь на уровне предприятия (Канада, США, Япония, страны Латинской Америки и др.);
- трехуровневая (Швеция, Бельгия, Финляндия, Норвегия и др.), выражающаяся в активном вмешательстве государства в трудовые отношения;
- смешанная (Австрия, Германия), в которой главный акцент делается на отраслевом уровне, однако принятие трехсторонних соглашений не допускается.

Таким образом, можно отметить, что в Республике Беларусь существует трехуровневая модель профсоюзного представительства.

В ст. 14 Конституции Беларуси существует закрепление социального партнерства, однако данное закрепление необходимо рассматривать как с юридической точки зрения, так и с фактической. Если юридически все закреплено и социальное партнерство является принципом развития общества и государства в целом, то с точки зрения практики существуют некоторые проблемы.

Так, собственность в Беларуси может быть как государственная, так и частная. Однако процент частной собственности не велик. Если обратиться к процессу заключения трехсторонних коллективных соглашений, наниматели, как правило, придерживаются точки зрения государства, и, как следствие, профсоюз не в силах один противостоять двум оппонентам. Получается, что существует два субъекта – государство и наниматель с одной стороны, и профсоюз – с другой. В таком случае, о каком трипартизме может идти речь?

Так же существует проблема субъектов: если на законодательном уровне существует закрепление таких субъектов как профсоюзы и государство, то в отношении объединений нанимателей законодательный акт отсутствует, что подтверждает мнение автора об отсутствии такой модели социального партнерства как трипартизм.

Э.А. Лутохина отмечает, что: «Внедрение системы социального партнерства означает, во-первых, ослабление монополии государственной власти и, во-вторых, необходимость взаимодействия государства с другими институтами – профсоюзами и союзами предпринимателей, что является в переходных условиях болезненным процессом» [2, с. 73].

Профессор П.Г. Давидюк, в свою очередь, также подчеркивает проблему данного процесса и утверждает, что: «Сегодня в нашей стране только профсоюзы понимают, что социальное партнерство позволяет находить разумный выход из острых ситуаций, которое является важнейшей общенациональной задачей, прямо и непосредственно отвечает целям обеспечения стабильности, мира и благополучия в обществе» [3, с. 253].

Эффективность социального партнерства подтверждается многочисленным опытом развития и построения социально-партнерских отношений в зарубежных странах. Государство, включаясь в партнерские отношения, является фактором стабильности и устойчивости развития общества. Необходимо заметить, что в Республике Беларусь развитие системы социального партнерства является одной из важнейших государственных задач и поэтому необходимо создавать правовую базу регулирования данных отношений, проанализировать все существующие проблемы и не допустить их возникновения в будущем. Важным шагом для реализации полноценных трехсторонних отношений должны стать разработка и принятие закона «Об объединениях нанимателей».

Использованные источники:

1. Киселев И.Я. Сравнительное и международное трудовое право. Учебник для вузов. – М.: Дело, 1999. – 728 с.
2. Лутохина Э.А. Социальное партнерство и его модели в зарубежных странах (опыт и уроки) // Белорусский журнал международного права и международных отношений. – 2003. – № 1.
3. Давидюк П.Г. Профсоюзное движение: история, теория, практика. – Мн.: МИТСО, 1999. – 269 с.

Ю. О. Костенко

*кандидат юридичних наук, доцент кафедри цивільного права і процесу
Донецького національного університету, Донецьк, Україна*

ОКРЕМІ АСПЕКТИ ОРГАНІЗАЦІЇ ДОКУМЕНТАЛЬНИХ ПЛАНОВИХ ПЕРЕВІРОК

Одним із критеріїв класифікації податкових перевірок є періодичність їх проведення, залежно від якої податкові перевірки поділяються на планові та позапланові. За своєю предметною ознакою зазначені перевірки є документальними (їх визначення міститься в п.п. 75.1.2 и п. 75.1 ст. 75 Податкового кодексу України (далі – ПК) [1, с. 498].

В основу концепції прийнятого ПК покладено напрямок на зменшення податкового навантаження на сумлінних платників податків, детінізацію економіки та посилення уваги податкових органів до платників, що мінімізують сплату податкових платежів до бюджетів або взагалі ухиляються від сплати податків. Пріоритетом нової парадигми адміністрування податків має стати виконання комплексу аналітичних функцій та процедур органами ДПС на підставі ризикоорієнтованої системи відбору платників податків до документальних перевірок. Так, відповідно до п. 77.2. ст. 77 ПК України періодичність проведення документальних планових перевірок платників податків визначається ступенем ризику в їх діяльності, який поділяється на високий, середній та незначний. Платники податків з незначним ступенем ризику включаються до плану-графіка перевірок не частіше, ніж раз на три календарних роки, середнім – не частіше ніж раз на два календарних роки, високим – не частіше одного разу на календарний рік [1, с. 507]. Безумовно такий підхід є більш сприятливим для бізнесу порівняно з раніше діючим порядком, коли податкове законодавство містило тільки одне обмеження – планові податкові перевірки не могли проводитися частіше одного разу на календарний рік не залежно від результатів діяльності платника податків.

Податкові ризики являють собою імовірну можливість порушень податкового законодавства, які, і є критеріями відбору для проведення планової документальної перевірки. Саме тому актуальності набуває питання щодо удосконалення процедури розрахунку податкових ризиків, уточнення їх переліку та автоматизації процесу планування виїзних форм контролю. Так, якщо при запровадженні цієї системи для платників – юридичних осіб було визначено 17 критеріїв, то протягом її відпрацювання їх кількість збільшилась до 21, потім – 32, а на сьогодні ці критерії розподілено за трьома ступенями ризиків – високого (включає 7 показників, наприклад: податкова віддача з податку на прибуток підприємств та ПДВ у відсотках менше ніж середня податкова віддача по відповідній галузі; наявність відносин з контрагентами, які знаходяться в розшуку, не звітують, збанкрутували понад 500 тис. грн.; декларування платником податків значних оборотів операцій з цінними паперами – понад 100 млн. тощо); середнього (за 17 показниками, наприклад: обсяги податкових пільг з податку на прибуток перевищують 1 млн. грн.; сума відшкодованих з бюджету сум ПДВ перевищує сплату податку на прибуток тощо) та незначної категорії ризику (має 13 показників відбору платників, наприклад: адреса масової реєстрації платників податків; несвоєчасне нарахування та сплата податку на додану вартість; значна кількість і періодичність ремонтів реєстраторів розрахункових операцій (понад 5 разів за останні 12 місяців від звітного тощо) [2].

Зміна економічної кон'юнктури, удосконалення форм і методів податкового контролю потребують постійного вдосконалення і методики відбору платників до перевірок. Аналіз практики визначення податкових ризиків дозволив виділити низку критеріїв, які взагалі не враховуються в цьому процесі, зокрема: наявність збитків або незначних прибутків протягом двох податкових періодів при значних розмірах майна і потенційно прибуткових видах діяльності при одночасному здійсненні благодійної допомоги; перевірка платників, у яких

закінчився строк дії дозвільних документів; надання або отримання значних позичок при нульових прибутках чи збитках; різноспрямована діяльність і значний виторг при малій чисельності працівників; здійснення посередницької діяльності шляхом залучення більше двох посередників; придбання значного за вартістю для відповідного суб'єкта господарювання рухомого (нерухомого) майна, яке не забезпечено відповідним прибутком; використання податкових пільг, втрати бюджету за яких становлять не менш як 100 тис. грн. за звітний період.

Представляється, що відсутність зазначених показників при визначенні податкових ризиків стає перешкодою для якісного виконання податковими органами функції податкового контролю, в зв'язку з чим, вважаємо доцільним внесення доповнень до пп. 4.2.2. Розділу III «Структура плану-графіка проведення планових виїзних перевірок суб'єктів господарювання» Наказу ДПА України від 27.07.10 р. № 548 «Про затвердження нової редакції Методичних рекомендацій щодо складання плану-графіка проведення планових виїзних перевірок суб'єктів господарювання» щодо закріплення зазначених вище критеріїв в якості податкових ризиків.

Використані джерела:

1. Податковий кодекс України : постатейний коментар : у 2 ч. / В. В. Білоус, Л. К. Воронова, О. О. Головашевич та ін. ; за ред.. М. П. Кучерявенка – Х. : Право, 2011. – Ч. 1. – 704 с.
2. Про затвердження нової редакції Методичних рекомендацій щодо складання плану-графіка проведення планових виїзних перевірок суб'єктів господарювання: Наказ ДПА України від 27.07.10 р. №548: [Електронний ресурс]. – Режим доступу : [http:// www.sta.gov.ua](http://www.sta.gov.ua)

І. О. Костяшкін

*кандидат юридичних наук, доцент,
завідувач кафедри трудового, земельного та господарського права
Хмельницького університету управління та права
Хмельницький, Україна*

ПРИРОДНО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ СОЦІАЛЬНОЇ ФУНКЦІЇ ПРАВА ВЛАСНОСТІ НА ЗЕМЛЮ

У наш час, коли визначальним положенням Конституції України є права людини, на регламентацію її земельних прав вирішальний вплив справила природно-правова доктрина. Вона забезпечила пріоритет прав людини і визначила нові підходи до взаємовідносин між особою та державною владою. Держава визнає право людини на життя, на землю, свободу пересування, на безпечне для життя і здоров'я довкілля, і хоча це є невід'ємні природні права, належний захист їм, як зазначається в літературі [1, с. 13], надає юридична форма, тобто форма закону.

Право людини на використання природних ресурсів, на думку Каракаша І. І., є таким же природним правом людини як і право на життя, на здоров'я, на продовження роду тощо [2, с.107]. Право власності на землю, як природне право, є основою життєдіяльності людини, адже все, що утворює її інтерес: робота, відпочинок, побут тощо – знаходиться на землі й безпосередньо з нею пов'язане. Разом з іншими природними правами воно формує ті умови та засоби життєдіяльності людей, які об'єктивно необхідні для забезпечення нормального функціонування конкретної особи, суспільства в цілому й повинно гарантуватись державою. Дослідження права власності на землю з позицій природного земельного права дасть змогу не лише зрозуміти сутність цього правового явища, а й відкрити простір для його юридичного оформлення та належного державного захисту [3, с.91-92].

Якщо нормативіські підходи до права орієнтовані на підкорення індивіда та його волі державі, то природно-правова доктрина концентрується на автономії особистості. З цієї позиції мета державної влади полягає в забезпеченні прав людини, визначених природою. За твердженням Шульги М.В., природні права не можуть протиставлятися державі, яка повинна приймати на себе функцію не лише захисту і забезпечення, але і їх законодавчого формулювання [4, с.102]. Законодавче формулювання гарантування та захист права власності на землю як невід'ємного природного права людини виступає, на наш погляд, необхідною умовою життєдіяльності людини, і набуває особливого значення в період переходу до приватної форми власності на землю.

Досить вдало зазначає Носік В.В., що в економічному і соціальному значенні власність має іншу сутність, оскільки вона детермінована природним правом людини та суспільства на життя, об'єктивними законами розвитку природи, економіки, суспільства, створюється на основі взаємодії енергії сонця, родючості ґрунту і людської праці як абсолютна і додаткова вартість (капітал), яка (який) має розподілятися в суспільстві у визначених економічною формулою прогресу пропорціях, що забезпечують відтворення родючості ґрунту та зростання капіталу [5, с.44].

Заслугує на увагу в цьому контексті «принцип соціального натуралізму» або «принцип соціальної природності» [6] відповідно до якого соціальні явища не можна розглядати поза межами дії законів Матері-Природи. Соціальний натуралізм, за твердженням Костенко А.Н., створюючи «нові очі», дає можливість побачити, що існують, образно кажучи, не дві «природи» – фізична і біологічна, а три – фізична, біологічна і соціальна. І ця «третя природа» (тобто соціальна) не опускається до перших двох, а, навпаки, піднімається над ними як вища й існує за своїми, властивими лише їй природними законами. Отже, «право – це закони Матері-Природи, за якими Люди мають жити у суспільному житті, пізнаючи їх і надаючи у форму законодавства». Ця формула знімає проблему протиставлення у правознавстві концепцій «природного права» і «позитивного права», даючи зрозуміти, що ці концепції насправді лише відображають два взаємопов'язані аспекти одного і того ж феномену – права.

Відповідно до принципу соціального натуралізму суспільства і всі суспільні явища, в тому числі і право, існують не всупереч біологічній природі людини і не для пригнічення його біологічних інстинктів, як вважав З. Фрейд, а

навпаки, вони існують завдяки біологічній природі людини і для забезпечення свободи прояви біологічних інстинктів відповідно до законів Матері-Природи.

Виходячи з принципу соціального натуралізму, право – це соціальна форма законів природи і, зокрема, природних законів суспільного життя. А якщо це так, то право як соціальне явище має два аспекти: 1) природний зміст, 2) соціальну форму. Інакше кажучи, право в дійсності має бути природним за своїм змістом і соціальним за своєю формою. Відповідно, право – це заснований на законах природи, втілених у формі нормативно-правових актів, інститут забезпечення соціального порядку, сприятливого для нормального (природного) існування людей в суспільстві [6, с.8].

Такі підходи забезпечують методологічне обґрунтування соціальної функції права власності на землю, в основі якої має бути покладено природна правова доктрина соціального натуралізму. Тобто через природні права або закони «Матері – природи» має формуватись відповідне позитивне право, що дасть можливість забезпечити баланс приватних та суспільних інтересів у використанні земель як основного природного ресурсу, умови життєдіяльності та основного національного багатства. Такі закони мають формуватись на наступних методологічних засадах:

Кожен має право вільного використання земель, які формують умови життєдіяльності та реалізують право життя, на свободу пересування, на забезпечення духовних та естетичних потреб, що потребує забезпечення права загального землекористування, гарантування відповідного права на землях різних форм власності і в перше чергу державної та комунальної власності, обмеження у приватизації відповідних категорій земель.

Гарантування права приватної власності на землю як невід'ємного природного права щодо відповідних груп та категорій земель. Недопущення протиправного втручання чи посягання на земельну ділянку приватної власності окрім випадків забезпечення суспільного інтересу чи недопущення погіршення екологічної ситуації. Недопущення обмежень пов'язаних із реалізацією права приватної власності шляхом встановлення заборон щодо розпорядження земельною ділянкою чи використання її в межах основного цільового призначення (категорії земель).

Гарантування безпечного природного середовища з метою повноцінної реалізації природних земельних прав.

Використані джерела:

1. *Общая теория прав человека / Руководитель. авт. кол. Е.А. Лукашева. – М.: Норма, 1996. – 520с.*
2. *Каракаш И.И. Права человека на пользование природной средой в международных документах и национальном законодательстве // Юридический вестник. – 1998. – №4. – С.103-108.*
3. *Общая теория права и государства: Учебник / Под ред. В.В. Лазарева. – М.: Юристъ, 1994. –с. 348.*
4. *Шульга М.В. Актуальные проблемы правового регулирования земельных отношений в современных условиях. Дисс:...докт. юрид. наук: 12.00.06. – Харьков, 1998. –394 с.*

5. Носік В.В. *Право власності на землю Українського народу: Монографія.* – Юрінком Інтер, 2006. – С.44.
6. Костенко А. Н. К 11 *Социальный натурализм как методологический принцип сравнительного правоведения и юридической глобалистики: Открытая лекция.* – Киев, Симферополь: Институт государства и права им. В. М. Корецкого НАН Украины, Издательство «Логос», 2008. – Серия научно-методических изданий «Академия сравнительного правоведения». – Выпуск 11. – 28 с.

Р. О. Коцюба

кандидат юридичних наук,

консультант відділу проблем розвитку національного законодавства

Інституту законодавства Верховної Ради України

Київ, Україна

ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ ПИТАННЯ ПРОЕКТУ ЯДЕРНОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ

Проблеми використання ядерної енергії та забезпечення безпеки є загальносвітовими. Комплексність вказаної проблематики зумовлюється різноплановістю використання ядерної енергії у різних сферах суспільного життя, що передбачає, з однієї сторони, необхідність вирішення питань безпечного використання ядерної енергії у промисловості, народному господарстві, медицині та новітніх технологіях, а з іншої сторони, удосконалення системи заходів забезпечення ядерної безпеки в контексті всесвітнього режиму нерозповсюдження ядерної та радіологічної зброї, боротьби з ядерним тероризмом та недопущенням розповсюдження технологій подвійного використання тощо.

Україна розвиває ядерну енергетику. Як відзначено Президентом України, Уряд не має реальних економічно обґрунтованих альтернатив ядерній енергетиці. У зв'язку з цим ядерна енергетика вимагає постійної уваги і дотримання найвищих стандартів безпеки, що зумовлює необхідність удосконалення правового регулювання забезпечення ядерної та радіаційної безпеки в Україні. Про це наголошувалось у виступі Глави держави на засіданні Генеральної Асамблеї ООН з питань ядерної безпеки, що проводилось у вересні 2011 року [1].

Стратегія розвитку ядерної енергетики визначена Розділом IV Енергетичної стратегії України на період до 2030 року. Вказаним документом передбачено необхідність удосконалення нормативно-правового забезпечення розвитку ядерно-енергетичного комплексу України за напрямками: зближення/гармонізації, з урахуванням критеріїв та принципів ядерної та радіаційної безпеки, а також практики країн Європейського Союзу та інших країн з розвиненою ядерною енергетикою; урахування рекомендацій міжнародних організацій; розвитку нових принципів фінансової і господарської діяльності, включаючи апробований світовою практикою і запроваджений у

національній практиці тендерний підхід під час реалізації великих енергетичних проектів; регулювання фінансово-економічної діяльності у сфері ядерно-енергетичного комплексу, у тому числі, визначення передбачуваної схеми і політики фінансування великих енергетичних об'єктів; кодифікації ядерного законодавства [2].

На сучасному етапі суспільні відносини в сфері використання ядерної енергії регулюються законами України: «Про використання ядерної енергії та радіаційну безпеку (1995р.)», «Про поводження з радіоактивними відходами» (1995р.), «Про видобування і переробку уранових руд» (1997 р.), «Про захист людини від впливу іонізуючого випромінювання» (1998 р.), «Про дозвільну діяльність у сфері використання ядерної енергії» (2000 р.), «Про фізичний захист ядерних установок, ядерних матеріалів, радіоактивних відходів, інших джерел іонізуючого випромінювання» (2000 р.), «Про цивільну відповідальність за ядерну шкоду та її фінансове забезпечення» (2001 р.), «Про впорядкування питань, пов'язаних із забезпеченням ядерної безпеки» (2004 р.), «Про порядок прийняття рішень про розміщення, проектування будівництво ядерних установок і об'єктів, призначених для поводження з радіоактивними відходами, які мають загальнодержавне значення» (2005 р.) та ін.

За висновками експертів, формування ядерного законодавства на сучасному етапі можна вважати майже завершеним [Г. І. Балюк та ін.] .

Варто вказати, що у вітчизняній науці висловлювалась ідея прийняття Кодексу законів України про використання ядерної енергії та радіаційну безпеку [3].

Відповідно до міжнародних рекомендацій розробки ядерного законодавства, то на рівні закону доцільно приймати спеціальні закони з метою створення необхідних органів та запровадження системи заходів, розроблених відповідно до національних інтересів [4, с. 6-7] у ядерно-енергетичній сфері. Слід відзначити, що зарубіжного досвіду розробки ядерного кодексу як кодифікованого акту немає.

У Пояснювальній записці до проекту Ядерного кодексу вказано, що законопроект спрямовано на систематизацію правових норм, що регулюють суспільні відносини у сфері використання ядерної енергії [6]. Разом з тим запропонована ідея кодифікації не відповідає теоретичним засадам здійснення такого виду систематизації законодавства. Кодифікація законодавства не здійснюється лише з огляду на недосконалість актів законодавства та на відсутність систематизованого, уніфікованого підходу до їх розроблення, як про це зазначається в Концепції проекту Ядерного кодексу України (далі – Концепція) [5]. Ці питання вирішуються в процесі кодифікації законодавства поряд з багатьма іншими.

Наведені у Концепції проблеми правового регулювання, зокрема різна юридична сила, наявність колізій та неузгодженість з нормами інших галузей законодавства чи навряд вирішені у запропонованому проекті. Зокрема, про це свідчить те, що розробниками поєднано 9 законів однакової юридичної сили, разом з тим у Концепції йдеться про 11 законів.

Запропонована структура та зміст проекту практично дублює нині чинні закони. З огляду на це вбачається, що пропонується змінити лише форму

закріплення законодавчих положень, а не покращити правове регулювання суспільних відносин. Окремі питання взагалі опинилися поза межами правового регулювання, зокрема використання джерел іонізуючого випромінювання в медичних цілях та ін.

Слід взяти до уваги, що суспільні відносини, що існують у сфері використання ядерної енергії є комплексними, а отже необхідно концептуально сформулювати критерії, за якими вказані суспільні відносини повинні регулюватися кодексом, а які ні.

Відсутність науково обґрунтованої концепції призведе до посилення неузгодженості та проблем застосування закону, а в подальшому значної кількості внесення змін.

З проекту Ядерного кодексу вбачається, що обсяг та предмет правового регулювання не є визначеним. У зв'язку з цим, потребує додатково обґрунтування висловлена думка, чому певні питання залишаються врегульованими окремими законодавчими актами із специфічною сферою застосування [6]. З огляду на ці та інші дискусійні питання варто чітко обґрунтувати, які саме суспільні відносини будуть врегульовано Ядерним Кодексом.

Варто вказати про окремі порушення Правил оформлення проектів законів та основних вимог законодавчої техніки. Зокрема, не дотримано принципи послідовного, логічного викладення нормативного матеріалу з метою забезпечення доступності його сприйняття та правильного розуміння. Проект Ядерного кодексу характеризується наявністю надто громіздких статей, перенасичених регулятивними приписами, зайвою деталізацією (закон регулює суспільні відносини, а не вирішує конкретне питання).

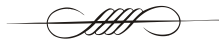
Зауважимо, що у законопроекті не досить повно врегульовано питання забезпечення безпеки ядерної енергетики, чітко не визначено права фізичних та юридичних осіб та ін. Велика кількість термінів носять технічний характер.

У цілому підтримуючи ідею необхідності удосконалення ядерного законодавства, вважаємо, що дискусійною видається думка щодо завершеності формування ядерного законодавства та нагальності прийняття Ядерного кодексу України. Все це зумовлює необхідність організації наукових обговорень за участю провідних фахівців.

Використані джерела:

1. Виступ Президента України на Засіданні високого рівня Генеральної Асамблеї ООН з питань ядерної безпеки [Електронний ресурс] : Офіційне Інтернет-представництво Президента України. – Режим доступу: <http://www.president.gov.ua/news/21286.html>
2. Розпорядження Кабінету Міністрів України «Енергетична стратегія України на період до 2030 року» від 15 березня 2006 року № 145-р [Електронний ресурс] : Офіційний веб-портал Верховної Ради України. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi>.
3. Балюк Г.І. Проблеми формування та становлення ядерного права в Україні: дис. ... доктора юрид. наук : 12.00.06 / Балюк Галина Іванівна. – Київ., 2000. – 360 с.
4. Handbook on Nuclear Law / [Carlton Stoiber, Alec Baer, Norbert Pelzer, Wolfram Tonhauser]. – Vienna : IAEA, 2003. – 163p.

5. Розпорядження Кабінету Міністрів України «Про схвалення Концепції проекту Ядерного кодексу України» від 8 грудня 2010 року № 2208-р [Електронний ресурс] : Офіційний веб-портал Верховної Ради України. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi>.
6. Повідомлення про оприлюднення проекту Ядерного кодексу України від 5 січня 2011 року [Електронний ресурс] : Офіційний веб-сайт Міністерства енергетики та вугільної промисловості України. – Режим доступу: http://mpe.kmu.gov.ua/fuel/control/uk/publish/article?art_id=188120&cat_id=35082.

Я. Ю. Кравченко

студентка юридичного факультету

*Київського національного університету імені Тараса Шевченка,
Київ, Україна*

КОНСТИТУЦІЙНЕ ПРАВО ГРОМАДЯН НА ЗБОРИ, МІТИНГИ, ПОХОДИ І ДЕМОНСТРАЦІЇ В СУЧАСНИХ УКРАЇНСЬКИХ ПОЛІТИЧНИХ РЕАЛІЯХ

До цього часу в Україні проблема політичних прав та свобод не була, на жаль, належним чином вивчена. Це пов'язано насамперед з історичними чинниками. Інтеграційні процеси руху України до міжнародних структур зумовили необхідність приділити належну увагу проблемам гарантування прав та свобод людини і громадянина, в тому числі і політичних. Демократичною правовою державою може вважатися тільки та, в якій права та свободи людини не тільки декларуються в її Конституції та законах, а й у повному обсязі реалізуються на практиці, стаючи фундаментом для розбудови в такій державі громадянського суспільства. Для формування ж такого суспільства в Україні важливим є належне гарантування і забезпечення усіх прав і свобод людини, і особливо політичних, серед яких першорядне місце посідають ті, які сприяють самоорганізації громадян. Серед такого кола прав на перший план виступає право на мирні збори.

Дане право передбачене ст. 39 Конституції України, зміст якої відповідає положенням міжнародних договорів, зокрема ч.1 ст. 20 Загальної декларації прав та ст. 21 Міжнародного пакту про громадянські і політичні права. Шукліна Н. Г. зазначає, що збори, походи, мітинги і демонстрації є формами безпосередньої демократії та тісно пов'язані з реалізацією права на свободу слова в означених специфічних формах. Дані дії є певною формою вираження суспільної, громадської думки, висловлення невдоволення діями чи бездіяльністю органів влади, способом привернути увагу до нагальних проблем, що виникають в суспільстві чи навпаки, це є способом підтримки і схвалення певних подій, явищ, актів чи дій. Та ж ч. 1 ст. 39 зобов'язує організаторів зборів, мітингів, походів чи демонстрацій завчасно повідомляти про їх проведення органи виконавчої влади чи органи місцевого самоврядування, адже рішення про проведення цих заходів та здійснення контролю за забезпеченням при їх

проведенні громадського порядку покладається саме на ці органи. Таке завчасне повідомлення органів влади забезпечує їм можливість оперативного втручання і реагування в разі, якщо мета і цілі цих заходів суперечать законам. Проте в науці існують розходження думки щодо дозвільної системи реалізації права на мирні збори. Зокрема, вказується, що дозвільна система має замінюватися повідомлювальною, хоча така система може існувати тільки в добре розвиненій правовій соціальній демократичній державі [2, 11]. У рішенні КСУ від 19.04.2001 вказується, що строки повідомлення про проведення зборів та інших заходів не повинні обмежувати передбачене ст. 39 право громадян, а навпаки мають служити його гарантією, щоб дати змогу компетентним органам вжити заходів щодо безперешкодного проведення громадянами зборів, забезпечення громадського порядку, прав і свобод інших людей. Також в рішенні дане питання було визнане предметом законодавчого регулювання, оскільки ст. 92 Конституції визначає, що виключно законами регулюються права і обов'язки громадян.

Проте головною проблемою реалізації конституційно гарантованого права громадян на мирні збори є відсутність до цього часу спеціального законодавчого регулювання. Треба визнати, що відповідні законопроекти неодноразово вносилися на розгляд Верховної Ради, але з різних причин вони так і не були прийняті. Прийняття такого закону продиктоване нагальною потребою правозастосовчих механізмів, які б унеможливили безлад та правопорушення у сфері реалізації права на мирні акції протесту як з боку учасників таких акцій, так і з боку владних структур [2, 12]. Детальніше хотілося б зупинитися на змісті законопроекту № 5242-2 від 23.03.2004, який був внесений на розгляд ВРУ IV скликання. Щодо аналізу положень даного закону, то деякі з них викликають сумнів і можуть призвести до необґрунтованого обмеження політичних прав і свобод громадян. Зокрема Головне науково-експертне управління у своєму висновку щодо даного законопроекту визначило, що із змісту законопроекту випливає, що орган виконавчої влади, орган місцевого самоврядування, які одержують повідомлення, можуть на свій розсуд, без будь-яких вагомих підстав для цього змінити своїм рішенням умови проведення прилюдного заходу і організатори заходу мають беззаперечно підкорятись такому рішення. Очевидно, що з такою інтерпретацією прав органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування щодо прилюдних заходів не можна погодитись, оскільки подібні «права» можуть призвести до умисного утруднення проведення заходів, неприємних для органів влади, або і до висунення умов, за яких ці заходи повністю втрачають свій сенс. Не можна погодитися з вимогою про те, що гранична тривалість прилюдного заходу, що проводиться одним і тим самим організатором (організаторами), не повинна перевищувати п'яти годин підряд. Таке обмеження є неприпустимим, оскільки воно явно обмежує право громадян на мирні збори. Як обмеження можна також розглядати і таке положення даного законопроекту, яким забороняється проводити походи, мітинги, демонстрації поблизу шляхопроводів і транспортних магістралей, оскільки це може призвести до повної заборони проведення прилюдних заходів у населених пунктах, вулиці яких є транспортними магістралями. Ще одним недоліком даного законопроекту я вважаю те, що в ч.4 ст.6 на перше місце чомусь ставляться саме інтереси

держави, а інтереси громадянина на останнє. Це безперечно йде врозріз з нормою статті 3 Конституції України, яка проголошує, що людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканість і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю.

Завершуючи, хотілося б зазначити, що нині громадянин, реалізуючи своє право на мирні збори має не вигідне становище, адже йому, практично безпідставно може бути відмовлено у проведенні відповідних заходів, а головне те, що до представників державних органів рідко застосовуються правові механізми відповідальності. Хоча на даний період судовій практиці відомі випадки прийняття рішень на користь громадян, які зверталися з адміністративними позовами проти органів державної влади або органів місцевого самоврядування з приводу обмежень свободи мирних зборів в Україні. Сподіватимемось, що найближчим часом закон, який врегульовуватиме дане право буде прийнятий. Хотілося б зазначити кілька положень, які доцільно було б включити до нього. Це положення про те, що громадяни повинні повідомляти про проведення відповідних заходів безпосередньо правоохоронні органи, а не органи виконавчої влади чи місцевого самоврядування, оскільки це створює додаткові перешкоди у реалізації даного права. Також підстави для відмови у проведенні мирних зборів повинні бути детально регламентовані, детальніший регламентації мають бути піддані права та обов'язки правоохоронних органів при проведенні масових акцій задля уникнення додаткових конфліктів.

Використані джерела:

1. Конституція України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР // *Офіційний вісник України* від 01.10.2010 – 2010 р., / № 72/І Спеціальний випуск /, стор. 15, стаття 2598.
2. Рішення Конституційного Суду України від 19.04. 2001 N 4-рп/2001//*Офіційний вісник України* від 25.07.2003 – 2003 р., № 28, стор. 109, стаття 1379
3. Проект Закону про збори, мітинги, походи і демонстрації № 5242-2 від 23.03.2004 [Електронний ресурс]
4. *Международные акты о правах человека. Сборник документов/ Комиссия по правам человека при Президенте РФ. Ин-т государства и права РАН; Сост. В.А.Карташкин, Е.А.Лукашева. – Москва : НОРМА-ИНФРА-М, 2000. – 784с*
5. *Совгиря О. В., Шукліна Н. Г. Конституційне право України: Навч. посібник. – К.: Юрінком Інтер, 2008. – 632 с.*
6. *Конституційне право на мирні збори та механізм його реалізації в Україні: автореф. дис... канд. юрид. наук: 12.00.02 [Електронний ресурс] / О.В. Васьковська; Ін-т законодавства Верхов. Ради України. – К., 2007. – 20 с. – укр.*

Д. В. Кравчук
студентка юридичного факультету
Київського національного університету імені Тараса Шевченка,
Київ, Україна

ПОЛІТИЧНА ЛЮСТРАЦІЯ ДЕРЖАВНИХ СЛУЖБОВЦІВ, ЯК ФОРМА ЗДІЙСНЕННЯ ГРОМАДЯНСЬКОГО КОНТРОЛЮ

Сьогодні ефективне здійснення виконавчої влади, прозорість реалізації політики та високо моральність державних службовців є чималим показником правової держави.

Положення Конституції України про те, що права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави, вимагає від останньої забезпечення реалізації цих прав і свобод. Одним із засобів досягнення зазначеної мети є державна служба – особливий інститут держави, спеціально організована професійна діяльність громадян з реалізації конституційних завдань та функцій держави.

Державна служба – це досить специфічний рід занять в органах державної влади. Закон України «Про державну службу» від 16 грудня 1993 року, передбачає, що державна служба в Україні – це професійна діяльність осіб, які займають посади в державних органах та їх апараті щодо практичного виконання завдань і функцій держави та одержують заробітну плату за рахунок державних коштів». У статті 4 цього Закону вказано, що «право на державну службу мають громадяни України незалежно від походження, соціального і майнового стану, расової і національної належності, статі, політичних поглядів, релігійних переконань, місця проживання, які одержали відповідну освіту і професійну підготовку та пройшли у встановленому порядку конкурсний відбір або за іншою процедурою, передбаченою Кабінетом Міністрів України.

Зрозумілою є «подвійність» особистого статусу державного службовця. Вона втілюється у тому, що така особа одночасно виступає і як суб'єкт публічно-правової сфери, і як персону приватна – суб'єкт приватноправових відносин за межами виконання покладених законом обов'язків і прав. Зрозуміло, що така правова «подвійність» впливає на характер суспільних відносин, які є предметом фундаментальних досліджень у галузі державного управління, юридичної деонтології, адміністративного права. Найбільш зловоденним є їх зв'язок з явищами корупції, бюрократизму, місництва або зловживання своїми повноваженнями.

Тому на сьогоднішній день досить актуальним є питання щодо відповідності державних службовців вимогам законодавства. Особливу роль в підборі державних службовців відіграє люстрація. За своїм первородним походженням ця категорія (від лат. *lustratio* – очищення шляхом жертвоприношення) охоплювало релігійні обряди, пов'язані з уявленнями про певний наслідок магічних дій, що приводять до очищення. Поняття «люстрація» лише у другій половині ХХ століття набуло політичної забарвленості, як сукупність методів виділення тих посадових осіб та державних службовців, що не відповідають встановленим критеріям.

Під люстрацією в проекті Закону України «Про люстрацію» розуміється процес, спрямований на встановлення відповідності правді свідчень громадян України, які претендують на керівні посади в органах законодавчої, виконавчої, судової влади, правоохоронних органах, щодо свідомої і таємної співпраці з оперативними працівниками колишнього КДБ СРСР, а з 1991 року із спецслужбами інших держав в якості таємного інформатора чи помічника в оперативному отриманні інформації, поєднання амністії і мораторію щодо прийняття цих осіб у владні інституції на певний термін.

Явище «люстрації» сколихнуло постсоціалістичні держави Європи на початку 90-х рр. XX століття. Необхідність люстраційних заходів їхні прихильники аргументували тим, що збереження при владі старої політичної еліти може загальмувати, а то й унеможливити демократичні перетворення, прагненням відновлення справедливості та покаранням осіб, причетних до масових порушень прав людини. Для посткомуністичних держав, де зміна політичних еліт затягнулася, можливість і доцільність проведення люстрації залишається досить актуальною проблемою. До таких держав належить і Україна.

Люстрація – досить суперечливе явище, оскільки вона спрямована на утвердження демократії за допомогою методів, які не є демократичними за своєю суттю. Найбільші дискусії викликала правомірність люстраційних заходів у контексті заборони дискримінації за ознакою політичних поглядів, гарантування права на працю та права на повагу до приватного життя. Але незважаючи на це, зрозуміло, що давно настав час проведення очищення та оновлення державного апарату. Варто зазначити, що через процедуру люстрації пройшли більшість країн Східної Європи, а також Прибалтики. У більшості випадків така практика мала позитивні наслідки, що призвели до зміни еліт, сприяли економічним та політичним реформам, пришвидшували процес трансформації країн від радянської системи до демократії.

Отже, управлінська діяльність державних службовців виконавчої служби як суб'єктів права, які реалізують владно-розпорядчі функції держави, регламентується за допомогою нормативно-правових актів. Однак правові норми регулюють лише найважливіші процедури і операції цієї діяльності. За їх межами залишається безліч взаємовідносин державних службовців органів виконавчої служби з державою, суспільством, поміж собою, численні колізії, котрі виникають у процесі їх діяльності і не піддаються правовому регулюванню.

Тому вважаємо, що нормативне закріплення процедури люстрації прискорить виведення з тіні економіки країни, сприятиме посиленню боротьби з корупцією серед осіб, які займають керівні посади у законодавчих, виконавчих і судових органах влади та очищенню існуючої системи державної влади від посадовців, які порушували чинне законодавство. Статус, цілі, завдання державного службовця, а відповідно і права державного службовця – реалізуючи які він здійснює посадові повноваження, виходять з інтересів, цілей і завдань громадян та суспільства загалом. Це, у свою чергу означає, що розглядаючи систему прав державного службовця, необхідно враховувати права, що належать громадянам України в межах діяльності державного службовця. Тому що,

здійснюючи цілі держави, виконуючи функції державного органу, державний службовець завжди повинен дотримуватися прав та інтересів громадян.

Використані джерела:

1. Шевчук С. Люстрація та ретроактивна справедливість: європейські стандарти захисту прав людини при переході до демократ. правління // *Юридичний журнал* – 2006. – № 2. – С.65-81.
2. Закон України «Про державну службу»;
3. Проект Закону України «Про люстрацію»;
4. Пояснювальна записка до проекту Закону України «Про люстрацію».

К. Г. Кравчук

студентка юридичного факультету

*Київського національного університету імені Тараса Шевченка,
Київ, Україна*

РЕАЛІЗАЦІЯ ПРАВА НА ОСВІТУ В РІШЕННЯХ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ З ПРАВ ЛЮДИНИ

Багато науковців-конституціоналістів зазначають, що найбільш повно зміст конституційно-правового статусу людини і громадянина відбивається в їх конституційних правах та свободах. Саме права та свободи особи – умови її нормальної життєдіяльності, визначена сукупність благ та можливостей, якими вона може вільно користуватися. Права особи не є «даром» законодавця, вони є соціальними можливостями, при цьому він не може збільшувати чи зменшувати об'єм цих прав і свобод, бо він обмежений принципами та нормами природного права, умовами соціального взаємозв'язку людей, станом економічного розвитку суспільства.

Права громадян у галузі культури (культурні права) є однією з найважливіших складових загальних прав людини. Ці права зафіксовані в документах ООН, ЮНЕСКО, Ради Європи, у Конституції та законах України. Культурні права та свободи є найменш систематизованими, саме тому у доповіді Всесвітньої комісії культурного розвитку при ЮНЕСКО «Наша творча різноманітність» (1996 р.) поставлено завдання – створити перелік культурних прав. Але дотепер воно не було реалізовано.

За своїм змістом культурні права і свободи – це певні можливості доступу до духовних здобутків свого народу і всього людства, їх засвоєння, використання й участі у подальшому їх розвитку. За Конституцією України до культурних прав і свобод належать: право на освіту, свобода літературної, художньої, наукової і технічної творчості, право на результати своєї інтелектуальної, творчої діяльності.

Вважаємо за необхідне більш детально розглянути проблеми реалізації права на освіту.

Закон України «Про освіту» зазначає, що освіта – це основа інтелектуального, культурного, духовного, соціального, економічного розвитку суспільства і держави. Метою освіти є, зокрема, всебічний розвиток людини як особистості та найвищої цінності суспільства, розвиток її талантів, розумових і фізичних здібностей, виховання високих моральних якостей, формування громадян, здатних до свідомого суспільного вибору[1]. Також закон визначає і систему гарантій права на освіту (повна загальна середня освіта є обов’язковою; громадяни мають право безоплатно здобути вищу освіту в державних і комунальних навчальних закладах на конкурсній основі тощо).

Як інституційну гарантію реалізації права на освіту необхідно також розглянути і діяльність Європейського Суду з прав людини. Так кожен громадянин, у разі використання всіх національних засобів правового захисту, може звернутися за захистом своїх прав та свобод до відповідних міжнародних організації, членом чи учасником яких являється Україна. Саме це право гарантоване ч. 4 ст. 55 Конституції України і застосовується для захисту культурних прав і свобод в таких організаціях, однією з яких є Європейський суд з прав людини. Закріплення даного положення в Конституції стало важливим кроком на шляху до розбудови ефективної правозахисної системи в Україні, бо таким чином діяльність національних органів може стати предметом контролю з боку міжнародних організацій.

Порівняно з іншими культурними правами, справи щодо захисту права на освіту є найбільш поширеними в діяльності даного Суду. Розглядаючи дану категорію справ, Суд керується ст. 2 Протоколу №1 до Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод (1950 р.), де зазначається: «Нікому не може бути відмовлено в праві на освіту. Держава при виконанні будь-яких функцій, узятих нею на себе в галузі освіти і навчання, поважає право батьків забезпечувати таку освіту і навчання відповідно до своїх релігійних і світоглядних переконань»[2]. При цьому Суд тлумачить дане положення, виділяючи такі три компоненти:

1. держава, надаючи певні можливості індивідам для отримання освіти, не може потім якось їх обмежувати чи відмовляти в цьому праві;
2. держава надає можливості для отримання освіти та гарантує кожній особі отримання освіти в межах повноважень, які вона на себе покладає;
3. батьки наділені правом не тільки обирати вид навчального закладу чи форму навчання дітей, але й можуть впливати на зміст такого навчання.

Розглядаючи справу К’ельдсен, Буск Модсен і Педерсен проти Данії 1976 року з приводу відмови уряду Данії звільнити дітей заявників від обов’язкових уроків статевого виховання в школі. Суд зауважив, що однією з ознак демократичного суспільства є забезпечення плюралізму в освіті, яка представлена в другому реченні ст. 2 даного міжнародного акту, що може бути забезпечене завдяки державному навчанню, і тому даний матеріал має подаватися в об’єктивній, критичній і плюралістичній манері.

Суд при розгляді справ завжди зважає на ст. 2 Протоколу №1 Конвенції, але при цьому він звертає увагу на положення цієї статті про те, що держава не може заборонити реалізацію права на освіту, але в той же час не зобов’язана гарантувати дане право, бо вона діє лише в тих межах, які вона для себе

визначає. Саме тому особам важко доказати, що вона перешкоджає їм у реалізації ними права на освіту. Таким чином кожна держава захищена від будь-яких скарг осіб, які не можуть з певних причин реалізувати право на освіту. Саме тому суд лише одного разу визнав достатність таких доказів, розглядаючи справу Кемпбелл і Казанс проти Сполученого Королівства 1982 року. Вона полягала у тому, що матері скаржилися на заходи дисциплінарних покарань, які застосовувалися до їх дітей у державних школах Шотландії, а саме застосування тілесних покарань, бо дані дії суперечать їх світоглядним переконанням. В кінці-кінців Суд визнав порушення права на освіту у даному випадку. При цьому Суд також зазначив, що освіта для дітей полягає у тому, що у будь-якому суспільстві дорослі намагаються передати свої переконання, культуру та інші цінності молоді, у той час як навчання та викладання спрямовані передусім на передачу знань та на інтелектуальний розвиток особи.

Аналізуючи практику Європейського Суду з прав людини з приводу реалізації права на освіту і порівнюючи її з положеннями Конституції та законів України можна говорити про те, що:

- по-перше, чинна Конституція та законодавство України відповідають положенням ст. 2 Протоколу №1 Конвенції про захист прав і основних свобод людини та практиці Суду. Також можна зазначити, що Конституція розширила повноваження держави на відміну від Конвенції, встановивши обов'язок держави забезпечити доступність і безоплатність навчання в державних і комунальних навчальних закладах (ч. 3 ст. 53), таким чином створивши більше умов для реалізації даного права;

- по-друге, право на освіту визнається реальним у тому випадку, якщо особа отримує користь від державної освіти, що означає офіційне визнання здобутої освіти відповідно до державних правил, і в той же час заперечує офіційне визнання диплому недержавного зразка, і це веде до порушення права на освіту. Отже, виникає питання щодо можливості існування недержавних навчальних закладів, бо це може призвести до порушення даного права;

- по-третє, відповідно до українського законодавства батьки чи особи, які їх замінюють, мають певні права з приводу реалізації їх дітьми права на освіту, але вони не можуть впливати на зміст їх навчання. Це відповідно суперечить другому реченню Протоколу №1 Конвенції. Тому пропонується усунути дану невідповідність шляхом винесення змін у наше законодавство, які б забезпечили можливість для батьків впливати на зміст навчання їх дітей.

Використані джерела:

1. Закон України «Про освіту» від 23.05.1991 № 1060-XII // Відомості Верховної Ради УРСР від 20.08.1991 – 1991 р., № 34, стаття 451.
2. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 04.11.1950 // Офіційний вісник України від 16.04.1998 – 1998 р., № 13, / № 32 від 23.08.2006 /, стор. 270.
3. Конституція України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР // Офіційний вісник України від 01.10.2010 – 2010 р., / № 72/І Спеціальний випуск /, стор. 15, стаття 2598.
4. С.Л. Лисенко «Питання змісту і реалізації культурних прав і свобод у практиці Європейського суду з прав людини» // Вісник Академії адвокатури України. – Київ, 2005. – Вип. 3. – С. 22-31.

О. В. Кравчук
*помічник судді Конституційного Суду України,
аспірантка Інституту законодавства Верховної Ради України,
Київ, Україна*

ДОКТРИНА СПІВМІРНОСТІ (ПРОПОРЦІЙНОСТІ) ПРАВООБМЕЖЕНЬ У ПРАВОВИХ ПОЗИЦІЯХ КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ

Конституція України як Основний Закон держави розроблялася і затверджувалася у відповідності до міжнародних стандартів з тим, щоб втілити у собі досягнення правового суспільства, закріпити загальновизнані принципи і норми міжнародного права та фундаментальні права і свободи людини і громадянина. Україна взяла на себе зобов'язання по утвердженню прав і свобод людини і громадянина (стаття 3 Конституції України). Разом з тим за змістом положень Основного Закону України вбачається, що права і свободи людини не можуть бути абсолютизовані – у правовому суспільстві забезпечення прав і свобод усіх можливе у деяких випадках лише за умови обмеження окремих прав і свобод. Так, за частиною першою статті 64 Основного Закону України права і свободи людини і громадянина не можуть бути обмежені, крім випадків, передбачених Конституцією України [1, 174].

Однак дотепер залишається дискусійним питання про чіткі та зрозумілі критерії, які дозволяли б визначити конкретні підстави та кордони обмеження прав і свобод громадян. Показовою є у цьому сенсі думка угорського конституціоналіста А. Шайо про те, що подібні обмеження, незважаючи на їх об'єктивну необхідність, повинні бути розумними й розмірними, а пов'язане із цим навантаження не повинно бути «надмірним» [2, 282]. Зазначимо також, що оскільки в Конституції України (як і в більшості новітніх конституцій, прийнятих після Загальної декларації прав людини) усі основні права і свободи людини відтворені у відповідних конституційних нормах, то проблема обмеження прав людини в Україні проявляється переважно як проблема співмірного обмеження конституційних прав громадян законом.

Відтак, чи не найчастіше з проблемою встановлення правомірності обмеження прав людини законом має справу Конституційний Суд України, який відповідно до статті 147 Основного Закону України вирішує питання про відповідність законів та інших правових актів Конституції України і дає офіційне тлумачення Конституції та законів України.

Вбачається, що питання конституційності законів, якими встановлюються обмеження тих чи інших прав і свобод людини, повинні розглядатися Конституційним Судом України, зокрема, з позицій принципу верховенства права, який визнається і діє в Україні, а саме – принципу співмірності (пропорційності) як його складової [3, 92].

Однак відсутність добре розробленої загальнотеоретичної позиції щодо застосування принципу пропорційності призводить до того, що Конституційний Суд України казуально вирішує питання про застосування принципу співмірності (пропорційності) у процесі конституційного контролю та фактично

«наосліп» визначає міру можливого втручання держави за допомогою закону у сферу прав і свобод людини. Це значно ускладнює процес справедливого і всебічного вирішення проблеми.

Разом з тим слід зауважити, що на сьогодні з практики Конституційного Суду України можна виокремити відповідні правові позиції, які нині є правовими орієнтирами щодо застосування принципу співмірності (пропорційності) єдиним органом конституційної юрисдикції в Україні [4, 119].

Так, визначальною у даному контексті є правова позиція Конституційного Суду України, викладена у Рішенні у справі про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо виборів Президента України від 19 жовтня 2009 року № 26-рп/2009. Конституційний Суд України вказав, що «встановлення обмежень прав і свобод людини і громадянина є допустимим виключно за умови, що таке обмеження є домірним та суспільно необхідним». З аналогічних позицій Конституційний Суд України виходив Рішенні у справі про граничний вік кандидата на посаду керівника вищого навчального закладу від 7 липня 2004 року № 14-рп/2004, у Рішенні у справі про призначення судом більш м'якого покарання від 2 листопада 2004 року № 15-рп/2004, у Рішенні у справі про податкову заставу від 24 березня 2005 року № 2-рп/2005, у Рішенні у справі про утворення політичних партій в Україні від 12 червня 2007 року № 2-рп/2007. Показовим є приклад застосування Конституційним Судом України принципу співмірності (пропорційності) у Рішенні у справі про кредиторів підприємств комунальної форми власності від 20 червня 2007 року № 5-рп/2007. У даній справі Конституційний Суд України при офіційному тлумаченні положення частини восьмої статті 5 Закону України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» досить нетрадиційно підійшов до застосування принципу співмірності щодо умов та підстав її застосування стосовно конкретного виду юридичних осіб, виокремивши у якості таких юридичних осіб на основі принципу співмірності (пропорційності) лише комунальні унітарні підприємства.

Єдиний орган конституційної юрисдикції в Україні застосував принцип пропорційності також у Рішенні від 16 червня 2011 року № 5-рп/2011 вказавши, що право на забезпечення адміністративного позову може бути обмежене з урахуванням особливостей публічно-правових відносин, на які поширюється юрисдикція адміністративних судів. Регулювання підстав та порядку забезпечення позову здійснюється в інтересах не лише позивача, а й інших осіб – учасників провадження, суспільства, держави в цілому з дотриманням критеріїв домірності (пропорційності).

Попри наведене, практика застосування Конституційним Судом України принципу співмірності (пропорційності), на жаль, поки не є усталеною. У ряді справ Конституційний Суд України принцип співмірності (пропорційності) не застосовує взагалі, хоча, на думку деяких суддів, таке застосування було б необхідним [5].

Таким чином, за відсутності системного підходу до застосування принципу співмірності (пропорційності) Конституційний Суд України щоразу ризикує незастосуванням його у разі необхідності або ще гірше – надмірним «захопленням» даним принципом та ігноруванням інших складових

верховенства права. Це, безумовно, може позначитися на якості його рішень, а відтак – і на ефективності захисту прав і свобод людини і громадянина.

Втім, як свідчать наведені вище рішення, єдиний орган конституційної юрисдикції в Україні став на шлях формування комплексної (системної) доктрини застосування принципу співмірності (пропорційності) у своїй діяльності, що наближує його до визнання «судом права», який здійснює конституційне судочинство, передусім, на засадах верховенства права, а Україну – до утвердження її як правової держави.

Використані джерела:

1. Детальніше про підстави та способи обмеження прав і свобод людини і громадянина за Конституцією України див.: Иващенко В. Вопросы конституционного ограничения прав и свобод человека и гражданина в практике Конституционного Суда Украины // Конституционное правосудие в новом тысячелетии : Альманах. – Ереван, 2003. – С. 171-179.
2. Шайо А. Самоограничение власти (краткий курс конституционализма). – М., 2001. – 292 с.
3. Детальніше про принцип пропорційності як складову принципу верховенства права див.: Ю.Євтошук Принцип пропорційності у практиці Конституційного Суду України// Вісник Конституційного Суду України. – № 1/2011. – С. 92-93.
4. Див.: Кравчук О.В. Правові позиції Конституційного Суду України як джерело права// Бюлетень Міністерства юстиції України. – 2011. – №: 4. – С. 117-121.
5. Див.: окрема думка судді Конституційного Суду України В. Кампа стосовно Рішення Конституційного Суду України від 22 травня 2008 року № 10-рп/2008 у справі щодо предмета та змісту закону про Державний бюджет України; окрема думка судді Конституційного Суду України В. Кампа стосовно Рішення Конституційного Суду України у справі про різницю у віці між усиновлювачем та дитиною від 3 лютого 2009 року № 3-рп/2009; окрема думка судді Конституційного Суду України В. Джуня стосовно Рішення Конституційного Суду України у справі про тимчасову надбавку до діючих ставок ввізного мита від 23 червня 2009 року № 15-рп/2009.

Е. Э. Крупенина
*студентка юридического факультета
Белорусского государственного университета,
Минск, Республика Беларусь*

КОНСТИТУЦИОННО-ПРАВОВОЕ РЕГУЛИРОВАНИЕ ОТНОШЕНИЙ В ОБЛАСТИ СПОРТА В РЕСПУБЛИКЕ БЕЛАРУСЬ

В Конституции Республики Беларусь термин «спорт» упоминается лишь однажды, но от этого отнюдь не снижается его значение и влияние в обществе. Спорт давно и прочно вошел в нашу жизнь, и сложно представить уже, как бы она сложилась без него.

Статья 45 белорусского Основного закона гарантирует право на охрану здоровья. В расширение этого понятие определено, что право граждан Республики Беларусь на охрану здоровья обеспечивается также развитием физической культуры и спорта. Таким образом, Конституция закрепляет основы общественных отношений в области физической культуры и спорта. Конституционное право граждан на занятие физической культурой и спортом следует из права на охрану здоровья. При этом в белорусской Конституции оно не выделено в самостоятельную статью.

Интересным представляется опыт зарубежного конституционализма; так, наши ближайшие соседи определяют следующий подход к исследуемому явлению: «поощряется деятельность, способствующая укреплению здоровья человека, развитию физической культуры и спорта» (ст. 41 Конституции Российской Федерации), «государство заботится о развитии физической культуры и спорта» (ст. 49 Конституции Украины), «государством поощряется физическая культура общества и оказывается содействие спорту», (ст. 53 Конституции Литовской Республики), «публичные власти поддерживают развитие физической культуры, особенно среди детей и молодежи» (ст. 68 Конституции Польской Республики). При этом заметим, вновь данное право не выносится в качестве отдельной статьи, а входит в область норм, регулирующих право на охрану здоровья. Таким образом, конституционное право граждан на занятие физической культурой и спортом можно рассматривать как одну из составляющих конституционного права на охрану здоровья, гарантированного государством.

Анализируя конституционно-правовое регулирование отношений в области спорта в иных государствах, можно отметить следующие особенности: так, например, Конституция Армении провозглашает стимулирование развития физкультуры и спорта одной из основных задач государства в экономической, социальной и культурной сферах (ст. 48).

Специальной статьей 9 регламентирует данную сферу деятельности Конституция Греции: согласно ей, спорт находится под защитой и верховным надзором государства. Государство дотирует и контролирует любые союзы спортивных обществ, как это определено законом. Закон определяет также соответствие использования предоставляемых в каждом случае дотаций предназначению дотируемых обществ.

Конституция Португальской Республики также посвящает исследуемой сфере отдельную статью 79, которая так и называется «Физическая культура и спорт»: 1. Все имеют право на занятие физической культурой и спортом. 2. Государство обязано в сотрудничестве со школами и спортивными объединениями и коллективами стимулировать, направлять и поддерживать занятия физической культурой и спортом и содействовать их развитию, а также предупреждать применение насилия в спорте. Интересен подход Турции, которая посвящает специальный раздел XI, состоящий из двух статей, посвященных молодежи и спорту. Специальная статья 68 «Спорт» присутствует и в Союзной конституции Швейцарской Конфедерации. Кроме мер содействия, на конституционном уровне в Турции говорится и о государственной поддержке выдающихся спортсменов.

Некоторые конституции (например, таких государств, как Бельгия, Германия, Грузия, Дания, Чехия, Эстония) вообще не содержат упоминание о регулировании отношений в области спорта.

Во многих странах приняты специальные законы, регламентирующие указанную сферу общественных отношений. В Республике Беларусь таковым является Закон Республики Беларусь «О физической культуре и спорте». Однако данный акт, принятый еще в 1993 г., нуждается в серьезной переработке с учетом новых современных запросов и потребностей общества, что отмечают и многие специалисты. Потому в данный момент в указанном направлении предпринимают ряд усилий и ученые-теоретики, и практики, в том числе – практики Национального центра законодательства и правовых исследований, специальной организации, занимающейся уже много лет разработкой проектов законодательных актов и проведением исследований в области права.

В настоящее время в Республике Беларусь создается система нормативно-правового регулирования общественных отношений в области спорта. При этом государство активно способствует реализации данного права: в стране успешно функционируют ряд государственных и негосударственных спортивных учреждений. Президентом принимаются дополнительные меры по государственной поддержке физической культуры и спорта, на уровне Правительства утверждаются Государственные программы развития физической культуры и спорта, ряд иных мер распорядительного и организационного характера.

Отметим, что совершенствование законодательства здесь требует своего пристального внимания. Системный подход в данном случае представляется особо важным, поскольку назрела острая необходимость выстроить и упорядочить разрозненную совокупность актов, регламентирующих спортивные правоотношения. Нередки случаи противоречия актов, порой даже одинаковых по своей юридической силе.

Так, согласно Закону Республики Беларусь «О физической культуре и спорте» все права на теле-, радио-, иные способы трансляции спортивных соревнований принадлежат лицам, проводящим соревнования; Закон Республики Беларусь «Об авторском праве и смежных правах», в свою очередь, определяет, что исключительное право на передачу принадлежит организации эфирного или кабельного вещания или иному правообладателю.

Исключительное право на передачу означает право организации эфирного или кабельного вещания или иного правообладателя использовать передачу по своему усмотрению в любой форме и любым способом. При этом возникает коллизия, кому же именно – лицу, проводящему соревнование, или же организации вещания – принадлежат права на трансляцию этих соревнований?

Потому представляется, что исследование состояния и проблем спортивного права относится к актуальным вопросам современной правовой науки. Прежде всего, необходимо уяснить место и роль спортивного права как отрасли, подотрасли или же комплексного правового института? Этот и другие вопросы остаются в настоящее время открытыми, на них нет единообразного ответа ни в Республике Беларусь, ни в Российской Федерации; отметим, что в России, как известно, на протяжении нескольких лет читается курс «Спортивное право» и даже изданы соответствующие учебники. Однако однозначного ответа на указанный вопрос о месте спортивного права наука пока не дает.

Н. В. Крычковский

*студент судебно-административного факультета
Национального университета «Одесская юридическая академия»,
Одесса, Украина*

ОСНОВНЫЕ ПРИНЦИПЫ МЕЖДУНАРОДНЫХ КЛАССИФИКАЦИОННЫХ СИСТЕМ ВОИС

Корни Всемирной организации интеллектуальной собственности восходят к 1883 году, когда Иоганнес Брамс сочинял свою третью симфонию, Роберт Льюис Стивенсон писал Остров сокровищ, и Джон и Эмили Роблинг завершали строительство Бруклинского моста в Нью-Йорке. В истории становления ВОИС фигурируют шесть основных событий:

- рождение Парижской конвенции по охране промышленной собственности 1883г., и вступление в силу в 1984г.;
- подписание Бернской конвенции по охране литературных и художественных произведений 1886г.;
- создание в 1893 г. БИРПИ (Объединенное международное бюро по охране интеллектуальной собственности), которое занималось выполнением административных задач Парижской и Бернской конвенции;
- подписание в Стокгольме 14 июля 1967 г., Конвенции об учреждении Всемирной организации интеллектуальной собственности;
- особым событием ознаменовался 1974 г., когда ВОИС стала специализированным учреждением системы Организации Объединенных Наций, и получила статус организации с мандатом на управление по вопросам интеллектуальной собственности государств-членов ООН;

- заключение в 1996 г. соглашения о сотрудничестве со Всемирной торговой организацией (ВТО), что еще раз засвидетельствовало важность прав интеллектуальной собственности в регулировании глобализации торговли[1].

Данные события стали основой для создания четырёх основных международных классификационных систем для регистрации своего творения разных направлений современного общества.

Любое лицо, подающее заявку на выдачу патента, регистрацию товарного знака или охрану промышленного образца, будь-то на национальном или международном уровне, должно установить, является ли его творение новым или же уже заявленным или находящимся в чьей-либо собственности. Для того чтобы это установить, необходимо провести поиск по огромному массиву информации. Четыре договора ВОИС создали классификационные системы, которые организуют информацию, касающуюся изобретений, товарных знаков и промышленных образцов. Регулярно обновляемые для отражения изменений и прогресса в технике и коммерческой практике, эти классификационные системы добровольно используются многими странами, которые даже не являются государствами-участниками соответствующих соглашений. Важнейшая функция ВОИС – администрирование многосторонних международных конвенций, включающее в себя хранение текстов договоров, официальных их переводов, дополнительных договоров, заявлений государств о вступлении, разрешение конфликтов, обеспечение процедуры пересмотра договоров, выполнение регистрационных функций для договоров, предусматривающих международную регистрацию объектов интеллектуальной собственности. На сегодняшний момент ВОИС осуществляет администрирование договоров в области: авторских и смежных прав, промышленной собственности, патентной кооперации.

На сегодняшний момент ВОИС выполняет административные функции четырех договоров, учреждающих международные классификации:

– Страсбургское соглашение о Международной патентной классификации (МПК);

- Ниццкое соглашение о Международной классификации товаров и услуг для регистрации знаков;

- Локарнское соглашение, учреждающее Международную классификацию промышленных образцов;

- Венское соглашение, учреждающее Международную классификацию изобразительных элементов знаков[1].

Международная патентная классификация (МПК), созданная Страсбургским соглашением 1971 г., предусматривает иерархическую систему независимых от языка символов для классификации патентов и полезных моделей в зависимости от различных областей техники, к которой они относятся. Нужно отметить, что классификация имеет лишь административный характер, и каждая страна Специального союза имеет право использовать Классификацию в качестве основной или вспомогательной системы[2,31].

Международная классификация товаров и услуг для целей регистрации знаков (МКТУ) является международной классификации товаров и услуг для регистрации товарных знаков и услуг. Она была создана на основе договора,

заклученным на Дипломатической конференции, проходившей в Ницце в 1957 году[2,36].

Классификация Локарно (LOC) является международной классификацией используемой для целей регистрации промышленных образцов. Она была создана по соглашению, заключенному на дипломатической конференции, состоявшейся в Локарно в 1968 году. Классификация Локарно состоит из списка классов и подклассов с пояснительными примечаниями и алфавитного перечня товаров, в котором объединены промышленные образцы, с указанием классов и подклассов, в которые они попадают. Интересен тот факт, что начиная с мая 2010 года был создан Электронный форум для облегчения процесса представления и обсуждения предложений по внесению изменений в Ницце, Вене и Локарно Классификации странами соответствующих союзов и некоторых организаций, специализирующихся в области товарных знаков и промышленных образцов. Доступ к информации, размещенной на электронном форуме, открыт также и для общественности[2,45].

Международная классификация изобразительных элементов знаков (Венская классификация) создана на основе соглашения, заключенного на Дипломатической конференции, состоявшейся в Вене в 1973 году. Венская классификация представляет собой иерархическую систему, – доходы от общего к частному, классификации изобразительных элементов знаков на категории, отделы и секции, на основе их формы[2, 53].

Каждая из вышеперечисленных соглашений, имеет ряд категорий, которые являются объединяющим фактором в реализации действия данных документов: вступление в силу, ратификация и присоединение, срок действия соглашения, правовые последствия, и использование классификации.

Выше перечисленные классификации в своей основе содержат функции, которые призваны на улучшения регулирования ведения добросовестной конкуренции. В современном мире с его стремительными процессами интеграции глобализации в мир информации, технологии, торговли данные механизмы как никогда приобрели свою актуальность. Соблюдение правил добросовестной конкуренции является процессом, в зависимости от классификации, – повышения уровня развития региона (экономического, культурного); признания и защиты культурного наследия (индивида, региона); подтверждения действия международно-правовых механизмов в защите ценностей морали.

Международные классификационные системы ВОИС являются своеобразным ядром, в обеспечении защиты основных прав и обязанностей человека в международном праве. Это подтверждается тем, что все государства мира, которые ратифицируют указанные конвенции, принимают данное решение добровольно, и согласно тем же конвенциями могут также их и денонсировать. Это и есть одно из проявлений демократических принципов в обеспечении правопорядка в международном сообществе.

Использованные источники:

1. <http://www.wipo.int/portal/index.html.ru>
2. Евстафьев В.Ф. термины и определения в области создания, правовой охраны и использования результатов интеллектуальной деятельности: справ очник / В. Ф. Евстафьев, Л. Н. Хитрова. – М. :ИНИЦ «Патент», 2009. – 123 с.

В. А. Кузьменко

*заступник голови Окружного адміністративного суду міста Києва,
Київ, Україна*

ДО ПИТАННЯ ПРО ВДОСКОНАЛЕННЯ ПРОЦЕСУАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ В АДМІНІСТРАТИВНОМУ СУДОЧИНСТВІ

У теорії права найбільш сталою є точка зору про визнання декількох видів юридичної відповідальності – цивільної, кримінальної, адміністративної, дисциплінарної. Разом з тим відзначають наявність і деяких видів соціальної відповідальності – моральної, суспільної, професійної та інших. Тобто проблему юридичної відповідальності традиційно прийнято вважати проблемою матеріального права. Однак це не так, так як це є й проблемою процесуального права.

Звичайно ж, юридична відповідальність закріплюється юридичними нормами, що надає їй формально визначений характер. Це виражається в законодавчому закріпленні: а) вимог, які пред'являються до учасників суспільних відносин; б) невігідних наслідків за невиконання цих вимог; в) властивостей суб'єкта права, які є передумовами накладання на нього відповідальності (дієздатність, осудність та ін.); г) склад правопорушення як підстави відповідальності. Реалізація юридичної відповідальності забезпечується заходами державного примусу [1].

Розробка проблеми процесуальної відповідальності має практичне значення. Вона повинна сприяти правильному формуванню цивільних процесуальних актів, а також правильному тлумаченню та застосуванню норм процесуального права. Адже в деяких нормах процесуального закону встановлюється зміст відповідальності, форми і способи її реалізації, в цих нормах встановлюються процесуальні санкції. Тобто стосовно сфери юридичної відповідальності норми процесуального права регламентують не тільки порядок призначення і реалізації матеріально-правової відповідальності, але й передбачають також умови, форми, межі і порядок застосування власне процесуальної відповідальності.

Дані питання досліджувалися у працях видатних вчених, таких як: В. В. Бутнев, Н. В. Кузнецов, С. В. Курильов, Н. О. Чечіна, М. Й. Штефан, С. М. Братусь, С. Л. Дегтяров, І. М. Зайцев, В. Казанцев, Н. В. Косіонов, Г. К. Матвеев та ін. При цьому слід визнати, що проблематикою процесуальної відповідальності здебільшого займалися представники науки цивільного процесуального права, зважаючи на історичну першість у становленні

відповідної процесуальної форми та правовому забезпеченні її законності та ефективності.

Одним із основних обов'язків осіб, які беруть участь у справі, є обов'язок добросовісно користуватися належними їм процесуальними правами і неухильно виконувати процесуальні обов'язки (ч. 2 ст. 49 КАС України). Однією із підстав для застосування заходів процесуального примусу є процесуальна бездіяльність (невиконання учасниками судового адміністративного процесу обов'язків, покладених КАС України) [2].

Зважаючи на публічно-правову природу процесуального права взагалі та законодавства про адміністративне судочинство зокрема, будь-який учасник цивільного процесу, перебуваючи у відносинах влади й підпорядкування, повинен виконувати законні розпорядження суду. Відтак за невиконання покладених на учасника обов'язків може наставати передбачена законом юридична відповідальність.

Фактично загальна норма процесуальної відповідальності визначає, що обов'язок нести процесуальну відповідальність настає з моменту порушення учасником процесу вимог процесуальної норми, тобто з моменту процесуального правопорушення. Процесуальне правопорушення – це порушення вимог процесуальної норми, здійсненої конкретною особою – суб'єктом процесуальних відносин в формі свідомого невиконання відповідних процесуально-правових обов'язків.

Безпосередньо КАС, а також іншими актами законодавства за порушення норм процесуального права встановленні різні види відповідальності. Особливе місце серед санкцій за порушення норм адміністративного процесуального права є заходи процесуального примусу (ст.ст. 268–272 КАС України). Відповідно до ст. 268 КАС України заходами процесуального примусу є процесуальні дії, що застосовуються судом до осіб, які порушують встановлені у суді правила або протиправно перешкоджають здійсненню адміністративного судочинства. Аналогічне визначення міститься у ст. 90 ЦПК України для визначення заходів процесуального примусу в цивільному судочинстві. При формулюванні визначень можна зустріти вказівку на вольовий аспект застосування заходів впливу на учасників. Так, наприклад С. О. Кузніченко, О. О. Кашкаров під процесуальними заходами примусу, в адміністративному судочинстві, пропонують розуміти вчинення процесуальних дій, які передбачені КАС України, за ухвалою адміністративного суду поза волею особи, щодо якої постановлена ця ухвала [3, с. 75]. Але такий аспект не є визначальним для характеристики таких дій та її мети.

Відтак, у самому КАС України наявні лише примусові заходи, при чому санкцій, які б встановлювали штрафні обмеження для осіб, щодо яких застосовуються, – відсутні, хоча історичний досвід правового регулювання відносин показує застосування такого заходу процесуальної відповідальності, як накладення штрафу за невиконання чи неналежне виконання процесуальних обов'язків у цивільному судочинстві.

Відповідно до ЦПК 1963 року цивільні процесуальні штрафи – це самостійна галузева відповідальність у вигляді заходу майнового впливу і застосовувалась судом до осіб, котрі не виконали покладених на них конкретних

процесуальних обов'язків в складі цивільних процесуальних правовідносин у справі. У ЦПК цивільні процесуальні штрафи було встановлено: за неявку в суд свідка (ст. 44), за неподання на вимогу суду письмових і речових доказів (ст.ст. 48, 53), за порушення вжитих судом заходів по забезпеченню позову (ст. 153), за не повідомлення особами, які беруть участь у справі, про зміну своєї адреси (ст. 95), за порушення порядку під час розгляду справи (ст. 164), за неявку в судові засідання будь-кого з осіб, які беруть участь у справі, і їх представників (ч. 6 ст. 172, ч. 1 ст. 174).

Єдина для всіх зазначених правопорушень штрафна санкція характеризувалась особливостями за суб'єктом складом, підставами відповідальності, умовами і процесуальним порядком застосування.

Суб'єктний склад відповідальності у вигляді штрафу був неоднорідний. Це – особи, які беруть участь у справі, а також ті, що не беруть участі у ній. Особи, які не беруть участі в справі, несуть цивільну процесуальну відповідальність у вигляді штрафу: свідки – за неявку в суд без поважних причин (ст. 44 ЦПК); посадові особи підприємств, установ, організацій і громадяни – за відмовлення без поважних причин подати на вимогу суду письмові або речові докази і за неповідомлення про неможливість їх подачі у встановлений строк (ст. 48 ЦПК); за порушення заходів по забезпеченню позову, які забороняють провадити певні дії, платежі, передавати майно (ст. 153 ЦПК); за незабезпечення явки представника організації в судові засідання (ч. 6 ст. 172 ЦПК).

Цивільний процесуальний штраф міг бути накладений також на осіб, які беруть участь у справі: за невиконання обов'язку повідомити суд про зміну своєї адреси, місця проживання або місця перебування під час провадження у справі (ст. 95 ЦПК), за неявку в судові засідання без поважних причин, відсутність яких потягла за собою відкладення розгляду справи (ч. 6 ст. 172 ЦПК); на відповідача у справі про стягнення аліментів – за неявку в судові засідання без поважних причин (ч. 1 ст. 174 ЦПК) [4].

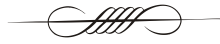
На основі викладеного ми вважаємо, що було б корисним вивчити можливість застосування заходів штрафної відповідальності для більш ефективної організації адміністративного судочинства, співвідношення процесуальної відповідальності та адміністративної відповідальності, передбаченої Кодексом України про адміністративні правопорушення.

Використані джерела:

1. Чечина, Н. А. *Понятие гражданско-процессуальной ответственности* / Н. А. Чечина // XXVI съезд КПСС и проблемы гражданского и трудового права, гражданского процесса. – М., 1982. – С. 210–211
2. Бутенко, В. І. *Особливості реалізації процесуальної правосуб'єктності адміністративного суду [Електронний ресурс]* / В. І. Бутенко. – Режим доступу: <http://firearticles.com/pravo/168-osoblivosti-realizaciyi-procesualnoyi-pravosubyeektnosti-administrativnogo-sudu-butenko-v-i.html>.
3. Кузніченко, С. О. *Заходи процесуального примусу, передбачені Кодексом адміністративного судочинства України* / С. О. Кузніченко, О. О. Кашикаров // Ученые записки Таврического национального университета

им. В. И. Вернадского. Серия «Юридические науки». – Том 21 (60), № 1. – 2008. – С. 75–81.

4. Штефан, М. Й. Санкції цивільного процесуального права / М. Й. Штефан // Вісник Академії правових наук України. – 2003. – № 2–3 (33–34). – С. 482–495.

С. Г. Кузьменко

кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри цивільного права та процесу
Донецького юридичного інституту МВС України
Донецьк, Україна

ШЛЯХИ ФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ ОБОВ'ЯЗКОВОГО СОЦІАЛЬНОГО СТРАХУВАННЯ В УКРАЇНІ

Централізовано-планова система, що діяла раніше в Україні, стандартизувала благополуччя людей на мінімальному рівні, але забезпечувала стійкість умов суспільної життєдіяльності. Соціалістична держава, будучи основним працедавцем і власником засобів виробництва, гарантувала економічну і соціальну стабільність і несла відповідальність за ризики. Ринкова економіка за якою живе Україна сьогодні внесла свої корективи.

Останнім часом все очевиднішими стають помилки і недоліки у формуванні механізмів соціального страхування, які у результаті блокують його подальший розвиток. Багато фахівців зазначають незавершене інституційне оформлення соціального страхування, що зберігає колишні соціалістичні риси державної соціальної допомоги. Усе це викликає **необхідність уточнення шляхів формування соціального страхування в середньо- і довгостроковій перспективі.**

На наш погляд, формування системи обов'язкового соціального страхування в Україні потребує вжиття таких заходів:

- розробка доктрини системи соціального страхування для України;
- розробка методологічних основ формування правового поля соціального страхування;
- розмежування функцій і повноважень основних соціальних суб'єктів (працедавців, працівників і держави) у сфері управління всією системою і окремими видами соціального страхування;
- визначення форм, рівнів і механізмів реалізації соціальних гарантій, що забезпечуються різними видами соціального страхування;
- визначення 4-5 базових правових інститутів соціального страхування, які передбачили б усі можливі види страхових випадків, і забезпечення координації їх діяльності з метою щільної правової структуризації усіх форм і видів захисту;

— визначення фінансових механізмів соціального страхування з урахуванням оптимального навантаження його суб'єктів, пов'язаного з політикою заробітної плати, прибутків і податків у країні;

— визначення інструментарію та інфраструктури управління соціальним страхуванням, моделей актуарних розрахунків, інформаційної бази, статусу актуарних центрів і контрольних органів, медико-реабілітаційних служб.

Побудова ринкової фінансової моделі соціального страхування має три взаємопов'язані аспекти:

1) визначення джерел фінансування як способу накопичення коштів, достатніх для забезпечення гарантій соціального захисту;

2) розподіл фінансового тягаря між основними суб'єктами страхування;

3) визначення способів використання (розподіл і перерозподіл) страхових коштів.

При цьому, ринкова модель системи соціального страхування базується на таких принципових положеннях:

— фінансування забезпечується в основному за рахунок внесків працедавців (що входять у собівартість продукції) і працівників (утримуваних із зарплати);

— розміри страхових послуг залежать від розмірів внесків. Лише ті, хто роблять внески мають право на отримання послуг, які тим значніше, чим більше розміри внесків і чим довше їх здійснюють.

Необхідно також зауважити, що особливості демографічного і соціально-економічного розвитку України обумовлюють необхідність змішаного фінансування пенсійного страхування за допомогою пільгового пенсійного забезпечення.

Вважаємо, що на сьогодні, найважливішою задачею формування нової моделі соціального страхування є перерозподіл відповідальності основних суб'єктів соціального страхування – з працедавців, на працедавців і працівників.

Введення страхових платежів для працівників і участь у фінансуванні соціального страхування держави дадуть змогу знизити страхове навантаження працедавців, підвищити особисту відповідальність працівників і оптимізувати весь масив економічних інтересів у цій сфері. Крім того, як проміжне системне рішення варто замінити базу оподаткування за єдиним соціальним податком на обсяг продажів, відмовившись від фонду оплати праці як бази оподаткування.

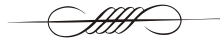
Таким чином, нова модель соціального страхування потребує підвищення демократичності в управлінні соціальним страхуванням та внесення зміни до вже існуючого законодавства України про страхування, пенсійне забезпечення та ін. [1-5].

Використані джерела:

1. Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування : Закон України від 09.07.2003 р. № 1058-IV // ВВР. – 2003. – №№ 49-51. – Ст. 376.
2. Про пенсійне забезпечення : Закон України від 05.11.1991 р. № 1788-XII // ВВР. – 1992. – № 3. – Ст. 10.
3. Про місцеві державні адміністрації : Закон України від 09.04.1999 р. № 586-XIV // ВВР. – 1999. – №№ 20-21. – Ст. 190.
4. Основи законодавства України про загальнообов'язкове державне соціальне

страхування : Закон України від 14.01.1998 р. № 16/98-ВР // ОВУ. – 1998. – № 6. – Ст. 72.

5. Про заходи щодо законодавчого забезпечення реформування пенсійної системи : Закон України від 08.07.2011 р. № 3668-VI // ОВУ. – 2011. – № 71. – Ст. 11.

С. О. Кузьмич

*студент магістратури юридичного факультету
Київського національного університету імені Тараса Шевченка,
Київ, Україна*

ІСТОТНІ УМОВИ ДОГОВОРУ ПРО ВСТАНОВЛЕННЯ ЗЕМЕЛЬНОГО СЕРВІТУТУ

Земельним законодавством України закріплено право земельного сервіту. Зазначене право юридично закріплено лише у загальному вигляді, чим саме породжує низку проблем. Теоретичними дослідженнями означеної проблеми займалися такі вчені як: В.В. Горлачук, В.П. Янчук, А.Я. Сохнич, І.М. Песчанська, М.В. Скорий, В.О. Ситник, В.П. Артеменко, О.С. Врублевський, М.В. Шульга, Р.І. Марусенко та інші.

Відповідно до ч. 1 ст. 100 Земельного кодексу України: «Сервітут може бути встановлений договором, законом, заповітом або рішенням суду. Сервітут може належати власникові (володільцеві) сусідньої земельної ділянки, а також іншій конкретно визначеній особі (особистий сервітут)».

З вищезазначеної статті видно, що сервітут може бути встановлено різними способами. Одним з таких способів є укладення договору. У земельному законодавстві відсутня чітка визначеність істотних умов договору про встановлення сервіту.

Аналізуючи норми Земельного кодексу можна назвати наступні істотні умови для такого договору: предмет сервітутного права і, за змістом ч.1 ст. 98 Земельного кодексу України, плата за користування чужою земельною ділянкою.

Предмет сервіту визначає те, що сервітутне право надає його суб'єкту право обмеженого користування чужою земельною ділянкою, яке може мати різний обсяг в залежності від конкретного виду встановленого сервіту. Сервітут передбачає завжди обмежене, часткове користування, притому користування ділянкою лише в певному відношенні. Користування чужою ділянкою має бути узгодженим з її цільовим призначенням, і ділянка не може бути використана з іншою метою [3, с. 36].

Що стосується плати за користування чужою земельною ділянкою, то порядок її розрахунку законодавством не врегульовано, тому сторони у договорі мають самотійно домовитись щодо порядку, форми та розміру такої плати. Конструкція норми Земельного кодексу України (ч. 1 ст. 98, ч. 3 ст. 101) дозволяє зробити висновок, що крім плати за здійснення земельного сервіту

власник, землекористувач земельної ділянки, щодо якої встановлений земельний сервітут, має вимагати також і плату за його встановлення. Вбачається, що така плата також має визначатися сторонами. Не слід також ідентифікувати поняття платності сервітуту із відшкодуванням збитків, спричинених власнику (користувачу) земельної ділянки встановленням сервітуту. Збитки мають відшкодовуватись тільки у разі завдання шкоди неправомірними чи такими, що не передбачені у правовстановлюючих документах діями сервітуарія, а не щодо правомірних збитки завданих встановленням земельного сервітуту. Оскільки в такому випадку виникатиме подвійна оплата сервітуту, один раз при здійсненні плати за користування земельною ділянкою, другий – при відшкодуванні збитків спричинених таким користуванням.

Відповідно до ч. 2 ст. 98 Земельного кодексу України земельні сервітути можуть бути постійними і строковими. Сервітут може також бути встановлений на період дії певних обставин, що були підставою його встановлення, повинен бути обумовлений при його встановленні. Якщо сервітут встановлений без визначення строку, то він, за загальним правилом, вважається постійним.

Крім того обов'язково в договорі повинно бути зазначено вид сервітуту та порядок його здійснення. Право обмеженого користування чужою земельною ділянкою може мати різний обсяг в залежності від конкретного виду встановленого сервітуту. Необхідно мати на увазі, що категорії земель взагалі та цільове призначення конкретної земельної ділянки зокрема впливають як на види сервітуту, які допустимо встановлювати, і реалізація яких не завдасть шкоди володільцям земельних ділянок, віднесених до таких категорій, так і на особливості здійснення сервітутів, які можуть бути встановлені [1, с. 8].

У ст. 99 Земельного кодексу України наведений примірний перелік окремих видів сервітутних прав. Як бачимо Земельний кодекс України не встановив виключного переліку земельних сервітутів, а передбачив можливість визнання й інших земельних сервітутів. На мою думку, це є не зовсім вірним, адже може призвести до зловживань заінтересованих осіб, що безумовно обмежуватиме повноваження розпорядження відповідними земельними ділянками їх власників. Отже, для уникнення зловживань слід законодавцю встановити максимально вичерпний перелік земельних сервітутів.

На відміну від українського законодавства законодавство деяких зарубіжних країн (таких як Австралія, Сполучені Штати Америки, Японія та ін.) визначає вичерпний перелік значної кількості різновидів сервітуту.

Цікавим є правове регулювання інституту сервітутних прав у Каліфорнії, яке наочно показує, як «старі» сервітути були пристосовані до нових умов: наприклад стаття 801.5 Цивільного кодексу Штату Каліфорнія Детально регламентує зміст «сервітутного проходу» у випадках будівництва залізниці, а також «сервітуту світла» у випадках використання сонячної енергії. Правові конструкції тисячолітньої давності і є дієвими і при застосуванні щодо над сучасних технологій [2, с. 75].

Договір сервітуту повинен містити дані щодо місцезнаходження, кадастрового номеру, цільового призначення, правового режиму земельних ділянок, їх площі. Площа і межі частини земельної ділянки, на яку поширюється дія сервітуту, встановлюються за згодою сторін і визначаються погодженим

відповідно до законодавства кадастровим планом. У Земельному кодексі України не встановлена форма такого договору, а тому мають право на існування як проста так і нотаріально посвідчена форми договору сервітуту. Однак, Земельним кодексом України чітко визначено, що договір про встановлення земельного сервітуту підлягає державній реєстрації в порядку, встановленому для державної реєстрації прав на нерухоме майно.

Слід також мати на увазі, що на земельну ділянку, щодо якої встановлюється сервітут, можуть мати права треті особи. Тому власник земельної ділянки повинен попередити іншу сторону про права третіх осіб на земельну ділянку, в тому числі про укладений договір оренди земельної ділянки.

Таким чином, можна сказати, що закріплення на законодавчому рівні істотних умов та типової форми договору про встановлення сервітуту, сприяв би вірному застосуванню норм Земельного кодексу України та давав би змогу уникнути багатьох спорів та розбіжностей, як при укладанні договору, так і в процесі здійснення сервітуту.

Використані джерела:

1. Андрейцев В. І. Конституційно-правові імперативи використання власності на землю // *Столиця*. – 2004. – № 24. – С. 8.
2. Носік В. В., Мірошніченко А.М., Марусенко Р. І. Права на чужі земельні ділянки за законодавством зарубіжних країн // *Земельне право України*. – 2006. – №4. – с. 75.
3. Погрібний С.О. Право земельного сервітуту за українським земельним законодавством // *Земельне право України*. – 2006. – №1. – с. 36.

А. В. Курьянович

*кандидат исторических наук, доцент,
профессор кафедры Международного университета «МИТСО»,
Минск, Республика Беларусь*

ПОПЫТКА РЕФЕРЕНДУМА В БЕЛАРУСИ В 1992 г.

В современной Беларуси прошли три общереспубликанских референдума: 14 мая 1995 г., 24 ноября 1996 г. и 17 октября 2004 г. Однако одна из первых существенных попыток проведения всенародного голосования относится к 1992 г. Эта попытка была обусловлена острой политической борьбой, развернувшейся в Верховном Совете двенадцатого созыва.

Главным вдохновителем референдума выступила оппозиция Белорусского народного фронта (БНФ) – немногочисленная (27 человек), но весьма активная фракция во главе с З. Позняком. С конца 1991 г. в выступлениях депутатов от БНФ Верховный Совет все чаще подвергался разгромной критике, по их мнению, парламент в этом составе абсолютно исчерпал свои возможности и лишь становится тормозом на пути демократических преобразований в Беларуси. Следовательно, на референдуме большинство граждан должны были

высказаться за досрочный роспуск парламента и за его перевыборы. В частности, вопрос, сформулированный депутатами от БНФ, звучал так: «Считаете ли Вы необходимым досрочный роспуск Верховного Совета, и проведение осенью 1992 г. выборов в профессиональный парламент Республики Беларусь на основе закона, внесенного оппозицией БНФ в Верховном Совете?» [1, л. 206].

В начале 1992 г. оппозиция перешла к практической реализации своего замысла. Она надеялась, что спикер С. Шушкевич, за которым уже закрепился имидж «национального демократа», поддержит референдум.

14 января 1992 г. в Центризбирком была направлено заявление о создании 11 января этого же года инициативной группы по проведению республиканского референдума. А 13 февраля 1992 г. Центризбирком неожиданно для парламентариев зарегистрировал вопрос и дал разрешение на сбор подписей группе в составе 1200 человек [2, с. 57].

Уже 13 апреля 1992 г. оппозиция заявила о том, что собрала 446061 подписей (в соответствии с законодательством 1992 г. требовалось собрать не менее 350 тыс. подписей) и передала Центризбиркому 126 пакетов с подписными листами [1, л. 89].

Руководство инициативной группы по сбору подписей в лице В. Анцулевича утверждало, что вся ее деятельность проводилась при активном сопротивлении властей, между тем как со стороны сборщиков подписей якобы не было ни одного нарушения. Одновременно инициативная группа обвиняла Верховный Совет, который «практически бездействует» и ультимативно заявляла, что если Верховный Совет не утвердит дату проведения референдума, то потеряет легитимность [1, л. 207].

Депутатский корпус воспринял идею референдума неоднозначно. Одни депутаты (В. Кудрявец, В. Сорокин и др.) считали, что сбор подписей проходил с нарушением действующего законодательства и настаивали на роспуске Центризбиркома [1, л. 190].

Другие, как, например, П. Прокопович, предлагали включить дополнительные вопросы: о названии высшего органа государственной власти республики, о введении должности Президента, о гарантиях государства по бесплатному образованию и медобслуживанию, по решению жилищной проблемы [1, л. 192].

В свою очередь руководство Верховного Совета в лице спикера С. Шушкевича и его первого заместителя В. Шолодонова не бездействовало, а с самого начала заняло враждебную позицию по отношению к референдуму. С. Шушкевич, заявляя, что «не надо менять коней на переправе» [3, с. 1], призывал «усовершенствовать работу» Верховного Совета и как можно скорей принимать Основной Закон [4, с. 1]. В. Шолодонов, давая комментарии к публикации проекта Конституции (Основного Закона) страны в августе 1992 г., доказывал, что новые подходы к формированию парламента делают досрочный роспуск Верховного Совета бессмысленным [5, с. 1].

Наконец, 29 октября 1992 г. последовал окончательный ответ парламента. В специальном заявлении Верховного Совета «О необходимости ускорения конституционных преобразований в Республике Беларусь» говорилось об

уважении прав граждан на принятие решений по наиболее важным вопросам государственной и общественной жизни способом проведения референдума. Однако инициаторы референдума обвинялись в том, что нарушили статьи 11 и 13 закона о референдуме. Более того, претензии были предъявлены к Центризбиркому, который зарегистрировал вопрос в формулировке, не соответствующей действующей Конституции, и не дал должной оценки нарушениям законодательства о референдуме. Поэтому на основании статьи 14 этого закона инициатива о проведении референдума была отклонена.

В этом же заявлении были поставлены задачи, касающиеся ускорения конституционных преобразований. Они сводились к следующему: принятие не позднее 1993 г. Конституции (Основного закона) страны и проведение не позднее марта 1994 г. новых выборов в Верховный Совет; проведение конституционных преобразований на подлинно демократических началах с привлечением к законотворческому процессу граждан Республики Беларусь, представителей политических партий, общественных объединений и трудовых коллективов [1, л. 19]. Как показало время, ни одна из этих задач так и не была выполнена.

Использованные источники:

1. Законы и постановления, принятые 10-й сессией Верховного Совета Республики Беларусь двенадцатого созыва, и документы к ним, 20-30 октября 1992 г. // Национальный архив Республики Беларусь. – Ф. 968. – Оп. 1. – Д. 2643. – 248 л.
2. Василевич, Г.А. Референдумы в Беларуси и ее путь к независимости в конце XX столетия. – Минск: Молодежное научное общество, 2001. – 156 с.
3. Парламенцкая апазіцыя і ўправа БНФ патрабуюць адстаўкі Вярхоўнага Савета // Народная газета. – 1992. – 31 студзеня. – С. 1.
4. Шушкевіч, С.С. Неабходна перайсці з цяперашняга стану ў новы бесканфліктны спосаб // Народная газета. – 1992. – 18 лютага. – С. 1.
5. Конституция (Основной Закон) Республики Беларусь // Народная газета. Орган Вярхоўнага Савета Рэспублікі Беларусь. – 1992. – 22 августа. – С 3,5.

Н. О. Кучаковська (Грабовець)

кандидат юридичних наук, асистент кафедри аграрного,
земельного та екологічного права ім. академіка В. З. Янчука
Національного університету біоресурсів і природокористування України,
Київ, Україна

ЩОДО ДОКУМЕНТІВ, ЯКІ ПОСВІДЧУЮТЬ ПРАВА НА ЗЕМЕЛЬНІ ДІЛЯНКИ

Відповідно до ст. 125 ЗК України, прийнятого 25.10.2001 р. [1], право власності на земельну ділянку, а також право постійного користування та право оренди земельної ділянки виникають з моменту державної реєстрації цих прав. Однак досі не сформовано державний реєстр, в якому передбачається реєстрація

таких прав. Згідно з п. 3 Прикінцевих та перехідних положень Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо документів, що посвідчують право на земельну ділянку, а також порядку поділу та об'єднання земельних ділянок» від 05.03.2009 р. [2], до створення єдиної системи органів реєстрації прав на нерухоме майно та їх обмежень: право власності або право користування земельною ділянкою виникає з моменту державної реєстрації земельної ділянки.

Державна реєстрація земельних ділянок здійснюється у державному реєстрі земель, що складається з двох частин: а) книги записів реєстрації державних актів на право власності на землю та на право постійного користування землею, договорів оренди землі; б) Поземельної книги, яка містить відомості про земельну ділянку (ст. 202 ЗК України). Книга записів про державну реєстрацію державних актів на право власності на земельну ділянку та на право постійного користування земельною ділянкою, договорів оренди землі містить відомості про зареєстровані державні акти на право власності на земельну ділянку, на право постійного користування земельною ділянкою та договори оренди (суборенди) землі. Відповідно до ст. 126 ЗК України, зазначені документи посвідчують права на земельні ділянки, тобто є правопосвідчувальними документами. Аналіз положень Порядків ведення Поземельної книги і Книги записів про державну реєстрацію державних актів на право власності на земельну ділянку та на право постійного користування земельною ділянкою, договорів оренди землі, затверджених постановою Кабінету Міністрів України від 09.09.2009 р. № 1021, [3] свідчить про те, що державна реєстрація земельних ділянок у складі державного реєстру земель – це оформлення і реєстрація правопосвідчувальних документів на земельні ділянки.

Необхідно відмітити, що згідно з п. 2.3 Інструкції про заповнення бланків державних актів на право власності на земельну ділянку і на право постійного користування земельною ділянкою, затвердженої наказом Державного комітету України із земельних ресурсів від 22.06.2009 р. № 325, [4] при заповненні бланків державних актів у рядку «і на підставі» вказуються назва, дата і номер документа, який є підставою набуття права на земельну ділянку, тобто правовстановлюючого документа. Критерієм розмежування правовстановлюючих і правопосвідчувальних документів на земельну ділянку науковці визначають процедуру оформлення таких документів. Так, видача державного акта про право власності здійснюється з метою державної реєстрації права власності на землю, яке вже виникло. В свою чергу, оформлення правовстановлюючих документів здійснюється з метою закріплення права власності на землю та підтвердження факту переходу права власності від одного учасника майнових правовідносин до іншого [5, с. 91].

З 01.01.2012 р. державна реєстрація прав на земельні ділянки здійснюватиметься у складі Державного реєстру речових прав на нерухоме майно (далі – Державний реєстр прав) відповідно до Закону України «Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень» (в редакції Закону від 11.02.2010 р.) [6]. Даним Законом передбачено, що власникам нерухомого майна органи державної реєстрації прав надають витяги з Державного реєстру прав про зареєстровані права та/або їх обтяження (ст. 10,

28). Тобто такі витяги визнаватимуться правопосвідчувальними документами. Отже, з формуванням Державного реєстру прав відпаде необхідність в оформленні і реєстрації державних актів на землю. Згідно з ч. 1 ст. 28 вищезгаданого Закону, інформація з Державного реєстру прав про державну реєстрацію прав та їх обтяжень надається у формі витягу, інформаційної довідки та виписки. При цьому зазначається, що витяг з Державного реєстру прав на підставі заяви мають право отримувати: власник (власники) нерухомого майна або їх уповноважені особи; спадкоємці (правонаступники – для юридичних осіб) або їх уповноважені особи; особа (особи), в інтересах якої (яких) встановлено обтяження, або їх уповноважені особи (ч. 2 ст. 28). Отже, Законом визначено, що на підтвердження свого зареєстрованого права власник отримує витяг з Державного реєстру прав, який слід вважати правопосвідчувальним документом. При цьому підставою для державної реєстрації прав може бути договір або державний акт на право власності або постійного користування на земельну ділянку (ч. 1 ст. 19).

Таким чином, слід погодитися з думкою науковців, які вважають, що з документів, які посвідчують факт виникнення права на землю, державні акти на землю трансформуються у правовстановлюючі документи, які у подальшому використовуватимуться для здійснення державної реєстрації прав на землю відповідно до Закону України «Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень» [7, с. 113].

Використані джерела:

1. *Земельний кодекс України : від 25.10.2001 р. № 2768-III // Офіційний вісник України. – 2001. – № 46 (30.11.2001). – Ст. 2038.*
2. *Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо документів, що посвідчують право на земельну ділянку, а також порядку поділу та об'єднання земельних ділянок : Закон України від 05.03.2009 р. № 1066-VI // Відомості Верховної Ради України. – 2009. – № 29 (17.07.2009). – Ст. 396.*
3. *Про затвердження порядків ведення Поземельної книги і Книги записів про державну реєстрацію державних актів на право власності на земельну ділянку та на право постійного користування земельною ділянкою, договорів оренди землі : постанова Кабінетом Міністрів України від 09.09.2009 р. № 1021 // Офіційний вісник України. – 2009. – № 75 (09.10.2009). – Ст. 2557.*
4. *Про затвердження Інструкції про заповнення бланків державних актів на право власності на земельну ділянку і на право постійного користування земельною ділянкою : наказ Державного комітету України із земельних ресурсів від 22.06.2009 р. № 325 : [зар. в Міністерстві юстиції України 06.08.2009 р. за № 735/16751] // Офіційний вісник України. – 2009. – № 62 (25.08.2009). – Ст. 2202.*
5. *Браніцький О. Державний акт на право приватної власності на землю як правопосвідчувальний документ: проблеми правозастосування / О. Браніцький, А. Тригуб // Підприємництво, господарство і право. – 2009. – № 11. – С. 90–94.*
6. *Про внесення змін до Закону України «Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обмежень» та інших законодавчих актів України : Закон України від 11.02.2010 р. № 1878-VI // Офіційний вісник України. – 2010. – № 19 (26.03.2010). – Ст. 823.*
7. *Правова система України : історія, стан та перспективи : у 5 т. / гол. редкол. вид. В. Я. Тацій; Академія правових наук України. – Х. : Право, 2008. – Т. 4 :*

Л. Г. Левко

студентка юридического факультета

Гродненского государственного университета имени Янки Купалы,

Гродно, Республика Беларусь

К ВОПРОСУ О ПОРЯДКЕ РАЗРЕШЕНИЯ НАЛОГОВЫХ СПОРОВ

Защита прав и законных интересов плательщиков (организаций, физических лиц) является одним из важных и актуальных вопросов в сфере налогового права. Под налоговым спором понимают форму защиты прав и законных интересов налогоплательщиков, подразумевающую – обжалование актов налоговых органов, действий (бездействия), решений должностных лиц налоговых органов.

Право на защиту закрепляется в налоговом законодательстве. В Налоговом кодексе (Общая часть) Республики Беларусь закреплено право каждого плательщика на обжалование решения налогового органа, об устранении нарушений, действия (бездействия) их должностных лиц. При этом под решением налогового органа понимается решение установленной формы, подписанное руководителем налогового органа (его заместителем), вынесенное в отношении определенного плательщика (иного обязанного лица) [2].

Для реализации данных прав предусмотрены два порядка разрешения налогового спора: досудебный порядок урегулирования спора путем подачи жалобы в вышестоящий орган или вышестоящему должностному лицу, а так же судебный порядок разрешения спора, т.е. защита прав компетентным, независимым и беспристрастным судом в определенные законом сроки. Таким образом, плательщик вправе выбрать один из следующих вариантов:

- обратиться с жалобой в вышестоящий налоговый орган или к вышестоящему должностному лицу, а затем обратиться в суд;
- обратиться с жалобой одновременно в вышестоящий налоговый орган (к вышестоящему должностному лицу) и в суд;
- без предварительной подачи жалобы в вышестоящий налоговый орган (вышестоящему должностному лицу) и обратиться в суд [3].

Плательщик (иного обязанного лица) может одновременно обратиться с жалобой на решение или действие (бездействие) налогового органа в вышестоящий налоговый орган или вышестоящему должностному лицу и с заявлением в хозяйственный и это не будет являться основанием для отказа в принятии заявления.

В досудебном порядке проверяемый субъект имеет право обжаловать решения налогового органа или должностного лица по акту проверки, требования (предписания) об устранении нарушений, действия (бездействие)

проверяющих, если он полагает, что такие решения, требования (предписания) или действия (бездействие) приняты или произведены с нарушением норм законодательства. Данная жалоба может быть подана в течение 30 календарных дней со дня их вынесения (совершения). Жалоба рассматривается вышестоящим контролирующим (надзорным) органом или вышестоящим должностным лицом контролирующего (надзорного) органа в месячный срок со дня ее получения [4].

В судебном порядке плательщик имеет право обжаловать решения налогового органа, действий (бездействия) его должностных лиц в общий или хозяйственный суд [2].

Хозяйственному суду в соответствии со статьями 39, 42 Хозяйственного процессуального кодекса Республики Беларусь подведомственны споры с участием Министерства по налогам и сборам Республики Беларусь и инспекций Министерства по налогам и сборам Республики Беларусь, в частности, о взыскании с юридических лиц, индивидуальных предпринимателей и граждан, осуществляющих предпринимательскую и иную хозяйственную (экономическую) деятельность, налогов, сборов (пошлин), иных обязательных платежей в республиканский и (или) местный бюджеты и государственные внебюджетные фонды, а также пени, предусмотренной законодательством, если иной порядок их взыскания не установлен законодательными актами [5].

Общему суду подведомственны споры в соответствии со статьями 335, 361, 394 Гражданского процессуального кодекса Республики Беларусь, а именно по жалобам на действия (бездействие) государственных органов, о признании движимой вещи бесхозяйной и признании права коммунальной собственности на недвижимую вещь, о взыскании с граждан налогов, сборов (пошлин) в доход государства [1].

Важным моментом при обращении в суд в определенных законом случаях необходимо соблюдение досудебного порядка. Так статьей 6 Хозяйственного процессуального кодекса установлено, что если законодательными актами для определенной категории споров установлен досудебный порядок урегулирования спора, спор может быть передан на рассмотрение суда, лишь при условии соблюдения такого порядка. Так, например, для обжалования решения о взыскании налогов, сборов (пошлин) и пени не требуется соблюдение досудебного порядка урегулирования спора.

Защита и реализация данных прав является актуальной темой налогового права, так как нормы законодательства в условиях либерализации и демократизации права должны быть направлены на эффективное и быстрое разрешение налогового спора. Из всего изложенного следует, что для защиты прав и законных интересов плательщика налогов, сборов (пошлин) при обжаловании действий (бездействия) должностных лиц налоговых органов, а также выносимых ими решений, принятых с нарушением норм права на законодательном уровне закреплён механизм защиты. Однако, можно поставить вопрос о создании единого нормативного правового акта, который закрепил бы данные процессуальные положения, для более удобного и быстрого их использования.

Использованные источники:

1. *Гражданский процессуальный кодекс Республики Беларусь: Кодекс Республики Беларусь от 11 января 1999 г. № 238-3 // Национальный Интернет-портал Республики Беларусь [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.pravo.by>.*
2. *Налоговый кодекс Республики Беларусь (Общая часть): Кодекс Республики Беларусь от 19 декабря 2002 г. № 166-3 // Национальный Интернет-портал Республики Беларусь [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.pravo.by>.*
3. *О некоторых вопросах, связанных с применением Общей части Налогового кодекса Республики Беларусь: Постановление Пленума Высшего Хозяйственного суда Республики Беларусь от 19 мая 2005 г. № 21// Национальный Интернет-портал Республики Беларусь [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.pravo.by>.*
4. *О совершенствовании контрольной (надзорной) деятельности в Республике Беларусь: Указ Президента Республики Беларусь от 16 октября 2009 г. № 510 // Национальный Интернет-портал Республики Беларусь [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.pravo.by>.*
5. *Хозяйственный процессуальный кодекс Республики Беларусь: Кодекс Республики Беларусь от 15 декабря 1998 г. № 219-3 // Национальный Интернет-портал Республики Беларусь [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.pravo.by>.*

Л. В. Лейба

кандидат юридичних наук,
вчений секретар Національного університету
«Юридична академія України імені Ярослава Мудрого»
Харків, Україна

ПРО ВИРІШЕННЯ ПУБЛІЧНО-ПРАВОВИХ ЗЕМЕЛЬНИХ СПОРІВ

Практика вирішення земельних спорів у порядку адміністративного судочинства розпочала формуватися з часів прийняття у 2005 році, коли набрав чинності Кодекс адміністративного судочинства України (далі – КАС) і розпочали процесуальну діяльність адміністративні суди України.

Розмежування повноважень між судами щодо розгляду земельних спорів здійснюється на підставі положень процесуальних кодексів. Так, у п. 1 ч. 1 ст. 3 КАС справу адміністративної юрисдикції визначено як переданий на вирішення адміністративного суду публічно-правовий спір, у якому хоча б однією зі сторін є орган виконавчої влади, орган місцевого самоврядування, їх посадова чи службова особа або інший суб'єкт, який здійснює владні управлінські функції на основі законодавства, в тому числі на виконання делегованих повноважень.

Відповідно до п. 1 ч. 1 ст. 17 КАС спори юридичних осіб із суб'єктом владних повноважень щодо оскарження його рішень (нормативно-правових актів чи правових актів індивідуальної дії), дій чи бездіяльності належать до

компетенції адміністративних судів і розглядаються за правилами адміністративного судочинства. Суб'єктом владних повноважень згідно з п. 7 ч. 1 ст. 3 КАС є орган державної влади, орган місцевого самоврядування, їх посадова чи службова особа, інший суб'єкт при здійсненні ними владних управлінських функцій. Тобто справа, стороною, в якій є орган державної влади чи місцевого самоврядування, буде адміністративною лише у тому разі, коли такий орган здійснює владні управлінські функції.

Однак, слід констатувати, що на практиці проблеми розмежування юрисдикції судів – особливо господарських і адміністративних – щодо земельних спорів залишаються і до сьогоднішнього дня актуальними та дискусійними.

Під час розгляду судами земельних спорів саме питання щодо співвідношення публічного та приватного у земельному праві викликає ряд проблем розмежування компетенції господарських та інших судів щодо вирішення таких спорів. Це пов'язано з тим, що деякі земельні правовідносини водночас містять складові як публічно-правового, так і приватного характеру. Така ситуація сприяла формуванню теорії «рівноправного співіснування» приватноправових елементів у спорі із публічно-правовими. Мова йде про те, що для захисту приватних прав, зачеплених владними органами, особа має право звертатися до цивільного (господарського) суду, а для захисту публічних прав – до адміністративного суду. Однак, на практиці така теорія не завжди спрацьовує, а тому склалася ситуація, коли справи про захист прав особи від рішень, дій чи бездіяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування у галузі розпорядження державними землями та землями територіальних громад, розглядалися судами і адміністративною, і господарською, і цивільною юрисдикцією. Громадяни та підприємства не мали певності, до суду якої юрисдикції та із якими позовами їм звертатися. Проблему загострювала неоднакова судова практика Верховного Суду України, Вищого господарського Суду України при розгляді земельних спорів за участю органів державної влади та органів місцевого самоврядування.

Здавалося б, розмежування підпорядкування зазначених земельних спорів стосовно розпорядження землями територіальних громад та державної власності мало завершитися з прийняттям Конституційним Судом України рішення від 01 квітня 2010 року № 1-6/2010 за конституційним поданням Вищого адміністративного суду України щодо офіційного тлумачення положень частини першої статті 143 Конституції України, пунктів «а», «б», «в», «г» статті 12 Земельного кодексу України, пункту 1 першої частини статті 17 Кодексу адміністративного судочинства України. Відповідно до цього рішення положення пунктів «а», «б», «в», «г» ст. 12 Земельного кодексу України у частині повноважень сільських, селищних, міських рад відповідно до цього Кодексу вирішувати питання розпорядження землями територіальних громад, передачі земельних ділянок комунальної власності у власність громадян та юридичних осіб, надання земельних ділянок у користування із земель комунальної власності, вилучення земельних ділянок із земель комунальної власності треба розуміти так, що при вирішенні таких питань ці ради діють як суб'єкти владних повноважень. Крім цього Конституційний Суд України

визначив, що положення п. 1 ч. 1 ст. 17 КАС стосовно поширення компетенції адміністративних судів на «спори фізичних чи юридичних осіб із суб'єктом владних повноважень щодо оскарження його рішень (нормативно-правових актів чи правових актів індивідуальної дії), дій чи бездіяльності» слід розуміти так, що до публічно-правових спорів, на які поширюється юрисдикція адміністративних судів, належать і земельні спори фізичних чи юридичних осіб з органом місцевого самоврядування як суб'єктом владних повноважень, пов'язані з оскарженням його рішень, дій чи бездіяльності.

Разом з тим, як показує практика, рішення Конституційного Суду України не розв'язало головного «земельного» спору судів різних юрисдикцій.

Так, 17 травня 2011 року Пленум Вищого господарського суду України (далі – ВГСУ) прийняв Постанову «Про деякі питання практики розгляду справ у спорах, що виникають із земельних відносин» № 6, особлива увага в якій приділена саме визначенню підвідомчості господарським судам справ у спорах, що виникають із земельних відносин. Для визначення питання щодо підвідомчості того чи іншого земельного спору господарському суду, як зазначається в Постанові, необхідно з'ясувати характер земельних відносин, з яких виник спір, тобто чи є вони приватноправовими чи публічно-правовими, а також чи відповідає склад сторін у справі ст.1 ГПК. Тобто господарським судам, перш, ніж прийняти справу до провадження, необхідно проаналізувати предмет позову, його підстави та зміст позовних вимог. При визначенні характеру земельних відносин (публічно-правового чи приватноправового), як зазначає ВГСУ, господарським судам необхідно розрізняти: (1) участь органів влади у земельних відносинах як суб'єктів владних повноважень та (2) участь органів влади у земельних відносинах як органів, що реалізують право держави, територіальних громад та Українського народу в цілому як власників землі.

На думку ВГСУ, ця класифікація є визначальною для розмежування юрисдикції господарських і адміністративних судів. В Постанові також наголошується, що при з'ясуванні характеру земельних відносин, слід враховувати те, що земля та земельні ділянки є об'єктами цивільних прав, а держава та територіальні громади через свої органи беруть участь у земельних відносинах з метою реалізації цивільних та інших прав у приватноправових відносинах, тобто прав власника земельних ділянок. Відповідно до Постанови ВГСУ органи державної влади або органи місцевого самоврядування у правовідносинах щодо розпорядження земельними ділянками державної та комунальної власності діють як органи, через які держава або територіальна громада реалізують повноваження власника земельних ділянок, а отже, є рівними учасниками з юридичними та фізичними особами у цивільних та господарських правовідносинах. На підставі цього, у Постанові робиться висновок про те, що справи у спорах за участю державних органів та органів місцевого самоврядування, що виникають з правовідносин приватноправового характеру, у яких державні органи та органи місцевого самоврядування реалізують повноваження власника землі, підвідомчі саме господарським судам.

Необхідно зазначити, що з такою позицією, навряд чи можна погодитися. Відповідно до ст. 13 Конституції України земля є об'єктом права власності Українського народу, а суб'єктами права власності на землі державної та

комунальної власності Земельний кодекс України (ст.80) визначає державу та територіальні громади. Органи ж державної влади та органи місцевого самоврядування не є власниками зазначених земельних ділянок, а виступають виключно як носії влади. Отже, земельний спір, однією із сторін якого є орган державної влади або орган місцевого самоврядування є нічим іншим як публічно-правовим спором, вирішення якого має здійснюватись у порядку адміністративного судочинства.

До того ж висновки ВГСУ є діаметрально протилежними рішенням Конституційного Суду України від 01.04.2010 р. № 10-рп/2010, яке відповідно до ч.3 ст.150 Конституції України є обов'язковим до виконання і остаточним. А ВГСУ не наділений повноваженнями щодо тлумачення положень закону та рішень Конституційного Суду України в тому числі.

І. О. Личенко

*кандидат юридичних наук, завідувач кафедри права
Львівського інституту Міжрегіональної Академії управління персоналом,
Львів, Україна*

ЗМІСТ ЗАКОННИХ ІНТЕРЕСІВ ГРОМАДЯН У СФЕРІ ВЛАСНОСТІ

Законні інтереси у сфері власності є стрижневим елементом правового статусу громадян України. Це одна з найважливіших категорій, що відображає соціальну структуру суспільства, рівень демократії, стан законності [1, 91]. Існування різноманітних підходів щодо визначення поняття «законний інтерес» засвідчує те, що сьогодні у контексті здійснення активних правових реформ немає іншої більш давньої і разом з тим складної, науково і практично значущої проблеми ніж визначення змісту законних інтересів громадян у сфері власності.

Окремі загальні питання щодо визначення правової природи законних інтересів людини були висвітлені у працях Н.В. Вітрука, Р.Е. Гукасяна, А.В. Малько, Н.І. Матузова, В.В. Субочьова, З.В. Ромовської. Однак питання визначення змісту законних інтересів громадян України у сфері власності залишилося поза увагою науковців.

Законні інтереси громадян України у сфері власності проявляються через дозвільний спосіб правового регулювання суспільних відносин у сфері власності та знаходять своє втілення у вигляді певних правових можливостей. Пояснення сутності даної категорії через термін «можливість» фігурує у визначеннях, які були запропоновані свого часу Ю.С. Зав'яловим, Н.В. Витруком, З.В. Ромовською.

Саме термін «можливості» найкраще відображає складність категорії «законні інтереси», що обумовлюється специфічним поєднанням у ній суб'єктивної форми та об'єктивного змісту. Власне це спонукало Г.М. Гака, С.Н. Братуся та інших говорити про об'єктивний та суб'єктивний зміст інтересу.

Власне об'єктивний зміст законних інтересів громадян у сфері власності обумовлений економічним та соціальним середовищем існування людини, рівнем розвитку правової системи, ступенем ефективності діяльності органів державної влади, компетенція яких пов'язана із задоволенням матеріальних потреб громадян. Доцільно визнати законний інтерес громадян у сфері власності можливістю вчинення певної дії чи утримання від її вчинення. Дана можливість об'єктивно обумовлена абстрактними нормами права, умовами суспільного розвитку, економічними факторами та дає змогу суб'єкту користуватися певними матеріальними благами, звертатися до уповноважених суб'єктів з приводу їх задоволення та захисту.

Не менш важливим є суб'єктивний зміст законного інтересу. Суб'єктивний зміст інтересу формується завдяки подоланню свавілля потреб та перетворення їх у можливості. Потреби громадян у сфері власності є станом необхідності майнових об'єктів та умов їх використання, без чого стає неможливим життєдіяльність чи значно погіршується її рівень. Потреби набувають змісту інтересу лише шляхом повного розуміння необхідності та можливості їх задоволення, формування мотиваційного стану особи, трансформацію усвідомлення потреб у цільову спрямованість на їх реалізацію. Зважаючи на це, законний інтерес громадян у сфері власності формується під впливом мотиваційного стану особи, який спонукає її до реалізації потреб, пов'язаних зі збереження та примноження об'єктів права власності.

Таким чином, зміст законних інтересів громадян у сфері власності полягає у єдності об'єктивної та суб'єктивної сторони. Законні інтереси громадян у сфері власності є об'єктивно-суб'єктивним явищем. Природа законних інтересів громадян у сфері власності значною мірою проявляється через психологічну здатність людини до суб'єктивного усвідомлення та виокремлення пріоритетних особистих прагнень щодо певних матеріальних благ (своєрідну дидактичну можливість розуму) та об'єктивно обумовлену юридичну можливість діяти певним чином з метою задоволення особистих потреб.

В науковій літературі цілком слушно було сформовано твердження, що зміст законного інтересу зводиться до чотирьох основних аспектів: 1) існування інтересу, який є немислимий без того, щоби суб'єкт правовідносин не прагнув володіти благом, яке здатне задовольнити його потреби; 2) прагнення до володіння зазначеним благом повинно відповідати існуючим нормативним приписам, змісту існуючого законодавства; 3) благо, до якого прагне суб'єкт, не повинно бути протиправним, інакше інтерес позбавляється «рангу» законного (у цьому разі можна говорити про інтерес, який має юридичний характер, але протиправний за своєю суттю); 4) не дивлячись на те, що особа, яка володіє законним інтересом, не може вимагати поведінки, яка його не порушує, від інших осіб, що й відрізняє інтерес від суб'єктивного права, законний інтерес – самостійний об'єкт правової охорони і захисту [2, 20]. Усі ці аспекти у повній мірі стосуються змісту законних інтересів громадян України у сфері власності. З'ясування змісту законних інтересів громадян у сфері власності є неповним при дослідженні його відокремлено від дій, які спрямовані на його реалізацію. Для того, щоби цілісно відобразити зміст законних інтересів громадян України у сфері власності слід доповнити їх ще кількома аспектами, які відображають

специфіку його реалізації: 1) задоволення законного інтересу не повинно здійснюватися діями, які носять антисоціальний та протиправний характер; 2) діяльність інших осіб не може суперечити можливості реалізації законних інтересів громадян у сфері власності; 3) під впливом соціальних, економічних та політичних факторів, які стосуються реалізації законних інтересів громадян щодо володіння, користування та розпорядження майном, вони можуть трансформуватися у політичні права; 4) можливість захисту законних інтересів громадян у сфері власності завжди пов'язана з реалізацією відповідних повноважень органів державної влади чи місцевого самоврядування. У комплексі зазначені аспекти дозволяють відобразити усі складові поняття «законні інтереси громадян у сфері власності».

Законні інтереси громадян у сфері власності слід розглядати як феномен, що базується на нормах об'єктивного права, концепції природних прав людини, відповідальності держави перед особою. Завдання держави – збалансувати неперервний процес діяльності численних індивідів, щодо задоволення своїх законних інтересів та сформувати систему правових засобів, які б найбільшою мірою збалансували різноманітні законні інтереси у цій сфері.

Використані джерела:

1. Лукашева Е.А. Права человека: [учеб. пособ.] / Лукашева Е.А. – М.: НОРМА – ИНФРА-М, 1999. – 573 с.
2. Малько А.В. Права, свободы и законные интересы: проблемы юридического обеспечения / А.В. Малько, В.В. Субочев, А.М. Шериев. – М.: Норма : ИНФРА-М, 2010. – 192 с.

Т. В. Лісова

*кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри земельного та аграрного права Національного університету
«Юридична академія України імені Ярослава Мудрого»,
Харків, Україна*

УПРАВЛІННЯ У СФЕРІ ВИКОРИСТАННЯ Й ОХОРОНИ ЗЕМЕЛЬ: АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ

Реалізація сучасної земельної реформи в Україні потребує нових форм і методів державного регулювання земельних відносин. Ринкове реформування виявило значні протиріччя в розвитку земельних відносин, спричинені монополією виключно державної власності на землю. Це зумовило необхідність докорінних змін останніх шляхом проведення земельної реформи, що потребує нових форм їх державного регламентування, іншого формулювання поняття і змісту розпорядження й управління землею.

Серед найгостріших проблем залишаються: недосконалість державного управління земельними відносинами, нерозвиненість автоматизованої системи ведіння Державного земельного кадастру, брак дійового механізму економічного

стимулювання використання й охорони земель. Важливого значення набуває встановлення меж державного втручання в упорядкування відносин власності на землю. Сучасне формування системних підходів у державному управлінні земельними ресурсами країни вимагає принципово нової політики та реорганізації її окремих елементів [1, 8]. Особливе занепокоєння сьогодні викликає проблема збереження і охорони земель, а також забезпечення використання земельних ділянок з дотриманням одного з конституційних принципів, а саме – законності.

В Україні бракує комплексного підходу до розвитку земельного законодавства, послідовності щодо фінансування заходів землеустрою, державної системи реєстрації речових прав на нерухоме майно та їх обмежень.

Нагальною потребою залишається розмежування земель державної й комунальної власності, причинами гальмування якого є брак не лише матеріальних ресурсів, а й відповідних стимулів. Розпорядження земельними ділянками державної власності різними органами, які не утворюють єдиної системи, не сприяє комплексності й системності управління земельними ресурсами.

В умовах сьогодення землевпорядні роботи фактично зведені лише до розробки проектів відведення земельних ділянок і підготовки документів, що посвідчують права на них. До негативних наслідків щодо сучасного стану земель в Україні призвела втрата землеустроєм державного характеру. Адже саме від землеустрою залежать формування структури адміністративно-територіального устрою, збереження й охорона земель, забезпечення галузей економіки земельними ресурсами, саме він є основним елементом управління земельними ресурсами країни, реальним механізмом у сфері належного регулювання земельних відносин [2, 11]. Проекти землеустрою, що стосуються еколого-економічного обґрунтування сівозміни та впорядкування угідь, мають забезпечити їх раціональне й ефективне використання, створити умови для підвищення продуктивності праці на них, вирішити питання призупинення ерозійних процесів, визначити площі земель, користування якими є економічно неефективним та екологічно небезпечним. Виникає гостра необхідність найближчим часом підготувати проект Загальнодержавної програми використання й охорони земель як одного із заходів землеустрою. В державі необхідно завершити формування єдиної землевпорядної служби, яка б здійснювала формувала державну політику управління земельними ресурсами, а також земельними відносинами в цілому.

На сьогоднішній день певні позитивні зрушення щодо впровадження Автоматизованої системи ведення централізованого Державного земельного кадастру уже відбулись. 7 липня 2011 р. було прийнято Закон України «Про державний земельний кадастр» – основу розвитку земельних відносин, який повинен сприяти удосконаленню системи управління земельними ресурсами. У найближчому майбутньому – систематизація всієї інформації за останні роки і внесення її в єдину геоінформаційну систему. Закон передбачає спрощену процедуру реєстрації земельної ділянки фізичними та юридичними особами протягом 14 робочих днів з моменту подання всіх необхідних документів. Крім того, Закон має декілька важливих соціальних аспектів, оскільки містить норми

щодо обов'язкового відображення відомостей державного земельного кадастру в мережі Інтернет та вільний доступ до нього. В той же час, нещодавно прийнятий Закон має суттєві недоліки. По-перше, йдеться про існування власного кадастру міста Києва, який, на відміну від прозорого загальноукраїнського кадастру, є абсолютно закритим. По-друге, у Законі йдеться про паралельну реєстрацію органами Міністерства юстиції речового права на земельну ділянку та видачу ними свідоцтва про власність, що порушує в даному випадку «принцип єдиного вікна» у зазначеній сфері. Крім того, зі змісту зазначеного нормативно-правового акту не зрозуміло залишається правова природа плати (яку повинен встановити найближчим часом Кабінет Міністрів України) за надання відомостей із кадастру, оскільки вона не представляє собою ані податок, ані збір, що також створює умови для відповідних зловживань.

У липні поточного року у Верховній Раді України було зареєстровано проект Закону «Про ринок земель», який має надзвичайно важливе значення для жителів села, голів сільських та районних рад, аграріїв. На часі – його прийняття. Підкреслимо, що відповідний проект Закону є одним із найбільш жорстких і найбільш регульованих у Європі. Адже у власність землю зможуть набути лише три категорії – фізичні особи, які є громадянами України, фермерські господарства і безпосередньо держава. З введенням ринку землі громадяни отримають можливість повністю реалізувати своє конституційне право на землю. Запровадженню в Україні ринку земель має передувати широкомасштабна роз'яснювальна робота.

В основі встановлення правового статусу й закріплення повноважень відповідних органів управління земельними ресурсами має бути аналіз рівня розвитку суспільства й земельних відносин. Крім того, при реалізації земельної політики необхідно посилити економічний механізм стимулів, компенсацій, а також платності землевикористання. Потрібно звернути увагу на ефективність державного управління й посилити контроль у сфері використання й охорони земельних ресурсів. В умовах реформування земельних відносин треба якнайшвидше вдосконалити систему принципів керування в розглядуваній царині, що сприятиме його дієвості й прозорості. Із цією метою доцільно найближчим часом завершити формування механізму державного управління земельними ресурсами – землеустрою, Державного земельного кадастру.

Використані джерела:

1. Шарій Г. Державне управління земельними ресурсами: стратегія і перспективи контролю та охорони земель / Г. Шарій // Землевпоряд. вісн. – 2011. – № 1. – С. 8 – 9.
2. Третяк А., Дорош О., Третяк Н. Сформульовано нову парадигму землеустрою в земельній політиці України, визначено його сутність та роль у державному регулюванні земельних відносин і управлінні земельними ресурсами / А. Третяк, О. Дорош, Н. Третяк // Землевпоряд. вісн. – 2011. – № 1. – С. 10 – 16.

О. Є. Луценко

*студентка факультету підготовки кадрів для системи
Пенсійного фонду України Національного університету
«Юридична академія України імені Ярослава Мудрого»,
Харків, Україна*

НАБУТТЯ ЧИННОСТІ ТРУДОВОГО ДОГОВОРУ

В науці трудового права виникнення, зміну і припинення правовідносин пов'язують з юридичними фактами чи їх сукупністю (фактичним юридичним складом). Трудовий договір як юридичний факт став предметом дослідження багатьох учених, зокрема: М.Г. Александрова, Н.Б. Болотіної, В.С. Венедіктова, К.М. Гусова, Г.І. Чанишевої, Б.А. Римар, П.Д. Пилипенка, О.І. Процевського та ін. Однак, до сьогодні не розроблені питання, що стосуються моменту вступу трудового договору в законну силу.

На жаль, проект Трудового кодексу України (реєстраційний №1108, текст законопроекту до 2-го читання від 10 грудня 2009 р.) [1] чітко не визначає такі юридично важливі положення як: а) момент виникнення трудових відносин, б) момент укладення трудового договору, в) момент вступу трудового договору в законну силу. Редакція ст. 38 «Виникнення трудових відносин» [1] не закріпила системного підходу щодо моменту виникнення трудових відносин, а навпаки викликає ряд питань.

Правова категорія вступу трудового договору в силу, повинна розглядатися тільки щодо укладеного договору, оскільки тільки такий договір може набувати чинності. На підтвердження цієї точки, О.В. Данілюк зазначає: «оскільки трудовий договір є юридичним фактом, що тягне за собою виникнення індивідуальних трудових відносин, то цілком природним було пов'язувати їх виникнення з моментом укладення трудового договору» [2, с.10].

Як правило, з моментом укладення трудового договору і виникненням трудового правовідношення пов'язують юридичні факти. Не дивлячись на те, що проблема юридичних фактів достатньо глибоко досліджена в науці трудового права, існують різні підходи до трудового договору як юридичного факту, що породжує трудові відносини. Так, на думку В.І. Прокопенко «трудова правовідносини виникають з моменту, коли працівник уклав із власником або підприємством трудовий договір і приступив до виконання своєї функції» [3, с. 16]. Крім того, Л.О. Сироватська [4, с. 132] переконана, що фактичний допуск до роботи вважається укладенням трудового договору, незалежно від того, чи був належним чином оформлений прийом на роботу [8]. На думку В.Швайковської, допуск до роботи не слід розглядати як юридичний факт. Якщо для виникнення трудових відносин необхідна угода і допуск до роботи, то це говорить про те, що трудовий договір потрібно розглядати як реальний. Ця обставина суперечить визначенню поняття трудового договору як конклюдентної угоди [5, с.118].

Багато учених-трудоваків момент виникнення трудових відносин пов'язують з виданням наказу, розглядаючи його в рамках складного юридичного факту. Автори науково-практичного коментарю до законодавства

України про працю, стверджують, що трудовий договір вважається укладеним із моменту видання наказу [6, с.127]. Поряд із подібною точкою зору, роль наказу як юридичного факту, з яким пов'язується виникнення трудових відносин, практично нівелюється ст. 24 КЗпП України. М.Г.Александров указував на те, що наказ не має значення юридичного факту для трудових відносин, а служить переважно підставою для бухгалтерії внесення конкретного працівника у відомість про оплату праці [7, с.242].

Узагальнивши різноманітні підходи у вирішенні проблеми про момент укладення трудового договору, слід підтримати думку В. Швайковської про те, що трудовий договір належить до консенсуальних договорів, тому вважається укладеним з моменту досягнення згоди між майбутнім працівником і роботодавцем [5, с.118-119]. Відповідно до цивільно-правової доктрини консенсуальний договір є укладеним при дотриманні наступних вимог: а) сторони дійшли згоди за всіма істотними умовами; б) їх волевиявлення належним чином виражено. Таким чином, момент укладення договору визначається з урахуванням двох обставин – досягнення згоди; надання договору належної форми.

Проте не завжди тільки досягнення згоди породжує трудові правовідносини. Для багатьох категорій працівників підставою виникнення трудового відношення є фактичні (юридичні) склади, що включають юридичні факти у формі правомірних дій, передбачених трудовим законодавством, які передують укладенню трудового договору. Прикладом може служити юридичний факт обрання по конкурсу на заміщення відповідної посади, обрання на посаду, призначення на посаду або твердження на посаді. Сукупність вказаних фактів, необхідних для виникнення трудових правовідносин, у поєднанні з трудовим договором створює складний юридичний фактичний склад. Всі вони є правомірним волевиявленням, що здійснюється з метою встановлення трудових правовідносин.

Для укладення договору проект Трудового кодексу України вимагає письмового оформлення у вигляді складання єдиного документа, підписаного сторонами (ст.41) [1]. Обов'язок оформити трудовий договір письмово означає, що сторони повинні оформити свою угоду у вигляді документа, що виражає волю сторін у виникненні трудових відносин і підписаного кожною із сторін. Дана вимога введена в редакцію проекту з тим, щоб додати визначеність відносинам, що виникають, забезпечити безперечність факту їх виникнення. Письмова форма трудового договору підвищує можливість забезпечити правовий захист працівника у разі недобросовісної поведінки роботодавця. Крім того, перевага письмової форми полягає в тому, що всі умови договору фіксуються в єдиному акті, обов'язковому для сторін.

На жаль, автори проекту, зафіксувавши обов'язок дотримання письмової форми трудового договору, не передбачили, які правові наслідки виникають при невиконанні вказаної вимоги і укладення трудового договору в усній формі. У цивільному законодавстві недотримання необхідної форми не завжди призводить до визнання договору не укладеним. Недотримання форми договору, яку вимагає закон, спричиняє за собою недійсність договору тільки у випадку, якщо це прямо вказано в законі. Невизначеність же Проекту Трудового кодексу

України відносно вказаної проблеми не дає можливості зробити висновки про те, чи вважатиметься трудовий договір укладеним, якщо не дотримана письмова форма [5, с.120].

У проекті ТК України пропонується передбачити положення про те, що день підписання сторонами трудового договору являється моментом набуття чинності. Під набуттям чинності розуміється момент, з якого трудовий договір починає діяти, застосовуватися, спричиняти юридичні наслідки для сторін, породжувати права і обов'язки.

Введення в трудове право такої правової категорії як набрання законної сили трудового договору, а також визначення в кодифікованому акті, моментів, пов'язаних з таким вступом виступає важливою гарантією прав працівників, сприятиме подальшому теоретичному осмисленню проблем, пов'язаних з укладенням трудового договору.

Використані джерела:

1. Проект Трудового кодексу № 1108 / підготовл. до 2-го чит. 10.12.2009 року. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://w1.c1.rada.gov.ua/>
2. Данилюк О.В. Юридичні факти як підстави виникнення індивідуальних трудових правовідносин. – автореф. дис. ... к.ю.н.. – Одеська національна юридична академія, Одеса, 2008. – 20 с.
3. Прокопенко В. І. Трудове право України: Підручник. – Х.: Консум, 1998. – 480 с.
4. Сыроватская Л.А. Трудовое право. – М.: Высшая школа, 1997. – 248 с.
5. Швайковская В. Вступление трудового договора в силу // Правничий часопис Донец. ун-ту. – 2010. – № 2. – С.117-122.
6. Стычинский Б.С, Зуб И.В., Ротань В.Г. Научно-практический комментарий к законодательству Украины о труде: В 2 т. – Симферополь: «Таврида», 1998. – Т. 1. – 648 с.
7. Александров Н.Г. Трудовое правоотношение. – М., 1948. – 336 с.
8. Кодекс законів про працю України від 10 грудня 1971 року (зі змінами та доповненнями) // Відомості Верховної Ради УРСР. – 1971. – Додаток до № 50. – Ст. 375.

О. М. Мазяр

*студентка Хмельницького університету управління та права,
Хмельницький, Україна*

ЗАХИСТ ЕКОЛОГІЧНИХ ПРАВ ОМБУДСМЕНОМ

Серед усіх цінностей нематеріального характеру, усвідомлених людством як дійсно універсальні (всезагальні) цінності, права і свободи людини стоять на одному з перших місць [1, с.8].

Серед визначених Конституцією України політичних, економічних, соціальних, культурних прав людини екологічні права посідають особливе місце, і це природно, оскільки урбанізація суспільного розвитку призводить до

погіршення екологічної ситуації як в світі так і в Україні зокрема [2, с.28]. Проте ми не можемо говорити про екологічні права не з'ясувавши їх дефініцію. Розпочнемо з визначення такої загальної категорії як права громадян України, – це система юридично закріплених за громадянами повноважень, можливостей. Права людини є природними, природженими і невід'ємними якостями особи, без яких вона не може нормально існувати [3, с.210]. Екологічні права – це якісно нова група прав людини і громадянина, яка відрізняється від прав природокористування насамперед спрямованістю на задоволення екологічних, а не матеріальних чи наприклад духовних потреб [4, с.56].

Термін «екологічні права» вперше в Україні на законодавчому рівні був закріплений у Законі України від 25 червня 1991 року «Про охорону навколишнього природного середовища» (ст. 9). В подальшому вони були зафіксовані і в Конституції України (ст. 50). Це свідчить про їх провідну роль у загальній системі прав людини. Крім цього, екологічні права громадян закріплені в низці законів України: «Про охорону атмосферного повітря», «Про екологічну експертизу», «Про захист населення і територій від надзвичайних ситуацій техногенного і природного характеру» та ін.[5, с.57]

Проте, на нашу думку, слід акцентувати увагу саме на екологічних правах, які регламентовані в Конституції України, оскільки така їх визначеність дає підстави говорити про те, що вони є основними, фундаментальними. Основний Закон говорить: «Кожен має право на безпечне для життя і здоров'я довкілля та на відшкодування завданої порушенням цього права шкоди. Кожному гарантується право вільного доступу до інформації про стан довкілля, про якість харчових продуктів і предметів побуту, а також право на її поширення»(ст.50).

Серед конституційних екологічних прав громадян чільне місце посідає право на безпечне для життя і здоров'я навколишнє природне середовище, яке належить до основних (фундаментальних) природних прав. Це право притаманне людині від часу її народження і є фактичним правом кожного громадянина вимагати дотримання еколого-правових приписів. Цьому праву відповідає обов'язок кожного і держави щодо його забезпеченню. В цілому, формування екологічних прав почалося з визнання саме цього права, яке в еколого-правовій літературі прийнято розглядати як ядро всієї системи екологічних прав, на реалізацію і захист якого спрямовані інші екологічні права громадян.[6]

Право людини і громадянина на безпечне навколишнє природне середовище являє собою юридичну можливість проживати в навколишньому природному середовищі, яке б не заподіявало шкоди його здоров'ю і життю, а в разі порушення цього права – вимагати його захисту у встановленому законодавством порядку. Це загальне визначення охоплює всі основні ознаки даного суб'єктивного права. У законодавстві, на жаль, не визначені повною мірою критерії безпечного середовища. Але саме визначення поняття «безпечне» вказує на те, що основним критерієм є відсутність небезпеки. Екологічно небезпечним вважається такий стан довкілля, «при якому забезпечується попередження погіршення екологічної обстановки та виникнення небезпеки для здоров'я людей» (ст. 50 Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища»). На сьогодні єдиними реально визначеними

критеріями якості навколишнього природного середовища, на підставі яких здійснюється висновок щодо безпеки довкілля, є екологічні стандарти та нормативи (статті 31—33 Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища»). Але вони не позбавлені певних недоліків і не можуть вмістити всі аспекти (критерії) безпеки.

Право на безпечне для життя і здоров'я довкілля за своїм характером – пасивне право, бо підставою для його виникнення є норма закону, а тому суб'єктові не обов'язково входити у відповідні правовідносини. Як і для будь-якого абсолютного права, для нього характерна наявність непевного кола зобов'язаних осіб, що повинні утримуватися від його порушення, в тому числі й держави. На відміну від цього права, право на відшкодування шкоди, заподіяної порушенням права на безпечне довкілля, – це активне право особи. Його реалізують шляхом звернення до суду з позовом до державних органів, підприємств, установ, організацій і громадян про відшкодування шкоди не лише здоров'ю, а й майну внаслідок негативного впливу на навколишнє природне середовище. Підставою виникнення цього права є склад екологічного правопорушення.

Шкода, заподіяна порушенням права на безпечне довкілля, підлягає компенсації, як правило, в повному обсязі без застосування норм зниження розміру стягнення та незалежно від збору за забруднення навколишнього природного середовища та погіршення якості природних ресурсів. Особи, яким завдано такої шкоди, мають право на відшкодування неодержаних прибутків за час, необхідний для відновлення здоров'я, якості довкілля, відтворення природних ресурсів до стану, придатного для використання за цільовим призначенням (ст. 69 Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища»).

Наступним конституційним екологічним правом є право на доступ до екологічної інформації воно розглядається як «вільний доступ до інформації про стан навколишнього середовища і вільне одержання, використання, поширення і збереження такої інформації, за винятком обмежень, установлених законом» (п. «е» ст. 9 Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища»)[5, с.64].

Гарантування цього права здійснюється й помітним нормативним регулюванням його реалізації. У цій сфері в Україні напрацьована чимала база нормативно-правових актів, зокрема, Положення «Про порядок подання екологічної інформації», закони України «Про звернення громадян», «Про доступ до публічної інформації» та ін. Реалізація екологічних прав громадян буде ефективною лише в разі чіткої регламентації та законодавчого закріплення механізму їх захисту.

В загальному право на захист розглядають як можливість уповноваженого суб'єкта застосувати засоби правоохоронного характеру для відновлення порушеного права та припинення дій, якими право було порушене.

У законодавстві не міститься визначення поняття захисту екологічних прав громадян. Зазначається лише, що порушені права громадян у галузі охорони навколишнього природного середовища можуть бути поновлені, а їх захист здійснюється в судовому порядку відповідно до законодавства України

(ст.11 Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища»). Тобто закон визначає порядок та засоби (способи) захисту порушених прав. Отже, захист екологічних прав громадян доцільно розглядати як сукупність юридичних заходів, що спрямовані на припинення порушення таких прав, усунення перепон у їх реалізації, відновлення порушених прав[7, с.60].

Так як законодавством не встановлено визначення поняття захисту екологічних прав, то на практиці виникає багато проблем щодо його застосування. Незнання змісту і можливостей реалізації громадянами своїх екологічних прав породжує їх порушення, а відтак виникає потреба у захисті.

Сьогодні в Україні визначена розгалужена інституційно-функціональна система органів та інших інституцій, які здійснюють цей захист.

Серед спеціальних органів та інституцій, хотілося б звернути більш детальну увагу на такий, важливий, інститут захисту екологічних прав як «омбудсмен». Та спочатку трішки історії.

За своїм початковим змістом слово «омбудсмен» означало людину, що слідує за тим, щоб сніг, лід і сміття прибиралися з вулиць, і щоб димоходи були прочищеними, отже вже із зародження цієї посади вона була зв'язана з вирішенням екологічних проблем.

Першим посаду омбудсмена запровадив шведський король Карл XII в 1713 році. З 1766 по 1772 року омбудсмена Швеції призначав парламент. Прийнята в 1809 році Конституція запровадила у Швеції посади і Омбудсмена юстиції (його призначає парламент), і канцлера юстиції (його призначає король).

Сьогодні інституції омбудсмена існують у більше ніж 100 країнах світу. Їх функції різні. Але існує поняття «сильної» і «слабкої» моделі омбудсмена.

Прикладом «сильної» моделі є інститут шведського омбудсмена. Він:

- здійснює контроль над органами виконавчої влади усіх рівнів;
- здійснює нагляд за судами;
- володіє правом законодавчої ініціативи;
- володіє правом ініціювати дисциплінарне провадження стосовно осіб, які не виконують його вимог і накладати на них штрафи;
- може на правах надзвичайного прокурора розпочинати судове переслідування посадових осіб за неналежне виконання своїх обов'язків тощо.

Прикладом «слабкої» моделі – є інституція українського омбудсмена (хоча декларує себе, як «сильний» омбудсмен, але реалізація його повноважень стверджує про протилежне).

В Україні інститут Омбудсмена був запроваджений у 1998 році, після того, як 15 січня 1998 р. набрав чинності Закон України «Про Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини» і 14 квітня того ж року Верховна Рада України обрала першого в історії держави Уповноваженого з прав людини [8]. Конституція України гарантує кожному право звернення за захистом своїх прав до цієї особи. Така посада з'явилася відповідно до ст. 101 Конституції України з метою здійснення парламентського контролю за додержанням конституційних (в тому числі екологічних) прав і свобод людини і громадянина.

Компетенція омбудсмена визначена Законом України від 23 грудня 1997 р., згідно з яким, зокрема, він вправі приймати до свого розгляду звернення, подане протягом року після виявлення порушення прав і свобод людини і

громадянина. Однією з головних функцій Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини у сфері екології є контроль за діяльністю виконавчих та інших органів державної влади шляхом розгляду скарг громадян на дії тих чи інших органів або посадових осіб, що призвели до порушення екологічних прав громадянина.

Закон України «Про Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини» зазначає, що Уповноважений має право звертатися до суду із заявою про захист прав і свобод людини і громадянина, які за станом здоров'я чи з інших поважних причин не можуть цього зробити самостійно (ст.13). До цієї норми права, на нашу думку, слід ставитись критично, оскільки екологічні права осіб, які фізично і матеріально спроможні подати позов до суду також порушуються, і було б добре щоб Уповноважений звертався до судових органів в інтересах і таких осіб. В контексті цієї думки, хотілося б висловити пропозицію – не обмежувати прав інших категорій осіб на звернення, в їх інтересах, омбудсменом до судових органів.

Уповноважений з прав людини вважає забезпечення права на екологічну безпеку, яке закріплене в Основному Законі України одним із найголовніших у діяльності держави. Адже людство нині перейшло до якісно нового етапу взаємодії з навколишнім природним середовищем – широкомасштабного використання його ресурсів. Як наслідок, швидко нарастають негативні техногенні навантаження на природу, забруднюються внутрішні водойми, моря та повітря, виснажуються і деградують ґрунти, скорочуються площі лісів, вичерпуються мінерально-сировинні й біологічні ресурси тощо. Унаслідок цього порушуються екологічні права громадян.

Такий висновок підтверджується у зверненнях до Уповноваженого з приводу порушень екологічних прав, кількість яких з року в рік зростає. У 2003 р. з питань безпечного для життя і здоров'я довкілля та вільного доступу до інформації надійшло 292 звернення, а в 2004 р. – вже 351. Тобто, спостерігається зростання таких звернень майже на чверть. Якщо у 2006 р. до Уповноваженого надійшло 462 звернення щодо порушення права власності громадян на землю, то у 2007 р. – 1040, що у 2,5 рази більше порівняно з попереднім роком. 2006 р. з питань безпечного для життя і здоров'я довкілля та вільного доступу до інформації щодо цього надійшло 201 звернення, а в 2007 р. – у півтора рази більше – 305. Протягом 2010 р. з питань порушення права на землю до Уповноваженого з прав людини звернулися понад 12 тис. громадян з усіх областей України [9].

Проаналізувавши наведену вище статистику, можна зробити висновок, що екологічна система прав займає значне місце в діяльності омбудсмена, а захист прав на землю, як різновид екологічних прав, є найбільш пріоритетним та важливим з поміж інших екологічних прав громадян. З кожним роком кількість звернень з приводу порушень екологічних прав помітно зростає. Проте, ефективна робота визначається не кількістю звернень, а кількістю вирішених справ стосовно цих звернень.

28 січня 2008р. Президент України просить керівництво ряду областей надати Уповноваженому Верховної Ради з прав людини допомогу в питанні відкриття регіональних представництв з метою сприяння у здійсненні його

повноважень з контролю за додержанням конституційних прав і свобод людини та захисту прав кожного громадянина на території України [10], тобто була ініціатива впровадження територіальних представництв омбудсмена, проте, вона не була втілена у життя.

На нашу думку, наближеність цього інституту до людини стало б значним кроком до удосконалення правового регулювання екологічних відносин. Для захисту екологічних прав це особливо добре, оскільки в нас природні ресурси (більша частина) не переміщуються в просторі і невіддільні від території, а представник омбудсмена знає регіон, може виїхати при необхідності для вирішення проблемної ситуації. Така система значно покращила б механізм реалізації та захисту екологічних прав громадян.

Для посилення охорони прав та інтересів громадян 5 липня 2000 року в Женеві Міжнародний фонд збереження природи і Рада Землі підписали меморандум про створення Міжнародного центру омбудсмена для довкілля та розвитку. Потреба створення такої інституції була викликана необхідністю заснування не змагального, однак швидкого механізму вирішення конфліктних питань, що стосуються довкілля. Функція новоствореного омбудсмена полягає у виявленні, консультуванні, розслідуванні та медіації конфліктних питань, що стосуються навколишнього природного середовища. Проте, до його повноважень, на жаль, не входить допомога громадянам у здійсненні їх права на подання до суду позовів про захист екологічних прав, що суттєво знижує ефективність та результативність діяльності даної інституції.

Висновки. В умовах загострення екологічної ситуації в світі та в Україні зокрема, великого значення набуває механізм реалізації та захисту екологічних прав. Через незнання змісту і можливостей реалізації виникає чимало проблем, а відтак і порушень у сфері охорони довкілля. Закріплення у нормах права понять та категорій, що стосуються захисту екологічних прав дає змогу уникнути багатьох проблем. Конституція України гарантує кожному право звернення за захистом своїх прав до Уповноваженого Верховної Ради України, інститут омбудсмена вважається одним з наймолодших у системі права, тому можна зробити висновок, що його робота, з одного боку, є ефективною, а з іншого – що вона ще потребує вдосконалення.

Використані джерела:

1. Азаров А., Рейтер В., Хюфнер К. Права человека. Международные и российские механизмы защиты. – М. : Московская школа прав человека, 2003. – 560 с.
2. Степашко В. Реалізація екологічних прав громадян України / В. Степашко // Право України. – №12. – 2002 – с.27-30.
3. Волинка К. Г. Теорія держави та права: навчальний посібник / К. Г. Волинка. – К. : МАУП, 2003. – 240 с.
4. Грицкевич С. Екологічні права в системі конституційних прав людини та громадянина / С. Грицкевич // Право України. – №8. – 2001. – с. 55-57.
5. Екологічне право України: [підруч. для студ. юрид. спец. вищ. навч. закл.] / за ред. А. П. Гетьмана та М. В. Шульги. – Х.: Право, 2009. – 328с.
6. Калитук Л. А. Теоретико-правові аспекти захисту екологічних прав в Україні та Європейському Союзі [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://vuzlib.com/content/view/1356/34/>.

7. Екологічне право України. Академічний курс: Підручник / За заг. ред. Ю. С. Шемишченка. – К.: ТОВ «Видавництво «Юридична думка», 2005. – 848с.

8. Повідомлення про результати моніторингу діяльності Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини (за період 1998 – 2008 років) [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://helsinki.org.ua/index.php?id=1243947451>.

9. Стан дотримання екологічних прав. Третя доповідь Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини. [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://www.ombudsman.kiev.ua/Dop_3/R5_4.htm.

10. Президент просить керівництво ряду областей України надати допомогу в питанні відкриття представництв Омбудсмена [Електронний ресурс]. Режим доступу: www.unian.net/ukr/products-66686.html.

Л. Ю. Малюга

*аспірантка Київського національного університету імені Тараса Шевченка,
Київ, Україна*

ПОНЯТТЯ ТА ОЗНАКИ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ ГРОМАДЯН, ЯКІ ПОСТРАЖДАЛИ ВНАСЛІДОК ЧОРНОБИЛЬСЬКОЇ КАТАСТРОФИ

У ст. 16 Конституції України Чорнобильську катастрофу визначено як катастрофу планетарного масштабу, а подолання її наслідків та збереження генофонду Українського народу – як обов'язок держави [1]. Правове регулювання соціального захисту громадян, які постраждали від ядерної катастрофи, здійснюється в системі соціального захисту інших категорій осіб. Таке регулювання має відбуватися узгоджено, на основі загальних принципів. У зв'язку з цим доцільно зупинитися на визначенні самого поняття соціального захисту, оскільки законодавство, що регулює відповідне коло суспільних відносин, не містить нормативного визначення поняття «соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи». Аналіз спеціальної юридичної літератури свідчить про відсутність також і доктринального визначення вказаного поняття, що призводить до ототожнення різних за своїм змістом категорій, термінів і довільного трактування понять.

Основу системи законодавства, що регулює соціальний захист постраждалих громадян від наслідків аварії на ЧАЕС становить Закон України «Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи», а також видані в його розвиток ряд підзаконних нормативних актів. Одночасно, незважаючи на використання у вказаних нормативних актах терміну «соціальний захист громадян, що постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи», правовий зміст цього поняття залишається невизначеним. На думку автора, проголошуючи право на соціальний захист громадян, що постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи, держава повинна чітко визначити, в чому конкретно це право

полягає, інакше право залишиться декларативним, а норма, що його містить – мертвою.

Конституція України закріпила право на соціальний захист, як центральне соціальне конституційне право. Відповідно до ст. 46 Основного закону це право включає право на забезпечення громадян у разі повної, часткової або тимчасової втрати працездатності, втрати годувальника, безробіття з незалежних від нього причин, а також у старості та в інших випадках, передбачених законом. Окремі вчені зазначають, що використана конструкція даної статті не відображає зміст права на соціальний захист, а розкриває сутність права на соціальне забезпечення. Крім того, в юридичній літературі дуже часто ототожнюються поняття «соціальний захист», «соціальне забезпечення», «соціальна захищеність». Однак, більшість науковців розрізняють поняття «соціальний захист» і «соціальне забезпечення» та розуміють перше з них як більш широке за сутністю та змістом. На нашу думку, науковці правильно виступають проти ототожнення понять, оскільки вони опосередковують дещо відмінні між собою суспільні явища, що співвідносяться як частина і ціле.

Аналіз наукових джерел, проведених автором, свідчить, що «соціальний захист» розглядають, як функцію держави та напрям соціальної політики у двох значеннях – широкому та вузькому. Н. Б. Болотіна визначає поняття «соціальний захист» як систему юридичних, економічних, фінансових та організаційних засобів і заходів у державі щодо захисту населення від несприятливих наслідків соціальних ризиків. У цьому значенні поняттям «соціальний захист» охоплюються, крім права на соціальне забезпечення, й інші соціальні права, зокрема, право громадян, які потребують соціального захисту на отримання житла безоплатно або за доступну для них плату (ч. 2 ст. 47 Конституції України), право на достатній життєвий рівень (ст. 48), право на охорону здоров'я (ст. 49), право на безпечне для життя і здоров'я довкілля (ст. 50), право на освіту (ст. 53). У вузькому сенсі соціальний захист представляє собою власне соціально-захисну діяльність держави щодо забезпечення населення від соціальних ризиків. Науковець стверджує, що саме так соціальний захист розуміється у Конституції України і стосується усієї соціальної сфери в державі [2]. Крім того, виділяють також поняття «соціального захисту» у спеціальному і додатковому значеннях. Спеціальний соціальний захист передбачає встановлені законодавством відмінні від загальних умов спеціальні умови матеріального забезпечення окремих категорій осіб у разі настання соціальних ризиків. Додатковий соціальний захист передбачає встановлений законодавством підвищений (на додаток до загальних умов) соціальний захист окремих категорій осіб [3, с. 363].

На нашу думку, соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи, слід віднести до додаткового соціального захисту. Його сутність полягає у встановленні на законодавчому рівні підвищеного (на додаток до загальних умов захисту громадян) соціального захисту цієї категорії осіб, у наданні додаткових пільг у сфері охорони здоров'я, праці, освіти, забезпечення житлом. Основними сутнісними ознаками соціального захисту громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи на сучасному етапі можна вважати:

– державний характер забезпечення соціального захисту постраждалих громадян від ядерної катастрофи на ЧАЕС;

– законодавче закріплення соціального ризику – радіаційний вплив Чорнобильської катастрофи, що визнається державою як підстава для надання соціального захисту;

– правове регулювання державної політики соціального захисту громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи шляхом забезпечення державою гарантій прав і свобод громадян відповідно до Конституції України;

– закріплення в Законі України «Про статус і соціальний захист громадян, що постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи» кола осіб, що потребують соціального захисту;

– законодавче встановлення підстав соціального захисту, за якими воно надається;

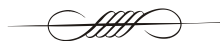
– створення державою системи матеріальних і нематеріальних заходів, які спрямовані на забезпечення соціального захисту громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи і створення умов для забезпечення їх нормальної життєдіяльності;

– відшкодування шкоди, завданої наслідками радіаційного впливу через надання натуральної допомоги у вигляді різного роду матеріальних благ (медикаменти, харчування, одяг та інших предметів першої необхідності тощо).

З урахуванням аналізу існуючі в науковій літературі поняття «соціального захисту», можна зробити висновок, що поняття **«соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи»** – це сукупність створених державою економічних, соціальних, екологічних та правових заходів, спрямованих на реалізацію соціальних прав, відшкодування шкоди, завданої наслідками радіаційного впливу і забезпечення нормальної життєдіяльності постраждалих громадян.

Використані джерела:

1. Конституція України (із змінами і доп.). – К. : Атіка, 2006.
2. Болотіна Н. Право людини на соціальне забезпечення в Україні: проблеми термінів і понять / Н. Болотіна // Право України. – 2000. – № 4. – С. 35–39.
3. Болотіна Н. Б. Право соціального захисту: становлення і розвиток в Україні / Н. Б. Болотіна. – К. : Знання, 2005.

С. П. Маримон
студент юридичного факультету
Хмельницького університету управління та права,
Хмельницький, Україна

**ПОРЯДОК УКЛАДАННЯ ТРУДОВОГО ДОГОВОРУ:
ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ НОРМ КОДЕКСУ ЗАКОНІВ
ПРО ПРАЦЮ УКРАЇНИ ТА ПОЛОЖЕНЬ ПРОЕКТУ
ТРУДОВОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ**

1. Трудовий договір є центральним інститутом у трудовому права, а також основною підставою для виникнення трудових правовідносин. Саме від етапу укладення трудового договору залежить ефективність реалізації права на працю. З огляду на особу, яка приймається на роботу, має велике значення правове забезпечення її прав на даному етапі. Далі ми ставимо за мету, проаналізувати окремі норми чинного Кодексу законів про працю України (далі по тексті – КЗпП України) та проекту Трудового кодексу України (далі по тексті – проекту ТКУ), що спрямовані на врегулювання процедури укладення трудового договору.

2. Однією із сторін трудового договору обидва документи визначають працівника, яким може бути тільки фізична особа. Натомість при визначенні другої сторони трудового договору автори проекту ТКУ відмовилися від категорії «власник або уповноважений орган», яка закріплена в ст. 21 КЗпП України, і визначають стороною трудового договору роботодавця, яким може бути фізична або юридична особа.

3. Основними умовами змісту трудового договору є правове становище працівника та роботодавця. Працівник зобов'язаний виконувати доручену йому роботу, не допускати порушення трудової дисципліни, бережливо використовувати майно, роботодавець повинен своєчасно виплачувати заробітну плату, забезпечити передбачені законодавством умови праці. Новим у проекті ТКУ є визначення переліку додаткових умов трудового договору, зокрема: умови праці та відпочинок, застереження щодо нерозголошення комерційної таємниці та іншої захищеної законом інформації, можливості професійної підготовки та підвищення кваліфікації, покращення роботодавцем умов праці, виробничого побуту (ст. 39).

4. Аналізуючи положення як чинного КЗпП України, так і проекту ТКУ, робимо висновок, що визначенню прав та обов'язків працівника на етапі укладення трудового договору приділена належна увага. Натомість у чинному КЗпП України повноваження роботодавця при укладанні трудового договору недостатні. Авторами проекту ТКУ більш детально визначається процедура укладення трудового договору. Зокрема, новими для вітчизняного законодавства є положення, що ставлять на меті регламентувати право роботодавця на добір працівників, право роботодавця проводити перевірку ділових якостей працівника.

5. У проекті ТКУ вперше закріплюється право на укладення трудового договору з дітьми, які не досягли 14-ти років, у сфері кінематографії, театральних і концертновидовищних та інших подібних організаціях.

6. На відміну від чинного КЗпП України у проекті ТКУ, визначено чіткі санкції на випадок відмови роботодавцем в укладанні трудового договору особі, яка була направлена на роботу в рахунок броні. Так, відповідно до проекту ТКУ, суд зобов'язує роботодавця укласти трудовий договір з відповідною особою і вона вважається прийнятою на роботу з дати, яка вказана попередньо поданій заяві про прийом на роботу (ст. 37 ТКУ). Крім того, особі якій відмовлено в укладенні трудового договору в рахунок броні, видається компенсація в трикратному розмірі мінімальної зарплатні.

7. Відповідно до КЗпП України строкові трудові договори укладаються тільки у випадку, коли не може бути укладений договір на постійній основі (ст. 23). У ст. 69 проекту ТКУ розширено та конкретизовано випадки, коли може бути укладений строковий трудовий договір, наприклад: а) коли особа приймається на роботу на строк відсутності працівника, який виконував цю роботу, і має право повернутись на своє місце; б) для виконання невідкладних робіт у зв'язку зі стихійними лихом та іншими подібними обставинами; в) при укладанні договору на визначений строк за результатами конкурсу; г) при укладанні договору з особами, яка навчаються на заочній формі навчання та інші.

Закріплення такого переліку, на нашу думку, заслуговує схвальної оцінки, оскільки чіткий перелік випадків укладення строкового трудового договору обмежує роботодавців у зловживанні правом на укладення таких договорів.

8. У проекті ТКУ суттєво розширено, у порівнянні із КЗпП України перелік категорій працівників, яким заборонено встановлювати випробувальний термін.

З наведеного випливає висновок, що чинне трудове законодавство потребує свого вдосконалення, оновлення та приведення у відповідність із потребами сьогодення. Саме таке завдання покладається на новий Трудовий кодекс, в якому планується збалансувати інтереси найманих працівників та роботодавців. Натомість, не слід забувати, що основним призначенням трудового законодавства, в тому числі і Трудового кодексу, повинен бути захист працівників, забезпечення повноцінної реалізації ними їхніх трудових прав. В свою чергу, проект Трудового кодексу України, маючи деякі прогресивні положення, не надає реальних гарантій захисту найманих працівників і, тим самим, звужує обсяги юридичних гарантій їхніх прав.

А. Л. Місінкевич

*асистент кафедри трудового, земельного та господарського права
Хмельницького університету управління та права,
Хмельницький, Україна*

ПРАВОВІ ПРОБЛЕМИ ОХОРОНИ ТА РАЦІОНАЛЬНОГО ВИКОРИСТАННЯ ҐРУНТІВ ПІД ЧАС ПРОВЕДЕННЯ ГЕОЛОГОРОЗВІДУВАЛЬНИХ РОБІТ

Україна має значні площі чорноземів – найбільш родючих ґрунтів у світі. Ґрунт утворюється століттями в результаті складної взаємодії гірських порід, клімату, поверхневих вод, рослин і тварин.[1] Згідно із ст. 1 Закону України «Про охорону земель» від 19 червня 2003 року, ґрунт – це природно-історичне орґано-мінеральне тіло, що утворилося на поверхні земної кори і є осередком найбільшої концентрації поживних речовин, основою життя та розвитку людства завдяки найціннішій своїй властивості – родючості. [2]

У чинному законодавстві України ґрунти визначені об’єктом особливої правової охорони. Безперечно, саме тому, дана стаття присвячена збереженню родючості ґрунтів у процесі господарської діяльності, а саме: при проведенні геологорозвідувальних та гірничодобувних робіт, оскільки збільшення обсягів видобутку власної нафти та газу є пріоритетним для нашої держави. На наш погляд з приводу даних правовідносин на законодавчому рівні виникає ряд проблемних питань, що потребують в подальшому негайного вирішення, а саме:

- розмежування повноважень між державними органами виконавчої влади щодо зняття та перенесення ґрунтового покриву (родючого шару ґрунту) земельних ділянок під час проведення геологорозвідувальних та гірничодобувних робіт;
- оформлення права користування земельною ділянкою під час проведення геологорозвідувальних та гірничодобувних робіт;

Тепер ми детальніше розглянемо дані проблемні моменти та спробуємо дати пропозиції щодо їх вирішення. Як відомо із ст. 168 Земельного кодексу України зняття та перенесення ґрунтового покриву земельних ділянок здійснюється на підставі спеціального дозволу, який видається Державною інспекцією сільського господарства України та відповідними органами на місцях, що затверджено Указом Президента України від 13 квітня 2011 року №459/2011.[3] Окрім даного нормативно – правового акту, який врегульовує дані правовідносини діють: Закон України «Про охорону земель»[2], Закон України «Про державний контроль за використанням та охороною земель»[4] та Наказ Держземінспекції, що нині іменується, як Держземагенство «Про порядок видачі та анулювання спеціальних дозволів на зняття і перенесення ґрунтового покриву (родючого шару ґрунту) земельних ділянок»[5]. У даних документах закріплюється, що повноваження щодо видачі спеціального дозволу на зняття та перенесення родючого шару ґрунту здійснює Держземагенство. Отже, на законодавчому рівні виникає юридична суперечність, так як два державних органа мають право здійснювати одну і ту ж саму функцію. В подальшому необхідно буде розмежувати сферу компетенції даних державних структур і

внести певні зміни у нормативно – правові акти, що регулюють сферу охорони та раціонального використання земель.

Наступним важливим питанням є оформлення права користування земельною ділянкою під час проведення геологорозвідувальних робіт. Проведення будь-яких робіт, пов'язаних з використанням земельної ділянки, неприпустиме без оформленого у встановленому порядку права користування цією ділянкою чи права власності на неї. Оформлення права користування земельними ділянками підприємствами, установами та організаціями, які здійснюють видобування корисних копалин, пошукові, геодезичні та інші розвідувальні роботи, як зазначено у ст. 97 Земельного кодексу України[6], може проводитися на підставі угоди з власником землі або за погодженням із землекористувачем. Проте ця норма суперечить ст. 126 цього ж кодексу[6], яка встановлює перелік документів, що посвідчують право на земельну ділянку, а саме: що право власності та право постійного користування посвідчується державними актами, право оренди землі оформляється договором, який реєструється відповідно до закону. З одного боку, цей перелік, по-перше, є вичерпним, по-друге, типові форми документів, вказаних у ст. 126 Земельного кодексу України[6], затверджені на державному рівні та підлягають обов'язковій державній реєстрації, а типової угоди ні в цивільному законодавстві взагалі, ні в земельному зокрема не передбачено, також угода не підлягає державній реєстрації. Проте з іншого боку, застосування ст. 126 Земельного кодексу[6] при оформленні права користування земельною ділянкою для будівництва, наприклад, газової свердловини чи видобутку корисних копалин не можливе з таких причин:

- для розміщення бурового обладнання використовується земельна ділянка площею приблизно 3,5 га (площа може коливатися залежно від типу бурової установки), проводиться зняття та складування її ґрунтового покриву;
- бурові роботи проводяться протягом одного або декількох років, потім обладнання демонтується, для обслуговування свердловини (у разі промислового припливу газу) залишається 0,36-0,4 га, які відводяться до земель промисловості, а звільнена площа після проведення рекультивації підлягає поверненню до використання за основним цільовим призначенням;
- застосування норми ст. 126 Земельного кодексу[6] під час проведення геологічно розвідки не можливе без відведення земельної ділянки бурового майданчика до земель промисловості з погляду на пп. 1, 2, оскільки поняття тимчасового відводу у чинному законодавстві не існує, а при відведенні земельної ділянки відповідно до чинного законодавства мають бути сплачені втрати сільськогосподарського виробництва, які, з іншого боку, не можуть бути нараховані на всю площу бурового майданчика, оскільки у промислових цілях буде використовуватися лише незначна її частина. Отже, зайняти земельну ділянку для геологорозвідувальних цілей у рамках закону досить складно.

Використані джерела:

1. Коваленко Т. Г. Які умови зняття ґрунтового покриву земельної ділянки визначені в чинному законодавстві? // *Агробізнес сьогодні*. – 2011. – №20(219). [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.agro-business.com.ua/component/article/583.html/?ed=46>

2. Закон України «Про охорону земель» від 19.06.2003 р.// Відомості Верховної Ради (ВВР). – 2003. – №39. – Ст.349.
3. Указ Президента України «Про Державну інспекцію сільського господарства» від 13.04.2011 р. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.president.gov.ua/documents/13440.html>
4. Закон України «Про державний контроль за використанням та охороною земель» від 19.06.2003р.//Відомості Верховної Ради України. – 2003. – №39. – Ст.350.
5. Наказ Держкомзему «Про затвердження Порядку видачі та анулювання спеціальних дозволів на зняття та перенесення ґрунтового покриття (родючого шару ґрунту) земельних ділянок» від 04.01.2005 р. №1. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/>
6. Земельний кодекс України від 1.01. 2002//Відомості Верховної Ради України(ВВР),2002, №3-4,Ст.27.

Д. А. Монастирський
кандидат юридичних наук,
доцент кафедри теорії та історії держави і права
Хмельницького університету управління та права,
Хмельницький, Україна

СТАБІЛЬНІСТЬ КОНСТИТУЦІЇ УКРАЇНИ ЯК УМОВА РЕФОРМУВАННЯ ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ

Очевидно, що в системі нормативно-правових актів існують свої «фокуси» стабільності.

Згідно теорії систем найбільш стійкою, сталою є серцевина системи. Чим далі від центру і ближче до периферії системи, тим більше проявляється така її якість, як динамізм. Елементи цього сектора системи є більш мобільними, чим далі вони знаходяться від серцевини, тим ближче вони знаходяться до середовища, яке знаходиться поза системою, їх легше змінювати на потребу умов довкілля [1].

У праві серцевиною системи нормативно-правових актів є закони, тому вони характеризуються більшою стабільністю, ніж інші складові системи [4, 45]. У цьому можна переконатись аналізуючи класифікацію нормативно-правових актів за юридичною силою, або інакше кажучи ієрархічну структуру системи нормативно-правових актів. Сутність цієї класифікації полягає у тому, що акти більшої юридичної сили виступають вихідною базою для прийняття та дії актів нижчої юридичної сили [6, 12]. На чолі всієї системи стоїть Конституція; закони та інші нормативно-правові акти приймаються на її основі і повинні відповідати їй (частина друга статті 8 Конституції України). Іншими словами, чим вища юридична сила акту, тим ширшу сферу суспільних відносин він врегульовує, і тим більше «залежних» він нього актів може існувати. З такої точки зору саме закони мають бути найбільш стабільною частиною системи нормативно-

правових актів. До того ж закони приймаються в особливому ускладненому порядку (через найбільший колегіальний орган країни – парламент), що також має сприяти їх стабільності.

Серед системи законів, безперечно, саме Конституція є їх серцевиною. Центр системи (Конституція стосовно системи законодавства) є найстабільнішою її частиною [4, 49].

Проте, у 2004 році, в останній рік повноважень Президента України Л.Д.Кучми ним було ініційовано зміну Основного Закону. Верховною Радою України було прийнято Закон України «Про внесення змін до Конституції України» 8 грудня 2004 року.

Українські вчені-юристи виступали проти внесення змін до Конституції України у 2004 році. Так, професор В. Погорілко закликав до поваги Конституції []. Вчений І. Кресіна стверджувала, що Конституція ще має великий потенціал для розвитку її положень без її зміни [5].

Один із розробників Конституції України Л.П. Юзьков визначав, що конституція приймається не на роки, а, принаймні, на десятиліття [7].

Російський вчений Н.В.Варламова виступала за необхідність стабільності Конституції, називаючи її моделлю правопорядку [3, 50-51].

Як показала конституційна практика, зміни 2004 року через політичні причини були прийняті з порушенням Конституції України, що засвідчило Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням 252 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) Закону України «Про внесення змін до Конституції України» від 8 грудня 2004 року № 2222–IV (справа про додержання процедури внесення змін до Конституції України) від 30 вересня 2010 року №20-рп/2010. Конституційний Суд України визнав таким, що не відповідає Конституції України (є неконституційним), Закон України «Про внесення змін до Конституції України» від 8 грудня 2004 року № 2222–IV у зв'язку з порушенням конституційної процедури його розгляду та прийняття.

У проектах Конституції України, які були розроблені до прийняття чинної Конституції (до 1996 року) були представлені варіанти організації державної влади в Україні, в тому числі й ті, що пропонувались протягом 2003-2004 рр. та які пропонуються сьогодні.

Але принципова відмінність проектів Конституції 1991-1996 рр. від пізніших проектів полягала саме в системності змін до Конституції. Такі зміни враховували цілий комплекс відносин, які дійсно необхідно й сьогодні врегулювати. Зокрема, це питання місцевого самоврядування, розширення повноважень Конституційного Суду України, удосконалення порядку призначення та обрання суддів тощо.

Третій Президент України В.Ющенко також наприкінці своєї каденції запропонував проект Конституції, який обговорювали всенародно і який також не знайшов підтримки в парламенті.

Сьогодні йде третя хвиля змін до Конституції держави. Президент України В.Янукович видав Указ «Про підтримку ініціативи щодо створення Конституційної Асамблеї», в якому, зокрема, затверджено склад Науково-експертної групи з підготовки Конституційної Асамблеї.

Проте, вся історія внесення змін до Конституції України показує неспроможність внести на даному історичному етапі системних змін до Конституції з дотриманням всіх передбачених законом процедур.

Сьогодні під час проведення реформ одразу декількох сфер законодавства не доцільно змінювати Конституцію України, адже ці зміни, безперечно, потягнуть зміну всієї моделі правопорядку, що ускладнить або й унеможливить проведення реформ. На нашу думку, сьогодні потрібно використати, в першу чергу, можливості законодавчого вирішення проблемних аспектів існуючих правовідносин.

Використані джерела:

1. Колби, В.В. Основы теории систем [В.В. Колби, И.М. Шистеров]. – Ленинград: Издательство Ленинского ордена «Знак почета» инженерно-экономического института им. Пальмиро Тольятти, 1987. – 19 с.
2. Концепция стабильности закона: монография / [отв. ред. В.П. Казимирчук]. – М.: «Проспект», 2000. – 176 с.
3. Кресіна, І. До питання про законодавче забезпечення політичної реформи / І. Кресіна, С. Перегуда // Право України : Юридичний журнал. – 2003. – №3. – С.9-14
4. Лисенкова, О.С. Система законодавства України: структурно-функціональна характеристика. – Дис. ... канд.. юрид. наук: 12.00.01 / Лисенкова Ольга Сергіївна / Національна академія внутрішніх справ України. – К., 2001. – 229 с.
5. Погорілко, В. Теоретичні і практичні проблеми сучасного українського державотворення / В. Погорілко // Часопис Київського університету права. – 2005. – №4. – С. 87-95
6. Сырых, В.М. Структура, генезис, система как элементы исторических и логических методов познания права: Автореферат дис... канд.юрид.наук: 12.00.01 / МВ и ССО СССР. Всесоюзный юридический институт. – М., 1970. – 23 с.
7. Юзьков, Л.П. Новій Україні – нову Конституцію / Л.П. Юзьков // Політика і час. – 1992. – С.20-25.

О. В. Москаленко

*аспірант Національного університету біоресурсів
і природокористування України, Київ, Україна*

СИСТЕМА ЧИННИКІВ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОДОВОЛЬЧОЇ БЕЗПЕКИ В УКРАЇНІ

Поняття продовольчої безпеки як соціально-економічного явища з'явилося в лексиконі відповідної частини посадових осіб державних органів, а також засобах масової інформації порівняно недавно. Це сталося в середині 90-х років минулого століття, коли перед Україною, як і будь-якою самостійною державою, постало завдання збереження не тільки політичного, а й економічного суверенітету. У зв'язку з цим виникла проблема співвідношення наявних

внутрішніх природних, трудових і виробничих ресурсів з можливістю забезпечити потреби населення у продуктах харчування належної кількості та якості. Раніше такого питання не могло виникнути, адже пануюча тоді комуністична ідеологія не дозволяла навіть гіпотетично визнати існування проблеми продовольчої безпеки всередині радянської держави попри наявність у окремі періоди гострого продовольчого дефіциту.

Виникнення певної соціальної проблематики завжди детермінує необхідність її вирішення, у котрій науці відводиться не останнє місце. Слід відзначити, що відповідні аспекти комплексного наукового явища продовольчої безпеки вивчалися представниками різних галузей науки: соціологами, політологами, економістами тощо. Нормативно-правове закріплення забезпечення продовольчої безпеки як одного з пріоритетних завдань і напрямів політики держави залучило до складу дослідників і фахівців-науковців юридичного профілю. Проте така широка різногалузева наукова специфіка досліджуваного питання вимагає з'ясування складу і змісту відповідних чинників процесу забезпечення продовольчої безпеки.

При дослідженні комплексної проблематики продовольчої безпеки або навіть окремих її аспектів слід виходити з того, що це цілісне, синтетичне поняття, основу формування якого складає органічна система різнопланових чинників. Це соціальні, політичні, економічні та юридичні чинники, які у своїй органічній єдності утворюють основу такого складного явища суспільного буття, як продовольча безпека. З цього боку доцільно детальніше розглянути їх у світлі кожного з наведених аспектів.

Соціальний аспект продовольчої безпеки впливає з об'єктивної суспільної необхідності забезпечити первісні матеріальні потреби населення України у продуктах харчування. Задоволення зазначених потреб сприяє виконанню низки соціальних функцій держави. По-перше, це знімає зайву соціальну напругу і сприяє стабілізації внутрішньої суспільної рівноваги. По-друге, це забезпечує нормальне функціонування всіх без винятку суспільних інституцій. По-третє, це сприяє покращенню демографічної ситуації в країні та стабілізації стану здоров'я населення.

Політичні аспекти продовольчої безпеки криються в існуванні політичної волі держави до вирішення насамперед соціальних і економічних проблем, пов'язаних із забезпеченням продовольчої безпеки і продовольчої незалежності за рахунок внутрішніх ресурсів країни. Полягають вони у виробленні державою відповідних пріоритетних напрямів внутрішньої та зовнішньої політики. Наступним кроком є розробка системи організаційних, технологічних, фінансових та інших заходів, виконання яких забезпечить реалізацію накресленого політичного курсу. Нарешті, останнім, але дуже важливим кроком є здійснення державного контролю за впровадженням цих заходів у життя, що гарантує, по-перше, реальність, а, по-друге, повноту і своєчасність їх виконання.

Економічні чинники розкриваються через спричинену дією економічних законів необхідність стимуляції розвитку аграрної сфери виробництва, бо тільки високорозвинене сільське господарство дає змогу забезпечити потреби населення у продукції не лише достатньої кількості, а й потрібної якості та безпечності. Іншим економічним аспектом є належний розвиток ринкової

інфраструктури, здатної забезпечити фізичний доступ продуктів харчування до споживачів. Ще одним економічним чинником виступає необхідність розвитку всіх галузей економіки. Це дозволяє забезпечити найбільшу зайнятість трудових ресурсів країни в усіх сферах народного господарства і тим самим зменшити безробіття, а також підвищити рівень доходів для сталого придбання необхідних продуктів харчування всіма верствами населення.

Нарешті, до юридичних чинників належить наявність відповідного законодавства, що закріплює соціальні, політичні та економічні підвалини процесу забезпечення продовольчої безпеки. При цьому будова такої законодавчої основи також має свої особливості, спричинювані комплексною природою інституту продовольчої безпеки. Система правових норм, що формують зазначений правовий інститут, має багаторівневу ієрархічну будову, фундаментальний рівень якої складають конституційні норми-принципи, покликані забезпечити належний рівень життя і розвитку кожного жителя нашої країни. Наступний рівень утворюють норми адміністративного права, які регламентують діяльність спеціальних державних органів у сфері забезпечення продовольчої безпеки. Ще один прошарок формують норми цивільного та господарського права, які вибудовують загальні засади правового регулювання підприємницької діяльності. Нарешті, вінцем зазначеної внутрішньої різнорівневої структури виступають норми аграрного права, які відбивають специфіку аграрного виробництва, і саме вони надають правовій природі інституту забезпечення продовольчої безпеки аграрно-правового забарвлення.

О. Д. Моткова

студентка юридичного факультету

*Київського національного університету імені Тараса Шевченка,
Київ, Україна*

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРАВА НА МИРНІ ЗІБРАННЯ В УКРАЇНІ

У сучасному світі найбільшу увагу засобів масової інформації та громадськості привертають саме виступи окремих соціальних груп, котрі закликають до вчинення якихось дій, або ж, навпаки, заперечують. Дещо перефразовуючи класика, можна сказати, що саме мирні зібрання є локомотивом історії.

Ситуація, яка приводить до дестабілізації соціально-політичного положення і суспільної згоди, примушує нас вести мову про проблемні питання в процесі реалізації вищезазначеного права людини. Такий стан справ зумовлений тим, що уряди не поспішають гарантувати на практиці саме ці права, чудово розуміючи, чим їм це загрожує.

Проект Закону України «Про мирні зібрання» (№2450 від 06. 06. 2008 р.) пропонує визначення мирного зібрання та його форм. Отже, *мирне зібрання* –

публічний добровільний масовий захід, який проводиться мирно, без зброї, та відбувається у вигляді зборів, мітингу, демонстрації, пікетування, походу тощо, або ж у вигляді поєднання цих форм з метою формування та вираження поглядів стосовно різних аспектів суспільного життя.

Перелік форм мирних зібрань, наведений у статті 39 Конституції та у Проекті Закону, не є вичерпним. Свобода зібрань захищається в будь-яких мирних формах, зокрема пікетів, походів, маршів, пробігів, наметових містечок тощо. Усі ці форми мають однакове правове регулювання.

Відповідно, право на мирні зібрання – це право людини на публічне вираження своїх поглядів та переконань, що реалізується відповідно до чинного законодавства.

Право людини на мирні зібрання закріплене у численних нормативно-правових актах. Серед них Конституція України, Цивільний Кодекс України, Указ Президії Верховної Ради СРСР N 9306-XI від 28 липня 1988 р., Європейська Конвенція про захист прав людини та основних свобод (далі – Конвенція) та інші. Варто зазначити, що найбільші суперечності стосовно права на мирні зібрання містяться саме у вказаних нормативно-правових актах.

У статті 39 Конституції України вказано: «Громадяни мають право збиратися мирно, без зброї і проводити збори, мітинги, походи і демонстрації». Але Конвенція у статті 11 вказує: «Кожен має право на свободу мирних зібрань і свободу об'єднання з іншими особами». Помітна колізія стосовно учасників мирного зібрання: Конституція закріплює «право громадян», а Конвенція «право кожного» (тобто громадян, іноземців, осіб без громадянства). Наголошуємо, що ці суперечливі положення вимагають негайного узгодження.

Гостру дискусію викликає питання строків подачі повідомлення про проведення мирного зібрання. Ця умова проведення мирного зібрання взагалі не врегульована на законодавчому рівні, а лише Рішенням Конституційного Суду України N 4-рп від 19 квітня 2001 року. Тривалість строків завчасного сповіщення має бути у розумних межах і не повинна обмежувати передбаченого статтею 39 Конституції України права громадян на проведення зборів, мітингів, походів і демонстрацій. Упродовж цього строку зазначені органи мають здійснити і ряд підготовчих заходів, зокрема, для забезпечення безперешкодного проведення громадянами зборів, мітингу, походу чи демонстрації, підтримання громадського порядку, охорони прав і свобод інших людей. Строк завчасного сповіщення має бути достатнім і для того, щоб органи виконавчої влади чи органи місцевого самоврядування могли визначитися, наскільки проведення таких зібрань відповідає закону та в разі потреби згідно з частиною 2 статті 39 Конституції України звернутися до суду для вирішення спірних питань.

Безсумнівно, головною проблемою національного законодавства у регулюванні даного питання є саме відсутність спеціального закону. При вирішенні справ суди керуються Указом Президії Верховної Ради СРСР «Про порядок організації і проведення зборів, мітингів, вуличних походів і демонстрацій в СРСР» N 9306-XI від 28 липня 1988 р. Варто зазначити, що регулювання суспільних відносин стосовно мирних зібрань таким чином є, м'яко кажучи, не доцільним. Більше того, Указ Президії Верховної Ради СРСР має ознаки, що характерні для недемократичної та неправової держави.

Можна зробити висновок, що на даному етапі розвитку Української держави існує гостра необхідність прийняття спеціального Закону, який би регулював відносини, що складаються в процесі реалізації права на мирні зібрання. Якщо звертатися до характеристики Закону, то він повинен містити: чітко визначене коло суб'єктів-учасників даних суспільних відносин, їх права та обов'язки, а саме: права та обов'язки організатора мирного зібрання; права та обов'язки учасників мирного зібрання; компетенція органів державної влади та суду щодо забезпечення проведення мирного зібрання; положення, які регулювали би форму, строки та порядок подання повідомлення про проведення мирного зібрання; заходи щодо забезпечення проведення окремих форм мирного зібрання; чітко визначені умови можливих обмежень реалізації права на мирні зібрання; порядок оскарження рішень та дій (чи бездіяльності), що порушують право на мирні зібрання та порядок відшкодування шкоди.

О. В. Муза

кандидат юридичних наук,

старший консультант відділу моніторингу ефективності законодавства

Інституту законодавства Верховної Ради України

Київ, Україна

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ВИОКРЕМЛЕННЯ ІНСТИТУТІВ АДМІНІСТРАТИВНОГО СУДОЧИНСТВА

Запровадження адміністративного судочинства в Україні стало поштовхом до реформування адміністративно-юстиційного захисту прав та законних інтересів фізичних і юридичних осіб, порушених органами державної влади, органами місцевого самоврядування, їх посадовими і службовими особами. Забезпечення правового захисту громадян є вищою метою правової держави, а тому варто убезпечити через належні суди реалізацію основних прав громадян та запобігти їх зловживанню з боку органів державної влади та органів місцевого самоврядування, їхніх посадових і службових осіб.

Україна запозичила кращий досвід країн континентальної Європи на шляху створення адміністративних судів, визначення їх компетенції та підсудності розгляду адміністративних справ. Це потребувало чисельної кількості практичних кроків, визначальними з яких були зроблені Верховною Радою України шляхом прийняття Закону України «Про судоустрій України» (07.02.2002 р., № 3018-III, *втратив чинність*), Кодексу адміністративного судочинства України (06.07.2005 р., № 2747-IV, далі – КАСУ), Закону України «Про судоустрій і статус суддів» (07.07.2010 р., № 2453-VI).

Сьогодні з упевненістю можна констатувати, що адміністративне судочинство посіло провідне місце у системі адміністративного права України. Більше того, у науковій літературі точаться дискусії з приводу визнання системи правових норм, які визначають порядок розгляду публічно-правових спорів за

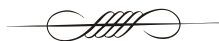
правилами адміністративного судочинства, окремою галуззю права. Однак, така поспішність не на користь розвитку адміністративного судочинства, оскільки необхідно зауважити про існування достатньої кількості суперечливих питань з приводу існування цього виду судочинства. Одним із таких є визначення на теоретичному рівні кола питань, що стосуються інститутів адміністративного судочинства, їх системи та ознак. Бо від того, яким чином наука адміністративного права правильно визначить потреби правового регулювання базових елементів адміністративного судочинства, залежить і наповненість правових норм КАСУ, і упорядкованість судових процедур у межах розгляду адміністративних справ, і певною мірою ступінь реалізації завдань адміністративного судочинства.

Не вдаючись до характеристики поняття «інститути права» та сприймаючи загальновідомі усім положення про них, перерахувати всі інститути адміністративного судочинства є складною справою. Не претендуючи на наукову точність та з метою продовження теоретичних досліджень, пропонуємо до інститутів адміністративного судочинства відносити:

1. Адміністративний суд.
2. Підвідомчість та підсудність справ адміністративної юрисдикції.
3. Склад суду.
4. Судові виклики і повідомлення.
5. Фіксування адміністративного процесу.
6. Учасники адміністративного судочинства (адміністративно-судового процесу) та їх адміністративна процесуальна правосуб'єктність.
7. Докази і доказування.
8. Судові витрати.
9. Строки в адміністративному судочинстві.
10. Правова допомога в адміністративних справах.
11. Адміністративний позов.
12. Забезпечення адміністративного позову.

Запропонована система інститутів адміністративного судочинства свідчить про те, що критерієм такого виокремлення є їх нормативне закріплення у загальних положеннях адміністративного судочинства. Тобто, застосування процесуальних положень (правил) про інститути адміністративного судочинства відбувається на всіх стадіях судового розгляду адміністративних справ адміністративними судами. Запропоновані інститути проникають у судові процедури і є базовими для адміністративних судів при винесенні процесуальних рішень. Звідси випливає, що до інститутів адміністративного судочинства пропонується відносити ту групу правових норм, яка є відокремленою складовою адміністративного судочинства та без якої ця галузь судочинства існувати не зможе.

Таким чином, від остаточного формування наукових поглядів на поняття, ознаки та систему інститутів адміністративного судочинства залежить стан подальших наукових розробок теорії адміністративного судочинства. Крім того, дослідження усіх інститутів адміністративного судочинства слугуватиме покращенню на практиці проходження справ в адміністративних судах.

О. Г. Мягков

*аспірант Національного університету
«Юридична академія імені Ярослава Мудрого»,
Харків, Україна*

ОСОБЛИВОСТІ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОЇ ПРАЦІ ЯК ОБ'ЄКТА АГРАРНИХ ТРУДОВИХ ПРАВОВІДНОСИН

У сучасній аграрно-правовій літературі сільськогосподарська праця, спрямована на виробництво продукції сільського господарства, розглядається як об'єкт аграрних трудових відносин [1, 51–52]. Це спонукає при дослідженні особливостей трудових відносин у сільському господарстві приділити належну увагу саме властивостям сільськогосподарської праці.

У царині науки трудового права під особливостями праці в сільському господарстві розуміють її сезонний характер, залежність виробництва від природнокліматичних та географічних умов, під основним засобом виробництва – землею. Крім того, членами сільськогосподарських виробничих кооперативів та фермерських господарств можуть бути неповнолітні працівники, які потребують додаткових гарантій та захисту з боку держави, встановлення скороченого робочого часу, збільшеного часу відпочинку, підвищеної заробітної плати [2, 1]. Слід відзначити змішування сфери вживання понять. Застосування праці неповнолітніх належить не до особливостей сільськогосподарської праці, а до особливостей суб'єктного складу трудових відносин у сільському господарстві. Послідовність і характер дій, що становлять процес сільськогосподарської праці, не змінюються від того, що їх виконує дорослий чи неповнолітній працівник.

Сучасна навчальна література у сфері аграрної економіки праці також виділяє особливості аграрної праці: 1) природнокліматичні умови (сезонність, зміна температури повітря і ґрунту протягом доби, сезону, року, зміна тривалості дня і ночі, нерівномірність опадів тощо); 2) об'єктами праці є живі організми; 3) залежність від земельних ресурсів і родючості ґрунтів; 4) форми власності та господарювання; 5) неоднакова забезпеченість трудовими ресурсами сільського господарства за регіонами [3, 23]. Однак і ці особливості аграрної праці викликають певні зауваження. Сільськогосподарська праця є категорією об'єктивною, а тому не можна погодитися з наявністю впливу перелічених об'єктивних природних чинників, якими є природнокліматичні умови, живі організми, як об'єкти праці, та земля як первісний і незамінний засіб виробництва. Водночас наведені далі економічні чинники навряд чи доцільно вважати особливостями аграрної праці. Можна погодитись, що форми власності та господарювання є факторами, які впливають на особливості формування організаційної структури сільськогосподарського виробництва. Проте зміна форми власності або господарювання жодним чином безпосередньо не впливає на специфіку аграрної праці. Наприклад, навіть корінний злам відносин власності, здійснений в Україні в пострадянський період, не змінив

атрибутивних властивостей сільськогосподарської праці. Так само для порівняння можна взяти сільську працю в будь-якій іншій країні подібної природнокліматичної зони. При цьому навряд чи можна віднайти суттєві відмінності у характері сільськогосподарської праці цієї країни та України. Аналогічно не чинить впливу на специфіку аграрної праці й неоднакова забезпеченість трудовими ресурсами сільського господарства за регіонами. З самої наведеної назви чітко видно, що запропонований чинник є нічим іншим, як економічним показником фактичної забезпеченості сільськогосподарської праці наявними у певному регіоні трудовими ресурсами. Між тим, наявність чи відсутність достатньої кількості робочої сили не змінює об'єктивних властивостей самої праці у сільському господарстві.

Наявність зазначених прогалин у характеристиці сільськогосподарської праці спричинює необхідність виявлення найбільш повного складу її особливостей та наступної їх класифікації.

Так, чомусь досі не було звернуто увагу на технологічні особливості здійснення сільськогосподарської праці. Між тим, *аграрні технології* виробництва сільськогосподарської продукції мають суцільно індивідуальну специфіку порівняно з технологічними складовими інших галузей матеріального виробництва, зокрема з тією ж промисловістю. Виступаючи сполучною ланкою між безпосередньо активними трудовими діями, що становлять процес сільськогосподарської праці, і засобами виробництва, аграрні технології якнайповніше відбивають специфіку такої праці на кожній стадії її здійснення. Для підтвердження цієї тези слід проаналізувати зміст поняття аграрної технології, виходячи із загального розуміння технології, закріпленого у ст. 1 Закону України «Про державне регулювання діяльності у сфері трансферу технологій» від 14 вересня 2006 р. При цьому безпосередньо атрибутивними складовими технології виступають перелік, строк, порядок та послідовність виконання технологічних операцій. При розгляді зазначених складових не треба мати спеціальних знань у сфері прикладення сільськогосподарської праці, щоб виявити їх відмінність у аграрних технологіях порівняно з іншими галузями економіки. Ці відмінності викликані передусім особливостями засобів праці і природних умов здійснення сільськогосподарської діяльності.

Наступним чинником формування атрибутивних рис сільськогосподарської праці виступатимуть особливості її організації. *Організація праці* не може змінити об'єктивного характеру вищенаведених природних чинників особливостей сільськогосподарської праці, але може посилити їх позитивний вплив або пом'якшити негативну дію за рахунок забезпечення своєчасності, повноти і якості виконання передбачених технологією трудових операцій. З цього боку організацію праці можна розглядати як допоміжний фактор формування особливостей сільськогосподарської праці, який має суб'єктивний характер. Не менший за значенням вплив чинить і наявність відповідного аграрного законодавства, що регламентує процес сільськогосподарської праці. Саме так формується *юридичний чинник*, який на основі врахування природних особливостей праці у сільському господарстві вносить і закріплює відповідні корективи до її організаційної і технологічної складових.

Таким чином, щодо чинників, що визначають особливості сільськогосподарської праці, доцільно застосувати двоступеневу класифікацію. До першої групи слід віднести природнокліматичні умови, специфіку засобів виробництва, до яких відносяться живі організми, сільськогосподарське майно і земля як головний і незамінний предмет і засіб праці. Ці особливості цілком підставно назвати **первісними (або об'єктивними)** за характером їх впливу на сільськогосподарську працю. Тоді іншу групу **похідних (суб'єктивних)** чинників становитимуть атрибутивні властивості сучасних аграрних технологій, особливості організації сільськогосподарської праці, а також їх нормативно-правове забезпечення.

Використані джерела:

1. *Аграрне право України : підручник / В.М. Єрмоленко, О.В. Гафурова, М.В. Гребенюк [та ін.]; за заг. ред. В.М. Єрмоленка. – К. : Юрінком Інтер, 2010. – 608 с.*
2. *Мірошниченко О.А. Правове регулювання трудових відносин у галузі сільського господарства: автореф. дис... канд. юрид. наук: 12.00.05 / О.А. Мірошниченко; Нац. юрид. акад. України ім. Я.Мудрого. – Х., 2008. – 18 с.*
3. *Економіка праці й соціально-трудова відносини: Підручник / Шкільов О.В., Барабан С.С., Ярославський В.А. та ін.; За ред. О.В. Шкільова. – К. : Четверта хвиля, 2008. – 472 с.*

С. М. Назарова

*студентка юридичного факультету
Хмельницького університету управління та права,
Хмельницький, Україна*

ПІДСТАВИ ПРЕДСТАВНИЦТВА ПРОКУРОРОМ ІНТЕРЕСІВ ГРОМАДЯНИНА В АДМІНІСТРАТИВНОМУ СУДІ ПЕРШОЇ ІНСТАНЦІЇ

Виявивши під час провадження наглядової діяльності чи у інший спосіб факти порушення суб'єктами владних повноважень прав, свобод та інтересів громадянина, який неспроможний з тих чи інших причин самотійно їх захистити чи реалізувати процесуальні повноваження, і коли відновлення порушених прав не було досягнуто заходами внесення протесту або припису, прокурор має застосовувати, здійснювати необхідні дії для оскарження відповідного владного рішення, дії чи бездіяльності до адміністративного суду і приймати участь у розгляді спеціалізованими органами адміністративного судочинства такої категорії справ.

КАСУ прямо не дає відповіді на питання щодо того, як має діяти прокурор, коли дізнається про порушення суб'єктом владних повноважень прав, свобод чи інтересів громадянина, нездатного самотійно їх захистити, вже після початку розгляду місцевим або окружним адміністративним судом справи щодо

законності відповідного одного і того ж протиправного рішення, дії чи бездіяльності (акту управління), що була порушена провадженням за позовом іншої заінтересованої особи. Але виходячи із змісту загального законодавчого положення, сформульованого в ч. 2 ст. 60 КАСУ, згідно якого прокурор може здійснювати представництво на будь-якій стадії адміністративного судового процесу, уявляється можливим зазначити, що прокурорський захист прав незахищеного громадянина допускається й у спосіб вступу прокурором у вже призначену до розгляду чи таку, що розглядається адміністративним судом першої інстанції, справу адміністративної юрисдикції. У цьому випадку очевидно, що він має подати до суду заяву про його участь у справі в статусі учасника розгляду – представника відповідного громадянина.

Чинне законодавство в адміністративно-процесуальній судовій сфері не визначає безпосередньо переліку приводів, що можуть обумовити застосування прокурором заходів звернення до адміністративного суду для захисту прав, свобод та інтересів у публічно-владній сфері громадянина, позбавленого можливості самостійно це робити, і відповідно реалізації ним представницької функції в суді. Разом з тим цілком логічним виглядає те, що він може робити зазначене в будь-якому разі, коли отримає відповідну інформацію чи встановить протиправний факт, і за його власним переконанням виявлена обставина або діяльність прямо чи опосередковано обмежує, порушує права, свободи незахищеної особи.

Заслугує уваги думка Т.О. Дунаса та М.В. Руденка стосовно вирішення прокурором практичних питань застосування цивільно-процесуальної форми, згідно якої приводами представництва ним інтересів громадян в суді у випадках, передбачених законом, окрім виявлення порушення прав особи в процесі прокурорського нагляду, є також звернення до прокуратури самих громадян чи у їх інтересах інших фізичних або юридичних осіб, повідомлення в засобах масової інформації, а також тоді, коли це визнає необхідним суд.

Представництво прокурором інтересів громадянина в адміністративному суді першої інстанції є складною за змістом та формами процесуальною діяльністю. Вона включає вчинення трьох комплексів процесуальних дій, до яких зокрема належать наступні:

- підготовка та подання до адміністративного суду адміністративного позову з метою захисту прав, свобод та інтересів громадянина у публічно-владній сфері;
- представництво інтересів громадянина на стадії попереднього судового розгляду адміністративним судом справи, ініційованої прокурором;
- участь прокурором у розгляді адміністративним судом першої інстанції справи за його позовом чи у іншій справі за його ініціативою, якщо він вважає, що цього вимагає захист порушених прав, свобод чи інтересів громадянина, неспроможного самостійно відстоювати свої права чи реалізовувати процесуальні повноваження.

Можуть бути виділені суб'єктно-статусні (пов'язані з характеристиками особи) і такі, які стосуються сфери суб'єктивної правової аксіології (суб'єктно-ціннісні), підстави для подання прокурором адміністративного позову в суд в інтересах громадянина.

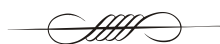
Суб'єктно-статусною підставою для подання прокурором адміністративного позову можна розглядати такі характеристики, якості конкретної особи, які об'єктивно виключають можливість реалізації нею права на судовий захист з тих чи інших поважних, незалежних від неї причин. До таких підстав відносяться неспроможність громадянина самостійно звернутися за захистом своїх прав, свобод чи інтересів у публічно-владній сфері до місцевого або окружного адміністративного суду згідно з існуючими правилами підсудності чи реалізувати надані законом процесуальні повноваження в адміністративному процесі через: – фізичний стан (інвалідність, похилий вік, захворювання, травматизм); – матеріальне становище (малозабезпеченість, безробіття); – недієздатність (неповноліття, визнання громадянина судом обмежено дієздатним чи недієздатним) тощо. Ця група підстав може бути визнаною належною до сфери процесуальної правової реальності, оскільки обумовлюється нездатністю або відсутністю можливості відповідного громадянина самостійно здійснювати свої права в адміністративному судочинстві (процесі).

До матеріально-правової сфери відносяться підстави представництва прокурором інтересів громадянина в адміністративному суді, що пов'язані з порушенням конкретного матеріального суб'єктивного права чи незадоволенням законного інтересу незахищеної особи органом державної влади, місцевого самоврядування, їх посадовою особою. Іншими словами, суб'єктно-ціннісною підставою представництва прокурором інтересів громадянина в адміністративному суді виступає реально існуючий, на погляд прокурора, факт порушення суб'єктом владних повноважень тих чи інших установлених законодавством політичних, економічних, соціальних, духовних, екологічних та інших прав й свобод відповідного громадянина, а також невжиття органом влади дій, які є необхідними для забезпечення такого, що впливає із закону, інтересу, прагнення особи.

Дискусійним щодо сфери адміністративного судочинства виступає питання про можливість подання прокурором позовів в інтересах невизначеного кола осіб (з метою захисту суспільного інтересу), наприклад для скасування певних протиправних нормативно-правових актів органів управління, спонукання до вчинення на виконання закону тих чи інших суспільно значимих дій тощо. Відмітимо, що таке право на процесуальному рівні КАСУ прямо не встановлює, що як зазначалося вище, є його суттєвим недоліком. Разом з тим, відповідне завдання прокурорського представництва (безвідносно до конкретного виду правосуддя) передбачено в ч. 3 ст. 36-1 Закону України «Про прокуратуру».

Використані джерела:

1. *Кодекс адміністративного судочинства України* // *Офіційний вісник України*. – 2005. – № 32. – Ст. 1918.
2. *Про прокуратуру: Закон України* // *Відомості Верховної Ради*. – 1991. – № 53.

К. С. Немченко
студент юридичного факультету
Київський національний університет імені Тараса Шевченка,
Київ, Україна

ВДОСКОНАЛЕННЯ БАНКІВСЬКОГО НАГЛЯДУ З ВРАХУВАННЯМ БАЗЕЛЯ ІІІ

Остання фінансова світова криза висвітила важливість державного регулювання в сфері банківських послуг та важливість наявності дієвого механізму регулювання і прогнозування кризових явищ для збереження стабільності банківського сектору. При цьому особлива роль відводиться важливому інструменту банківського регулювання – банківському нагляду, оскільки в теперішніх умовах роль держави в банківській сфері збільшується, адже керівництво банків потребує не лише фінансової допомоги, а й контролю та моніторингу з боку держави та впровадження чітких і «жорстких» директивних норм та правил. Стандартизація вимог, щодо банківського капіталу та його достатності в періоди економічних криз є одним з основних напрямків діяльності Базельського комітету, який розробляє рекомендації в сфері банківського нагляду та регулювання. За нинішніми станом нашої банківської системи ми бачимо недостатню ефективність нині діючого механізму банківського нагляду та регулювання для подолання наслідків кризи. Запровадження рекомендацій Базельського комітету Базель-1, Базель-2 (частина цих рекомендацій в процесі запровадження в Україні), Базель-3 є одним з кроків антикризової банківської політики, яка підтримується світовими державами, зокрема, «Великою Двадцяткою» та наближає інтеграцію української банківської системи до європейської. Тож гармонізація законодавства України в частині нагляду за діяльністю банківських установ відповідно до рекомендацій, які зазначаються в Базель-3 є актуальним питанням.

Аналіз банківського законодавства дозволяє розмежувати поняття «нагляд» та «контроль». З досліджень аналізу банківського законодавства, щодо застосування та співвідношення понять «нагляд» та «контроль» можна зробити висновок: поняття «нагляд» є ширшим ніж поняття «контроль» та повністю охоплює рекомендації Базельського комітету, як систему заходів по вдосконаленню саме системи банківського нагляду. Тому на нашу думку доцільніше було б використовувати поняття «нагляд», яке б охоплювало ті дії держави, що вважаються інструментом регулювання сфери банківських послуг. Крім того рекомендації, що надаються в Базель – 2 містять механізм нагляду за банками, котрий враховує різний ступінь ризикованості їхніх активів, що вказує на вірність застосування поняття «нагляд» для визначення дій Національного Банку України як державного регулятора.

Національне банківське законодавство базується на Базель-1 за винятком поправки щодо включення ринкових ризиків від 1996 року. Останній факт пояснюється обмеженістю ринкових ризиків в українських банках, а також переконаністю у тому, що існуючі економічні нормативи враховують різні

компоненти ринкового ризику, але у спосіб, що відрізняється від запропонованого Базельським комітетом.

Національний Банк України в листі від 30.12.2004 N 42-412/4010-13749 закріпив програму запровадження рекомендацій документу Базельського комітету з банківського нагляду від 2004 року «Міжнародне наближення оцінки капіталу і стандартів капіталу: переглянута концептуальна основа» (Базель-2). Згідно з яким на даний момент були запроваджені наступні рекомендації Базеля II:

Опора III «Ринкова дисципліна», вимагає розкриття банківської фінансової звітності для широкого загалу. Такий інструмент застосовується з метою створення основи саморегуляції банків.

Опора II «Процес наглядової перевірки»

Опора I «Мінімальні вимоги до капіталу: Кредитний ризик – Стандартизований підхід», Опора I «Мінімальні вимоги до капіталу: Операційний ризик – Підхід базового індикатора».

Положення ж рекомендацій Базель-3 вводить до структури активів та капіталу банків нові норми, що закономірно викликає запитання, щодо наявності інструментів нагляду за їх здійсненням. Слід також зазначити, що «Базель III» не є самостійним документом, який виключає використання попередніх видань. Положення стандарту застосовуються паралельно з «Базелем II» та зосереджені на встановленні мінімальних вимог до достатності капіталу, його структури. Зараз в Україні система банківського нагляду збудована, відповідно до рекомендацій розміщених в Базель-2, нагляд за якою охоплює лише елементи передбачені цим документом.

Натомість, Базель-3 встановлює такі нормативи(вимоги) до капіталу :

Вимоги до підтримання ліквідності – через коефіцієнт достатності капіталу та коефіцієнт стійкості пасивів, в той час як Постанова №368 від 28.08.2001р. «Про затвердження Інструкції про порядок регулювання діяльності банків в Україні»(далі – Інструкція) визначає через нормативи миттєвої ліквідності, поточної ліквідності та короткострокової ліквідності Додаються нові види ризику, які впливають на оцінку активів, зважених за ризиком (Risk weighted assets, RWA) – ризик невиконання контрагентом своїх зобов'язань, коефіцієнт покриття.

Введення Базелем-3 обмеження щодо застосування запозичених коштів на фінансування придбання цінних паперів (леверидж). Наразі, розділ 3 Інструкції передбачає порядок використання залучених коштів як частку капіталу, на умовах субординарного боргу, що, на мою думку, вже в достатній мірі обмежує використання запозичених коштів та стримує дисбаланс між капіталом банків та їх позабалансовими зобов'язаннями .

Тобто, ми бачимо, що для запровадження даних нормативів необхідно внести в порядку ст. 56 закону України «про Національний банк України» ряд змін до регуляторних актів НБУ де б детально відображались процедури встановлення та нагляду за дотриманням тих додаткових нормативів, які вводяться документом Базельського комітету банківського нагляду Базель-3.

Використані джерела:

1. Лист НБУ від 30.12.2004 N 42-412/4010-13749 (Нормативний документ НБУ) за станом на 1 листопада 2011 року www.rada.gov.ua
2. Постанова №368 від 28.08.2001р. «Про затвердження Інструкції про порядок регулювання діяльності банків в Україні» (Нормативний документ НБУ) за станом на 1 листопада 2011 року www.rada.gov.ua
3. Закон України «Про Національний банк України». за станом на 1 листопада 2011 року www.rada.gov.ua
4. Банковский капитал: размер имеет значение В. Пасочник, Ю. Сколотяный «Зеркало недели» №45, 04 декабря 2010
5. Основні принципи ефективного банківського нагляду www.bank.gov.ua
6. Братель С.Г. Громадський контроль за діяльністю міліції Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.07 – адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право. – Київський національний університет внутрішніх справ. – Київ, 2007.

Т. К. Оверковська

кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри правознавства
Вінницького національного аграрного університету
Вінниця, Україна

**ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ
ОРГАНІЧНОГО ВИРОБНИЦТВА У СІЛЬСЬКОМУ
ГОСПОДАРСТВІ**

Ведення сільського господарства об'єктивно обумовлює використання земель сільськогосподарського призначення. При цьому варто звернути увагу на той факт, що ефективність виробництва сільськогосподарської продукції та її якість значною мірою залежить від дотримання принципів землекористування, закріплених чинним законодавством України, одним із яких є принцип пріоритетності вимог екологічної безпеки.

Необхідно зазначити, що забезпеченню екологічно збалансованого сільськогосподарського землекористування сприяє ведення органічного землеробства, що є системою ведення землеробства із залученням для мінерального живлення рослин відновлювальних органічних ресурсів. При цьому варто прислухатись до думки експертів, які вважають, що Європа згодом не купуватиме зерно та іншу агропродукцію, вирощену на хімікатах. Відтак Україна залишиться житницею Європи в тому випадку, якщо вироблятиме екологічну чисту продукцію. На сьогодні потреба в екологічно чистих продуктах у Франції задоволена лише на 36-40%, у Німеччині та Великобританії – ще менше. При цьому їхня вартість на 25-300% вища, аніж звичайних [1, с. 17]. Зрозуміло, що виробництво екологічно чистої продукції можливо лише на сільськогосподарських землях, придатних для ведення органічного виробництва сільськогосподарської продукції. Отже, якщо органічне виробництво являє

собою цілісну систему господарювання та виробництва із залученням земель сільськогосподарського призначення, то невід'ємною складовою органічного виробництва сільськогосподарської продукції є ведення органічного землеробства. Таким чином, поняття «органічне виробництво» та «органічне землеробство» слід співвідносити як загальне та складове.

Важливою передумовою розвитку органічного виробництва в Україні, наряду з іншими, є його належне законодавче забезпечення, яке поки що залишається у стадії становлення. Не дивлячись на чинність певних законодавчих та підзаконних актів у сфері регулювання відносин щодо виробництва екологічно безпечної сільськогосподарської продукції (зокрема, Закон України «Про безпечність та якість харчових продуктів» від 6 вересня 2006 р. № 2809-IV, постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження порядку надання статусу спеціальної зони з виробництва сировини, що використовується для виготовлення продуктів дитячого і дієтичного харчування» від 3 жовтня 2007 р. № 1195 та інші) проблемні питання ведення органічного виробництва залишаються поза межами правового регулювання. Відтак нагальною є потреба у прийнятті Закону України «Про органічне виробництво».

Варто зауважити, що з огляду орієнтації України на вступ до ЄС, Закон «Про органічне виробництво» має бути адаптованим до відповідного законодавства Європейського Союзу, а саме Регламенту Ради (ЄЕС) № 2092/91 від 24 червня 1991 р. «Про органічне виробництво сільськогосподарської продукції та його позначення на сільськогосподарській продукції і харчових продуктах», Ухвали ЄС 2092/91 «Про екологічне землеробство і відповідне маркування сільськогосподарської продукції і продуктів харчування» тощо.

Проте, запропонований проект Закону України «Про органічне виробництво» (далі – Проект), з точки зору екологічно безпечного виробництва сільськогосподарської продукції, вміщує певні положення, що потребують суттєвого вдосконалення. Зокрема, як відомо, якість сільськогосподарської продукції, виробництво якої неможливо без використання земель сільськогосподарського призначення, повинна відповідати певним показникам. Зазвичай такі показники визначаються в нормативних документах щодо якості самої продукції, щодо якісного стану земель сільськогосподарського призначення (а саме – ґрунтів), щодо технологій вирощування сільськогосподарських культур, маркування продукції тощо. Але Проект не визначає вимог, пов'язаних із нормуванням у зазначеній сфері, тобто такі важливі питання як стандартизація та нормування залишились поза увагою. Доцільно було б уточнити склад показників, їх основні параметри, що мають встановлюватися відповідними стандартами, нормами й нормативами. Відтак стаття Проекту, яка регулює придатність земель для виробництва органічної продукції, потребує прийняття додаткових нормативних актів.

Аналізуючи положення проекту Закону України «Про органічне виробництво» не важко помітити той факт, що значна увага приділяється Правилам органічного виробництва (ст. ст. 12-14, 18 та інші), розробка яких віднесена до повноважень Міністерства аграрної політики та продовольства

України, а затвердження Кабінетом Міністрів України, тобто на рівні підзаконної правотворчості.

Крім цього, також ціла низка важливих питань у сфері органічного виробництва (наприклад, порядок здійснення державного нагляду (контролю), маркування органічної продукції, сертифікація органічного виробництва та інші) передбачає прийняття численних законодавчих та підзаконних нормативно-правових актів для своєї реалізації. Так, наприклад, згідно із законодавством ЄС, органічна продукція повинна вироблятися за спеціальними правилами, а усі складові життєвого циклу органічних товарів підлягають ретельному, регулярному контролю. Причому позначка про такий контроль із зазначенням назви або кодового номера контролюючого органу, який здійснював контроль останнім, має міститися на етикетці. У вітчизняному проекті про ці положення навіть не має згадки [2, с. 34]. Вважаємо, що для більшої дієвості Закон України «Про органічне виробництво» повинен вміщувати в основному норми прямої дії.

З огляду на основну мету органічного виробництва, а саме – покращення основних показників стану здоров'я населення, що сприятиме забезпеченню права громадян на безпечне для життя і здоров'я довкілля, доцільно, на нашу думку, передбачити наряду з державним контролем у сфері органічного виробництва сільськогосподарської продукції також й такі його види як громадський та самоврядний. При цьому визначити повноваження та функції для окремих контролюючих органів, процедуру проведення кожного із видів контролю.

Суттєвим недоліком зазначеного Проекту є відсутність системного підходу до питань юридичної відповідальності за правопорушення у сфері органічного виробництва. На нашу думку, доцільно було б конкретно виокремити склади правопорушень, а також визначити види юридичної відповідальності за правопорушення у цій сфері.

Роблячи *висновок* із викладеного вище, зазначимо, що з огляду на масштабність екологічних проблем та необхідності правового забезпечення права громадян на безпечне для життя та здоров'я довкілля, які на теперішній час мають глобальний характер, питання правового забезпечення органічного виробництва у сільському господарстві з огляду на пріоритетність останнього, посідають важливе значення для подальшого реформування в Україні земельних та аграрних відносин.

Використані джерела:

1. Іщенко Д. Прийняти закон, щоб не втратити ринок / Д. Іщенко // Урядовий кур'єр. – 2010. – 24 лютого. – С. 17.
2. Бойко Л. Передумови розвитку органічного виробництва / Л. Бойко // Землепорядний вісник. – 2011. – № 2. – С. 31-35.

С. П. Параниця

*кандидат юридичних наук, доцент кафедри управління,
адміністративного права, процесу та адміністративної діяльності
Національного університету державної податкової служби України,
Ірпінь, Україна*

І. В. Корольова

*магістрант Національного університету
державної податкової служби України,
Ірпінь, Україна*

МОДЕРНІЗАЦІЯ ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІВ ДЕРЖАВНОЇ ПОДАТКОВОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ В КОНТЕКСТІ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНОГО ПОСТУПУ

На сьогодні в умовах євроінтеграції розвиток органів державної податкової служби України (далі – ДПСУ) характеризується інтенсифікацією управління, удосконаленням засобів управлінської діяльності, якісними змінами стратегічних принципів та пріоритетних цілей, посиленням інноваційних процесів, необхідністю налагодження партнерських взаємовідносин з платниками податків. Виконання завдань щодо наповнення державного бюджету та спеціальних фондів, зміцнення податкового правопорядку в державі, забезпечення суспільної основи стабільності, захисту прав і свобод платників податків висувають особливі вимоги до діяльності органів державної податкової служби України.

Питання модернізації та оптимізації розвитку податкових органів на сучасному етапі адміністративного реформування управлінської діяльності в системі органів державної влади свідчать про актуальність даного питання, що потребує його подальшого теоретичного та практичного вирішення.

Дослідженням проблем і перспектив розвитку вітчизняної податкової служби, реформування податкової системи та модернізації ДПСУ, запровадження системи управління якістю в її органах приділено багато уваги в науковій і спеціалізованій літературі як провідними науковцями, так і практиками. Зокрема, значний внесок у формування системи комплексних досліджень з цього приводу забезпечили: М. Азаров, В. Альошін, С. Буряк, В. Захарченко, М. Касьяненко, П. Мельник, М. Недюха, П. Ярошенко, О. Солдатенко, З. Варналій, Л. Тарангул та інші. У своїх дослідженнях вони обґрунтовують об'єктивну необхідність й економічну доцільність процесу модернізації податкової системи, а також проблеми реалізації основних стратегічних пріоритетів процесу розвитку державної податкової служби України.

Так, державою також вже неодноразово здійснювалися заходи щодо визначення стратегічних орієнтирів розвитку органів державної податкової служби України, що відображено у затвердженому у 2005 р. і чинному на цей час «Стратегічному плані розвитку державної податкової служби на період до 2013 року» [1], у 2007 р. «Концепції реформування податкової системи України»

[2], оприлюдненій Комітетом з економічних реформ при Президентові України у червні 2010 р. Програмі економічних реформ на 2010-2014 рр. «Заможне суспільство, конкурентоспроможна економіка, ефективна держава» [3].

Головною метою модернізації є максимальне наближення моделі державної податкової служби України до європейського рівня, досягнення взаємного порозуміння між податківцями та платниками податків, побудова відносин між ними на принципах неупередженості, законності, прозорості, добропорядності. Основними напрямками модернізації є вдосконалення організаційної структури, її операційної діяльності, виконавчого управління, управління персоналом органів, інформаційного забезпечення, взаємодії з іншими органами влади та покращення взаємин із платниками податків.

Відповідно до Стратегічного плану розвитку державної податкової служби на період до 2013 року створення високопрофесійної, інформаційно розвиненої державної податкової служби в Україні можливе шляхом розроблення та впровадження програми розвитку інформаційної інфраструктури, що включає в себе: удосконалення процедур, які забезпечують реалізацію функцій органів державної податкової служби України; розроблення та впровадження нової організаційної структури, побудованої за функціональним принципом; створення автоматизованої системи операційної та управлінської діяльності ДПС; удосконалення державної системи моніторингу сплати податків, зборів (обов'язкових платежів), створення управлінської інформаційно-аналітичної системи ДПС України; удосконалення системи обліку податкових надходжень до бюджету; створення системи контролю за достовірністю звітності податкових органів; розроблення системи інформаційної взаємодії із Міністерством фінансів України, Міністерством економіки, Міністерством праці і соціальної політики України, Державним Казначейством України, Державною митною службою України, Національним банком України та Державним комітетом статистики України, іншими міністерствами та відомствами; підвищення рівня управління персоналом державної податкової служби шляхом вдосконалення системи професійної підготовки і перепідготовки кадрів, впровадження нових механізмів управління персоналом [1].

Таким чином, процеси модернізації передбачають запровадження персоналізованого доступу до ресурсів системи з будь-якої географічної точки; надання якісного цілодобового доступу до інформаційних ресурсів ДПС України й органів виконавчої влади та широкого вибору різноманітних типів сервісу відповідно до інфраструктури ринку; можливість самообслуговування користувачів без залучення служб інформаційної та технічної підтримки завдяки наявності гнучких та інтуїтивно зрозумілих інструментів інформаційної системи; надання розширеного спектру послуг платникам податків; консолідацію існуючих програмних комплексів в єдине інформаційне середовище.

Процедура реформування вітчизняної системи оподаткування відповідно до міжнародних стандартів і стандартів Євросоюзу, трансформація Державної податкової служби України в орган державного управління європейського зразка є об'єктивно необхідними, стратегічними та винятково пріоритетними напрямками на шляху європейської інтеграції України.

Використані джерела:

1. Про затвердження Стратегічного плану розвитку державної податкової служби України на період до 2013 року: наказ Державної податкової адміністрації України від 07.04.2003 р. №160. – Режим доступу: <http://www.sta.gov.ua>.
2. Про схвалення Концепції реформування податкової системи України: розпорядження Кабінету Міністрів України від 19.02.2007 р. №56-р. // Офіц. вісн. України. – 2007. – № 13. – С.481.
3. Програма економічних реформ на 2010-2014 рр. «Заможне суспільство, конкурентоспроможна економіка, ефективна держава». – Режим доступу: www.president.gov.ua
4. Воронкова О. М. Удосконалення податкового менеджменту в Україні [Електронний ресурс] / О. М. Воронкова // Науковий вісник Національного університету ДПС України (економіка, право). – 2008. – № 1(40). – Режим доступу: [http://www.asta.edu.ua/vidan/nau_visn/1\(40\)/Opodat/voronkov.php](http://www.asta.edu.ua/vidan/nau_visn/1(40)/Opodat/voronkov.php).

І. І. Петровська

*кандидат юридичних наук, викладач кафедри конституційного,
міжнародного та адміністративного права Юридичного інституту
Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника,
Івано-Франківськ, Україна*

ДЕЯКІ ПИТАННЯ ПРАВОВОГО СТАТУСУ ДЕРЖАВНОЇ ФІНАНСОВОЇ ІНСПЕКЦІЇ

Адміністративна реформа, одним з напрямків якої була зміна структури органів виконавчої влади торкнулась і системи фінансового контролю. Сьогодні замість Головного контроль-ревізійного управління створена Державна фінансова інспекція. Відповідно до Положення – Державна фінансова інспекція України (Держфінінспекція) є центральним органом виконавчої влади, діяльність якого спрямовується і координується Кабінетом Міністрів України через Міністра фінансів України, входить до системи органів виконавчої влади і забезпечує реалізацію державної політики у сфері державного фінансового контролю [1].

Основними завданнями Держфінінспекції є реалізація державної політики у сфері державного фінансового контролю, а також внесення пропозицій щодо її формування. Аналіз даних положень наводить на думку, що фінансове інспектування, відповідно до законодавчого визначення, фактично ототожнюється з фінансовим контролем. Згідно Порядку проведення інспектування полягає у документальній і фактичній перевірці певного комплексу або окремих питань фінансово-господарської діяльності об'єкта контролю і проводиться у формі ревізії, яка повинна забезпечувати виявлення

фактів порушення законодавства, встановлення винних у їх допущенні посадових і матеріально відповідальних осіб [2].

Завданнями Держфінінспекції є:

- здійснення державного фінансового контролю за використанням і збереженням державних фінансових ресурсів, необоротних та інших активів, правильністю визначення потреби в бюджетних коштах та взяттям зобов'язань, ефективним використанням коштів і майна, станом і достовірністю бухгалтерського обліку та фінансової звітності у міністерствах й інших органах виконавчої влади, державних фондах, фондах загальнообов'язкового державного соціального страхування, бюджетних установах і суб'єктах господарювання державного сектору економіки, а також на підприємствах, в установах та організаціях, які отримують кошти з бюджетів усіх рівнів, державних фондів та фондів загальнообов'язкового державного соціального страхування або використовують (використовували у періоді, який перевіряється) державне чи комунальне майно (далі – підконтрольні установи), за дотриманням законодавства на всіх стадіях бюджетного процесу щодо державного і місцевих бюджетів; дотриманням законодавства про державні закупівлі; діяльністю суб'єктів господарської діяльності незалежно від форми власності, які не віднесені законодавством до підконтрольних установ, за рішенням суду, винесеним на підставі подання прокурора або слідчого для забезпечення розслідування кримінальної справи.

- Здійснення контролю за виконанням функцій з управління об'єктами державної власності; цільовим використанням коштів державного і місцевих бюджетів; цільовим використанням і своєчасним поверненням кредитів (позик), одержаних під державні (місцеві) гарантії; складанням бюджетної звітності, паспортів бюджетних програм та звітів про їх виконання (у разі застосування програмно-цільового методу у бюджетному процесі), кошторисів та інших документів, що застосовуються в процесі виконання бюджету; станом внутрішнього контролю та внутрішнього аудиту у розпорядників бюджетних коштів; усуненням виявлених недоліків і порушень.

- Забезпечення участі представників Держфінінспекції в ревізійних комісіях господарських організацій, у яких корпоративні права держави перевищують 50 відсотків статутного капіталу.

- Здійснення в установленому порядку заходів до усунення виявлених під час здійснення державного фінансового контролю порушень законодавства та притягнення до відповідальності винних осіб.

- Подання щомісяця Верховній Раді України, Кабінету Міністрів України та Мінфіну України звіти про узагальнені результати контролю за дотриманням бюджетного законодавства.

- Забезпечення погодження призначення на посади та звільнення з посад керівників контрольно-ревізійних підрозділів у структурі міністерств, інших центральних органів виконавчої влади, їх територіальних органів.

- Координація діяльності, погодження планів внутрішньої роботи контрольно-ревізійних підрозділів у структурі міністерств, інших центральних органів виконавчої влади та здійснює оцінку фахового рівня працівників таких підрозділів.

- Здійснення контролю за проведенням внутрішньої контрольно-ревізійної роботи у структурі міністерств, інших центральних органів виконавчої влади.

- Отримання та аналіз звітності про роботу контрольно-ревізійних підрозділів у структурі міністерств, інших центральних органів виконавчої влади.

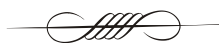
- Розгляд листів, заяв і скарг громадян про факти порушення законодавства з фінансових питань, вживає згідно із законодавством відповідних заходів для їх усунення тощо.

Держфінінспекція у межах своїх повноважень, на основі і на виконання Конституції України та законів України, актів Президента України та Кабінету Міністрів України, наказів Мінфіну України, інших актів законодавства України, а також доручень Президента України та Міністра видає накази організаційно-розпорядчого характеру, які підписуються Головою Держфінінспекції України.

Інспектування проводиться в міністерствах та інших органах виконавчої влади, державних фондах, бюджетних установах і у суб'єктів господарювання державного сектору економіки, а також на підприємствах і в організаціях, які отримують (отримували в період, який перевіряється) кошти з бюджетів усіх рівнів та державних фондів або використовують (використовували у період, який перевіряється) державне чи комунальне майно (далі – підконтрольні установи), а на підставі рішення суду – в інших суб'єктів господарювання.

Використані джерела:

1. Про Положення про Державну фінансову інспекцію України: Указ Президента України від 23 квітня 2011 року // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=499%2F2011>
2. Про затвердження Порядку проведення інспектування Державною фінансовою інспекцією, її територіальними органами: Постанова Кабінету міністрів України 20 квітня 2006 р. N 550 // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=550-2006-%EF>

М. З. Підвальна

*асистент кафедри конституційного, адміністративного та фінансового права
Хмельницького університету управління та права,
аспірант Інституту законодавства Верховної Ради України,
Хмельницький, Україна*

ПРИНЦИП ВЕРХОВЕНСТВА ПРАВА У СИСТЕМІ ПРИНЦИПІВ ПРОВАДЖЕННЯ В СПРАВАХ ПРО АДМІНІСТРАТИВНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ

Принцип в об'єктивному розумінні – це основне положення, передумова; в суб'єктивному – вихідний пункт, першооснова. Виходячи з такого розуміння, принцип як правова категорія, а значить і принцип провадження, є тією особливою рисою, на якій ґрунтується сам процес, тобто весь алгоритм дій, що

визначені законом як провадження у справах про адміністративні правопорушення; якісно особлива риса, основоположна установка, недотримання якої визнає провадження протиправним. У своїй сукупності ці установки визначають та розкривають специфіку провадження у справі про адміністративні правопорушення порівняно з іншими провадженнями чи іншою діяльністю суб'єктів правозастосування [1, 12].

Принципами провадження в справах про адміністративні правопорушення є основні засади, вихідні ідеї, що характеризуються універсальністю, загальною значущістю, вищою імперативністю і відображають суттєві положення, на яких базується провадження у справах про адміністративні проступки [2, 227]. Неврахування будь-якого з принципів спотворює загалом провадження в справах про адміністративні правопорушення і перешкоджає досягненню встановленої в КУпАП мети такого провадження [3, 10]. Саме тому принципи провадження у справах про адміністративні правопорушення повинні бути обов'язково нормативно закріпленими, а не бути лише предметом наукових досліджень.

Принципи провадження в справах про адміністративні правопорушення – це найважливіші правові положення, що визначають природу, демократичні засади й систему адміністративно-процесуальної діяльності, виступають підґрунтям для практичного їх застосування та допомагають у регулюванні суспільних відносин [3, 9].

Принципами, на яких ґрунтується провадження у справах про адміністративні правопорушення, є: принцип законності; принцип охорони інтересів держави і особи; принцип публічності (офіційності); принцип самостійності і незалежності суб'єктів юрисдикції у прийнятті рішень; принцип гласності; принцип сполучення диспозитивності і імперативності; принцип рівності учасників процесу перед законом; принцип провадження процесу національною мовою; принцип встановлення об'єктивної (матеріальної) істини; принцип права на захист [2, 227].

На думку Е.Ф. Демського, принципи, за якими розглядаються справи про адміністративні правопорушення, являють собою складову частину загально-правових принципів, на яких базується процесуальна діяльність органів (посадових осіб) при розгляді й вирішенні індивідуальних адміністративних справ адміністративно-деліктного характеру. До них належать принципи: законності, верховенства права, захисту інтересів держави і особи, публічності, об'єктивної (матеріальної істини), гласності й відкритості процесу тощо [4, 447].

Проте В.В. Волоско відносить принцип верховенства права до групи спеціальних принципів діяльності органів внутрішніх справ [5].

Разом із тим, провадженню у справах про адміністративні правопорушення властиві специфічні принципи: 1) розгляд справ на засадах рівності громадян перед законом і органом (посадовою особою), який розглядає справу незалежно від раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, мови та інших обставин. Згідно з цим принципом при розгляді справи про адміністративні правопорушення зберігаються державно-владні відносини, що, власне, притаманні всій управлінській системі в публічній сфері,

на відміну, наприклад, від адміністративного судочинства, де всі учасники процесу рівні в своїх правах і обов'язках;

2) швидкість та економічність розгляду справ про адміністративні правопорушення, специфічність яких обумовлена властивістю управлінської діяльності щодо оперативного вирішення постановлених завдань. При розгляді справ про адміністративні правопорушення майже не виникає необхідності виклику свідків з інших місць, справи розглядаються одноособово, посадові особи, які розглядають справи, одержують заробітну плату за місцем роботи, члени адміністративних комісій працюють на громадських засадах, що значно зберігає витрати коштів на розгляд справи;

3) розгляд справ керуючись законом і правосвідомістю. Специфічність розгляду полягає у власному забезпеченні особою, яка розглядає справу, позитивних і негативних рис протиправної дії, оцінки поведінки правопорушника, його майнового, сімейного стану, можливості виправлення громадським впливом, здійснення виховної роботи тощо [4, 447-448].

Беньковський С.Ю. пропонує класифікувати принципи провадження у справах про адміністративні правопорушення за такими групами, як: соціально-правові, загальні та спеціальні. До соціально-правових принципів віднесено такі: гуманізм, соціальна справедливість, демократизм. До загальних належать: законність; публічність (офіційність); презумпція невинуватості; доведеність вини; всебічність, повнота та об'єктивність дослідження обставин справи; забезпечення кожному права на повагу його гідності; забезпечення кожній людині права на свободу та особисту недоторканність; рівність усіх учасників провадження перед законом та органами, які здійснюють провадження у справі; забезпечення особі, яка притягується до відповідальності, права на захист; забезпечення учасникам провадження права користуватися рідною мовою; обов'язковість рішень органів та посадових осіб, які ведуть провадження; забезпечення права на оскарження дій і рішень посадових осіб та органів, які здійснюють провадження у справі. До спеціальних принципів відносять поєднання гласності і конфіденційності; безпосередності дослідження доказів [1, 12].

М.О. Ктіторов запропонував власну класифікацію принципів, а саме:

- залежно від джерела нормативного закріплення: а) конституційні принципи провадження у справах про адміністративні правопорушення (верховенство права, законність, гуманізм, рівноправність); б) принципи, закріплені в інших нормативно-правових актах, зокрема КАСУ (безсторонність, розсудливість, обґрунтованість);

- залежно від правової природи відносин: а) принципи загальноюрисдикційного процесу (об'єктивність істини, презумпція невинуватості, стадійність); б) принципи адміністративно-юрисдикційного процесу (публічність, усність і безпосередність, диспозитивність, національна мова провадження);

- залежно від специфіки провадження в справах про адміністративні правопорушення: загальні й спеціальні принципи провадження в справах про адміністративні правопорушення (простота та економічність процесу, оперативність) [3, 9].

Отже, принцип верховенства права займає особливе місце в системі принципів провадження у справах про адміністративні правопорушення та взаємодіє з іншими принципами. Вважаємо, що належна реалізація принципу верховенства права під час розгляду справ про адміністративні правопорушення можлива лише за умови дотримання усіх принципів провадження у справах про адміністративні правопорушення.

Слід погодитись із Беньковським С.Ю., який вважає, що практика правозастосування при провадженні у справах про адміністративні правопорушення свідчить, що реалізація будь-яких принципів провадження на сьогодні супроводжується рядом проблем. Найбільш поширеним явищем є нерозуміння самого принципу верховенства права, його ототожнення з радянським принципом верховенства позитивного закону. Часто застосовують закони, які ніяк не «вписуються» в концепцію природного права, відірвані від природних прав і свобод людини, що їх порушують. Як і за радянських часів, громадяни часто не можуть реалізувати свої права лише через відсутність позитивного закріплення відповідних прав у законах та підзаконних актах або ж через відсутність механізмів реалізації тих прав, які задекларовані у законах. Проблемами, що стоять на шляху реалізації принципів провадження у справах про адміністративні правопорушення, є нерозуміння природи та змісту загальносоціальних принципів провадження у справах про адміністративні правопорушення через недосконалість юридичної освіти в Україні; недотримання принципів, що прямо впливають із концепції правової держави та принципу верховенства права; недосконалість підзаконного регулювання провадження у справах про адміністративні правопорушення; застарілі інституційні механізми захисту прав людини; стан застосування інституту відповідальності посадової особи за порушення порядку (правил) провадження та прийняття внаслідок цього неправомірних актів [1, 13].

Використані джерела:

1. Беньковський С.Ю. *Правові засади та принципи провадження у справах про адміністративні правопорушення: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.07 «Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право»* / С.Ю. Беньковський. – Ірпінь, 2009. – 19 с.
2. Кузьменко О.В. *Адміністративно-процесуальне право України: підручник* / О.В. Кузьменко, Т.О. Гуржій / за ред. О.В. Кузьменко. – К.: Атіка, 2007. – 416 с.
3. Ктіторов М.О. *Принципи провадження в справах про адміністративні правопорушення та забезпечення їх реалізації в діяльності ОВС: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.07 «Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право»* / М.О. Ктіторов. – Ірпінь, 2009. – 19 с.
4. Демський. Е.Ф. *Адміністративне процесуальне право України : навч. посіб.* / Е.Ф. Демський. – К. : Юрінком Інтер, 2008. – 496 с. – Бібліогр.: с. 488 – 495.
5. Волоско В.В. *Демократичні принципи діяльності органів внутрішніх справ* / В.В. Волоско // *Демократичне врядування*. – 2008. – № 1. – Режим доступу до журн.: <http://www.lvivacademy.com/visnik2/fail/Volosko.pdf>.

А. О. Плотник
студентка Національного університету
«Юридична академія України імені Ярослава Мудрого»,
Харків, Україна

ПОВНОВАЖЕННЯ МІСЦЕВИХ РАД У ГАЛУЗІ ЗЕМЕЛЬНИХ ВІДНОСИН

Самостійне місце в системі органів управління у галузі земельних відносин займають місцеві ради. Будучи органами загальної компетенції, вони здійснюють важливі повноваження у зазначеній сфері.

Правовий статус цих публічних органів управління у галузі земельних відносин визначається у змісті їх компетенції – закріпленої законодавством сукупності владних повноважень (прав і обов'язків), юридичної відповідальності і функціонального призначення (предмету відання). Чинне законодавство наділяє органи місцевого самоврядування певною компетенцією, в межах якої вони реалізують управлінські функції. Компетенція органів управління – це межі їх владної діяльності, до складу якої входить обов'язковий елемент – повноваження.

В юридичній літературі підходи трактування терміну «повноваження» є різноманітними. Так, цей термін розглядають, зокрема, як єдність прав і обов'язків; як вид і міру владного впливу посадової особи на заінтересованого учасника правових відносин; як те, що може зробити або яких заходів може вжити орган; як засіб для виконання органами своїх завдань; як юридичний засіб, за допомогою якого орган держави виконує свої функції та інше. Зміст повноважень розглядають зазвичай переважно в тісному зв'язку з компетенцією. Визначаючи співвідношення цих понять, більшість авторів приходять до висновку, що повноваження і компетенція співвідносяться як частина і ціле.

Повноваженнями прийнято вважати сукупність прав та обов'язків органів влади, яка закріплена за ними законом у певній сфері суспільних відносин.

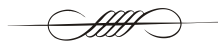
Загальні повноваження органів місцевого самоуправління (в тому числі і в галузі земельних відносин) закріплені Законом України «Про місцеве самоврядування в Україні» (ст.26). Більш детально ці повноваження місцевих рад визначені в Земельному кодексі України як спеціалізованому нормативному акті, який регулює суспільні земельні відносини.

Вивчення та аналіз відповідних земельно-правових приписів Земельного кодексу свідчить, що у назві глави 2 має місце фактично об'єднання повноважень Верховної Ради України, Верховної Ради АРК та місцевих рад. Між тим, варто зазначити, що природа повноважень Верховної Ради України, а також її статус суттєво відрізняються від повноважень і статусу інших рад. Так, згідно зі ст. 75 Конституції України, Верховна Рада України є єдиним органом законодавчої влади в Україні, органом державної влади. Місцеві ж ради органами державної влади згідно із законом не вважаються. Це органи місцевого самоврядування. Саме вони відповідно до Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» уособлюють територіальні громади.

Якщо виходити із змісту ст.12 Земельного кодексу України, яка визначає повноваження сільських, селищних та міських рад у галузі земельних відносин, то можна зробити висновок про те, що наведений в ній перелік повноважень не є обмежувальним. До такого висновку спонукає пункт «к» ст.12 Земельного кодексу України, згідно з яким до повноважень місцевих рад у галузі земельних відносин на території сіл, селищ та міст належить також вирішення інших питань у зазначеній галузі відповідно до закону. При цьому слід підкреслити, що зміст та порядок реалізації повноважень, пов'язаних з «вирішенням інших питань», має визначатися на рівні закону.

До інших повноважень місцевих рад у галузі земельних відносин, не передбачених ст.12 Земельного кодексу України, відноситься, наприклад, затвердження ставок земельного податку та орендної плати у населених пунктах, затвердження місцевих містобудівних програм, генеральних планів населених пунктів, іншої містобудівної документації, встановлення правил з питань землеустрою території населеного пункту та інші. Ці повноваження реалізуються на умовах та в порядку, передбачених спеціальним законодавством. Так, диференціація ставок земельного податку регулюються п.275.3 ст.275 Податкового кодексу України, а затвердження генеральних планів населених пунктів та іншої містобудівної документації здійснюється відповідно до Закону України «Про регулювання містобудівної діяльності» від 17 лютого 2011 року і т.п.

Наведені у ст.12 Закону України повноваження місцевих рад у галузі земельних відносин з урахуванням їх характеру та змісту можуть бути класифіковані. Так, самостійне місце серед них займають власницькі повноваження. До їх складу, зокрема, належать пункти: а) розпорядження землями територіальних громад; б) передача земельних ділянок комунальної власності у власність громадян та юридичних осіб відповідно до Земельного кодексу; в) надання земельних ділянок у користування із земель комунальної власності ;г) вилучення земельних ділянок із земель комунальної власності ;г) викуп земельних ділянок для суспільних потреб відповідних територіальних громад сіл, селищ, міст та деякі інші. Особливість цих повноважень полягає в тому, що місцеві ради, не будучи власниками землі, здійснюють розпорядницькі функції щодо земельних ділянок. Йдеться, зокрема, про надання в користування чи передачу у власність земельних ділянок, про їх вилучення, викуп та інше.

Е. М. Попок
*студентка юридического факультета
Международного университета «МИТСО»,
Минск, Республика Беларусь*

ОТВЕТСТВЕННОСТЬ СТОРОН КОЛЛЕКТИВНОГО ДОГОВОРА, СОГЛАШЕНИЯ

Одним из основных принципов социального партнёрства является обязательность выполнения договорённостей и ответственность за принятые обязательства [1, п.6 ст. 353]. Однако достаточно часто в коллективных договорах и соглашениях содержатся нечетко сформулированные обязательства, не выделены конкретные субъекты, ответственные за выполнение обязательств, что является проблемным вопросом коллективно-договорного регулирования.

Статья 376 Трудового кодекса Республики Беларусь (далее – ТК Беларуси) «Ответственность сторон за неисполнение норм настоящей главы, коллективного договора, соглашения» предусматривает, что за неисполнение норм главы 35 ТК Беларуси и обязательств, предусмотренных коллективным договором, соглашением, стороны несут ответственность в соответствии с законодательством, коллективным договором, соглашением. Согласно данной статье, за неисполнение обязательств, предусмотренных коллективным договором, которые входят в круг служебных обязанностей отдельных должностных лиц субъектов социального партнёрства (нанимателя и профсоюза (их объединений), а также органов государственного управления), эти лица могут привлекаться к различным видам юридической ответственности – административной, дисциплинарной, материальной.

Кодекс Республики Беларусь об административных правонарушениях в ст. 9.18 «Нарушение законодательства в сфере коллективных трудовых отношений» устанавливает, что в случае непредставление лицом, уполномоченным в соответствии с законодательством представлять нанимателя, информации, необходимой для ведения коллективных переговоров, влечет наложение штрафа в размере от четырёх до десяти базовых величин [2]. Также данная статья предусматривает правонарушение в виде неисполнение обязательного для сторон коллективного трудового спора решения трудового арбитража, Республиканского трудового арбитража и действия, создающие препятствия исполнению своих трудовых обязанностей работником, не участвующим в забастовке.

Если провести сравнение с Кодексом Российской Федерации об административных правонарушениях, то в нем закреплены некоторые другие правонарушения связанные с коллективно-договорными отношениями. К ним относятся уклонение от участия в переговорах о заключении коллективного договора, соглашения либо нарушение установленного срока их заключения; не предоставление информации, необходимой для проведения коллективных переговоров и осуществления контроля за соблюдением коллективного договора, соглашения; необоснованный отказ от заключения коллективного

договора, соглашения; нарушение или невыполнение обязательств по коллективному договору, соглашению. Все вышеназванные правонарушения влекут наложение административного штрафа (ст.ст. 5.28-5.31).

Спорным является вопрос об уголовной ответственности за не исполнение норм коллективного договора, соглашения, так как Уголовный кодекс Республики Беларусь не предусматривает такой ответственности. Однако в случае если будут нарушены правила охраны труда должностным лицом, ответственным за их соблюдение по коллективному договору, повлекшее по неосторожности несчастный случай с работником или иные тяжёлые последствия, должностные лица привлекаются к уголовной ответственности.

В случае если неисполнение обязательств по коллективному договору привело к причинению имущественного вреда, виновные должностные лица могут быть привлечены к материальной ответственности. Следует отметить, что профсоюзы, как представители интересов работников, нанешие своими незаконными действиями ущерб государству, физическим или юридическим лицам, обязаны возместить его в порядке, установленном законодательством Республики Беларусь (ст. 29 Закона Республики Беларусь от 2.04.1992 г. «О профессиональных союзах»).

Изучая вопросы ответственности сторон коллективного договора, нельзя не затронуть вопрос четкого определения субъектов ответственности данных отношений. Конкретная ответственность сторон за невыполнение принятых обязательств не всегда предусматривается в содержании коллективных договоров. Статья 376 ТК Беларуси выделяет «стороны коллективного договора» как субъектов ответственности. Они, в свою очередь, могут быть представлены не одним лицом, а несколькими, что говорит о коллективных субъектах ответственности и в случае нарушения законодательства о коллективных договорах, сложно определить, кто понесёт ответственность за не исполнение обязательств. На наш взгляд, данный механизм требует более четкого правового регулирования. А именно, при заключении коллективного договора следует ответственно подходить к определению конкретных субъектов, на которых возлагаются обязательства, и которые понесут ответственность в случае не исполнения данных обязательств. Во избежание спорных ситуаций в данном вопросе, некоторые авторы считают целесообразным после каждого пункта договора указать ответственных лиц, подлежащих ответственности за не выполнение данного пункта коллективного договора.

Стороны коллективного договора и соглашения вправе самостоятельно определять меры ответственности за нарушение предусмотренных в них положений. Даже если в коллективном соглашении будет предусмотрена определённая ответственность за нарушение норм конкретного коллективного договора, то могут возникнуть трудности с реализацией этой предусмотренной ответственности, так как в законодательстве отсутствует механизм государственного принуждения стороны, нарушившей условия коллективного договора. Таким образом, применить меры такой ответственности законодательно не вправе ни один государственный орган. Следовательно, без четкого законодательного регулирования возникает вопрос о правомерности

установлення мер відповідальності, не передбачених законодавством, в колективно-договорному порядку.

Підводячи итог, відзначимо, що норми трудового законодавства, пов'язані з регулюванням питань відповідальності сторін колективно-договорних відносин, потребують в подальшому вдосконаленні.

Використані джерела:

1. *Трудовий кодекс Республіки Беларусь: прийнятий Палатою представителів 8 червня 1999 г.; одобрений Радою Респ. 30 червня 1999 г.; текст Кодексу по станом на 2 апр. 2009 г.* – Мінськ: Нац. центр правової інформ. Респ. Беларусь, 2009. – 238 с.
2. *Кодекс об адміністративних правопорушеннях: прийнятий Палатою представителів 17 грудня 2002 г.; одобрений Радою Республіки 2 квітня 2003 г.* – Мінськ: Нац. Центр правової інформ. Респ. Беларусь, 2010. –
3. *О професійних спілках: Закон Республіки Беларусь, від 2 квітня 1992 г. № 1605-ХІІ: в ред. Закону Респ. Беларусь від 14.01.2000 г.// Нац. реєстр правових актів Респ. Беларусь. – 2000. – № 371-3. – 2/146.*

Б. О. Прокопенко

*студент Інституту підготовки кадрів для органів прокуратури України
Національного університету «Юридична академія України
імені Ярослава Мудрого», Харків, Україна*

**КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ
РЕФОРМУВАННЯ СУДОВОЇ ВЛАДИ В УКРАЇНІ**

Актуальним у світлі започаткованої Президентом України у 2010 році конституційної та судово-правової реформ є питання обсягу регулювання організації й діяльності судової влади в Основному Законі України. Аналіз конституцій європейських країн свідчить про те, що кожна країна обирає власну модель конституційних засад судової влади. Досить значний обсяг статей, присвячених судовій владі, містить Основний Закон ФРН. У ньому закладено основи судової системи, яка є децентралізованою, і складається із судів федерального рівня і судів земель, повноваження Федерального Конституційного суду і конституційних судів земель, право загальних судів на звернення до конституційних судів у визначених законом випадках, незалежність судів, заборону на створення надзвичайних судів, право особи на звернення до суду, гарантії особи у разі затримання за підозрою у вчиненні злочину (ст. 92-104). Конституція Франції містить лише норми щодо повноважень Вищої ради магістратури, незалежності судової влади і незмінюваності судів та заборону свавільного затримання особи (ст. 64-66).

Аналіз ряду зазначених вище та ряду інших конституцій країн Європи дозволяє зробити висновок, що в них, як правило, визначаються основні принципи організації судової системи, заборона на створення надзвичайних і

особливих судів, незалежність і недоторканість суддів, повноваження глави держави у галузі судоустрою, повноваження конституційного суду країни, право особи на судовий захист і процесуальні права особи у разі затримання за підозрою у вчиненні правопорушення. Типовим для конституцій Європи є визначення складу і повноваження вищого органу суддівського самоврядування, який є відповідальним за формування суддівського корпусу, а іноді й інших працівників у галузі юстиції (прокурорів, слідчих) – Туреччина, Франція, Болгарія, Польща, Італія, Португалія, Іспанія. Загальною рисою Основних законів Європи є лаконічність у визначенні структури судової системи, як правило, її склад визначається чинним законодавством.

Слід зазначити, що Конституція України 1996 року (далі – КУ) у порівнянні з іншими конституціями країн Європи містить досить детальне регулювання основ судоустрою та судочинства. Важливими положеннями Основного Закону у цій сфері є пріоритет прав і свобод людини і громадянина (ст. 3), принцип верховенства права (ст. 8), гарантування судового захисту прав і свобод людини та громадянина й права на оскарження в суді рішень, дій чи бездіяльності органів державної влади, органів місцевого самоврядування, посадових і службових осіб (ст. 55), право на надання кваліфікованої правової допомоги у судах (ст. 59), визначення виключно законами України питань судоустрою, судочинства, статусу суддів (ст. 92). Два окремих розділи КУ присвячені безпосередньому регулюванню організації судової влади: розділ VIII «Правосуддя» і розділ XII «Конституційний Суд України». У розділі VIII закладені основні засади організації судової системи (територіальність, інстанційність, спеціалізація, єдність, поширення судової юрисдикції на всі правовідносини, які виникають у державі, обов'язковість судових рішень), її ланки (місцеві, апеляційні суди, Верховний Суд України, підсистема спеціалізованих судів), основи статусу суддів (незалежність, недоторканість, незмінюваність, вимоги до професійних суддів, основи процедури їх призначення й обрання на посади, підстави звільнення суддів), державне фінансування органів судової влади, повноваження і склад Вищої ради юстиції як органу, який є відповідальним за формування висококваліфікованого суддівського корпусу. Розділ XII КУ визначає повноваження, склад і порядок формування Конституційного Суду України як єдиного органу конституційної юрисдикції.

На подальших етапах конституційної реформи слід мати на увазі, що надто детальна регламентація організації судової влади на конституційному рівні не потрібна. Основний Закон України має містити засадничі положення, які стосуються устрою судової системи і порядку відправлення правосуддя. Зокрема, розширення нині існуючого обсягу регулювання цих питань є недоречним. Більше того, варто відмовитися від визначення переліку судових ланок, які входять до складу судової системи і ряду положень щодо статусу суддів. Ці питання мають бути врегульовані на рівні закону, оскільки у такому разі при виникненні необхідності реформування судової системи необхідно буде лише змінити відповідне законодавство. Внесення змін до КУ з огляду на правову природу цього акта вищої юридичної сили є ускладненим.

Однак ряд норм Конституції України, що стосуються організації та діяльності судової влади, потребують змін й уточнення.

По-перше, назва розділу VIII «Правосуддя» має бути заміненена на назву «Судова влада». У науковій юридичній літературі усталеною є думка про те, що останній термін є більш широким і охоплює як власне судові установи, так й інші органи, які займаються організаційним і кадровим забезпеченням судів. Отже, під органами судової влади слід розуміти усі суди, які діють на території України, а також Вищу раду юстиції, кваліфікаційні комісії суддів, органи суддівського самоврядування. Досить вдалою є пропозиція віднести до судової влади і Державну судову адміністрацію України як орган організаційного і фінансового забезпечення судів, підпорядкувавши її Верховному Суду України.

По-друге, ч. 1 ст. 55 КУ слід викласти в такій редакції: «кожній особі у разі порушення її прав і свобод забезпечується право на справедливий і відкритий розгляд упродовж розумного строку незалежним і неупередженим судом, утвореним на підставі закону. Забороняється безпідставна відмова у наданні судового захисту». У такий спосіб на конституційному рівні буде закріплене право особи на доступ до суду і справедливе судочинство.

По-третє, на конституційному рівні варто посилити гарантії незалежності та незмінюваності суддів. Слід визначити, що звільнення суддів має бути обґрунтованим і проходити лише на підставах і у спосіб, визначений законом. Суддя може бути звільнений із посади лише тим органом, який його призначив і лише після проведення усіх процедур, передбачених законом. Підстави звільнення та усунення суддів від посади, а також процедура перевірки діяльності суддів мають бути чітко закріплені в Законі України «Про судоустрій і статус суддів». Випадки звільнення суддів за правову позицію, займану ним по справі, а також з метою тиску на суддю при відправленні правосуддя, мають бути заборонені на законодавчому рівні.

По-четверте, слід надати Конституційному Суду України право вирішувати конфлікти, які відбуваються між вищими органами влади в Україні. Ця новація викликана об'єктивними реаліями політичної реформи, яка триває в Україні й здатна значно підвищити авторитет судової влади у суспільстві. Аналогічним повноваженням наділені Конституційний Суд РФ (п. 3 ст. 125 Конституції РФ), Федеральний Конституційний Суд ФРН (пункти 3, 4 ст. 93 Конституції ФРН).

І. К. Ратушна
студентка юридичного факультету
Київського національного університету імені Тараса Шевченка,
Київ, Україна

ПРАВОВА ПРИРОДА ПОНЯТТЯ НАДР

Як природний об'єкт надра не мають загальноприйнятого визначення в природничих, гірничо-геологічних науках на відміну від їх розуміння як об'єкта законодавчого регулювання. Однак від правильного формулювання цього визначення в юридичному значення залежить не тільки встановлення кола суспільних відносин, що регулюються законодавством про надра, а й подальшого розкриття сутності та змісту його самостійних інститутів.

Правову природу поняття надр досліджували відомі вчені правознавці в галузі екологічного та гірничого права, такі як: Мухітдінов Н.Б., Кірін Р.С., Олійник О.М., Шемяков О.П., Хохлова І.В., Клюкіна Б.Д., Сиродєєва М.О., Сурілова О.О та ін.

Мета дослідження полягає в з'ясуванні сутності та правової природи такого поняття як надра.

Тлумачний словник російської мови зазначає, що поняття «надра» (походить від старослов'янської форми *jadro*, яке означає нутрощі, пазуха) – це місце під поверхнею, глибиною землі. Надра можуть розглядатись як геологічне і як юридичне явище.

Щодо юридичного визначення поняття, то, перш за все, таке визначення дається у Кодексі про надра. Так, ст. 1 Кодексу України про надра (КУпН) надрами визнає частину земної кори, що розташована під поверхнею суші та дном водоймищ і простягається до глибин, доступних для геологічного вивчення та освоєння [1, с.278].

Однак дане визначення на науковому рівні є предметом тривалої дискусії. Науковці звертають увагу на те, що дане визначення повною мірою не розкриває поняття надр. На думку Олійника О.М КУпН не дає відповіді, що мається на увазі під поверхнею суші, де її межа, з якого моменту починаються гірничі відносини, а де ще земельні. Щодо поверхні суші, то це не тільки те, що становить видиму частину земної кори. У певних випадках в це поняття включаються і такі шари земної товщі, які проникають у глибину на десятки метрів. Критерієм, який відмежовує гірничі правовідносини від земельних, є ціль (направленість змісту) правовідносин. Важливим при визначенні поняття надр є також співвідношення цього поняття з корисними копалинами. Корисні копалини є складовою частиною надр. Хоча це й прямо не встановлено в чинному законодавстві України, проте впливає з його аналізу, зокрема ст. 14 КУпН говорить, що надра надаються в користування, зокрема, для геологічного вивчення, в тому числі дослідно-промислової розробки родовищ корисних копалин; видобування корисних копалин. Також це підтверджується аналізом законодавства радянського періоду. Так, Гірниче положення СРСР зазначало, що корисними копалинами є складові частини надр. Виходячи з вищенаведеного, надра визначаються як частину земної кори, що розташована переважно під

поверхнею суші та дном водоймищ (окрім випадків виходу корисних копалин на земну поверхню, розміщення їх у джерелах вод та газів, на дні водоймищ) і простягається до глибин, доступних для геологічного вивчення та освоєння [3, с. 8-16] .

Шем'яков О.П. дотримується думки, що з правової точки зору необхідно підходити до визначення надр з врахуванням юридичних критеріїв, тому прийнятне в діючому законодавстві визначення надр є необґрунтованим дублюванням географічного розуміння надр з визначенням їх нижньої межі технологічними можливостями геологічної науки. При визначенні поняття надр, як юридичної категорії, слід виходити з найбільш суттєвих юридично-значущих ознак, до яких необхідно відносити природно-екологічні, геолого-економічні, соціально-правові властивості самостійного об'єкта природного середовища – надр. На його думку, надра – це частина природного середовища, що являє собою об'ємно-площинний простір, розташований під поверхнею суші та дном водних об'єктів у межах території України (в тому числі континентального шельфу та виключної (морської) економічної зони) і містить: корисні копалини, порожні породи, рідкісні мінералогічні, палеонтологічні утворення, підземні води, а також ділянки такого простору, що виступають у вигляді природних та техногенних порожнин, ділянки, що використовуються з метою чи без мети видобування корисних копалин або зовсім не використовуються, а також родовища корисних копалин, що виходять та знаходяться на поверхні землі [4, с. 9-10]

Кірін Р.С. досліджував визначення поняття надр, виходячи із значущих для правого визначення ознак. За ознакою нижньої межі виділяються такі ділянки надр: 1) ділянки надр, доступні для геологічного вивчення; 2) ділянки надр, доступні для освоєння. Під освоєнням розуміється галузь людської діяльності, пов'язана з вивченням і практичним використанням земної кори. Під геологічним вивченням – спеціальні роботи і дослідження, спрямовані на одержання інформації про надра з метою задоволення потреб суспільства. За ознакою впливу на надра виділяють: 1) ділянки надр, що зазнають техногенного впливу; 2) ділянки надр, що зазнають антропогенного впливу. За ознакою верхньої межі можна виділити наступні види надроділянок: 1) ділянки надр, розташовані під поверхнею суші; 2) ділянки надр, розташовані під дном водоймищ. За ознакою використання надрові ділянки бувають: 1) ділянки надр, що використовуються; 2) ділянки надр, не залучені до використання. За ознакою об'єктності ділянки надр поділяються на: 1) ділянки надр з об'єктами (ресурсами) природного походження; 2) ділянки надр з об'єктами (ресурсами) техногенного походження. За ознакою мети використання земної поверхні виділяють: 1) користування надрами з наданням земельної ділянки (в межах території (суші) України); 2) користування надрами без надання земельної ділянки (ділянки надр континентального шельфу, ділянки надр виключної (морської) економічної зони). Виходячи з вищенаведених ознак, Кірін Р.С. визначає надра як базисну, об'ємно-просторову, кількісно-якісну частину довкілля в межах території України, її континентального шельфу та виключної (морської) економічної зони як зареєстрована, облікована та оцінена мінерально-сировина основа економічної незалежності держави, що характеризується

неоднорідністю внутрішньої структури – гео- і техногенні породи, рідкі та газоподібні утворення, порожнини, що формують фундамент біосфери, рельєф земної поверхні та дна водоймищ, диференціюється на окремі частини, які перебувають у власності українського народу і можуть надаватись тільки в користування в передбачених законом видах для задоволення потреб у мінеральній сировині та інших потреба суспільства та осіб, виступає основним засобом виробництва в гірничій, геологорозвідувальній, геотехнологічній та інших галузях господарювання, операційною базою для системи розміщення підземних споруд, не пов'язаних з видобуванням корисних копалин, геологічних територій та об'єктів і є невід'ємною формою існування планети, джерелом геоінформації та геоенергії, що вилучаються з геологічного середовища вичерпних і не відновлювальних мінеральних ресурсів, що потребує комплексного й раціонального використання та охорони [2, с.48-50,54].

Таким чином, вищевикладене свідчить, що законодавче визначення поняття надр потребує вдосконалення.

Використані джерела:

1. Большой толковый словарь русского языка. //за ред. Кузнецова С.А. СПб., 1998
2. Кірін Р.С. Поняття надр: еколого-правові аспекти /Кірін Р.С.// Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Юридичні науки. – 2001. – Випуск 44. – с. 47-54
3. Олійник О.М. Правове регулювання охорони надр за законодавством України. (Окремі аспекти): монографія/О.М.Олійник//НАН України, Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького. – Хмельницький: Поліграфіст-2. – 2011. – с. 139
4. Шем'яков О.П. Правове регулювання використання та охорони надр: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.06 земельне право; аграрне право; екологічне право; природоресурсне право./Шем'яков О.П. Харків. – 2003. – с. 22

Т. О. Рахнянська

*студентка магістратури юридичного факультету
Київського національного університету імені Тараса Шевченка,
Київ, Україна*

ДЕЯКІ ЕКОЛОГО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ ПРАВОВОГО РЕЖИМУ ЗЕМЕЛЬ У СФЕРІ КАПІТАЛЬНОГО БУДІВНИЦТВА

Актуальність піднятого питання зумовлена взаємним двостороннім впливом правових і економічних факторів, які «диктують» динаміку розвитку суспільних відносин у сферах раціонального землекористування і господарювання. В зв'язку з цим постає проблема співвідношення екологічних, земельних та господарських (економічних) пріоритетів під час здійснення діяльності у сфері капітального будівництва. Слід зазначити, що сьогодні в Україні галузь капітального будівництва відзначається стрімкими темпами розвитку, а тому вимагає адекватного і своєчасного правового реагування, що, в

свою чергу, потребує переосмислення правового режиму використання та охорони земельних ділянок, необхідних для зведення капітальних будівель. Останнє породжує необхідність у врегулюванні нових правовідносин, пов'язаних з цільовим використанням земель для потреб капітального будівництва. На нашу думку, законодавче регулювання таких правовідносин могло б допомогти розв'язати низку проблем, пов'язаних із зведенням капітальних будівель, зокрема, за межами населених пунктів або в тих місцях, де не затверджена проектна документація населених пунктів, або взагалі на землях, які не належать до земель житлової та громадської забудови, але на яких здійснюється капітальне будівництво.

Однак, наукове обґрунтування доцільності виділення земель у сфері капітального будівництва, а також здійснення нормативно-правового регулювання використання й охорони таких земель ускладнюється певними об'єктивними та суб'єктивними чинниками, а саме:

1) *чинне земельне законодавство України не виокремлює землі капітального будівництва*. Так, у ЗК України мова йде лише про землі житлової та громадської забудови, що значно звужує розуміння правового режиму земельної ділянки з розташованими на ній капітальними спорудами та прилеглими територіями, необхідними для цільового використання таких об'єктів. З іншої сторони, законодавець виділяє землі рекреаційного, оздоровчого, історико-культурного та іншого призначення, однак, не врегульовує питання правового режиму земельних ділянок з розташованими на них капітальними будівлями в межах названих категорій земель. Це дає підстави для широкого тлумачення норм ст. 19 ЗК України [1] і теоретичного обґрунтування можливості існування земель іншого цільового призначення.

Відтак, вважаємо, що ***правовий режим земель у сфері капітального будівництва*** доцільно розглядати як передбачений нормами земельного, екологічного та господарського права порядок використання, охорони та управління земельними ділянками в процесі зведення капітальних будівель, їх реконструкції та реставрації, впорядкуванні існуючих об'єктів містобудування, розширенні й технічному переоснащенні підприємств, установ та організацій у межах вимог, встановлених для тих категорій земель, до яких належать зазначені земельні ділянки.

Специфічною особливістю земель капітального будівництва є те, що вони можуть існувати в межах будь-якої законодавчо встановленої категорії земель, а отже, цільове використання повинно здійснюватися з дотриманням вимог, встановлених для тієї земельної ділянки, в межах якої здійснюється капітальне будівництво. Вважаємо, що порядок використання й охорони таких земельних ділянок вимагає особливого режиму правового регулювання, який повинен відрізнятися від правового режиму інших категорій земель. На такі земельні ділянки, зокрема, мають поширюватися норми екологічного та будівельного законодавства, а також норми, які регламентують правовий режим тієї категорії земель, в межах якої здійснюється капітальне будівництво;

2) *неврегульованим є питання дотримання вимог екологічної безпеки при проектуванні, розміщенні, будівництві, введенні в дію нових і реконструкції діючих підприємств, споруд та інших капітальних об'єктів в процесі виділення*

та експлуатації земельних ділянок для здійснення комплексу робіт, пов'язаних із капітальним будівництвом. Слід зазначити, що в наукові думці досі залишається невирішеною проблема співвідношення правового режиму землі як природного ресурсу, що, з однієї сторони, є складовою навколишнього природного середовища, національним багатством, а з іншої, – основним засобом виробництва, а також капітальної будівлі, яка за своєю природою є основним виробничим фондом, майном і на яку поширюється інший правовий режим використання й охорони. У цьому аспекті виникає проблема співіснування економічних та екологічних (включаючи і питання охорони землі) пріоритетів. Зокрема, це стосується доступу громадськості до екологічної інформації, оцінки впливу господарської діяльності у сфері капітального будівництва на навколишнє середовище, проведення комплексних державних експертиз (включаючи екологічну, землевпорядну та ін.) та врахування висновків громадських експертиз тощо. Тому для балансування таких пріоритетів потрібно встановити спеціальний правовий режим земель, на яких планується чи здійснюється діяльність у сфері капітального будівництва;

3) останнім часом серед науковців *прогресивною стала позиція щодо відмови від поділу земель на категорії за основним цільовим призначенням і переходу до системи диференціації земель за принципом зонування територій* відповідно до законодавства про містобудівну діяльність (А.М. Мірошніченко [3, с. 115], В.М. Правдюк [4, с. 208]). Така практика існує в більшості сучасних розвинених країнах (Велика Британія, США, Франція, Ізраїль та ін.). Щодо реальних перспектив її втілення в українське законодавство, то вважаємо, що наразі поки що передчасно проводити такі радикальні зміни у зв'язку з недосконалістю вітчизняного законодавства про планування (включаючи і зонування) територій. На нашу думку, в цьому аспекті цікавим і найближчим для України є досвід земельного законодавства Республіки Казахстан, що встановлює положення, згідно з яким «класифікатор цільового призначення земель розробляється на основі проектів (схем) зонування земель і затверджується місцевими виконавчими органами областей, міст республіканського значення, столиці, районів, міст обласного значення» [2] (абз.2 ч.2 ст.8 Земельного кодексу Республіки Казахстан). Така система поділу земель створює умови для можливого співіснування двох способів диференціації земель – за принципом основного цільового призначення земель та за принципом територіального зонування.

Таким чином, на наше переконання, «золотою серединою» між вказаними системами поділу земель і спробою поєднати екологічні та економічні інтереси публічних і приватних суб'єктів правовідносин може стати введення в законодавчий та науковий обіг правового режиму використання й охорони земель у сфері капітального будівництва.

Використані джерела:

1. *Земельний кодекс України // Відомості Верховної Ради України. – 2002. – №3-4. – Ст.27. – Відомості Верховної Ради України. – 2011. – № 37. – Ст. 376.*
2. *Земельний кодекс Республіки Казахстан від 20.06.2003 № 442-II // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.zakon.kz/211954-zemelnyjj-kodeks-rk-2011.html>*

3. Мірошниченко А.М. Колізії в правовому регулюванні земельних відносин в Україні: Монографія. – К.: Алерта; КНТ; ЦУЛ, 2009. – 268 с.
4. Правдюк В.М. Актуальні проблеми поділу земель України за цільовим призначенням // Сучасні проблеми систематизації екологічного, земельного та аграрного законодавства України: Збірник наукових праць Круглого столу (18 березня 2011 р.). – К.: ВГЛ «Обрії», 2011. – С.207-208.

Г. В. Сажко

студентка юридичного факультету

*Київського національного університету імені Тараса Шевченка,
Київ, Україна*

КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВИЙ СТАТУС БІЖЕНЦІВ В УКРАЇНІ

Закон України «Про біженців та осіб, які потребують додаткового або тимчасового захисту» обумовлений необхідністю усунення прогалин та вдосконалення процедури надання статусу біженця в Україні, а також необхідністю приведення законодавства про біженців у відповідність до законодавства Європейського Союзу.

У той же час реалізація прав біженців забезпечується не виключно законодавчими положеннями, а головним чином економічною системою і соціально-економічною політикою держави. Але умов для ефективної реалізації прав біженців та виконання ними своїх обов'язків в Україні ще не створено. Реалізація проголошених прав біженців і виконання ними своїх обов'язків обмежується здебільшого лише легалізацією біженців на території України – можливістю законно перебувати на її території. Один з можливих шляхів поліпшення реалізації соціально-економічних прав біженців є розроблення спеціальних державних програм інтеграції біженців в українське суспільство, у тому числі на регіональному рівні [1, 35] .

Закон «Про біженців та осіб, які потребують додаткового або тимчасового захисту» вводить три нових принципових поняття:

- особа, яка потребує додаткового захисту, – особа, яка не є біженцем відповідно до Конвенції про статус біженців 1951 року і Протоколу щодо статусу біженців 1967 року та цього Закону, але потребує захисту, оскільки така особа змушена була прибути в Україну або залишитися в Україні внаслідок загрози її життю, безпеці чи свободі в країні походження через побоювання застосування щодо неї смертної кари або виконання вироку про смертну кару чи тортур, нелюдського або такого, що принижує гідність, поводження чи покарання;

- особи, які потребують тимчасового захисту, – іноземці та особи без громадянства, які постійно проживають на території країни, що має спільний кордон з Україною, які масово вимушені шукати захисту в Україні внаслідок зовнішньої агресії, іноземної окупації, громадянської війни, зіткнень на етнічній

основі, природних чи техногенних катастроф або інших подій, що порушують громадський порядок у певній частині або на всій території країни походження;

- дитина, розлучена із сім'єю, – особа віком до вісімнадцяти років, яка прибуває чи прибула на територію України без супроводу батьків чи одного з них, діда чи баби, повнолітніх брата чи сестри, опікуна чи піклувальника, призначених відповідно до законодавства країни походження, або інших повнолітніх осіб, які до прибуття в Україну добровільно чи в силу звичаю країни походження взяли на себе відповідальність за виховання дитини.

Також слід наголосити, що в чинному законі розширено перелік причин, згідно з якими біженець не може бути висланий або повернутий до країни. Якщо згідно з Законом «Про біженців», який втратив чинність біженець не міг бути висланий або примусово повернутий до країн, де його життю або свободі загрожує небезпека через його расу, віросповідання (релігію), національність, громадянство (підданство), належність до певної соціальної групи або політичні переконання, то Закон «Про біженців та осіб, які потребують додаткового або тимчасового захисту» також наголошує: «а також з інших причин, що визнаються міжнародними договорами чи міжнародними організаціями, учасниками яких є Україна, як такі, що не можуть бути повернуті до країн походження».

Законом «Про біженців» було передбачено заборону вислання або примусового повернення біженця до країни, з якої він прибув та де його життю або свободі загрожує небезпека не поширюється на біженця, засудженого в Україні за вчинення тяжкого злочину. Дане правило відсутнє в чинному законі.

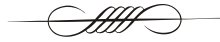
Розширено перелік прав осіб, стосовно яких прийнято рішення про оформлення документів для вирішення питання щодо надання статусу біженця.

Прийняття Закону «Про біженців та осіб, які потребують додаткового або тимчасового захисту» стало важливим кроком для українського суспільства на шляху до євроінтеграції, оскільки попереднє законодавство про біженців було дещо застарілим та малофункціональним в питаннях міжнародної міграції. Зокрема, гострою проблемою була відсутність інших, окрім статусу біженця, форм захисту шукачів притулку. Така ситуація створювала замкнуте коло: особа, яка не мала підстав для отримання статусу біженця, передбачених Конвенцією ООН про статус біженців 1951 року, зверталась до органу міграції і, звичайно, отримувала відмову, що спричиняло ряд негативних наслідків для обох сторін, таких як постійні судові тяжби, відмови, нові звернення із заявами і, як результат, нелегальне перебування на території України або, частіше, подальша незаконна міграція до країн Євросоюзу у зв'язку з неможливістю реалізації своїх прав та безвихідь.

Використані джерела:

1. Ковалишин І.Г. Правовий статус біженців в Україні: проблеми законодавчого регулювання і застосування // Вісник Академії правових наук України. – 2000. – №4(19). – С.35
2. Закон України «Про біженців та осіб, які потребують додаткового або тимчасового захисту» від 08.07.2011 № 3671-VI. Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=3671-17>

3. Закон України «Про біженців» від 21.06.2001 № 2557-III. Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=2557-14>.

А. П. Святненко
*студентка юридичного факультету
Київського національного університету імені Тараса Шевченка,
Київ, Україна*

ГАРАНТІЇ РЕАЛІЗАЦІЇ ПОЛІТИЧНИХ ПРАВ МИРНИХ ЗІБРАНЬ В УКРАЇНІ І ЗА КОРДОНОМ

Минулого року, за даними правозахисників, значно збільшилася кількість втручань влади у реалізацію громадянами права на мирні зібрання. Право збиратися мирно є одним зі способів вільного вираження поглядів, зокрема, з метою привернення уваги влади на місцевому чи загальнодержавному рівні до суспільних проблем та потреб. Для влади мирні зібрання мають бути одним із індикаторів суспільної думки, з урахуванням якої слід проводити свою політику. Свобода мирних зібрань гарантується Конституцією України і може бути обмежена лише судом і тільки в інтересах національної безпеки та громадського порядку – з метою запобігання заворушенням чи злочинам, для охорони здоров'я населення або захисту прав і свобод інших людей[3]. Право на свободу мирних зборів і, відповідно, явочний порядок їх проведення закріплені в міжнародно-правових документах, конституціях і законодавстві розвинених демократичних країн. Так, у пункті 1 статті 20 Загальної декларації прав людини записано, що «кожна людина має право на свободу мирних зібрань». У статті 21 Міжнародного пакту про громадянські і політичні права також «визначається право на мирні зібрання». Згідно Першій поправці до Конституції США, Конгрес не повинен видавати законів, що обмежують «право народу мирно збиратися». Відповідно до статті 8 Основного закону ФРН, всі громадяни Німеччини мають право збиратися мирно і без зброї без попередження і дозволу. Та ж норма міститься в конституціях Ірландії, Іспанії, Італії, Бельгії та в інших державах[7]. Україна пішла ще далі в забезпеченні гарантій права на мирні зібрання. На розгляд до Верховної Ради був внесений законопроект «Про порядок організації і проведення мирних заходів» №2450 від 06.05.2008. Нагадаю, що подібний законопроект [5] за №2646-1 вносився ще в 2007 році О. Фельдманом, проте тоді він був відкликаний. В пояснювальній записці до проекту Закону України «Про порядок організації і проведення мирних заходів»[6] зазначається, що станом на сьогоднішній день реалізація права на мирні зібрання в Україні регулюється статтею 39 Конституції України та низкою міжнародних документів, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, зокрема, статтею 11 Європейської Конвенції про захист прав людини і основних свобод. Спеціального закону, який би регламентував реалізацію права громадян проводити мирні зібрання та обов'язки органів влади щодо

забезпечення реалізації цього права, досі не існує. Постановою ВРУ №3692-VI від 06.09.2011 проект Закону України «Про порядок організації і проведення мирних заходів» був включений до порядку денного дев'ятої сесії Верховної Ради України шостого скликання [4]. Для порівняння хотілося б надати характеристику права свободи мирних зібрань в КНДР, США та Казахстані. У Конституції КНР політичні права і свободи передують всім іншим правам і свободам. Основні ж політичні права і свободи вмістилися в одній, дуже лаконічній ст. 35,

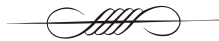
згідно з якою «громадяни Китайської Народної Республіки мають свободу слова, друку, зборів, союзів, вуличних походів і демонстрацій». Звертає на себе увагу те, що ці свободи проголошені без звичайних для соціалістичних конституцій застережень про здійснення таких свобод в інтересах соціалізму чи чогось подібного. [1]. Що стосується гарантій свободи мирних зборів у США, то важливою є I поправка, яка визнає свободу мирних зборів і петицій. Це включає право громадян на проведення зборів у будь-якій формі: мітингів, демонстрацій, маніфестацій і т. д. Оскільки здійснення заходів збільшує ймовірність скоєння дій, що порушують громадський спокій або загальнодержавний порядок, процедура реалізації свободи зібрань регламентується більш докладно, ніж свобода друку або петицій. У 1941 р. в рішенні по справі Кокс проти Нью-Гемпшира Верховний суд вказав, що з метою охорони громадського порядку законодавець вправі регламентувати час, місце, порядок проведення демонстрацій і мітингів у громадських місцях. Така регламентація здійснюється законодавством штатів. Головними умовами проведення названих публічних акцій є їх мирний характер, дозвіл власника землі, на території якої планується мітинг, хід або збори, а також повідомлення місцевих властей, які можуть обмежити свободу зібрань, щоб уникнути порушення нормального дорожнього руху, проведення в одному районі двох мітингів або маніфестацій одночасно, небезпеки блокування входів в будівлі і виходу з них. Закони багатьох штатів забороняють проводити названі заходи поблизу будівель судів, місць позбавлення волі і військових об'єктів з тим, щоб уникнути їх політизації [1]. Показовою з приводу мирних зібрань в Казахстані є позиція Айнурса Курамова, яку він висловив на засіданні Комісії з прав людини в Європарламенті: «я б хотів висловити альтернативну опозиційну точку зору відмінну від тієї офіційної пропаганди і заяв уряду про те, що Казахстан швидкими темпами йде до демократії і в країні відбулися ліберальні зміни законодавства. Ці слова нічого не мають спільного з реальною дійсністю, і жодна обіцянка дана представниками уряду перед ОБСЄ в Мадриді в 2007 році не була виконана. Це стосується свободи зборів, свободи волевиявлення та свободи слова, а також свободи політичної та громадської діяльності. Незважаючи на те, що в Конституції країни є право на свободу мирних зібрань в реальності, влада в 90 відсотках випадках відмовляють громадським об'єднанням, партіям та профспілкам у проведенні мирних мітингів та страйків. Активісти, що виходять на акції протесту без дозволу влади, завжди піддаються адміністративним штрафам та арештам»[2].

Таким чином, з вищенаведених прикладів видно, що існує велика прірва між декларативним проголошенням права на мирне зібрання та фактичною його

реалізацією. Прийняття спеціального закону України з цього питання покликане більш детально регламентувати процедуру проведення мирних зібрань в державі, проте найліпшою гарантією реалізації цього права буде законна діяльність органів державної влади та місцевого самоврядування.

Використані джерела:

1. Конституционное (государственное) право зарубежных стран: Учебник: В 4 т. Т. 4. Часть Особенная: страны Америки и Азии / Отв. ред. проф. Б. А. Страшун. – Издательство НОРМА (Издательская группа НОРМА—ИНФРА • М), 2001. – 656 с.
2. Выступление Айнура Курманова на комиссии по правам человека при Европарламенте 25 октября 2010 года. Электронный ресурс. / Режим доступа: <http://www.proza.ru/2010/10/26/1250>
3. Р. Куйбіда, М. Середя Судові заборони – обмеження свободи мирних зібрань чи втручання? – Українська Гельсінська група з прав людини. – 05.04.2011
4. Постанова ВРУ «Про порядок денний дев'ятої сесії Верховної Ради України шостого скликання» від від 06.09.2011 № 3692-VI.
5. Проект Закону «Про свободу мирних зібрань» 2646-І від 17.01.2007. Електронний ресурс. / Режим доступу: http://gska2.rada.gov.ua/pls/zweb_n/webproc4_1?id=&pf3511=29122
6. Пояснювальна записка до проекту Закону України «Про порядок організації і проведення мирних заходів» №2450 від 03.06.2010
7. Свобода собраний и демонстраций: правовые принципы и новый российский закон. Электронный ресурс. / Режим доступа: <http://grani.ru/Society/Law/m.65682.html>.

О. С. Святолуцька
здобувач Національного університету
«Юридична академія України імені Ярослава Мудрого»,
Харків, Україна

**АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ВИНИКНЕННЯ ПРАВА
НА ЗАБУДОВУ ЗЕМЕЛЬНОЇ ДІЛЯНКИ**

Відомо, що забудова територій здійснюється шляхом розміщення об'єктів будівництва. Власники чи користувачі земельних ділянок житлової та громадської забудови можуть приступати до використання земельних ділянок для житлового будівництва тільки за наявності у них права на забудову. Право на забудову – це суб'єктивне право. Воно належить конкретному суб'єкту і являє собою закріплену і гарантовану законом можливість суб'єкта виконувати конкретні дії.

Слід зазначити, що спорудження індивідуального житлового будинку на відповідній земельній ділянці передбачає юридичне оформлення дозвільних процедур, пов'язаних з початком будівництва, здаванням об'єкта в експлуатацію та отриманням на нього права власності. Забудові земельних ділянок передує

виникнення у суб'єкта права власності чи права користування земельною ділянкою у встановленому порядку.

Раніше діюче законодавство встановлювало, що реалізація права власника або користувача земельної ділянки на забудову можлива лише після отримання дозволу на будівництво та дозволу на виконання будівельних робіт. Дозвіл на будівництво надавався виконавчим органом відповідної ради або Київською чи Севастопольською міською державною адміністрацією протягом двох місяців з дня подання зацікавленою особою відповідної письмової заяви. Підставою для надання дозволу на будівництво виступав комплексний висновок щодо відповідності запропонованого будівництва містобудівній документації, державним будівельним нормам та місцевим правилам забудови. Правове значення цього дозволу полягало в тому, що особа, яка його отримала, набувала право отримати вихідні дані на проектування, здійснити проектно-вишукувальні роботи та отримати дозвіл на виконання будівельних робіт у встановленому порядку. Дозвіл на виконання будівельних робіт надавався та реєструвався місцевими інспекціями державного архітектурно-будівельного контролю протягом одного місяця з дня подання заяви.

Як бачимо, процедура отримання дозволів на будівництво була досить складною і потребувала спрощення.

Суттєві зміни в цю процедуру вніс Закон України «Про регулювання містобудівної діяльності» від 17 лютого 2011 року за № 3038-VI, який по-перше, спростив порядок отримання дозволів та погоджень щодо здійснення житлового будівництва, по-друге, скоротив термін їх видачі уповноваженими органами, по-третє, закріпив принцип «мовчазної згоди» майже у всіх нормах, що визначають строк погодження або надання дозволу на здійснення житлового будівництва. Відтепер власникам або користувачам земельних ділянок, які планують будувати житлові будинки, наприклад, садибного типу, достатньо буде отримати будівельний паспорт.

Згідно з Наказом Міністерства регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України від 05.07.2011 р. № 103 «Про затвердження Порядку видачі будівельного паспорта забудови земельної ділянки» будівельний паспорт визначає комплекс містобудівних та архітектурних вимог до розміщення і будівництва індивідуального (садибного) житлового будинку, садового, дачного будинку не вище двох поверхів (без урахування мансардного поверху) з площею до 300 квадратних метрів, господарських будівель і споруд, гаражів, елементів благоустрою та озеленення земельної ділянки. Він складається з текстових та графічних матеріалів, що готуються за інформацією з містобудівного кадастру або відповідної містобудівної документації, будівельних норм, державних стандартів та правил.

Відповідно до п. 2.1. Порядку видачі будівельного паспорта забудови земельної ділянки для отримання будівельного паспорта забудовник звертається до відповідного спеціально уповноваженого органу містобудування та архітектури з письмовою заявою щодо намірів забудови земельної ділянки. До заяви замовником додаються: а) засвідчена в установленому порядку копія документа, що посвідчує право власності або користування земельною ділянкою; б) засвідчена в установленому порядку згода співвласників земельної

ділянки (житлового будинку) на забудову зазначеної земельної ділянки; в) ескіз намірів забудови (місце розташування будівель та споруд на земельній ділянці, фасади, максимальні відмітки висотності, відстані до сусідніх земельних ділянок); г) проєкт будівництва (за наявності) (розроблення проєкту будівництва здійснюється за бажанням замовника).

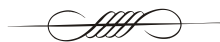
На підставі поданих документів відповідний спеціально уповноважений орган містобудування та архітектури готує вимоги до забудови земельної ділянки. У вимогах про забудову земельної ділянки визначається відповідність намірів забудови земельної ділянки чинній містобудівній документації (генеральному плану населеного пункту, плану зонування та детальному плану території, схеми планування території району) у частині функціонального, цільового, будівельного та ландшафтного використання земельної ділянки.

Підставами для відмови у наданні будівельного паспорта забудови земельної ділянки є: а) невідповідність намірів забудови земельної ділянки вимогам містобудівної документації на місцевому рівні, будівельним нормам, державним стандартам і правилам; б) неподання документів у повному обсязі, необхідних для виготовлення будівельного паспорта забудови земельної ділянки; в) виявлення недостовірних даних у поданих документах.

Відмова в наданні будівельного паспорта надається спеціально уповноваженим органом містобудування та архітектури у десятиденний строк з відповідним обґрунтуванням. Рішення про відмову в наданні будівельного паспорта може бути оскаржено до суду у встановленому законом порядку.

Будівельний паспорт забудови земельної ділянки розробляється у двох примірниках, один з яких надається замовнику будівництва у місячний строк з дня реєстрації заяви, другий зберігається в органі містобудування та архітектури, що його видав. Надання особі цього паспорта здійснюється на безоплатній основі.

Будівельний паспорт забудови земельної ділянки вважається підставою для початку виконання будівельних робіт по будівництву індивідуального (садибного) житлового будинку, садового, дачного будинків, господарських (присадибних) будівель і споруд, а також підключення їх до інженерних мереж та споруд в установленому законодавством порядку.

Б. М. Семенишина
студентка юридичного факультету
Хмельницького університету управління та права,
Хмельницький, Україна

ВИКУП ЗЕМЕЛЬ ДЛЯ СУСПІЛЬНИХ ПОТРЕБ: АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ

Право приватної власності – це непорушне право. Саме так зазначено у ст.41 Конституції України. Відповідно ніхто не може бути протиправно позбавлений права власності. Також Конституція України гарантує, що примусове відчуження об'єктів права приватної власності може бути застосоване лише як виняток з мотивів суспільної необхідності, на підставі і в порядку, встановлених законом, та за умови попереднього і повного відшкодування їх вартості.

Примусове відчуження таких об'єктів з наступним повним відшкодуванням їх вартості допускається лише в умовах воєнного чи надзвичайного стану.

Проте, чи справді вищезазначені норми Конституції України діють на практиці, чи бувають винятки з правила про примусове відчуження майна, що належить особі на праві приватної власності, лише у випадках, коли існує суспільна необхідність?

До грудня 2009 року ці відносини, крім норм Конституції України, були врегульовані кількома статтями у Цивільному кодексі України та Земельному кодексі України. Проте у грудні 2009 року набув чинності Закон України **«Про відчуження земельних ділянок, інших об'єктів нерухомого майна, що на них розміщені, які перебувають у приватній власності, для суспільних потреб чи з мотивів суспільної необхідності»**. Тобто замість двох статей, які містилися у Цивільному кодексі України, було прийнято окремий закон, який фактично змінив правила гри щодо викупу земельних ділянок та нерухомого майна, що на них розміщені для суспільних потреб. Варто відзначити, що вищезазначений закон не зовсім відповідає інтересам громадян, але значною мірою відповідає інтересам громади, оскільки суспільний інтерес в ньому переважає, що проявляється у значному спрощенні процедури викупу майна громадян.

У законі міститься поняття **«суспільної необхідності»**, основною ознакою якої є загальнодержавний інтерес або інтерес територіальної громади, який переважає над інтересом приватної особи.

За загальним правилом примусове відчуження земельної ділянки з мотивів суспільної необхідності здійснюється за умови надання її власнику відповідно іншої рівноцінної земельної ділянки, якщо інше не погоджено з власником відчужуваної земельної ділянки. А примусове відчуження житлового будинку у зв'язку з викупом або примусовим відчуженням земельної ділянки здійснюється за умови надання його власнику у власність іншого благоустроєного житлового будинку відповідно.

Також власник земельної ділянки або будівлі має право отримати попереднє і повне відшкодування вартості відповідно належної йому земельної

ділянки або будівлі. У разі надання власнику іншої земельної ділянки замість відчуженої у викупну ціну включається вартість виготовлення документації із землеустрою, розроблення якої необхідне для отримання у власність такої земельної ділянки, а також витрати, пов'язані з державною реєстрацією прав на неї. Проте, на нашу думку, це законодавче положення може залишитися фікцією, оскільки виготовленням документації, зазвичай займаються приватні ліцензійні установи, вартість послуг яких переважно не є низькою, а це відповідно немалі витрати для органу влади, який приймає рішення про викуп певної земельної ділянки.

Вартість земельної ділянки, що відчужується або передається у власність замість відчуженої, визначається за договором на підставі її експертної грошової оцінки, проведеної відповідно до закону. Суб'єкти оціночної діяльності для проведення такої оцінки визначаються органом виконавчої влади чи органом місцевого самоврядування, а вартість надання послуг з експертної грошової оцінки сплачується за рахунок коштів відповідних бюджетів. Проте у разі якщо власник виступає проти відчуження свого нерухомого майна за оцінкою, проведеною суб'єктом оціночної діяльності, визначеним органом виконавчої влади або органом місцевого самоврядування, він може залучити іншого суб'єкта оціночної діяльності для визначення вартості нерухомого майна. У цьому разі витрати на виконання таких послуг несе власник майна. Однак, знову ж таки, власник може виявитися правим – експертна оцінка, проведена обраним ним суб'єктом оціночної діяльності, може виявитися суттєво вища, бо при цьому повинні братися до уваги реальні ринкові ціни, а не мінімальна вартість, нижче якої продаж заборонено. А саме таку ціну, як свідчить практика, пропонує орган влади власнику для викупу.

Тому варто покладати витрати на виконання оціночних послуг на орган влади, якщо буде встановлено, що викупна ціна, визначена суб'єктом оціночної діяльності, обраним власником, є справедливою компенсацією вартості майна, на відміну від тієї ціни, яка була визначена суб'єктом оціночної діяльності, визначеним органом виконавчої влади або органом місцевого самоврядування. Проте цього в законі немає, тому треба доповнювати закон положенням вищезазначеного змісту. Крім того, у разі виникнення спору – таке рішення може також прийняти суд. Саме такий підхід видається найбільш правильним за даних обставин.

Варто також відзначити, що в законі визначено вичерпний перелік об'єктів, задля будівництва (створення) яких допускається примусовий викуп у власників земельних ділянок та інших об'єктів нерухомого майна, що на них розміщені. Зокрема, до цих об'єктів належать об'єкти національної безпеки і оборони; лінійні об'єкти та об'єкти транспортної і енергетичної інфраструктури (дороги, мости, естакади, магістральні трубопроводи, лінії електропередач, аеропорти, нафтові і газові термінали, електростанції) та об'єкти, необхідних для їх експлуатації; об'єкти, пов'язані із видобуванням корисних копалин загальнодержавного значення; об'єкти природно-заповідного фонду; кладовища.

Слід звернути увагу на те, що примусове відчуження земельної ділянки, інших об'єктів нерухомого майна, що на ній розміщені, допускається, лише за

рішенням суду і як виняток, з мотивів суспільної необхідності лише в разі, якщо будівництво зазначених вище об'єктів передбачається здійснити із застосуванням оптимального варіанта з урахуванням економічних, технологічних, соціальних, екологічних та інших чинників.

Проте, як свідчить практика, трапляються ряд порушень права власності громадян, у яких вилучають земельні ділянки для суспільних потреб. Наприклад, Кабінетом Міністрів України було прийнято рішення про викуп гаражів у їх власників, проте питання викупу землі, на яких були розташовані ці гаражі, навіть не розглядалося. Фактично громадяни отримали компенсацію за споруди, які належали їм на праві приватної власності, проте не отримали компенсації вартості належних їм земельних ділянок. Натомість закон стоїть на боці власників, а саме – у разі якщо власник земельної ділянки, що підлягає примусовому відчуженню з мотивів суспільної необхідності, є власником житлового будинку, інших будівель, споруд, багаторічних насаджень, що на ній розміщені, вимога про примусове відчуження земельної ділянки з мотивів суспільної необхідності розглядається разом із вимогою про припинення права власності на такі об'єкти (ч.3 ст.351 Цивільного кодексу України). Всупереч вищезазначеним вимогам закону відбувається порушення прав власників, які їм в подальшому доводиться захищати в судовому порядку.

Безумовно, закон України «Про відчуження земельних ділянок, інших об'єктів нерухомого майна, що на них розміщені, які перебувають у приватній власності, для суспільних потреб чи з мотивів суспільної необхідності» – потрібний. Проте його виконання повинно відбуватися на принципах розумності, добросовісності та справедливості по відношенню до пересічних власників, зокрема, не слід придумувати суспільну необхідність там, де її немає, або не слід спочатку позбавити власника належного йому майна, а потім у разі, якщо цей вже колишній власник проявлятиме активність щодо захисту свого порушеного права, компенсувати йому вартість втраченого (іноді повною мірою, іноді – ні). Це неповага до права власності, і цю неповагу слід долати.

Захищати своє право власності треба, хай це навіть буде досить тривалий процес і можливо, недешевий. Однак в Україні слід утверджувати повагу до права власності та виробляти нетерпимість до його порушення, а це, у свою чергу стане запорукою зміцнення громадянського суспільства.

На сьогодні в ВРУ зареєстрований законопроект N 8260 від 17.03.2011 р. «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо відчуження земельних ділянок, інших об'єктів нерухомого майна, що на них розміщені які перебувають у приватній власності, для суспільних потреб чи з мотивів суспільної необхідності щодо умов відчуження та набуття права власності», який здійснює нормативно-правове регулювання цих питань.

В поданому ж законопроекті дозволяється здійснювати викуп у приватну власність. У разі ініціювання викупу земельної ділянки, інших об'єктів нерухомого майна, що на них розміщені, для суспільних потреб особами, які отримали спеціальний дозвіл (ліцензію) на користування надрами і погодили місце розташування таких об'єктів у випадках та в порядку, визначених статтею 151 Земельного кодексу України, фінансування заходів щодо відчуження земельних ділянок, інших об'єктів нерухомого майна, що на них розміщені, які

перебувають у власності фізичних або юридичних осіб, для суспільних потреб чи з мотивів суспільної необхідності можуть здійснюватися за рахунок коштів цих осіб.

Ця норма досить необхідна суспільству, адже з'являються нові можливості для ведення вигідної підприємницької діяльності, яка може реально допомогти у забезпеченні суспільних потреб.

Проте, на нашу думку, вказана проблематика має бути детально прописана урегулювала також і в майбутньому нормами Закону України «Про ринок землі».

Використані джерела:

1. Конституція України від 28. 06. 1996 р. № 254к/96-ВР. (зі змінами).// [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=254%EA%2F96-%E2%F0>
2. Земельний кодекс України від 25. 10. 2001 р. № 2768-III (зі змінами).// [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=2768-14>.
3. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 р. № 435-IV. //Відомості Верховної Ради. – 2003. – № 40-44. – С. 356. (зі змінами) // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=435-15>.

А. В. Семенюк

*студентка юридичного факультету
Хмельницького університету управління та права,
Хмельницький, Україна*

ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД РЕАЛІЗАЦІЇ ПРИНЦИПУ УЧАСТІ НАРОДУ У ЗДІЙСНЕННІ ПРАВОСУДДЯ

Особливе місце в системі конституційних принципів організації судової влади займає принцип участі народу у здійсненні правосуддя. Судові системи різних країн світу знають декілька моделей реалізації цього принципу. Це суди шеффенів і суди присяжних. У перших непрофесійні судді (народні засідателі) і професійний суддя об'єднані в одну колегію, в других – непрофесійні судді (присяжні) і професійний суддя виділені. Народні засідателі, здійснюючи правосуддя, вирішують питання факту і права спільно і під керівництвом головуючого судді-професіонала, а присяжні засідателі самостійно вирішують питання факту, залишаючи вирішення питань права професійному судді. Професійний суддя, перебуваючи під впливом чи примусом, таки має достатньо можливостей, щоб схилити до ухвалення прийняті ним рішення народних засідателів. Але примусити дванадцять присяжних засідателів прийняти незаконний вердикт неможливо. В суді присяжних державна функція здійснення правосуддя належить самому народу, і його воля, висловлена у вигляді вердиктів, – суверенна [1, с.33].

Обґрунтована ще Аристотелем ідея здійснення правосуддя не лише від імені народу, але і самим народом витримала тривалу перевірку часом. Виборні з народу непрофесійні судді на протязі практично всього історичного процесу приймали участь в тій чи іншій формі в діяльності судів. Суд присяжних – досить старий інститут, який виник у Франції за часів судових реформ 829 року н. е., у період правління короля Луї Піуса. Пізніше цей суд було введено до судової системи Англії під час вторгнення норманів у 1066 році. Тривалий час, аж до ХХ ст., він залишався частиною англійського судочинства. Однак значна кількість сучасних конституційних актів обмежується загальною формулою про участь народу у здійсненні правосуддя (ст. 91 Конституції Австрії), про здійснення правосуддя іменем народу (ст. 101 Конституції Італії) або вказівкою на той факт, що народ є єдиним джерелом судової влади (ст. 117 Конституції Іспанії), одночасно встановлюючи правило, відповідно до якого конкретні форми і види прямої участі народу у здійсненні правосуддя визначаються законом (ст. 102 конституції Італії). В ряді конституцій взагалі не міститься вказівок на подібну можливість. Виключення складає Конституція США, в якій не лише закріплене існування такої участі громадян у здійсненні правосуддя, як суд присяжних (ст. 3), але і непрямым чином визначені компетенція і деякі види суду присяжних (ст. 3, 5-та, 6-та і 7-ма поправки). В деяких новітніх конституціях закріплене право громадян на участь у здійсненні правосуддя в якості присяжних (ст. 123 Конституції РФ) [3, с. 693].

Менш категоричні конституційні формулювання принципу участі народу у відправленні правосуддя: «народ бере участь у відправленні правосуддя» (ст. 91 Конституції Австрії); «правосуддя відправляється ім'ям народу» (ст. 101 Конституції Італії); «участь громадян у відправленні правосуддя визначається законом» (ст. 182 Конституції Польської Республіки).

Згідно Конституції Австрії (ст. 91), представники народу можуть брати участь у відправленні правосуддя в двох формах: 1) по найбільш тяжких злочинах, перерахованих в законі, і по політичних деліктах питання про вину вирішують засідателі, присяжні (ст. 14 КПК Австрії); 2) по інших справах в процесі беруть участь шеффени (ст. 13 КПК Австрії; ст. 31-32 Закону про суди у справах неповнолітніх) [2, с. 26]. Конституція Іспанії уповноважує громадян безпосередньо брати («*acción popular*» – здійснювати народну дію) участь у відправленні правосуддя як засідателі, присяжні, а також в трибуналах звичайного і традиційного права (ст. 125). Інститут засідателів, присяжних в Іспанії врегульований Органічним законом про трибунал присяжних 1995 р. і передбачає наступний склад суду: головуючий професійний суддя, дев'ять засідателів присяжних і двох запасних [7, с.124]. У Італії в нижній ланці судової системи передбачені так звані консилиатори («порадники»), що є по суті мировими суддями, що розглядають малозначні цивільні справи. У комуні діє один такий консилиатор, що призначається Вищою радою магістрату на три роки з числа місцевих жителів, що досягли віку 25 років і здатних «гідно і незалежно» виконувати судові функції. У Італії функціонують також суди ассизів, що розглядають справи про тяжкі злочини у складі двох професійних і шести народних суддів. Народні судді ассизів повинні бути італійськими громадянами у віці від 30 до 65 років з освітою не нижче за середню і відповідати

загальноетичним критеріям. У ФРН у відправленні правосуддя на рівні земель беруть участь засідателі (ehrenamtliche Richter – «почесні судді»), які в кримінальному процесі іменуються шеффенами, а в палатах по торгових справах – торговими суддями. Списки цих суддів складаються общинами або вони висувуються відповідними об'єднаннями по інтересах з німців у віці від 25-30 до 70 років, а потім обираються на посаду відповідними виборцями або призначаються компетентними міністрами або урядами земель на строк до восьми років. У Португалії допускається участь так званих громадських суддів в судовому розгляді справ з області трудових відносин, порушень у сфері державної охорони здоров'я, дрібних деліктів, виконання покарань або інших справ, при вирішенні яких особлива увага по праву приділяється порушенням соціальним цінностям (ч. 2 ст. 207 Конституції) [4, с. 11].

Особливість статусу присяжних полягає у тому, що вони не мають права вирішувати всі питання, що виникають у ході розгляду кримінальної справи, а також у тому, що вони отримують свої повноваження не на підставі їх обрання, а методом випадкової вибірки. Наприклад у США, щоб бути присяжним, не обов'язково мати освіту, достатньо вміти читати і писати англійською. Тож не дивно, що поряд з людиною з середньою освітою сидить професор, доктор філософії. Голос кожного з них має однакову вагу в суді присяжних, хоча слова професора, може, і переконливіші в дискусіях. У США існують обмеження щодо залучення до участі у суді присяжних осіб певної спеціальності. Федеральний закон звільняє від федеральної присяжної служби лікарів, поліцейських, пожежників, а також державних службовців. У присяжній службі не беруть участі юристи, правові знання яких теоретично можуть справляти руйнівний вплив на присяжних [5, с. 6]. Однак на сьогоднішній день роль і значення суду присяжних в американській суспільній думці знижується. Знижується роль суду присяжних і у Великобританії, де за їх участю на сьогоднішній день розглядається не більше 1 % цивільних справ і біля 4 % кримінальних справ, що підпадають під їх компетенцію [6, с. 62].

Зниження значення судів присяжних як в США, так і у Великобританії пов'язують з рядом причин, підкреслюючи непорушність самого інституту в якості однієї з основ демократичного устрою судової влади і держави. Зниження ролі присяжних пояснюють громіздкістю і складністю процедури, її значною тривалістю в часі, багаточисельними проявами недобросовісності самих присяжних, а також видатками при формуванні чергового складу присяжних. І хоча на сьогоднішній день суди присяжних широко поширені (Австрія, Бельгія, Великобританія, Латвія, Литва, Іспанія, Канада, Росія, Швейцарія, Естонія і т.д.), тенденція звуження їх діяльності спостерігається практично всюди (виключення складають, мабуть, лише постсоціалістичні держави). Хоча на сьогоднішній день жодна форма правосуддя не може зрівнятися з судом присяжних за силою морального впливу та довіри суспільства до судового вироку.

Використані джерела:

1. Борзенков Г. Суд присяжных и уголовный закон // Вестник МГУ. Серия «Право». – 1994. – № 47. – С. 32-37.
2. Бутов В. Суд присяжных в Австрии // Советская юстиция. – 1991. – № 2. – С. 25-30.

3. Конституционное право зарубежных стран: (Учебник): Общая часть. – М. : Волтерс Клувер, 2006 – 896 с.
4. Радутная Н. Суд присяжных в континентальной системе права // Российская юстиция. – 1995. – № 1. – С. 8-13.
5. Теймэн С. Формирование скамьи присяжных в России и США // Российская юстиция. – 1994. – № 7. – С. 5-13.
6. Теймэн С. Суд присяжных в России глазами американского юриста // Государство и право. – 1995. – № 2. – С. 61-67.
7. Тейман С. Возрождение суда присяжных в Испании // Государство и право – 1996. – № 12. – С. 123-128.

М. Л. Серeda

студент юридичного факультету

*Київського національного університету імені Тараса Шевченка,
Київ, Україна*

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ АУКЦІОННОГО ПОРЯДКУ НАДАННЯ ДОЗВОЛІВ НА КОРИСТУВАННЯ НАДРАМИ

Актуальність тематики. Актуальність тематики зумовлена передовсім тим, що сучасний аукціонний порядок надання спеціальних дозволів на користування надрами містить ряд недоліків, які унеможливають ефективне використання надрових ресурсів України в порядку отримання спеціальних дозволів на користування надрами. Крім того, враховуючи євроінтеграційні прагнення України доцільним вбачається гармонізувати законодавство України в тому числі з питань використання надр з законодавством країн ЄС. На сьогодні, на жаль, можна говорити про те що сучасний аукціонний порядок надання спеціальних дозволів на користування надрами не відповідає рекомендаціям ЄС з цього питання.

Сучасне регулювання за законодавством України. Відповідно до статті 13 Конституції України земля, її надра, атмосферне повітря, водні та інші природні ресурси, які знаходяться в межах території України, природні ресурси її континентального шельфу, виключної(морської) економічної зони є об'єктами права власності Українського народу. Від імені Українського народу права власника здійснюють органи державної влади та органи місцевого самоврядування в межах, визначених цією Конституцією. Кожний громадянин має право користуватися природними об'єктами права власності народу відповідно до Закону [1, 13].

Таке користування здійснюється в порядку отримання спеціальних дозволів на користування надрами відповідно до Закону.

Стаття 16 Кодексу законів про надра встановлює, що порядок проведення аукціонів з продажу спеціальних дозволів на користування надрами та порядок їх надання встановлюється Кабінетом Міністрів України [2, 16].

Чинний порядок був встановлений Постановою Кабінету Міністрів України від 30 травня 2011 року «Про затвердження Порядку проведення аукціонів з продажу спеціальних дозволів на користування надрами».

Нормами зазначеного порядку зокрема передбачено, що аукціон це спосіб продажу дозволів шляхом проведення торгів. Переможцем визнається покупець, який погодився сплатити найвищу ціну дозволу[3, 21].

Зарубіжне регулювання. Законодавство зарубіжних країн містить різні підходи щодо надання спеціальних дозволів на користування надрами, проте більшість з них все-таки надають перевагу конкурсному порядку перед аукціонним. Зокрема стаття 9 гірничого закону Франції містить положення про те що право на пошук корисних копалин надається на 5 років за результатами перемоги на конкурсі [4, 233] Натомість Закон «Про надра» Російської Федерації передбачає можливість надання права на користування надрами як на основі конкурсу так і на основі аукціону [5, 13].

Рекомендації ЄС. Згідно з статтею 5 Директиви 94/22/ЄС Європейського Парламенту та Ради Європейського Союзу «Про умови надання та використання дозволів на пошук, розвідування та видобуток вуглеводнів» Дозволи надаються на основі критеріїв, що в будь-якому випадку визначають:

- а) технічні та фінансові ресурси організацій;
- б) спосіб, в який вони пропонують здійснення пошукових, розвідувальних робіт та/або розробки відповідної географічної ділянки;
- а також в разі необхідності:
- в) ціну, яку організація готова заплатити для отримання дозволу, якщо дозвіл виставлено на конкурс;
- г) якщо після оцінки за критеріями (а) і (б) і, якщо має місце, (в), дві або більше заявок мають однакові шанси, інший відповідний об'єктивний і недискримінаційний критерій, щоб зробити остаточний вибір між ними [6, 5].

Думка науковців. В. Головченко та А. Потьомкін у своїй статті «Хто має право на користування надрами в Україні» відзначають, що для отримання спеціального дозволу на користування надрами в Україні визначальним критерієм є дотримання встановлених вимог щодо відповідної кваліфікації, матеріально-технічних та економічних можливостей для раціонального, комплексного користування надрами. [7, 61].

На мій погляд, з цим науковцями можна погодитися з тим що ці критерії в Україні дійсно використовуються(при допуску до аукціону) проте можна поставити під сумнів те, що вони є визначальними, адже для будь-якого аукціону визначальним критерієм може бути лише ціна.

Пропозиція до зміни сучасного регулювання. Зважаючи на викладену інформацію, на мій погляд, варто внести відповідні зміни до законодавства і змінити сучасний аукціонний порядок надання спеціальних дозволів на користування надрами на порядок, який би передбачав проведення конкурсу. Справа в тому, що аукціон не дає змогу визначити переможця аукціону за жодним іншим критерієм аніж за критерієм ціни. Це в свою чергу не дає можливостей враховувати такі критерії, як технічні та фінансові можливості організації, спосіб в який буде проведено здійснення відповідних робіт. Крім того аукціон не дає можливості врахувати переважне право особи, яка здійснила

розвідку корисних копалин на видобуток корисних копалин, оскільки його визначальним критерієм є ціна яку здатна запропонувати та чи інша особа. Враховуючи ці фактори, перевагами конкурсного порядку перед аукціонним є можливість давати всебічну оцінку можливостей претендента на користування надрами та узгодженість такого підходу з рекомендаціями ЄС.

Використані джерела:

1. Конституція України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=254%EA%2F96-%E2%F0>
2. Кодекс України «Про надра» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=132%2F94-%E2%F0>
3. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку проведення аукціонів з продажу спеціальних дозволів на користування надрами» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=594-2011-%EF>
4. Клюкин Б.Д. Горные отношения в странах Западной Европы и Америки (Англия, Канада, Франция, США, ФРГ) // Клюкин Б.Д. //- М.: Городец-издат, 2000. – с.233
5. Закон РФ «Про надра» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.consultant.ru/popular/nedr/66_2.html#p378
6. Директива 94/22/ЄС Європейського Парламенту та Ради Європейського Союзу «Про умови надання та використання дозволів на пошук, розвідування та видобуток вуглеводнів» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=994_506
7. Головченко В., Потьомкін А. Хто має право на користування надрами в Україні // Підприємництво, господарство і право. – 2008. – №9. – с.61-64.

С. В. Сидорова

аспірантка Національного університету
«Юридична академія України імені Ярослава Мудрого»,
Харків, Україна

ОРГАНІЧНЕ ЗЕМЛЕРОБСТВО ЯК ПРАВОВА ФОРМА ПІДВИЩЕННЯ РОДЮЧОСТІ ҐРУНТІВ

Необхідність запровадження в Україні органічної системи землеробства обумовлена природними властивостями її родючих ґрунтів. Потенціал врожайності ґрунтів в Україні є найбільшим у світі. А з урахуванням неминучого зниження ефективної родючості ґрунтів на землях органічних господарств, такий напрям господарювання вважається економічно доцільним лише на землях, що характеризуються високим рівнем бонітету.

На думку представників аграрних наук, правильно обрана система землеробства має поєднувати в собі різні організаційно-економічні, технологічні, технічні прийоми та засоби, а саме: оптимізація землекористування, зменшення розораності сільськогосподарських угідь,

дотримання правил сівозмін, правильне застосування пестицидів та агрохімікатів, меліорація земель, заходи боротьби з ерозією ґрунтів, застосування ландшафтного підходу до вирішення проблеми тощо. Всі перелічені прийоми ведення землеробства можуть варіюватися в залежності від інтенсивності застосування різних заходів та способів ведення сільськогосподарського товарного виробництва. Однак всі вони в кінцевому рахунку спрямовані на підвищення економічної та природної родючості ґрунтів. Отже, однією з важливих форм правового забезпечення підвищення родючості ґрунтів є правильно обрана та передбачена в законодавстві України система землеробства.

Серед відомих на сьогодні форм ведення сільськогосподарського виробництва (екстенсивна, інтенсивна, конвенційна, інтегрована тощо) найбільш вдалою вважається органічна система землеробства, або, як її ще називають, «зелене» землеробство. Це – доволі перспективний напрям розвитку сільського господарства. На думку вчених, органічне землеробство спроможне не тільки зупинити деградацію, а й підвищити родючість ґрунтів малопродуктивних земель.

Слід зазначити, що запровадження органічного виробництва – процес відповідальний, тривалий, працесмний і потребує значних фінансових інвестицій. Для його стабільного розвитку в Україні насамперед необхідно розробити відповідну законодавчу базу. Тривалий час в земельно-правовій науці, а також земельному законодавстві не приділялося належної уваги правовому забезпеченню ведення згаданої системи землеробства. Проте в останні роки в законодавстві активно розвивається цей напрям. Так, Верховною Радою України 4 червня 2009 року прийнято Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо збереження родючості ґрунтів». Згідно з цим Законом земельні ділянки сільськогосподарського призначення можуть використовуватися для ведення товарного сільськогосподарського виробництва тільки відповідно до розроблених і затверджених у встановленому порядку проектів землеустрою. Саме вони забезпечують еколого-економічне обґрунтування сівозміни та передбачають заходи з охорони земель. При цьому співвідношення культур у сівозмінах, а також періодичність їх вирощування повинні відповідати нормативам, що затверджені Постановою Кабінету Міністрів України від 11 лютого 2010 року № 164. Крім того, в Україні на рівні загальнодержавної аграрної політики у 2009 році було ініційовано спільний українсько-нідерландський проект з консолідації земель. В рамках цього проекту Міністерство аграрної політики та продовольства України, Мінекоресурсів, Держземагенство, Держлісагенство, Держводагенство України, а також представники органів державної влади Нідерландів розроблятимуть оптимальну організацію заходів з консолідації земель в Україні. Звісно, що розумна реорганізація з одночасним поєднанням земель в єдині земельні масиви є частиною (одним з прийомів) ведення органічного землеробства і спрямована на підвищення родючості ґрунтів. Крім того, на розвиток законодавства у сфері правового забезпечення введення органічного землеробства Верховною Радою України розглянуто проект Закону України «Про органічне виробництво» (далі – Проект). В тексті Проекту сформульовано поняття органічного землеробства, під

яким автори розуміють систему ведення землеробства, що полягає у максимальному залученні для мінерального живлення рослин відновлюваних місцевих органічних ресурсів (гною, побічної продукції рослинництва, сидератів), біопрепаратів удобрювальної і захисної дії, органо-мінеральних і біоактивних добрив з введенням екологосумісних агрохімікатів у повно- і короткоротаційних сівозмінах. Проте визначення органічного землеробства, надане у Проекті вбачається занадто перевантаженим ґрунтознавчою термінологією, а тому воно є важкодоступним для правильного розуміння, адже застосування в законодавчому понятійному апараті термінології інших галузей науки є недоречним. Виходячи з цього, органічне землеробство пропонуємо розуміти як екологічно, соціально та економічно доцільну діяльність, яка дозволяє виготовляти натуральну продукцію рослинного походження з оздоровчими властивостями; а також зберігати, відновлювати та підвищувати родючість ґрунтів у процесі виробництва. До того ж, запорукою реалізації Закону є розробка на рівні підзаконних нормативних актів чіткого та детального Порядку запровадження й ведення органічної системи землеробства в різних кліматичних зонах України.

Як справедливо значиться в науковій літературі, правильна система землеробства являє собою механізм поєднання наукових рекомендацій щодо раціонального використання землі та сільськогосподарського товарного виробництва. Юридичною гарантією таких відносин виступатиме договір між господарем земельної ділянки з однієї сторони та науково-виробничою й науково-технічною установами з другої сторони щодо розробки та сумісного освоєння певної системи землеробства в господарстві. Важливо зауважити про юридичну рівність сторін такого договору. Проте у становленні зазначених правовідносин важливу роль повинна виконувати і держава. Зокрема, в імперативному порядку слід встановити критерії органічного землеробства, якість ґрунту земельної ділянки (початкову та кінцеву – ту, яка поставлена за мету) та ін.

Питання впровадження в Україні органічної системи землеробства є настільки ємним та суспільно важливим, що заслуговує на окрему увагу законодавця. У зв'язку з чим пропонуємо на базі існуючого законопроекту «Про органічне виробництво» розробити та прийняти спеціальний Закон України «Про органічне землеробство».

Найшвидше прийняття Закону сприятиме розвитку цього напрямку сільськогосподарського виробництва. Поряд з іншим, на нашу думку, в Законі необхідно висвітлити такі питання: (1) економічний механізм стимулювання власників господарств до запровадження у своїй діяльності органічних технологій виробництва. Економічним заохоченням може виступати: (а) розробка системи дотацій та надання податкових та кредитних пільг тим господарствам, котрі при виробництві продукції дотримуються правил органічного землеробства, підвищують природну та потенційну родючість ґрунту; (б) звільнення таких господарств від сплати земельного податку; (в) складання угоди між товаровиробником та державою про обов'язок держави купити екологічно чисту продукцію у виробника за ціною, яка б виправдовувала затрати на її виробництво. Або ж іншим шляхом гарантувати

сільськогосподарському товаровиробнику ринок збуту своєї продукції. (2) діяльність держави в управлінні розробкою та впровадженню у практику органічного сільського господарства. Тут мова ведеться про чітку державну політику (економічну, екологічну, соціальну тощо), котра забезпечить належний рівень освіти у цій галузі, забезпечить галузь висококваліфікованими фахівцями, створить умови для усвідомлення корисності та необхідності для людини у якісному та здоровому харчуванні.

Таким чином, скоріше прийняття Закону України «Про органічне землеробство» вважається необхідним для подальшого розвитку правового регулювання охорони якості родючості ґрунтів, а також натуральності та безпечності сільськогосподарської продукції.

О. А. Ситницька

кандидат юридичних наук,

доцент кафедри трудового, земельного та господарського права

Хмельницького університету управління та права,

Хмельницький, Україна

ВТРАТА ДОВІРИ ЯК ПІДСТАВА РОЗІРВАННЯ ТРУДОВОГО ДОГОВОРУ З ІНІЦІАТИВИ РОБОТОДАВЦЯ

У п. 2 ст. 41 Кодексу Законів про працю України (далі по тексту – КЗпП України) додатковою підставою розірвання трудового договору визначено *винні дії працівника, який безпосередньо обслуговує грошові, товарні або культурні цінності, якщо ці дії дають підстави для втрати довір'я до нього з боку власника або уповноваженого ним органу*. Відповідна норма КЗпП України не визначає чіткого переліку працівників, які можуть бути звільнені з роботи за даною підставою, що нерідко викликає труднощі на практиці при визначенні відповідного кола осіб. Для того, щоб визначити коло таких працівників, нам слід з'ясувати наступне: а) який зміст вклав законодавець у терміни «грошові, товарні або культурні цінності»; б) у яких обов'язках має проявлятися трудова функція відповідного працівника.

Якщо додаткового визначення терміну «грошові цінності» надавати не потрібно, то поняття «товарні цінності» потребує конкретизації. Зі змісту норми закону випливає, що під товарними цінностями слід розуміти не будь-які матеріальні цінності (наприклад, офісну техніку). Такі цінності мають виступати у правовідносинах як товар, який може бути прийнято, сховано, транспортовано, розподілено тощо, на що, зокрема, звертається увага в п. 28 Постанови Пленуму Верховного Суду України «Про практику розгляду судами трудових спорів» від 6 листопада 1992 року № 9 (далі по тексту – постанова Пленуму ВСУ № 9).

Обслуговування культурних цінностей як кваліфікуюча ознака при розірванні трудового договору за даною підставою є відносно новою. До п. 2 ст. 41 було внесено зміни Законом України «Про внесення змін до деяких

законодавчих актів України щодо посилення протидії незаконному обігу архівних документів» від 22 грудня 2006 року № 534-V. Таким чином, конкретно у даному випадку законодавець суттєво звузив поняття культурних цінностей і прирівняв їх до тих об'єктів, які визначені такими у ст. 1 Закону України «Про Національний архівний фонд та архівні установи» від 24 грудня 1993 року № 3814-XI, а саме: А) документи Національного архівного фонду – архівні документи, культурна цінність яких визнана відповідною експертизою та які підлягають державному обліку та зберіганню; Б) національний архівний фонд – сукупність архівних документів, що відображають історію духовного і матеріального життя Українського народу та інших народів, мають культурну цінність і є надбанням української нації; В) унікальні документи – документи Національного архівного фонду, що становлять виняткову культурну цінність, мають важливе значення для формування національної самосвідомості Українського народу та визначають його вклад у всесвітню культурну спадщину.

Законодавець підкреслює, що при розірванні трудового договору за п. 2 ст. 41 КЗпП України визначальною умовою трудової функції працівника має бути факт безпосереднього обслуговування ним відповідних цінностей. Для вирішення питання про те, чи відноситься працівник до осіб, які безпосередньо обслуговують цінності, слід ретельно ознайомитися з колом його обов'язків, які визначаються відповідними посадовими інструкціями та положеннями. Пленум ВСУ у постанові № 9 звертає увагу, що під безпосереднім обслуговуванням слід розуміти те, що певний працівник зайнятий прийманням, зберіганням, транспортуванням, розподілом цінностей тощо.

На підставі втрати довіри можуть бути звільнені як працівники, що уклали договори про матеріальну відповідальність і безпосередньо обслуговують матеріальні цінності, так і ті, які виконують таку роботу відповідно до обумовленої трудової функції без укладення договору про матеріальну відповідальність [1, с. 368; 2, с. 381]. Проте в науковій літературі зустрічається і протилежна точка зору, відповідно до якої припинення трудового договору з особами через втрату довіри допускається лише за наявності укладеного з ними договору про повну матеріальну відповідальність, а також якщо таке передбачено законом [3, с. 36]. Автори науково-практичного коментарю стверджують, що до категорії працівників, які безпосередньо обслуговують цінності, відносяться, ті, які одержують відповідні цінності під звіт [4, с. 259].

На нашу думку, при визначенні кола осіб, які можуть бути звільнені з підстави втрати до них довіри, слід керуватися чітким формулюванням норми, закріпленої в п. 2 ст. 41 КЗпП України, відповідно до якої при звільненні працівника за відповідною підставою значення має факт безпосереднього обслуговування таких цінностей конкретним працівником. Це можуть бути, наприклад: продавці, касири, завідувачі базами чи складами, особи, які зайняті обробкою дорогоцінних металів і каміння, застосовують в процесі виробництва передані ним цінності (шліфувальники або гранувальники алмазів на ювелірній фабриці, монтажники, паяльщики виробів з дорогоцінних металів).

Не можуть бути звільнені за цією підставою обліковці, бухгалтери, товарознавці, контролери, оскільки їм безпосередньо матеріальні цінності не

довіряються. Слід звернути увагу, що на думку Верховного Суду України головний бухгалтер може бути звільнений за втратою до нього довіри [5, п. 35], оскільки головний бухгалтер повинен підписувати документи, що є підставою для приймання і видачі товарно-матеріальних цінностей і коштів, а також розрахункові, кредитні та інші фінансові зобов'язання. Вказані документи без підпису головного бухгалтера вважаються недійсними і до виконання не приймаються [1, с. 368].

Слід погодитися з А. І. Ставцевою, що звільнити за цією підставою можна також охоронців, вантажників та інших працівників, які мають доступ до товарно-матеріальних цінностей і безпосередньо їх обслуговують, якщо є конкретні факти, що підтверджують неправомірність їхньої поведінки та дають підстави роботодавцю для втрати до них довіри [6, с. 140]. Так, охоронці не лише мають доступ до цінностей, але й відповідають за належне їх збереження і тому, коли уповноважена особа прийняла цінності під охорону, то невиконання чи неналежне виконання ним своїх трудових обов'язків може слугувати підставою для звільнення з роботи через втрату до нього довіри.

На мою думку, за втратою довіри можуть бути звільнені також працівники, які отримали відповідні цінності під звіт за разовими документами, оскільки втрата довіри пов'язана з винними діями працівника, який безпосередньо має відношення до товарно-матеріальних цінностей, а не до способу їх одержання.

Підставою для розірвання трудового договору у зв'язку з втратою довіри є винні дії працівника, які вчинені умисно або з необережності, і заподіяли або могли заподіяти шкоду майну роботодавця. Працівники, на яких поширюється дія п. 2 ст. 41 КЗпП України, можуть бути звільнені за втратою довіри також якщо вчинення ними розкрадання, хабарництва та інших корисливих правопорушень не буде пов'язано з їх роботою (абз. п. 28 постанови Пленуму ВСУ № 9).

Відповідна норма КЗпП України не передбачає, що втрата довіри настає у результаті систематичних винних дій працівника. Працівник може бути звільненим на підставі разового факту, але такого, що дає підстави для втрати довір'я з боку роботодавця. Розірвання трудового договору за втратою довіри може мати місце і в тому випадку, якщо працівник відшкодував завдані збитки. Як правило, такі дії мають корисливий характер і не має особливого значення, кому саме заподіяна шкода: роботодавцю чи іншим особам, які вступили в правовідносини з роботодавцем. Це, наприклад: використання довірених цінностей в особистих цілях; обважування, обмірювання, обрахування покупців; отримання плати за послуги без оформлення відповідних документів; наявність надлишків на складі; неправильне ведення звітної документації; порушення правил зберігання цінностей тощо.

Недовіра до працівника не може ґрунтуватися на підозрі. Для вирішення питання про звільнення за названою підставою потрібні конкретні факти про вчинки, наявність яких робить неможливим залишення особи на роботі, пов'язаною із обслуговуванням цінностей. Доводи роботодавця мають ґрунтуватися на об'єктивних доказах вини працівника у заподіянні матеріального збитку або вчиненні незаконних дій (наприклад, бути

підтвердженням інвентаризаційним актом, актами ревізії, списання залишків, обрахування, обважування тощо).

Про необхідність належного доведення роботодавцем протиправних дій працівника, які можуть стати підставою втрати до нього довіри, в тому числі – що в коло трудових функцій входить безпосереднє обслуговування відповідних цінностей, свідчать приклади з судової практики. Так, в ухвалі судової колегії у цивільних справах Верховного Суду України від 10 липня 1996 року при розгляді справи за позовом Р., яку було звільнено з посади завідуючої лабораторією з підстави втрати довіри, визначено що звільнення є незаконним, оскільки відповідно до посадової інструкції у функції Р. не входить безпосереднє обслуговування грошових або товарних цінностей, а її обов'язками є проведення фізико-хімічних, бактеріологічних досліджень, контроль якості матеріалів і готової продукції [7, с. 202-204].

Розірвання трудового договору за п. 2 ст. 41 КЗпП України не є заходом дисциплінарного стягнення; конкретний термін для звільнення працівника з моменту вчинення ним дій або виявлення проступку, що дає підставу для втрати довір'я, законодавством не встановлено, однак, вирішуючи питання про звільнення працівника, роботодавцю необхідно враховувати строк, що минув з часу вчинення винних дій, наступну поведінку працівника та інші обставини.

Використані джерела:

1. Болотіна Н. Б. *Трудове право України: Підручник* / Н. Б. Болотіна. – 5-те вид., перероб. і доп. – К.: Знання, 2008. – 860 с.
2. Прилипко С. М. *Трудове право України: Підручник* / С. М. Прилипко, О. М. Ярошенко. – 2-ге вид., перероб. і доп. – Харків: Видавництво «ФІНН», 2009. – 728 с.
3. Аваков М. М. *Трудовое законодательство: Справочная книга в вопросах и ответах* / М. М. Аваков, В. А. Глозман. – изд. 2-е. – Минск. – 1974. – 104 с.
4. Стычинский Б. С. *Научно-практический комментарий к законодательству Украины о труде* / [Б. С. Стычинский, И. В. Зуб, В. Г. Ротань]. – 5-е изд., доп. и переаб. – К.: Издат-во А.С.К., 2004. – 1072 с.
5. *Правові позиції, висловлені судовою колегією в цивільних справах Верховного Суду України в зв'язку з аналізом причин перегляду судових рішень у цивільних справах у 1996 році: Правові позиції судової колегії в цивільних справах Верховного Суду України від 01 грудня 1997 року* // [Електроний ресурс]. – Режим доступу: <http://sudpraktika.in.ua/pravovi-pozici%d1%97-vislovleni-sudovoyu-kolegiyeyu-v-civilnix-spravax-verhovnogo-sudu-ukra%d1%97ni-v-zvyazku-z-analizom-prichin-pereglyadu-sudovix-rishen-u-civilnix-spravax-u-1996-roci>.
6. Ставцева А. И. *Трудовой договор* / А. И. Ставцева, О. С. Хохрякова. – М.: Юрид. лит., 1983. – 176 с.
7. *Ухвала судової колегії в цивільних справах Верховного Суду України від 10 липня 1996 року* // *Кодекс законів про працю України з постатейними матеріалами судової практики: Науково-практичне видання* / [За ред. П. Д. Пилипенка]. – К.: Істина, 2010. – 464 с.

О. В. Сінькевич
доцент кафедри конституційного права
Київського національного університету імені Тараса Шевченка,
Київ, Україна

ДО ПИТАННЯ ПРО КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВУ ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ

Проблема конституційно-правової відповідальності займає одне з центральних місць науки конституційного права. В сучасних умовах проблеми конституційно-правової відповідальності набувають особливого значення. Становлення згаданого інституту в Україні співпало з конституційними перетвореннями початку 90-х років ХХ століття. Конституція України, прийнята 28 червня 1996 року, відобразила принцип взаємної відповідальності держави, її органів і особи. Але, на жаль, в Основному Законі відсутні механізми відповідальності влади.

На сьогоднішній день ці питання особливо актуальні: побудова правової держави і громадянського суспільства неминує передбачає підвищення правової відповідальності держави, її органів і посадових осіб, створення ефективного механізму взаємної відповідальності держави і особи. Однак існування конституційно-правової відповідальності супроводжується цілим комплексом проблем у відношенні практично всіх сторін цього правового інституту: не можна не відмітити недостатньо розвинену теоретичну базу, незважаючи навіть на те, що в останні роки багато авторів приділяли увагу різним питанням конституційно-правової відповідальності; фактичну безсистемність законодавства в цій галузі, і, як наслідок, недостатньо ефективне застосування конкретних заходів даного виду юридичної відповідальності в практичній діяльності. Цілком очевидно, що інститут конституційно-правової відповідальності потребує розвитку як з боку законодавця, так і у відношенні теоретичних основ. І переоцінити значущість досліджуваного інституту складно. Конституційно-правова відповідальність являє собою правовий інститут, що покликаний забезпечити норми конституційного права, сприяти здійсненню суб'єктами конституційних правовідносин своїх прав і обов'язків у точній відповідності до закону. Як вже відмічалось, в умовах побудови повноцінного громадянського суспільства підвищується роль правової відповідальності держави перед суспільством і перед особою, потребує уваги відповідальність державних органів і посадових осіб, не слід забувати і про відповідальність особи за здійснення своїх конституційних прав і свобод.

Аналіз конституційно-правової відповідальності держави, вищих органів державної влади і їх посадових осіб в Україні дозволяє визначити в якості основного дефекту конституційно-правового регулювання відсутність реально діючого механізму відповідальності і караності осіб і органів, що приймають найбільш важливі для суспільства рішення. Зауважимо, що це в рівному ступені стосується і законодавчої, і виконавчої, і судової влади. І для забезпечення конституційного порядку необхідно вносити суттєву кількість змін і доповнень в

діюче законодавство. Адже ми пам'ятаємо, що Конституція України була результатом політичного компромісу, чим й пояснюється відсутність в ній механізмів відповідальності органів державної влади, що, в свою чергу, частково пов'язано з невизначеністю конституційних прав і обов'язків окремих суб'єктів.

Незважаючи на те, що в окремих джерелах конституційного права встановлюються санкції конституційно-правової відповідальності, в Конституції України прямо не використовується термін «конституційно-правова відповідальність».

Разом з тим, необхідність адекватних заходів впливу на суб'єктів конституційно-правових відносин з метою захисту Конституції України впливає безпосередньо із основ конституційного ладу нашої країни як демократичної правової держави, що зобов'язана забезпечити визнання, дотримання і захист цілого комплексу конституційних цінностей: прав і свобод особи, суверенітету, державної цілісності, єдності державної влади, тощо. Тому законодавець повинен встановити контрольний механізм, який забезпечував би ефективне виконання всіма суб'єктами конституційно-правових відносин їх конституційного обов'язку, передбаченого статтею 68 Конституції України, – дотримання Конституції України та законів України[1].

На сьогоднішній день виключну важливість в розвитку інституту конституційно-правової відповідальності набувають правові позиції Конституційного Суду України, однак, на жаль, ми можемо виявити проблеми з виконанням актів єдиного органу конституційної юрисдикції. Насамперед, мова йде про ігнорування окремих рішень Конституційного Суду України з боку органів державної влади, місцевого самоврядування та їх посадових осіб. Хоча адекватне реагування зазначених структур на такі рішення сприяло б якомога скорішому подоланню прогалин в законодавстві.

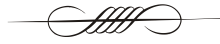
Враховуючи вищезазначене, ми поділяємо думку судді Конституційного Суду у відставці Віктора Скоморохи, який пропонує передбачити відповідальність за невиконання або неналежне виконання рішень Конституційного Суду, зокрема й конституційно-правову. Вона має базуватися на загальних принципах відповідальності з урахуванням, зрозуміло, специфіки, що притаманна конституційному судовому провадженню [2].

Реалізація конституційно-правової відповідальності, на нашу думку, опосередковується діяльністю органу конституційної юрисдикції, функція якого полягає у наступному: 1) встановлення відповідності нормативних актів органів державної влади Конституції України, що може розглядатися, з одного боку, як етап процедури притягнення органів державної влади до конституційної відповідальності, з іншого – як умова настання цієї відповідальності; 2) тлумачення норм Конституції, що супроводжується чітким визначенням конституційних прав і обов'язків.

Цілком очевидно, що без чіткого відображення конституційно-правової відповідальності в нормативних актах буде вкрай ускладнений розвиток як теорії юридичної відповідальності в конституційній сфері, так і її практичне втілення. Важливість вирішення цієї проблеми настільки очевидна, що не потребує яких-небудь додаткових аргументів.

Використані джерела:

1. Конституція України від 28 червня 1996 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws>.
2. Віктор Скомороха: За невиконання рішень Конституційного Суду має бути передбачена відповідальність, газета «День», № 185, 11 жовтня 2002 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.day.kiev.ua/73323>

Т. М. Слободяник

начальник юридичного відділу

*Кременчуцького національного університету імені Михайла Остроградського,
Кременчук, Україна*

**МУНІЦИПАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ:
ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ**

У теорії муніципального права особливе місце посідає інститут відповідальності суб'єктів муніципальних правовідносин, який виступає важливим засобом гарантування прав і свобод місцевого самоврядування, його захисту від можливих порушень. Адже сама філософія і практика місцевого самоврядування ґрунтується на ідеях відповідальної муніципальної влади.

Згідно зі ст. 3 Європейської хартії, під місцевим самоврядуванням слід розуміти право і реальну здатність органів місцевого самоврядування регламентувати значну частину місцевих справ і управляти нею, діючи в межах закону, під свою відповідальність і в інтересах місцевого населення [1].

Незважаючи на важливість інституту юридичної відповідальності в праві взагалі та в конституційному і муніципальному зокрема, він мало розроблений у науці, має багато прогалин і, мабуть, саме тому не знайшов свого належного висвітлення в науковій літературі з питань місцевого самоврядування.

Причинами, які гальмували й гальмують включення конституційно-правової відповідальності у традиційний набір видів юридичної відповідальності як у науковому, так і в нормативному закріпленні, є особливості конституційно-правових відносин. По-перше, це їх комплексний, різнобічний характер, у зв'язку з яким конституційно-правова відповідальність може носити характер відповідальності влади в цілому перед громадянами, відповідальності конкретних органів і посадових осіб, відповідальності фізичних і юридичних осіб, а звідси гостро постають питання розмежування конституційно-правової та політичної, цивільно-правової та адміністративної відповідальності. По-друге, це латентний (прихований) характер конституційно – правових відносин: щоб виявити конституційний делікт, необхідний комплексний аналіз конституційних норм. По-третє, мають місце особливості санкцій (багато з них, наприклад скасування актів, психологічно буває складно сприйняти як санкцію).

Означені моменти повністю можна перенести й на проблему відповідальності у місцевому самоврядуванні. Адже, незважаючи на те, що на

сьогоднішній день сам факт існування інституту конституційно-правової відповідальності фактично ніхто не ставить під сумнів, в деяких підручниках з конституційного та муніципального права або взагалі нічого не говориться про юридичну відповідальність, в тому числі суб'єктів місцевого самоврядування, або це питання висвітлюється лише фрагментарно.

У той самий час аналіз відповідальності в місцевому самоврядуванні є важливим не лише в суто академічному аспекті, а й має вихід на реальне муніципальне життя. Адже занадто специфічне коло суб'єктів, на які поширюється відповідальність у системі правових відносин місцевого самоврядування: територіальні громади, депутати, органи та посадові особи місцевого самоврядування, органи самоорганізації населення, місцеві державні адміністрації тощо, тобто ті інституції, які щоденно приймають найважливіші для життєдіяльності окремого муніципального організму рішення. Тому є всі підстави вважати відповідальність у місцевому самоврядуванні одним з ключових інститутів публічного права.

Безумовно, йдеться переважно про відповідальність лише за те коло питань, які прагнуть вирішувати (безпосередньо або через створювані ними органи) самі територіальні громади, тобто місцеві жителі. Ось чому багато що залежить від чіткості розділу державних і місцевих функцій, від того, наскільки рельєфно виділена в системі останніх виключна прерогатива територіальних громад, від того, наскільки є реальним коло питань місцевого значення.

Відразу зазначимо, що діяльність «під свою відповідальність» – це не обов'язок територіальної громади нести колективні нестатки, які застосовуються державою, а обов'язок активно здійснювати власні визнані державою самоврядні права. Формула «під свою відповідальність» означає, що байдуже ставлення жителів-членів територіальних громад до того, кого вони обирають до органів місцевого самоврядування, погана робота жителів на своїх робочих місцях, небажання та невміння брати участь в організаційних формах контролю за місцевими владами, відсутність активного співробітництва, соціальної солідарності мешканців (мікротериторіальний егоїзм) тощо може призвести (і призводить) до низького рівня добробуту основної маси населення в селі, селищі, місті. Територіальна громада в даному разі відповідає сама перед собою, і на кожного мешканця лягає частка цієї відповідальності [2, 56].

Використані джерела:

1. Про ратифікацію Європейської хартії місцевого самоврядування: Закон України від 15 липня 1997 року № 452/97– ВР (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1997, № 38, – С. 249.
2. Шаповал В.Д. Конституційно-правовий статус сільського, селищного, міського голови в Україні. Монографія. – Кременчук: Вид. ПП Щербатих О.В., 2010. – 156 с.

А. Ю. Слободянюк
*студентка юридичного факультету,
Хмельницького університету управління та права,
Хмельницький, Україна*

СУДОВИЙ РОЗГЛЯД ЗЕМЕЛЬНИХ СПОРІВ ЯК ГАРАНТІЯ ЗАХИСТУ СУБ'ЄКТНИХ ПРАВ ГРОМАДЯН

Становлення і розвиток сучасних земельних правовідносин, що супроводжуються поступовим збільшенням кількості власників земельних ділянок, передусім виділених на основі земельних часток (паїв), характеризується також збільшенням кількості різного роду спорів, що виникають у зв'язку з реалізацією права власності чи землекористування. За таких обставин зростає і кількість землевласників (землекористувачів), які потребують захисту своїх прав та законних інтересів.

Важливим способом захисту земельних прав суб'єктів є вирішення земельних спорів, яке здійснюється компетентними органами у встановленому порядку. Правові приписи, які регулюють це питання, зосереджені у розділі V «Гарантії прав на землю» Земельного кодексу України. Таким чином, *земельні спори* – це особливий вид правових відносин щодо розв'язання конфлікту, який виникає у зв'язку з порушенням прав та законних інтересів власників земельних ділянок, землекористувачів, у тому числі й орендарів земельних ділянок та інших суб'єктів земельних правовідносин [1, 12].

Актуальність досліджуваної теми полягає у правовому забезпеченні захисту суб'єктних прав громадян шляхом судового розгляду земельних спорів та особливостях даного порядку вирішення земельних спорів.

В Україні зберігаються два порядки вирішення земельних спорів – судовий та позасудовий. *Об'єктом* нашого дослідження будуть відносини, що виникають у процесі судового розгляду земельних спорів. Хоча законодавець не запровадив правила про виключно судовий порядок вирішення земельних спорів, практика ж фактично свідчить про переважність саме цього порядку захисту громадян. Так, аналізуючи дані Єдиного державного реєстру судових рішень, протягом 2010 року судами першої інстанції було вирішено 80 935 земельних справ, що на 15 % більше, ніж у 2009 році (72 400 справ). У цьому році судами вже розглянуто 54 804 земельних справи [2]. Такий стан речей є цілком виправданим, оскільки саме судовий порядок вирішення земельних спорів найбільшою мірою здатен забезпечити реалізацію фундаментальних принципів рівності, законності, справедливості, розумності та добросовісності. Саме суд виступає найважливішою та цивілізованою гарантією реального дотримання прав людини.

Відповідно до ч. 2 ст. 158 Земельного кодексу України встановлено, що виключно судом вирішуються [3]:

- 1) земельні спори з приводу володіння, користування і розпорядження земельними ділянками, які перебувають у власності громадян і юридичних осіб;
- 2) спори щодо розмежування територій сіл, селищ, міст, районів та областей.

Цей перелік земельних спорів не є вичерпним, оскільки згідно з приписом ст. 124 Конституції України юрисдикція країн поширюється на всі правовідносини, що виникають у державі.

Спираючись на норми цивільно-процесуального законодавства, судовий розгляд земельних спорів надає можливість суб'єктам на засадах змагальності реалізувати свої права та відстоювати законні інтереси [4,44]. Це свідчить про те, що судовий захист забезпечує максимум гарантій носіям земельних прав. Практика показує, що відновлення порушених земельних прав суб'єктів у судовому порядку є більш ефективним і кваліфікованим. Наприклад, 2.06.2011 р. постановою Вінницького окружного адміністративного суду було повністю задоволено позов про визнання протиправним та скасування розпорядження Вінницької районної державної адміністрації від 09.10.2009 року № 1506 «Про надання дозволу на виготовлення технічної документації по передачі у власність земельної ділянки для ведення садівництва громадянину на території Агрономічної сільської ради Вінницького району Вінницької області за межами населеного пункту» (справа №2а/0270/2057/11 — <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/16059149>).

Судовий розгляд земельних спорів є особливою гарантією захисту суб'єктних прав громадян. На відміну від позасудового вирішення земельних спорів, у судовому процесі виконання ухваленого рішення забезпечуватиметься відповідно до норм Закону України «Про виконавче провадження».

Також ми підкреслюємо таку ознаку судового розгляду земельних спорів як суб'єктивність судового захисту прав громадян. Це означає, що сторона спірного правовідношення має можливість, а не зобов'язана захищати свої права у судовому порядку. Вона може вибрати позасудовий спосіб вирішення спору.

Виходячи з позицій пріоритетності судового захисту, не можна залишити осторонь окремі питання, що постають у практиці судової діяльності в розглядуваній сфері, визнаючи такий порядок захисту найбільш дійовим, прозорим і демократичним механізмом вирішення земельних спорів. Актуальним на нинішньому етапі залишається питання про розмежування цивільної, господарської й адміністративної судових юрисдикцій у вирішенні земельних спорів. Аналітичні дослідження, які були здійснені у Вищому господарському суді України, засвідчили, що судова практика у земельних спорах паралельно розвивається різними юрисдикціями, а судами застосовуються діаметрально протилежні позиції в однакових за обставинами справах [5, 46]. Рішенням Конституційного суду України № 10-рп/2010 від 1.04.2010 р. роз'яснено, що до підвідомчості адміністративних судів відносяться земельні спори фізичних і юридичних осіб з органами місцевого самоврядування щодо розпорядження землями територіальних громад, передачі земельних ділянок у власність, надання земельних ділянок у користування чи їх вилучення [6].

Таким чином, судовий розгляд земельних спорів надає громадянам максимальні гарантії для захисту своїх земельних прав. З метою покращення реалізації захисту прав громадян при вирішенні земельних спорів необхідно запровадити суди земельної юрисдикції, які б дозволили врегулювати проблему «розмитості» компетенції судів різної юрисдикції щодо земельних спорів.

Використані джерела:

1. Практика розгляду судами земельних спорів // Бюлетень законодавства і юридичної практики України. – Київ: Юрінком Інтер, 2010. — №5. – 348 с
2. Єдиний державний реєстр судових рішень // Електронний ресурс. – Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua>.
3. Земельний кодекс України: Закон України від 25 жовтня 2001 року (зі зм. і доп.) // Відомості Верховної Ради України. – 2002. — №3-4. – Ст. 27.
4. Марусенко Р.І. Проблеми підвідомчості земельних спорів // Земельне право України. – 2008. — №1. – С. 40-47.
5. Осетинський А. Юрисдикція судів з розгляду земельних спорів: розмежування чи конкуренція? // Право України. – 2009. — №9. – С. 45-48.
6. Рішення Конституційного суду України у справі за конституційним поданням ВАС України щодо офіційного тлумачення положень частини першої статті 143 Конституції України, пунктів «а», «б», «в», «г» статті 12 Земельного кодексу України, пункту 1 частини першої статті 17 КАСУ від 01.04.2010 № 10-рп/2010.

І. Є. Словська

докторант Національного університету «Одеська юридична академія»,
Одеса, Україна

ЧИТАННЯ ЗАКОНОПРОЕКТІВ У ВЕРХОВНІЙ РАДІ УКРАЇНИ

Нині проблема закону має не лише велике теоретичне, але й суттєве практичне значення для реалізації ст. 1 Конституції України, яка проголошує нашу державу незалежною, соціальною, демократичною і правовою. Правова політика є однією з форм юридичної легітимації офіційного курсу країни і спрямована на максимальну реалізацію декларованих суспільством і державою завдань у всіх сферах соціального життя. Адаптована у систему законодавства вона формує ефективність становлення ринкової економіки, забезпечення захисту прав і свобод особи, дії принципу верховенства права тощо. Законотворчість, як окрема ланка механізму правового регулювання суспільних відносин, сприяє зростанню ролі права в цілому [1, 178-179].

Перспективним напрямком удосконалення законодавчого процесу – складової процесу законотворчого, є підвищення ефективності організаційно-правового забезпечення проходження законопроектом трьох читань. Термін «читання» трактують як одну із стадій розгляду законопроекту в парламенті, що охоплює сукупність дій відповідних учасників законодавчої процедури на даній стадії [2, 299]. Як зазначає Ю. М. Перерва, стадія розгляду законопроекту є суто парламентською і формується з однакових за структурою, але різних за змістом етапів, протягом яких проект закону може «перейти на нове коло» у разі обов'язкового проходження попереднього етапу прийняття [3, 12].

Передумовами належного розгляду законопроекту визнають дотримання процедури вивчення законопроекту та супровідних документів у

парламентських комітетах, наявність висновку міністра фінансів про бюджетні витрати, надання матеріалів народним депутатам [4, статті 93, 98]. Лише реалізація зазначених підготовчих дій уможлиблює проходження законопроекту на перше читання, яке передбачає обговорення основних принципів, положень, критеріїв та структури законопроекту й прийняття його за основу. Друге читання означає постатейне обговорення і прийняття законопроекту в другому читанні; третє читання – прийняття законопроекту, який потребує доопрацювання та узгодження в цілому. Під час другого і третього читань розглядаються порівняльні таблиці законопроектів, а щодо законопроектів про внесення змін до законів порівняльні таблиці розглядаються і в першому читанні. Рішення про проведення повторних перших і других читань законопроектів Верховна Рада приймає у випадку необхідності доопрацювання проекту закону, але не більше двох разів.

Проходження законопроектом усіх трьох читань не є обов'язковим. Парламент може остаточно прийняти законопроект (окрім проектів кодексів і законів, що містять понад 100 статей, пунктів) одразу після першого чи другого читання, якщо проект визнано таким, що не потребує доопрацювання, та якщо не надійшло зауважень щодо його змісту від народних депутатів, інших суб'єктів права законодавчої ініціативи, юридичного чи експертного підрозділів Апарату Верховної Ради [4, ст. 102].

Як зауважує у висновках до проведеного дисертаційного дослідження з питань законодавчого процесу З. О. Погорелова, слід «запровадити на постійній основі наукову експертизу найбільш важливих законопроектів, розгляд експертних висновків на першому читанні. Це дасть можливість розв'язати проблему аналізу і оцінки законопроектів на основі сучасного рівня наукових знань, використання зарубіжного досвіду [5, 14-15]. Висловлені побажання імплементовані у ст. 103 Регламенту Верховної Ради України, в якій йде мова про направлення за дорученням Голови Верховної Ради або відповідно до розподілу обов'язків – його Першого заступника чи заступника, або за рішенням головного комітету проекту закону на наукову, юридичну чи іншу експертизу, проведення інформаційного чи наукового дослідження. Зокрема, Регламент наголошує, що включений до порядку денного сесії законопроект при підготовці до першого читання в обов'язковому порядку направляється для проведення наукової експертизи, а при підготовці до всіх наступних читань – для проведення юридичної експертизи та редакційного опрацювання у відповідні структурні підрозділи Апарату Верховної Ради. Остаточна юридична експертиза і редакційне опрацювання здійснюються після прийняття правового акта в цілому.

Для одержання експертних висновків окремі законопроекти можуть направлятися до Кабінету Міністрів України (наприклад, стосовно питання впливу проекту на показники бюджету та відповідності законам, що регулюють бюджетні відносини), відповідних міністерств, інших державних органів, установ і організацій, а також окремих фахівців. Не пізніше 14-ти днів з дня надходження такого звернення від посадових осіб та органів Верховної Ради експертні висновки повинні надійти до парламенту. В подальшому, головний

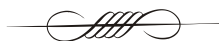
комітет з опрацювання законопроекту враховує їх зміст у роботі над документом [4, ч. 1 ст. 93, ст. 103].

Важливою формою удосконалення редакції законопроекту є внесення поправок для збалансування тексту. Зокрема, Верховна Рада може доручити головному комітету чи утвореній редакційній групі до проведення голосування з прийняття законопроекту в другому читанні та в цілому внести уточнення з урахуванням поправок, зауважених безпосередньо на пленарному засіданні. До третього читання вносяться лише поправки з виправлень, уточнень, усунення помилок, суперечностей у тексті законопроекту, а також поправки, внесені з метою узгодження структурних частин прийнятого у другому читанні проекту без зміни його змісту. Будь-які інші поправки головним комітетом відхиляються без розгляду по суті. Усунення неузгодженостей і неточностей у поданому на підпис тексті закону відбувається за пропозицією Голови Верховної Ради України на пленарному засіданні без попереднього включення питання до порядку денного [4, ч. 1 ст. 122, ч. 2 ст. 125, ч.ч. 1-2 ст. 131].

Оскільки «у будь-якому сучасному суспільстві структура інтересів є дуже складною і будь-яке управлінське рішення повинно проходити через певне сито відбору, апробацію» [6, с. 8], саме поетапна процедура розгляду законопроектів гарантує прийняття нормативних актів в інтересах меншості.

Використані джерела:

1. Керимов Д. А. *Философские проблемы права*. – М.: Мысль, 1972. – 472 с.
2. Авакьян С. А. *Федеральное Собрание – парламент России*. – М.: Российский Юридический Издательский Дом, 1999. – 432 с.
3. Перерва Ю. М. *Законодавчий процес в Україні: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.02. «Конституційне право»*. – К., 2009. – 19 с.
4. *Про Регламент Верховної Ради України: Закон України від 10.02.2010 р.* – [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>
5. Погорєлова З. О. *Законодавчий процес в Україні: проблеми теорії і практики* : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.01 «Теорія та історія держави і права; історія політичних і правових учень». – Х., 2004. – 19 с.
6. *Инновационный парламент / авт. сост. В. М. Зубов*. – М.: Изд-е Государственной Думы, 2010. – 80 с.

К. О. Смовж

*здобувач Інституту держави і права ім. В. М. Корецького НАН України,
Київ, Україна*

ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ ТА РОСІЙСЬКОЇ ФЕДЕРАЦІЇ З ПИТАННЯ ВИКОРИСТАННЯ І ОХОРОНИ НАДР

Міжнародне співробітництво у галузі використання та охорони надр має велике теоретичне і практичне значення, є дуже важливим чинником при досягненні мети раціонального використання і охорони таких природних об'єктів, як надра. Порівняльно-правове дослідження нормативних положень, закріплених в законодавстві про надра різних держав буде сприяти створенню теоретичної основи для поетапного зближення та гармонізації законодавчих та інших нормативних актів у сфері дослідження, розвідки, використання і охорони надр, використання і охорони земельних ділянок гірничодобувної промисловості, а також удосконаленню правової бази міждержавного співробітництва в умовах становлення і розвитку ринкових відносин.

Предметом порівняльного дослідження є типові, сталі, загальні закономірності виникнення, функціонування та розвитку правових елементів і явищ, що регулюють відносини у галузях надрокористування в Україні та Російській Федерації.

Безпосереднім об'єктом порівняльного дослідження є законодавство про надра та земельні ділянки гірничодобувної промисловості таких держав, як Україна та Російська Федерація. Зокрема, нами буде здійснена спроба порівняти Кодекс України про надра, Земельний кодекс України, Федеральний закон Російської Федерації «Про надра», Земельний кодекс Російської Федерації.

Між відповідними кодексами і законами про надра України та Російської Федерації існує значна схожість за обсягом нормативного матеріалу, його структуруванню, виділенню груп суспільних відносин, які регулюються законодавством про надра. При цьому відсутній єдиний підхід щодо найменування законодавчих актів цього типу.

Слід зазначити, що перша відмінність у структурі законодавства України і Російської Федерації про надра впливає з різного державного устрою цих країн. Так, Україна є унітарною державою, а Російська Федерація має федеративний устрій, що і обумовлює відокремлення в межах її законодавства окремої ланки – нормативно-правові акти суб'єктів Російської Федерації.

Друга відмінність полягає у тому, що в Україні найбільш загальнопоширені суспільні відносини у галузі використання і охорони надр регулюються кодифікованим нормативно-правовим актом, а в Російській Федерації – федеральним законом.

З огляду на вказане, а також враховуючи що Федеральний закон Російської Федерації «Про надра» регулює цілий відокремлений масив суспільних відносин щодо користування надрами, права власності на надра, їх охорони, державного регулювання у цій сфері і т.ін., слід погодитись з думкою І.М. Козьякова про те, що більш вдалою назвою спеціального законодавчого

акту є саме кодекс, а не закон [1,30]. Вказане також підтверджується загальним визначенням кодексу як органічного закону, що є юридично цілісним, внутрішньо погодженим нормативно-правовим актом, що вирізняється високим рівнем нормативних узагальнень і покликаний комплексно регулювати певну сферу суспільного життя [2,384]. Таким чином, прийняття саме кодексів про надра, а не відповідних законів, виявляється більш вдалим і таким, що відповідає загальній юридичній теорії, з огляду на те, що вказані нормативно-правові акти регулюють цілу сферу суспільного життя.

Федеральний закон Російської Федерації «Про надра» був прийнятий 21.02.1992р., Кодекс України про надра – 27.07.1994р. Одночасно з прийняттям вказаних нормативно-правових актів кодекси союзних республік про надра 1976-1977рр. були визнані такими, що втратили чинність. Федеральний закон Російської Федерації «Про надра» містить 52 статті, які викладені у 7 розділах. Кодекс України про надра нараховує 9 розділів, два з яких внутрішньо розділені на 6 глав, і містить 69 статей.

І в Федеральному законі Російської Федерації «Про надра», і в Кодексі України про надра використовується поліструктурна конструкція правових норм, тобто правові норми складаються із частин і пунктів. Вказані нормативно-правові акти мають приблизно однакову кількість статей, Кодекс України про надра є дещо більшим порівняно із Федеральним законом Російської Федерації. Кодекс України про надра вирізняється наявністю окремих розділів, присвячених окремим видам надрокористування (розділи II, IV, V).

При порівнянні Кодексу України про надра і Федерального закону Російської Федерації «Про надра» звернемось до термінології та визначення основних понять, застосовуваних у відповідних законодавчих актах.

Як вже згадувалось, відповідно до ст. 1 Кодексу України про надра останні являють собою частину земної кори, що розташована під поверхнею суші і дном водоймищ і протягається до глибин, доступних для геологічного вивчення і освоєння.

Преамбулою Федерального закону Російської Федерації «Про надра» встановлено, що надра є частиною земної кори, розташованою нижче ґрунтового шару, а за його відсутності – нижче земної поверхні і дна водоймищ та водотоків, що простягається до глибин, доступних для геологічного вивчення та освоєння [3,69].

З наведеного вбачається, що у визначенні надр суттєвих розбіжностей не існує. Вказане стосується і визначення складу державного фонду надр Російської Федерації та України.

Щодо визначення права власності на надра, то і Федеральний закон Російської Федерації, і Кодекс України про надра законодавчо врегулювали відносини надрокористування, заснувавши їх на пріоритетності та виключності державної форми власності на надра [3,71].

Крім того, однаково врегульоване питання визначення видів користувачів надр, крім положень Федерального закону Російської Федерації «Про надра», відповідно до якого користувачами надр для видобутку радіоактивної сировини і захоронення радіоактивних відходів та токсичних речовин можуть бути тільки державні підприємства [3,71].

Дещо інакше визначає Кодекс України про надра види користування надрами. Так, у ст. 14 Кодексу України про надра, порівняно з Федеральним законом Російської Федерації, більш конкретизоване користування надрами, що надаються для будівництва та експлуатації підземних споруд, не пов'язаних з видобутком корисних копалин, також надане більш широке визначення підземних споруд.

З порівняльного аналізу вбачається, що і Україна, і Російська Федерація при регулюванні гірничих відносин взяли шлях встановлення ефективного державного контролю у галузі використання надр, що виправдано необхідністю збільшення ролі правового регулювання використання надр та інших природних ресурсів.

Використані джерела:

1. Козьяков И.Н. *Недропользование в странах СНГ: сравнительно-правовой анализ: монография: в 2 кн.* / И.Н. Козьяков. – Киев: ООО «Имидж принт», Кн. 2. – 2009. – 520 с.
2. *Теория государства и права: курс лекций* / Под ред. Н.И. Матузова и А.В. Малько. М.: Юрист, 2000. – 776 с.
3. Александров М.А. *Правовое регулирование недропользования в странах СНГ* // *Право и экономика.* – №11-12/1997. С. 67-79.

І. В. Сокол

студентка юридичного факультету

*Київського національного університету імені Тараса Шевченка,
Київ, Україна*

ІНСТИТУТ ДЕПУТАТСЬКОЇ ЕТИКИ В УКРАЇНІ: ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ

Серед демократичних інституцій держави чільне місце належить парламенту. Однак особлива роль цього органу у розвитку демократії зумовлює особливі вимоги до його членів. Впровадження в Україні ефективного механізму етики набуває особливої важливості з огляду на актуалізацію проблеми довіри до влади загалом та до парламенту зокрема.

Специфіка парламентської етики полягає у необхідності постійного балансування між інтересами окремих груп та інтересами держави в цілому, підтримки особистого політичного іміджу, а в більшості випадків ще й іміджу відповідної партії чи блоку партій у стосунках з виборцями, громадянським суспільством, іншими гілками влади, партіями, представниками бізнесу. Оскільки в сучасних умовах роль парламентаря фактично зводиться до виконання функцій арбітра щодо конфліктуючих інтересів, важливо, щоб система етики і поведінки забезпечувала парламентарям захист від таких впливів [3; с.75].

Фактично мова йде про визначення стандартів поведінки депутатів всередині парламенту та поза ним, що засновані на існуючій системі суспільних

очікувань (з врахуванням того, що характер суспільних очікувань, склад претензій до парламентарів повинні бути адекватні стану самого суспільства), і сутності контролю зі сторони суспільства.

Найбільш ефективним та адекватним способом регулювання етики парламентарів є відповідно створення нормативних актів щодо правил поведінки. Як зазначається науковцями, вони забезпечують відкритість і доступ до інформації, добросовісне виконання завдань, запобігають корупційним практикам, конфлікту інтересів, регулюють лобіювання [3; с.75]. Таким чином створення правил поведінки на законодавчому рівні є справою самого парламенту, який повинен заповнити дану прогалину у регулюванні.

Фактично ж на даному етапі в Україні актами в яких, хоча б якимось чином згадується етичне питання діяльності парламентарів є Конституція України та ЗУ «Про статус народного депутата України» від 17.11.1992 з наступними змінами. Так, у ст. 8 даного Закону зазначається, що у своїй діяльності народний депутат повинен дотримуватися загальновизнаних норм моралі; завжди зберігати власну гідність, поважати честь і гідність інших народних депутатів, службових та посадових осіб і громадян; утримуватись від дій, заяв та вчинків, що компрометують його самого, виборців, Верховну Раду України, державу. Наголошується також на тому, що неприпустимим є використання народним депутатом свого депутатського мандата всупереч загальновизнаним нормам моралі, правам і свободам людини і громадянина, законним інтересам суспільства і держави. Народний депутат не повинен використовувати депутатський мандат в особистих, зокрема корисливих, цілях.

Також окремі положення вміщені у главі 9 ЗУ «Про Регламент Верховної Ради України» від 10.02.2010 з наступними змінами, однак регулювання там є досить вузьким і не враховує всіх аспектів діяльності парламентарів, а обмежується лише порядком голосування та правилами поведінки депутатів на пленарних засіданнях.

До джерел, що регулюють етику парламентської діяльності в Україні на сучасному етапі, деякі науковці відносять також неписані правила (традиції та звичаї), якими послуговуються народні депутати в багатьох випадках, особливо під час розв'язання конфліктних ситуацій [4; с.3].

Таким чином можна зробити висновки, що цього є недостатньо для повного регулювання, оскільки, якщо проаналізувати нормативно-правову базу щодо етичної поведінки законодавця (в тому числі і зарубіжних країн), то, як зазначає Н.Грушанська, її умовно можна розділити за наступними напрямками: 1) особиста етика та норми поведінки законодавців; 2) норми службової поведінки законодавців у представницькому органі державної законодавчої влади та за його межами; 3) вирішення конфліктів або колізій інтересів, побічні прибутки та фінансові і майнові інтереси; 4) обумовлення та заборона діяльності, що має ознаки корупційної[2; с.10-11].

На нашу думку, найбільш оптимальним способом закріплення таких правил є прийняття Кодексів поведінки членів депутатського корпусу, практика створення яких активно запроваджена у зарубіжних країнах. Форма, структура та зміст кодексів формуються на підставі конституційних та інших правових норм, що діють в державі, в тому числі положень виборчого та кримінального

законодавства. Як вказують дослідження, деякі з прийнятих парламентами етичних кодексів написані декларативно, деякі з повною деталізацією. В детальних етичних кодексах трапляються статті, які допомагають захистити права виборці і протистояти лобізму.[4; с.3] Дослідження також вказують на те, що для того, щоб суспільство повірило у ефективність кодексу, а депутати у безсторонність його застосування необхідне його інституційне забезпечення, тобто застосування санкцій повинно забезпечуватись прозоро, незалежно від політичного контексту відповідними парламентськими комітетами, парламентом, спікером, судом чи спеціально утвореним органом [3; с.77].

На 4 сесію VI скликання Верховної Ради України було внесено законопроект «Кодексу поведінки народних депутатів»[5], в якому детально регламентувалися правила депутатської етики у Верховній Раді України, парламентських комітетах та комісіях, визначалися права на поширення інформації та використання статусу народного депутата, порядок публічних виступів та взаємодія зі ЗМІ, порядок розгляду питань, пов'язаних з порушенням правил кодексу, запроваджувалася служба парламентських приставів, визначалися та розкривалися принципи діяльності народного депутата. Однак такий проект не був прийнятий і повернений суб'єкту законодавчої ініціативи.

На основі проаналізованих матеріалів, вважаємо, що на законодавчому рівні необхідно закріпити етичні правила поведінки народних депутатів, які б регулювали широкий спектр відносин, про які було зазначено вище, як всередині парламенту, так і за його межами. З метою законодавчого врегулювання інституту депутатської етики в Україні існує потреба у прийнятті Кодексу поведінки народного депутата України.

Використані джерела:

1. Ващенко О.О. До питання про інститут депутатської етики в Україні // Збірник матеріалів Всеукраїнської наукової конференції, 18 травня; До 170-річчя НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2005. – С. 424-427.
2. Грушанська Н.І. Правові засади депутатської етики (на досвіді парламенту України): Автореф. дис...канд. юрид. наук. – К, 1999. – 13с.
3. Климович О. Етика парламентарів, або що робити, щоб законослухняність не втратила сенс.// Часопис «Парламент», 2011. – №3. – С.74-82
4. Медведєва Л.М. Правові основи регулювання парламентської етики в Україні// Державне управління: теорія та практика (електронне наукове фахове видання), 2009. – №2 (10) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.academy.gov.ua/ej/ej10/>.
5. Про кодекс доброчесної поведінки народних депутатів України (реєстр. №4827 від 15.07.2009): проект Постанови ВРУ. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://gska2.rada.gov.ua/pls/zweb_n/webproc4_1?pf3511=35847.

Н. А. Солянкина
*преподаватель кафедры гражданского и хозяйственного права
Академии управления при Президенте Республики Беларусь,
соискатель Национального центра законодательства
и правовых исследований Республики Беларусь,
Минск, Республика Беларусь*

УСЛОВИЯ НАСТУПЛЕНИЯ МАТЕРИАЛЬНОЙ ОТВЕТСТВЕННОСТИ НАНИМАТЕЛЯ КАК СТОРОНЫ ТРУДОВОГО ДОГОВОРА

Возмещение причиненного ущерба непосредственно трудовым договором не предусматривается. Оно является следствием ненадлежащего исполнения сторонами своих обязанностей. Таким образом, материальная ответственность возникает не из трудового договора, а в связи с ним. Без трудового договора материальной ответственности нет. Но основания ее наступления и условия привлечения к ней определены Трудовым кодексом Республики Беларусь (далее ТК Республики Беларусь).

Так, в ст. 400 ТК Республики Беларусь четко установлен перечень условий, наличие которых требуется для привлечения работника к материальной ответственности: ущерб, причиненный нанимателю при исполнении трудовых обязанностей, противоправность поведения (действия или бездействия) работника, прямая причинная связь между противоправным поведением работника и возникшим у нанимателя ущербом, вина работника в причинении ущерба [1]. Но Трудовой кодекс не содержит аналогичной нормы в отношении другой стороны трудового договора – нанимателя.

В отличие от ТК Республики Беларусь, Трудовой Кодекс России в ст. 233 закрепляет четыре условия наступления материальной ответственности, общих как для работника, так и для нанимателя. Ими являются: причинение ущерба, другой стороне трудового договора; противоправность поведения (действия или бездействия) нарушителя; прямая причинная связь между противоправным поведением и возникшим ущербом; вина в причинении ущерба [2]. Таким образом, в Трудовом Кодексе России выделены общие положения о материальной ответственности, для обеих сторон трудового договора.

Анализируя общие условия наступления юридической ответственности, условия привлечения к материальной ответственности работников, предусмотренные ст. 400 ТК Республики Беларусь, содержание норм, устанавливающих случаи материальной ответственности нанимателя, а равно, принимая во внимание двусторонний характер материальной ответственности, можно, по аналогии с российским законодательством, выделить условия, при одновременном наличии которых возможно наступление материальной ответственности обеих сторон трудового договора:

1. причинение ущерба другой стороне трудового правоотношения: нанимателем – в результате неисполнения законодательства о труде (при этом, под ущербом необходимо понимать наступление как материального, физического, так и морального вреда).

2. *противоправность поведения.* При этом противоправное поведение может выражаться как в форме действия, так и бездействия. Противоправность поведения нанимателя состоит в невыполнении или ненадлежащем выполнении им конкретных обязанностей, предусмотренных нормами трудового законодательства, коллективными и трудовыми договорами, должностными инструкциями, а также не соблюдении технологических норм или правил охраны труда.

3. *вина в причинении вреда.* Анализируя положения трудового законодательства, регламентирующие вопросы материальной ответственности нанимателя, можно констатировать, что установление формы вины в отношении совершенного им правонарушения не является обязательным, поскольку она, как правило, не влияет на характер и размер подлежащего возмещению вреда.

4. *прямая причинная связь между противоправным поведением и понесенным другой стороной ущербом.* Для констатации наличия объективной стороны трудового правонарушения, как условия наступления материальной ответственности необходимо, чтобы между наступившим вредом (следствием) и противоправным деянием (причиной) имелась прямая причинно-следственная связь.

Установление всех вышеперечисленных условий в совокупности позволяет говорить о наличии состава трудового деликта, как юридической базы для наступления материальной ответственности.

Основания (то есть конкретные случаи) материальной ответственности для нанимателя, в отличие от Трудового Кодекса России, закрепившего их в отдельной главе, в ТК Республики Беларусь содержатся в нормах, включенных в различные разделы Кодекса, а также в иных нормативных правовых актах, составляющих трудовое законодательство Республики Беларусь. В частности, подлежит возмещению вред, причиненный работнику нанимателем в результате:

1) увольнения без законного основания или с нарушением установленного порядка (ст. 243 ТК Беларуси);

2) незаконного перевода на другую работу, перемещения, изменения существенных условий труда, отстранения от работы (ч. 2 ст. 244 ТК Республики Беларусь);

3) внесения в трудовую книжку работника не соответствующей законодательству формулировки причины увольнения, которая препятствовала поступлению работника на новую работу (ч. 1 ст. 244 ТК Республики Беларусь);

4) несвоевременного исполнения решения суда о восстановлении на работе в связи с незаконным увольнением или переводом (ч. 2 ст. 247 ТК Республики Беларусь);

5) незаконного отказа в приеме на работу или несвоевременного заключения трудового договора (ст. 16, 55 ТК Республики Беларусь);

6) причинения работнику морального вреда (ст. 246 ТК Республики Беларусь);

7) задержки выплаты заработной платы (ст. 55 ТК Республики Беларусь);

8) задержки расчета при увольнении (ст. 78 ТК Республики Беларусь);

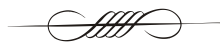
9) задержки выдачи трудовой книжки (ст. 79 ТК Республики Беларусь) и в других случаях. Таким образом, конструкция множественности оснований

матеріальної відповідальності наймача обумовлена різноманітністю форм виникнення шкоди для працівника.

Підводячи ітоги аналізу положень про матеріальну відповідальність наймача, представляється цілесообразним внесення пропозицій про удосконалення даного інституту трудового права шляхом системного закріплення повного переліку підстав і умов виникнення матеріальної відповідальності наймача за шкоду, завдану працівнику, в окремій главі ТК Республіки Білорусь.

Использованные источники:

1. Трудовой кодекс Республики Беларусь: Кодекс Респ. Беларусь, 26 июля 1999 г., № 296-З: Принят Палатой представителей 8 июня 1999 г.: Одобр. Советом Респ. 30 июня 1999г.: В ред. Закона Респ. Беларусь от 31.12.2009г., №114-З// Эталон-Беларусь [Электрон. ресурс] / Нац. центр правовой информ. Респ. Беларусь. – Минск, 2011.
2. Трудовой кодекс Российской Федерации: Кодекс Рос. Федерации, 30.12.2001 № 197-ФЗ // Консультант Плюс: Версия Проф. Технология 3000 [Электронный ресурс] / ООО «ЮрСпектр». – М., 2011.

А. М. Статівка

*доктор юридичних наук, професор кафедри земельного та аграрного права
Національного університету «Юридична академія України
імені Ярослава Мудрого», Харків, Україна*

ЩОДО ПИТАННЯ ДИВЕРСИФІКАЦІЇ АГРАРНОГО ВИРОБНИЦТВА

В умовах поширення процесу глобалізації, а також прагнення України стати членом Європейського Союзу, важливого значення для удосконалення розвитку економіки, у тому числі і сільського господарства, набуває використання досвіду зарубіжних країн. В контексті зазначеного доцільно було б акцентувати увагу саме на розвиток аграрного виробництва шляхом диверсифікації.

Сьогодні більшість розвинутих країн світу широко використовують стратегію сталого розвитку сільського господарства та сільських територій (САРД транскрипція англійської аббревіатури *SARD – Sustainable Agriculture and Rural Development* (сталий розвиток сільського господарства та сільських територій)), яка полягає в інтегральному соціо-еколого-економічному підході до розвитку аграрного комплексу та сільських територій. САРД передбачає раціоналізацію використання природно-екологічного потенціалу територій, диверсифікацію виробництва та зайнятості населення, застосування економічно ефективних технологій, виробництво екологічно безпечної продукції. В ЄС «сталий розвиток» включає і передбачає три складових (1.економічна; 2.соціальна; 3.екологічна). По-перше, підвищення конкурентоспроможності

аграрного сектора економіки; по-друге, покращення стану навколишнього середовища і сільських територій, по-третє, поліпшення якості життя в сільській місцевості.

Основними принципами диверсифікації аграрного виробництва для країн Європейського Союзу на період 2007-2013 рр. є багатофункціональність села та багатофункціональність сільського господарства. Такий підхід передбачає поліпшення умов праці, підтримку місцевого населення, розвиток несільськогосподарських функцій виробництва.

Загалом проблеми розвитку аграрного виробництва ЄС є подібними до вітчизняних і потребують значної уваги. За даними Європейської комісії, понад 91 % площі ЄС належить до сільських територій, на яких проживає 51% населення цього об'єднання країн. Це зумовлює необхідність активного регулювання та підтримки диверсифікації аграрного виробництва з метою зрівноваженого та сталого розвитку національної економіки, хоча це завдання є достатньо складним навіть для розвинутих країн ЄС, таких як Німеччина, Франція, Італія чи Великобританія. Динамічні зміни у світовому господарстві постійно створюють нові вимоги, які потрібно враховувати для того, аби сільські території поступово не перетворювалися в депресивні райони внаслідок посилення міграції населення, забруднення навколишнього середовища, відсутності необхідної інфраструктури чи економічної недоцільності здійснення сільськогосподарської діяльності мешканцями сільських територій. Тому основними напрямками аграрної політики Європейського Союзу є: підвищення конкурентоспроможності сільського господарства, охорона навколишнього середовища, благоустрій сільських територій та підвищення рівня життя селян, розвиток альтернативних видів діяльності на сільських територіях.

Саме диверсифікація видів економічної діяльності призвела до значних якісних зрушень у розвитку сільських територій. Незважаючи на те, що переважна частка площі Європейського Союзу належить до територій цього типу, у сільському господарстві країн ЄС станом на 2008 рік були активно задіяні лише 2,4 % населення або 11,8 млн. осіб. При цьому, цей показник постійно зменшується і в 2000 р. він становив 3,1 %, або 15 млн. осіб. Водночас, в Україні частка зайнятого населення у сільському господарстві є значно вищою і становила у 2008 р. 15,8 %. Проте тенденція зменшення частки зайнятого населення у цьому секторі економіки притаманна і Україні: порівняно з 2005 р. вона зменшилась на 3,6 %.[1, 247]

У рамках диверсифікації аграрного виробництва відбувається пошук альтернативних шляхів підтримки високої продуктивності землеробства й екологічної безпеки. Світові тенденції впровадження диверсифікації агровиробництва свідчать про створення додаткових робочих місць у сільській місцевості, появу нових перспектив для малих фермерських господарств, підвищення життєздатності сільських громад та інші соціальні переваги.

Пріоритетами розвитку сільських територій України є їх трансформація у місце, привабливіше для інвестицій, проживання та праці, раціонального використання соціальних, економічних та екологічних ресурсів на засадах сталого розвитку, розширення підприємництва, не пов'язаного безпосередньо із сільськогосподарською діяльністю. Тому одним з альтернативних засобів,

шляхів диверсифікації аграрного виробництва, що сприяють підвищенню зайнятості сільського населення, сталому розвитку сільських територій, є розвиток сільського туризму, який є й у подальшому залишатиметься органічною частиною сільськогосподарської діяльності та туристичного бізнесу в Україні.

Використані джерела:

1. Х.М. Притула, В.Є. Крупін Сучасні тенденції розвитку сільських територій України та економічно розвинених країн: порівняльний аналіз// Науковий вісник НЛТУ України. – 2010. – Вип. 20.11. . – С. 335-345

М. М. Стефанчук

*аспірант Інституту законодавства Верховної Ради України,
Київ, Україна*

**ТЕОРЕТИЧНІ ПИТАННЯ ЩОДО МАТЕРІАЛЬНО-ПРАВОВОГО
СТАТУСУ ОРГАНУ ВИКОНАВЧОЇ ВЛАДИ ЯК СТОРОНИ У
СПРАВАХ АДМІНІСТРАТИВНОЇ ЮРИСДИКЦІЇ**

Становлення України як правової держави виводить на якісно новий рівень питання судового захисту прав, свобод та інтересів осіб у сфері публічно-правових відносин. Зумовлено це все метою унеможливлення порушень з боку органів державної влади, органів місцевого самоврядування, їхніх посадових і службових осіб, інших суб'єктів при здійсненні ними владних управлінських функцій на основі законодавства, в тому числі на виконання делегованих повноважень.

Саме тому, в Україні здійснюється реформування національної системи судоустрою, де важливе місце відводиться питанням розвитку адміністративного судочинства. Однак, аналіз практики розгляду справ адміністративної юрисдикції свідчить про те, що найбільш часто у них розглядаються питання, які стосуються діяльності органів виконавчої влади.

Питанням дослідження органів виконавчої влади як суб'єктів правовідносин були присвячені свого часу роботи таких визначних науковців, як-от: В. Б. Аверьянова, О. Ф. Андрійко, Ю. П. Битяка, І. П. Голосніченка, І. Б. Коліушка, О. Д. Крупчана, Н. Р. Нижник, Ю. О. Тихомирова, В. В. Цветкова, Л. П. Юзькова та ін. Водночас, на сьогодні практично не проводилось жодного комплексного наукового дослідження, у якому б було розглянуто проблеми участі органів виконавчої влади у справах адміністративної юрисдикції.

Розглядаючи це питання, слід відмітити, що для того, щоб брати участь у відповідних правовідносинах, в тому числі і правовідносинах процесуального кшталту, будь-який учасник відповідних суспільних відносин повинен бути

наділений відповідною політико-правовою якістю, яка йменується правовий статус.

На сьогодні немає єдиного підходу в літературі щодо визначення поняття правовий статус. Так, на думку, Л. Н. Воєводіна, під поняттям правового статусу розуміє сукупність різноманітних зв'язків між суспільством, державою та громадянином, що врегульовані нормами права [1]. О. А. Лукашева, розглядаючи це питання, вважає, що під поняттям «правовий статус» слід розуміти, в першу чергу, сукупність юридичних прав та обов'язків, розуміючи під ними соціальні можливості, що детерміновані умовами життя та суспільства і законодавчо закріплені державою [2]. Погоджуючись із такою позицією Р. Й. Халфіна переконана, що основою правового статусу, з усієї сукупності прав та обов'язків повинні виокремлюватись загальні (конституційні) права та обов'язки [3]. В свою чергу В. І. Новоселов вважає, що все ж таки до загального правового статусу слід включати не лише загальні конституційні права та обов'язки, але й загальні галузеві права та обов'язки [4]. Інколи в літературі йдеться і щодо необхідності розширення правового статусу іншими складовими. Так, зокрема, М. І. Матузов вважає, що до правового статусу крім поняття прав ат обов'язків слід відносити як складову, юридичну відповідальність [5]. До структури правового статусу також включають і загальну правоздатність, гарантії [6], законні інтереси [7] тощо.

На нашу думку, поняття правовий статус повинно включати в себе наступні складові: 1) правосуб'єктність; 2) права та законні інтереси; 3) кореспондуючі юридичні обов'язки; 4) гарантії здійснення та захисту прав та законних інтересів; 5) юридична відповідальність. Водночас, найбільш важливою складовою в цьому переліку структури правового статусу, співвідносно до органів виконавчої влади, як публічно-правових суб'єктів, як нам видається, повинна стати їх правосуб'єктність, як здатність відповідного органу виконавчої влади виступати суб'єктом правовідносин.

Водночас, коли ж питання стосується процесуальних правовідносин, то така правосуб'єктність носить чітко виражений дуалістичний характер і поєднує у собі матеріально-правову складову та процесуально-правову складову. Саме тому у цьому науковому дослідженні ми розглянемо першу частину питання і визначимо питання матеріально-правового статусу органів виконавчої влади у справах адміністративної юрисдикції.

Відповідно до п. 12 ч. 1 ст. 92 Конституції України виключно законами України визначаються організація і діяльність органів виконавчої влади. Подібна норма викладена і в ч. 2 ст. 120 Конституції України, відповідно до якої організація, повноваження і порядок діяльності Кабінету Міністрів України, інших центральних та місцевих органів виконавчої влади визначаються Конституцією і законами України. З аналізу цих правових норм слідує висновок, що з моменту набуття чинності Конституцією України [8], визначення правового статусу Кабінету Міністрів України, інших центральних та місцевих органів виконавчої влади може відповідати вимогам щодо його легальності лише за умови, якщо воно знайшло своє відображення в нормах Конституції України і відповідних законів.

Конституційно-правове регулювання системи органів виконавчої влади, в основному, викладено в Розділі VI чинної Конституції «Кабінет Міністрів України. Інші центральні органи виконавчої влади». Так, аналізуючи конституційні норми, можна дійти висновку, що в Україні органи виконавчої влади становлять систему, до якої входять:

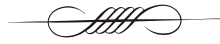
- а) вищий орган – Кабінет Міністрів України (КМУ) – вищий рівень;
- б) центральні органи виконавчої влади – міністерства, інші центральні органи виконавчої влади – центральний рівень;
- в) місцеві органи виконавчої влади – обласні, районні, Київська та Севастопольська міські державні адміністрації, територіальні органи центральних органів виконавчої влади, а також Рада міністрів Автономної Республіки Крим – місцевий рівень.

Обсяг і характер повноважень даних органів залежать від їх місця в системі органів виконавчої влади. Однак, слід зауважити, що на сьогодні ще недостатньо врегульований правовий статус органів виконавчої влади, їх місце, значення та завдання в системі влади. Потребує уваги питання законодавчого закріплення статусу кожного окремого органу цієї гілки влади. Не можна в даному аспекті не погодитись з думкою В. Б. Авер'янова, що «конкретні питання компетенції, організації та порядку діяльності як Кабінету Міністрів, так і інших органів виконавчої влади визначені (або мають бути визначені) в окремих законах про кожний вид органів виконавчої влади. Причому слід враховувати, що найбільший ефект може бути досягнутий при врегулюванні правового становища не тільки окремих органів, а й усієї системи» [9]. Саме з огляду на це, доволі важливою віхою у визначенні матеріально-правового статусу органів виконавчої влади як сторони у справах адміністративної юрисдикції є прийняття Верховною Радою України Закону України «Про центральні органи виконавчої влади» [10], яким визначено організацію, повноваження та порядок діяльності центральних органів виконавчої влади в Україні.

Використані джерела:

1. Воеводин Л. Д. Юридический статус личности в России. Учебное пособие. – М.: Издательство МГУ; Издательская группа ИНФРА – М – НОРМА, 1997. – С. 6. (294 с.)
2. Общая теория прав человека / Руковод. авт. колл. и отв. ред. Е. А. Лукашева. – М.: Издательство НОРМА, 1996. – С. 33. (520 с.)
3. Халфина Р. О. Общее учение о правоотношение. – М.: «Юридическая литература», 1974. – С. 123-126. (352 с.)
4. Новоселов В. И. Правовое положение граждан в советском государственном управлении. – Саратов: Изд-во Саратовского ун-та, 1976. – С. 37-39. (216 с.)
5. Матузов Н. И. Юридические обязанности и ответственность как элементы правового статуса личности // Конституция СССР и правовое положение личности: Материалы конференции. – М.: ИГиП, 1979. – С. 81-88.
6. Конституционный статус личности в СССР. / Редкол.: Витрук Н.В., Масленников В.А., Топорнин Б.Н. – М.: Юрид. лит., 1980. – С. 21-26. (256 с.)
7. Витрук Н. В. Основы теории правового положения личности в социалистическом обществе. – М.: Наука, 1979. – С. 29. (229 с.)
8. Конституція України, прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28.06.1996 р. // ВВРУ. – 1996. – № 30. – Ст. 141.

9. Авер'янов В. Б. *Органи виконавчої влади в Україні.* – К.: Ін Юре, 1997. – С. 14. (48 с.)
10. *Про центральні органи виконавчої влади: Закон України від 17.03.2011 року.* – ВВРУ. – 2011. – № 38. – Ст. 385.

Ю. В. Стецюк

*асистент кафедри державного управління та місцевого самоврядування
Хмельницького університету управління та права,
Хмельницький, Україна*

ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ ТРУДОВИМ ПОТЕНЦІАЛОМ

В сучасних умовах розвитку конкурентоспроможної економіки значна увага приділяється системі управління трудовим потенціалом суспільства, яка сприяє забезпеченню країни трудовими ресурсами високого рівня якості, здатного повноцінно забезпечити її потреби у висококваліфікованих послугах праці.

Так, система управління трудовим потенціалом є системою впливу на процес формування, розподілу і використання його відповідно до поточних і стратегічних цілей соціально-економічної політики держави. Об'єктом системи управління трудовим потенціалом є соціально-економічні та організаційні відносини, що складаються в суспільстві з приводу формування, розподілу та використання ресурсів праці. Суб'єкт управління трудовим потенціалом представлено органами державного, галузевого, територіального та місцевого управління, що мають відношення до розвитку і використання ресурсів праці, а також адміністрацією організацій [3, 106].

Структура системи управління трудовим потенціалом являє собою взаємопов'язаних і відносно самостійних підсистем, поєднаних однією головною метою, яка має забезпечити процес перетворення ресурсів праці в робочу силу та забезпечити ефективне її використання.

Система управління трудовим потенціалом спирається на дію об'єктивних законів ринкової економіки. В Україні правове поле для управління трудовим потенціалом у ринкових умовах почало формуватися з 1991 р. Метою взаємопов'язаних законів та інших нормотворчих актів є створення правової можливості всебічного впливу на формування й використання трудового потенціалу [2, 143].

Метою правового забезпечення управління трудовим потенціалом є створення єдиної законодавчої системи, якою повинні керуватись усі суб'єкти у системі державного управління ресурсами праці. Так, основою всіх законодавчих актів України є Конституція України – Основний Закон. Відповідно до Основного Закону пріоритетним соціальним правом громадян є право на працю. З огляду на важливість цього права і з метою випередження

неоднозначного тлумачення його в Конституції дається загальне визначення цього права та передбачається ряд гарантій його здійснення. Зокрема, у Конституції визначається: кожен має право на працю, що включає можливість заробляти собі на життя працею, яку людина вільно обирає або на яку вільно погоджується [1].

Гарантуючи це право, держава, як визначається в Основному Законі, створює умови для повного здійснення громадянами права на працю, гарантує однакові можливості у виборі професії та роду трудової діяльності, реалізує програми професійно-технічного навчання, підготовки та перепідготовки кадрів відповідно до суспільних потреб. Основною статтею Конституції у цьому плані є стаття 43. Вона, крім викладеного вище, гарантує право на належні, безпечні та здорові умови праці, на заробітну плату, не нижчу від визначеної законом, також гарантує захист від незаконного звільнення. Право на отримання винагороди за працю захищається законом. Водночас цією статтею забороняється використання праці жінок і неповнолітніх на небезпечних для їхнього здоров'я роботах, а також примусова праця [1].

Стаття 24 Основного Закону встановлює рівність конституційних прав і свобод. Право користуватися викладеними вище правовими нормами і свободами іноземцям та особам без громадянства, які перебувають в Україні на законних підставах, надає стаття 26 Конституції України.

Право на соціальний захист громадян, що включає право на забезпечення їх у разі повної, часткової або тимчасової втрати працездатності, втрати годувальника, безробіття з незалежних від них обставин, а також у старості та в інших випадках, передбачених законом, викладене у статті 46 Основного Закону. У Конституції України зазначено, що це право гарантується загальнообов'язковим державним соціальним страхуванням за рахунок страхових внесків громадян, підприємств, установ і організацій, а також бюджетних та інших джерел соціального забезпечення [1].

Стаття 49 Основного Закону дає право на охорону здоров'я, медичну допомогу та медичне страхування. У державних і комунальних закладах охорони здоров'я медична допомога надається безоплатно. Держава створює умови для ефективного і доступного для всіх громадян медичного обслуговування.

Відповідно до статті 53 Конституції кожен має право на освіту, повна загальна середня освіта є обов'язковою. Держава забезпечує доступність і безоплатність дошкільної, повної загальної середньої, професійно-технічної, вищої освіти в державних і комунальних навчальних закладах. Громадяни мають право безоплатно здобути вищу освіту в державних і комунальних навчальних закладах на конкурсній основі.

Отже, спрямування статей Основного закону України на рівноправність громадян, на забезпечення права на працю, освіту, охорону здоров'я; на обмеження або заборону певних видів діяльності окремим категоріям громадян; на соціальний захист, створює правові можливості щодо формування, розвитку та використання трудового потенціалу.

Також, систему управління трудовим потенціалом забезпечує багато законів України, серед них закони: «Про зайнятість населення», «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування на випадок безробіття»,

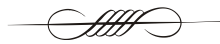
«Про оплату праці», «Про колективні договори і угоди», «Про охорону праці», «Про освіту», Кодекс законів про працю України та ін. [3, 144]. Кожен з них відіграє свою важливу роль у системі управління ресурсами праці та має певну мету в упорядкуванні управління.

Укази Президента України, постанови Кабінету Міністрів України та інші підзаконні акти розвивають і вдосконалюють нормативну базу системи управління трудовим потенціалом [3, 156]. Варто відмітити, що обов'язковою умовою дієвості даних нормативно-правових актів є чітка та надійна система державного контролю за дотриманням чинного законодавства.

Таким чином, правове поле системи управління трудовим потенціалом представлено низкою нормативно-правових актів, які надають можливість державі забезпечити себе трудовим потенціалом високого рівня якості та в належній чисельності.

Використані джерела:

1. Конституція України: Прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 черв. 1996 р. – К.: Преса України, 1996. – 80 с.
2. Романова В.В. Управління відтворенням трудового потенціалу та конкурентоздатної робочої сили / В.В. Романова // Університетські наукові записки. Часопис ХУУП. – 2008 р., спецвипуск №3 (II). – 143-145 с.
3. Управління трудовим потенціалом: [навч. посібн.] / Васильченко В. С., Гриненко А. М., Грішнова О. А., Керб Л. П. – К.: КНЕУ, 2005. – 403 с.

І. П. Сторожук

*кандидат юридичних наук,
доцент кафедри конституційного, адміністративного та фінансового права
Хмельницького університету управління та права,
Хмельницький, Україна*

ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК МІСЦЕВОГО УПРАВЛІННЯ З ТЕРИТОРІАЛЬНІСТЮ

Адміністративно територіальний устрій це законодавчо закріплена система поділу держави на територіальні утворення, відповідно до яких здійснюється організація та функціонування органів державної влади та місцевого самоврядування. А на місцевому рівні – система органів місцевого управління.

Отже в організації місцевого управління адміністративно-територіальний поділ має подвійне значення. По – перше, у відповідності з ним будується система місцевих органів державної адміністрації на місцях, яку представляють місцеві органи виконавчої влади. По-друге, адміністративно-територіальний поділ визначає систему виборних органів місцевого управління.

Розглянемо принцип територіальності відносно організації державного управління на місцях. Місцеві державні адміністрації, як представники

державної виконавчої влади на місцях, в межах своїх повноважень здійснюють виконавчу владу на території відповідної адміністративно-територіальної одиниці. Адміністративно-територіальний поділ маючи кілька рівнів, визначає тим самим ієрархічність в побудові єдиної централізованої системи державних органів, що діють на різних територіальних рівнях державного управління. Тобто побудова виконавчої вертикалі прямо залежна від адміністративно-територіального поділу країни.

Стосовно місцевого самоврядування принцип територіальності має свої особливості. Органи місцевого самоврядування діють в межах певної територіальної одиниці, що складає територіальну основу місцевого самоврядування. Питання територіальних основ місцевого самоврядування по – різному вирішувалось на етапах становлення і розвитку місцевого самоврядування в Україні.

Хоча місцеве самоврядування і пов'язане з адміністративно-територіальним поділом держави та цей зв'язок не носить абсолютного характеру. Тому одна територіальна громада може здійснювати місцеве самоврядування як в межах всієї адміністративно – територіальної одиниці так і її частини. В той же час наявність, самої по собі адміністративно – територіальної одиниці не тягне за собою здійснення в обов'язковому порядку місцевого самоврядування лише однією територіальною громадою.

Існуючі проблеми можуть бути вирішені шляхом реформування низового рівня системи адміністративно-територіального устрою України, завданням якої є забезпечення територіальності місцевого самоврядування, тобто здійснення його на територіях, які відмежовані одна від одної. Доцільно, щоб в процесі адміністративно-територіальної реформи втратили статус самостійних адміністративно-територіальних одиниць такі населенні пункти, які перебувають в межах адміністративних кордонів інших населених пунктів. Відповідно, статус повноправного суб'єкта місцевого самоврядування втратять і територіальні громади цих населених пунктів, хоча це не виключає можливість здійснення ними певних самоврядних функцій в межах, визначених відповідною радою. При цьому подібні територіальні громади могли б формувати і відповідні органи, наприклад, обирати сільського голову, органи самоорганізації населення.

Одним з головних гальмівних факторів реального здійснення адміністративно-територіальної реформи в Україні є також недосконалість існуючої законодавчої бази. Законодавча база нової адміністративно-територіальної реформи повинна унормувати систему управління на місцевому рівні, регламентувати взаємовідносини між центром і територіями, зокрема встановлення рівноправного партнерства, чіткого розподілу повноважень і фінансів між центром і територіями, взаємоповаги і взаємоконтролю між структурами виконавчої влади і місцевого самоврядування.

Отже, стосовно реалізації принципу територіальності місцевого управління є необхідним проведення адміністративно-територіальної реформи, як головного фактора організації політичної та адміністративної влади в центрі і на місцях, забезпеченням ефективного функціонування механізму місцевого управління, збалансування і розмежування владних функцій і повноважень органів місцевого управління з метою забезпечення економічного та соціально-

культурного розвитку територіальних громад, населених пунктів і регіонів, а найголовніше, задоволення прав і свобод громадян. Без такої реформи є неконструктивним і невиправданим проведення реформування в сфері місцевого управління.

Використані джерела:

1. Про місцеві державні адміністрації: Закон України від 9 квітня 1999р. // Відомості Верховної Ради України. – 1999. – №20-21. – Ст.190.
2. Про загальні засади місцевого самоврядування і місцевого господарства в СРСР: Закон СРСР 1990р. // Відомості 3'їзду народних депутатів СРСР і Верховної Ради СРСР. – 1990. – № 16. – Ст. 269.
3. Про місцеві ради народних депутатів та місцеве і регіональне самоврядування: Закон України від 26 березня 1992р. // Місцеве та регіональне самоврядування в Україні. – К., 1992. – С.30.
4. Про місцеве самоврядування в Україні: Закон України від 21 травня 1997р. // Відомості Верховної Ради України. – 1997. – №24. – Ст.170.
5. Матеріали громадських обговорень проекту закону України «Про територіальний устрій України» – К.: ТОВ «ІКЦ Леста», 2005. – 56с.
6. Про місцеве самоврядування в Україні: Закон України від 21 травня 1997р. // Відомості Верховної Ради України. – 1997. – №24. – Ст.170.

Є. П. Суєтнов

*аспірант Національного університету
«Юридична академія України імені Ярослава Мудрого»,
Харків, Україна*

ПРАВО ПОПЕРЕДНЬОГО ВЛАСНИКА НА ПОВЕРНЕННЯ ВІДЧУЖЕНОЇ ЗЕМЕЛЬНОЇ ДІЛЯНКИ

Два роки тому, 17 листопада 2009 року, Верховна Рада України прийняла Закон «Про відчуження земельних ділянок, інших об'єктів нерухомого майна, що на них розміщені, які перебувають у приватній власності, для суспільних потреб чи з мотивів суспільної необхідності» [1] (далі – Закон). Правове регулювання вказаних відносин здійснювалось і раніше (викупу земельної та іншої нерухомості для суспільних потреб (у зв'язку з суспільною необхідністю) були присвячені статті 146 Земельного і 350, 351 Цивільного кодексів України, які на сьогодні змінили свою редакцію, а перші дві взагалі втратили регулятивне значення, набувши відсильного характеру), проте в Законі з'явилася низка абсолютно нових, досі невідомих вітчизняному законодавству положень, що заслуговують на особливу увагу та потребують ґрунтовного наукового дослідження. Одним із нововведень є «право на повернення відчужених об'єктів».

Згідно зі ст. 19 Закону в разі, якщо потреба у використанні земельної ділянки, інших об'єктів нерухомого майна, що на ній розміщені, викуплених для

суспільних потреб або примусово відчужених з мотивів суспільної необхідності, відпала, орган виконавчої влади чи орган місцевого самоврядування приймає відповідне рішення та надсилає попередньому власнику цих об'єктів або його спадкоємцю (правонаступнику) письмове повідомлення з інформацією про те, що вони мають право викупити їх назад. Викуп здійснюється за ціною, яка встановлюється на час повернення об'єктів, а його умови визначаються в договорі, що укладається між вказаними особами та державним органом. Останній може прийняти рішення про передачу таких об'єктів у власність або надання їх у користування будь-якій сторонній особі лише в тому випадку, якщо вищезазначені особи нададуть нотаріально посвідчену відмову від права на повернення або не заявлять протягом шестимісячного строку з дня отримання повідомлення про своє бажання скористатися цим правом.

Як бачимо, право на повернення відчужених об'єктів виконує щонайменше дві важливі функції: реституційну – відновлення в попередньому майновому і правовому становищі (колишній власник, сплативши певну викупну ціну, отримує можливість повернути собі відчужені об'єкти або принаймні земельну ділянку, якщо інші об'єкти на час повернення вже знесені) та превентивну – запобігання неправомірним діям владних органів (завдяки обов'язковій і водночас ускладненій процедурі відмови від права на повернення попереджаються махінації із приватною землею, коли вона насправді відчужується не для конкретної суспільної потреби, а з метою надання її у майбутньому в «потрібні руки»).

Основою права на повернення є той загальний принцип, за яким використання та розпорядження земельною ділянкою та розміщеною на ній нерухомістю, викуплених для суспільних потреб або примусово відчужених з мотивів суспільної необхідності, допускається не інакше, як з метою забезпечення потреби, визначеної у рішенні органу виконавчої влади чи органу місцевого самоврядування (ч. 5 ст. 4, ч. 3 ст. 18 Закону). Це, власне, означає, що використання таких об'єктів у цілях, які не узгоджуються з вказаною метою, є неприпустимим. Якщо мета відчуження з будь-яких причин не досягається, попередній власник вправі вимагати повернення свого майна.

У Законі передбачено, що право на повернення відчуженої земельної ділянки та іншої нерухомості виникає в разі, якщо потреба у їх використанні відпала. Вважаємо, що розуміти цю норму необхідно в найширшому значенні, а саме: право на повернення відчужених об'єктів виникає, по-перше, коли відпадає суспільна потреба, заради якої здійснювалося відчуження, внаслідок чого будівництво суспільно корисного об'єкта втрачає сенс і не розпочинається або припиняється, а відчужена земельна ділянка стає непотрібною. Така ситуація могла б реально статися, якщо, наприклад, Конгрес УЄФА позбавив би Україну права на проведення фінальної частини чемпіонату Європи з футболу 2012 року. У цьому випадку такі потреби, як будівництво і реконструкція стадіонів та інших об'єктів спортивної і транспортної інфраструктури, призначених для проведення чемпіонату, відпали би, через що попередні власники відчужених для таких цілей приватних земель отримали би право на їх повернення. По-друге, право на повернення виникає, коли будівництво суспільно корисних об'єктів припиняється з інших причин, наприклад, у зв'язку з нестачею коштів

для подальшого будівництва. У такому разі юридична підстава відчуження – суспільна потреба – не відпадає, а продовжує існувати, але вона з певних причин не може бути забезпечена. По-третє, вказане право виникає внаслідок неможливості відчуженої земельної ділянки бути використаною для суспільної потреби через настання будь-яких непередбачуваних обставин. Наприклад, у результаті якоїсь надзвичайної ситуації природного чи техногенного характеру походження ділянка стає непридатною для забезпечення суспільної потреби. У цьому випадку суспільна потреба існує, вона теоретично могла бути забезпечена, тобто були кошти на її забезпечення і подальше будівництво суспільно корисного об'єкту визнавалося доцільним, однак на земельній ділянці, що була відчужена, задовольнити її неможливо.

Право на повернення може виявитися доволі обтяжливим для органів державної влади та взагалі перешкоджатиме нормальному функціонуванню суспільних відносин, якщо воно не буде обмежено певним часом своєї дії. Тому в Законі закріплено строк у шість місяців, протягом якого попередній власник вправі подати заяву (клопотання) з вимогою про викуп. Цей строк не є тривалим, але він більше ніж достатній для того, щоб визначитися: викуповувати чи ні відчужені раніше об'єкти. Після спливу шести місяців попередній власник втрачає своє право, а у випадку, якщо він до закінчення цього строку відмовиться від права на повернення відчужених об'єктів, дія останнього припиняється після нотаріального посвідчення такої відмови.

Якщо попередній власник своєчасно подав заяву (клопотання) з вимогою про зворотній викуп відчуженої земельної ділянки та іншої нерухомості, орган виконавчої влади чи орган місцевого самоврядування зобов'язаний повернути ці об'єкти в тому стані, в якому вони перебували на час їх відчуження для суспільних потреб або з мотивів суспільної необхідності. Зі свого боку, попередній власник повинен сплатити викупну ціну. Зрозуміло, що така ціна не завжди дорівнюватиме розміру компенсації, яку він свого часу отримав, адже після відчуження з майном могли статися певні зміни, які або збільшили, або зменшили його вартість. Тому ціна зворотного викупу повинна визначатися на час повернення об'єктів у власність, про що й зазначено в Законі.

Суб'єктами права на повернення можуть бути попередні власники таких об'єктів або їх спадкоємці (правонаступники). Включення останніх до цього переліку свідчить про те, що таке право є не особистим, а майновим, і може переходити від попереднього власника до інших осіб.

Насамкінець треба додати, що право на повернення відчужених об'єктів виникає тільки тоді, коли суспільна потреба не була забезпечена. Якщо суспільно корисний об'єкт збудовано, але після певного проміжку часу потреба у ньому відпала, права на повернення не виникає.

Використані джерела:

1. Відомості Верховної Ради України. – 2010. – № 1. – Ст. 2.

О. А. Суловець

*здобувач кафедри управління, адміністративного права і процесу
та адміністративної діяльності Національного університету
державної податкової служби України,
Ірпінь, Україна*

ДО ПИТАННЯ ВДОСКОНАЛЕННЯ ЗАКОНОДАВСТВА ПРО ДИСЦИПЛІНАРНУ ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ОСІБ, ЯКІ ПЕРЕБУВАЮТЬ НА СЛУЖБІ В ОРГАНАХ ДПС УКРАЇНИ

Юридична відповідальність є одним із способів боротьби з правопорушеннями та засобом забезпечення правомірної поведінки. Питання її застосування особливо актуальне в контексті притягнення до неї тих осіб, які перебувають на публічній службі в органах Державної податкової служби України (далі – ДПС) через невирішеність даної проблеми в законодавстві. Для таких осіб юридична відповідальність відіграє важливу роль у забезпеченні законності і дисципліни в державному управлінні в цілому, виходячи з соціального призначення службовців, яким суспільство делегувало реалізацію певних загальнодержавних суспільно корисних функцій; реалізації на практиці контрольно-наглядової діяльності відповідно до Податкового кодексу України, в ході якої виявляються факти порушення норм чинного законодавства та винна особа притягається до юридичної відповідальності.

Юридична відповідальність особи, яка перебуває на публічній службі, безпосередньо пов'язана з правовими засадами її службової діяльності, необхідністю суворого дотримання державної та службової дисципліни, законності. Її наслідками є правові наслідки примусового характеру, що застосовуються за порушення норм права у зв'язку з виконанням або неналежним виконанням службових обов'язків. Різновидом відповідальності осіб, які перебувають на службі в органі ДПС є дисциплінарна відповідальність за вчинення ними посадового проступку, адже додержання службово-трудої дисципліни та зміцнення державної дисципліни – це важливі обов'язки службовців. Як форма дисциплінарного примусу вона спрямована на виховання персоналу в органі ДПС та на зміцнення службової дисципліни. Зміст службової дисципліни розкривається в ст.ст. 10, 11 закону, де визначені права і обов'язки державного службовця та у ст. 12 закону, де закріплені норми-обмеження, яких немає в КЗпП України і поширюються вона на осіб, що претендують на заміщення відповідної посади в державному апараті, у тому числі і в органі ДПС України [1]. За невиконання чи неналежне виконання покладених на них обов'язків можуть застосовуватися встановлені законом дисциплінарні стягнення (ст.ст. 139, 147 КЗпП України; ст. 14 Закону України «Про державну службу») [1;2]. За порушення трудової дисципліни передбачено лише одне стягнення: догана чи звільнення (Ст. 147 КЗпП України) [2]. До осіб, які проходять службу в органі ДПС України через неврегульованість даного питання у законодавстві, яке визначає їх статус додатково можуть застосовуватися: попередження про неповну службову відповідність, затримка до одного року в присвоєнні чергового рангу чи у призначенні на вищу посаду

(ст. 14 Закону) [6]. Відповідно є підстави стверджувати, що дисциплінарна відповідальність для них встановлюється на загальних підставах, але має свої особливості та застосовуються з урахуванням специфіки професійної діяльності, тому її слід вважати «спеціальною дисциплінарною відповідальністю» [8, с.41].

На даний час у Законі України «Про державну службу» недосконалим є нормативне закріплення відповідальності за порушення законодавства про державну службу через наявність ст. 14 «особливості дисциплінарної відповідальності державних службовців» та ст. 38 «Відповідальність за порушення законодавства про державну службу». Хоча проектом Закону України «Про державну службу» ст.ст.71–77 [3] передбачалося закріплення в спеціальному законі лише дисциплінарної відповідальності як виду юридичної відповідальності. Питання застосування заходів дисциплінарної відповідальності до осіб, які проходять публічну службу не вирішено і в проекті Трудового кодексу України, де в ст. 408 до дисциплінарних стягнень віднесені: зауваження, догана і звільнення [4].

Також досі невиконаною залишається Концепція розвитку законодавства про державну службу в Україні, якою передбачалося визначити в законодавстві про державну службу види дисциплінарних порушень та дисциплінарних стягнень, порядок і процедуру розслідування дисциплінарного порушення, фіксації факту його вчинення, прийняття рішення про накладення дисциплінарного стягнення, а також оскарження такого рішення, захисту прав службовця, мала бути посилена їх відповідальність за порушення вимог щодо декларування доходів та зобов'язань фінансового, майнового характеру, в тому числі за кордоном, своїх та членів своєї сім'ї та запроваджено декларування такими особами їхніх витрат [5], яка б могла вплинути на формування підстав та механізму притягнення до дисциплінарної відповідальності державних службовців, адже ст. 77 Проекту закону зазначає, що інші питання дисциплінарної відповідальності державних службовців, у тому числі права під час дисциплінарного провадження, регулюються окремими законами [4].

Тому підтримуємо позицію, що «з метою усунення проблем у застосуванні існує доцільність уніфікації норм, які визначають умови та порядок дисциплінарної відповідальності має бути якщо не прийняття Кодексу про дисциплінарну відповідальність державних службовців» [6, с. 14], в частині вдосконалення правових норм, які регулюють відносини щодо дисциплінарної відповідальності, адже до осіб на даний час можуть бути застосовані, як норми законодавства про працю, так і Закону України «Про державну службу, що не можна вважати ефективністю правового регулювання. Така уніфікація має бути проведена як в проекті Трудового Кодексу України, так і в оновленому законодавстві про проходження публічної служби зокрема.

Використані джерела:

1. *Про державну службу : Закон України від 16.12.1993 р. № 3723–XII // Відомості Верховної Ради України. – 1993. – № 52. – Ст. 490.*
2. *Кодекс законів про працю України від 10.12.1971 р. № 322-VIII // Відомості Верховної Ради Української РСР. – 1971. – Додаток до № 50.*

3. *Про державну службу : проект Закону України зареєстр. 25.03.2011 р. за № 8306 [Електронний ресурс] Верховна Рада України. – Режим доступу : http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb_n/webproc4_1?id=&pf3511=39999.*
4. *Проект Трудового кодексу України від 04.12.2007 р. № 1108, включено до порядку денного 01.02.2011 р. [Електронний ресурс] Верховна Рада України. – Режим доступу : http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb_n/webproc4_1?id=&pf3511=30947.*
5. *Про Концепцію розвитку законодавства про державну службу : Указ Президента України від 20.02.2006 р. № 140/2006 // Урядовий кур'єр. – 2006. – 3 березня. – № 43.*
6. *Янюк, Н. В. Адміністративно-правовий статус посадової особи : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.07 «Теорія управління; адміністративне право і процес; фінансове право» / Н. В. Янюк ; НАН України. Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького. – К., 2003. – 17 с.*

Б. І. Таращан
*студент юридичного факультету
Хмельницького університету управління та права,
Хмельницький, Україна*

ОСНОВИ СОЦІАЛЬНОЇ ЗАХИЩЕНОСТІ СПОРТСМЕНІВ-ІНВАЛІДІВ

На сучасному етапі розвитку суспільства великого значення набуває проблема інтеграції людей із відхиленнями в розумовому і фізичному розвитку в соціумі. Адаптивна фізична культура та спорт інвалідів сприяють повному розкриттю фізичних можливостей, дозволяють відчувати почуття радості, повноти життя. Людина, яка має відхилення у фізичному розвитку, за допомогою спорту отримує можливість самореалізації, вдосконалення її як особистості, розширення своїх соціальних контактів.

Конституцією України закріплено рівність прав усіх громадян – «усі люди є вільні і рівні у своїй гідності та правах. Права і свободи людини є невідчужуваними та непорушними» (стаття 21) [1]. Таким чином законодавцем закріплено рівноправність інвалідів поряд з іншими громадянами України. Відповідно державою регламентовано засади формування системи соціального захисту осіб з обмеженими фізичними можливостями в Україні виходять з необхідності створення умов, які б забезпечували їм повноцінне життя, гарантували рівні з усіма іншими громадянами можливості для участі в економічному, політичному і соціальному житті держави.

Інвалідність є соціальним явищем, уникнути якого не може жодне суспільство, і кожна держава відповідно до рівня свого розвитку, пріоритетів та можливостей формує соціальну та економічну політику щодо осіб з обмеженими фізичними та (або) розумовими вадами. На сьогодні проблема соціального захисту інвалідів в Україні набуває особливого значення у зв'язку з постійним

зростанням їх частки в загальній структурі населення. Часто такі особи потребують соціальної адаптації під якою розуміють процес активного пристосування людини до нового середовища за допомогою різних соціальних засобів. Розрізняють активну і пасивну соціальну адаптацію. Показником успішної соціальної адаптації є високий соціальний статус індивіда в даному середовищі, а також його задоволення цим середовищем в цілому. Процес соціальної адаптації спортсменів України, які водночас є особами з обмеженими можливостями засвідчує саме їх успішну адаптацію у сфері спорту та в житті зокрема, незважаючи на відсутність у їх буденному житті принципу «безбар'єрності», що характерний для українського суспільства. Особа, яка має певні відхилення у фізичному розвитку, за допомогою спорту отримує можливість само реалізуватися, вдосконалитися як особистість та розширити свої соціальні контакти.

Історичний розвиток спорту для людей з особливими потребами розпочався 1944 року у Сток-Мандевільському госпіталі в м. Ейвльсборні (Англія). Людвіг Гуттман започаткував спеціальне відділення для пацієнтів, в основному, тих, що постраждали під час Другої світової війни і зазнали важких травм хребта. У спеціальному відділенні, яке згодом було перейменоване у Національний центр спинальної травми, він розробив лікування хворих за принципом їх повернення у суспільство як активних членів, що набули відповідних навиків і вмінь. Невід'ємною частиною їх терапії стали види спорту. Невдовзі ці особи стали брати участь у спортивних подіях не лише в Англії, алей й за кордоном. Вже у 1960 р. під час Олімпійських ігор в Римі були організовані перші Сто-Мандевільські ігри як попередник Параолімпійських ігор. Участь у них взяли лише спортсмени в інвалідних візках. У 1984 році чотири міжнародні організації спорту для неповносправних осіб: Федерація Сток-Мендевільських Ігор на візках (ISMGF), Міжнародна спортивна організація інвалідів (ISOD), Церебральний параліч – Міжнародна спортивна і реабілітаційна асоціація (CP-ISRA) об'єдналися і утворили Міжнародний Координаційний Комітет для проведення спортивних змагань (ICC). У 1962 році до асоціації приєдналися ще дві міжнародні організації: Міжнародна спортивна федерація для осіб з низьким інтелектом (INAS-FMH) та Міжнародна спортивна організація глухих (CISS). Відповідно з цього часу в асоціації були представлені всі види спорту для осіб з обмеженими можливостями. Відповідно і їх учасниками могли стати особи, ступінь ураження здоров'я яких був різним. Зазначене об'єднання стало відповідальним за проведення Параолімпійських ігор. У 1989 році Міжнародний Координаційний Комітет для проведення спортивних змагань (ICC) зазнав реорганізації і був перетворений у Міжнародний Параолімпійський Комітет (IPS), що підтримується Міжнародним Параолімпійським Комітетом та є організатором Параолімпійських ігор [2].

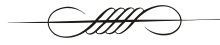
Формування спортивного руху інвалідів в Україні бере свій початок з 1989 року. Саме в цей час почали створюватись фізкультурно-спортивні та оздоровчі клуби інвалідів. У подальшому ці громадські об'єднання стали основою для створення національних федерацій спорту інвалідів з різними видами уражень: опорно-рухового апарату, вадами зору, слуху та інтелекту. У 1992 році ці чотири федерації об'єдналися у Національний комітет спорту інвалідів України.

Громадськість інвалідів активно боролася за визнання соціальної значущості фізкультурно-спортивного руху та необхідності відповідної державної підтримки. У 1993 році рішенням Уряду України були створені Український центр з фізичної культури і спорту інвалідів «Інваспорт» та 27 регіональних центрів «Інваспорт». Сьогодні Національний комітет спорту інвалідів України представляє Україну у міжнародному паралімпійському та дефлімпійському русі і виконує функції Національного паралімпійського комітету. За оцінками Міжнародного паралімпійського комітету, міжнародних спортивних федерацій спорт інвалідів темпи розвитку паралімпійського руху в Україні є найвищими в Європі за останнє чотирьохріччя. Поєднання діяльності Національного комітету спорту інвалідів України і державної системи «Інваспорт» стало могутнім фактором розвитку фізичної культури і спорту інвалідів у нашій державі. Сьогодні в Україні діють 27 регіональних центрів «Інваспорт», 109 відділень на місцях, 174 фізкультурно-спортивних та оздоровчих клубів інвалідів, 27 дитячо-юнацьких спортивних шкіл інвалідів. Більше 50 тис. інвалідів та 22 тис. дітей шкільного віку, відвідують фізкультурно-реабілітаційні групи та спортивні секції з 27 видів спорту. Щорічно в Україні проводяться понад 250 чемпіонатів, першостей та кубків з 19 видів спорту серед інвалідів з ураженнями зору, слуху, опорно-рухового апарату та інтелекту. Серед їх учасників є спортсмени, що мають особливі заслуги перед Україною: звання «Заслужений майстер спорту України» (144 спортсмени), звання «Майстер спорту України міжнародного класу» (391 спортсмен), звання «Майстер спорту України» (719 спортсменів). Від першого дебюту національної збірної команди України на X літніх Паралімпійських іграх (вибороли 1 золоту, 4 срібні та 2 бронзові нагороди (легка атлетика та плавання)) до XIII літніх Паралімпійських ігор (74 медалі: 24 золотих, 18 срібних та 32 бронзових та четверте місце у світі серед 147 країн-учасниць) Україна продемонструвала динаміку в усіх видах спорту [3], яка засвідчує і певні напрацювання у сфері соціальної адаптації осіб з обмеженими можливостями.

Соціальна політика щодо осіб з обмеженими можливостями досі зорієнтована переважно на прямі грошові виплати у вигляді пенсій та допомог, надання пільг та соціального обслуговування на дому чи в спеціальних установах. На даний час їх соціальна реабілітація не завжди враховує можливості, здібності та потреби таких осіб, не сприяє розвитку і використанню їх потенціалу, не створює умов для інтеграції. Тому саме врахування індивідуальних особливостей, потреб та інтересів може забезпечити максимальний результат щодо відновлення та поліпшення їх здоров'я. Тому вирішення проблеми соціального захисту інвалідів та їх соціальної адаптації зокрема доцільно проводити в контексті міжнародних європейських стандартів щодо соціального захисту інвалідів, а також практики їх застосування.

Використані джерела:

1. Конституція України. — К.: Україна, 1996.
2. Історія виникнення рекреаційного руху для осіб з неповносправністю // <http://stymul.org/respo/history.html>

Г. В. Ткачук
*студентка юридичного факультету
Хмельницького університету управління та права,
Хмельницький, Україна*

ОКРЕМІ ПИТАННЯ ПЛАТИ ЗА ЗЕМЛЮ

Відповідно до Конституції України земля – основне національне багатство, яке перебуває під особливою охороною держави.

Основним принципом економічного стимулювання раціонального використання і охорони земель є платність. Він означає, що використання землі в Україні здійснюється за відповідну плату. Однак це положення стосується лише спеціального використання земель усіх категорій, оскільки загальне землекористування здійснюється безоплатно.

Питання плати за землю регулюється законами України, підзаконними нормативно-правовими актами, Податковим кодексом України, а також досить детально висвітлене в юридичній літературі. Над дослідженням даного питання такі науковці як Шульга М. В., Семчик В. І., Мірошніченко А. М., Андрійцев В. І., Хомів П. О., Каракаш І. І., Боголюбов С. А. та багато інших.

Тема даного дослідження є надзвичайно **актуальною**, так як значення плати за землю полягає не лише у наповненні відповідних бюджетів або реалізації економічних інтересів власника, – плата за землю стимулює ефективне та раціональне використання землі.

Метою нашої роботи є дослідження поняття та форм плати за землю, дослідження окремих питань плати щодо суб'єктів плати за землю, висвітлити особливості обчислення плати за землю різного цільового призначення та розкриття пільгових категорії щодо плати за землю.

Відповідно до поставленої мети ми сформулювали такі основні **завдання**: аналіз чинного законодавства; з'ясувати чи виступають суб'єктами плати за землю фактичні землекористувачі, що не мають права на використовувану земельну ділянку; визначити, що враховується при розрахунку земельного податку.

Плату за землю можна визначити як періодичний платіж, що підлягає сплаті землевласниками та землекористувачами за використання земельних ділянок на користь власника земельної ділянки або держави. Відповідно до Податкового кодексу України, плата за землю справляється у вигляді земельного податку або орендної плати, що визначається залежно від грошової оцінки земель.

Податковий кодекс України платниками податку визначає такі категорії: власники земельних ділянок, земельних часток (паїв), землекористувачі. Проте, «у законодавстві відсутня належна чіткість у питанні, чи виступають суб'єктами плати за землю також фактичні землекористувачі, що не мають права на використовувану земельну ділянку» [1, с. 251]. З одного боку, на загальних законодавчих засадах можна припустити, що земельний податок сплачується з дня виникнення права власності або права користування земельною ділянкою. Звідси логічно випливає, що якщо право власності або користування земельною ділянкою відсутнє, то податок сплачуватися не повинен. «Проте існує стійка судова практика, яка визнає обов'язковим сплату податку при фактичному користуванні, адже основним принципом оподаткування земель є принцип платності використання землі» [5, с. 389].

Для пересічних громадян важко вияснити для себе чи є платниками земельного податку юридичні особи – власники земельних ділянок (землекористувачі, що мають право постійного користування земельною ділянкою), які є платниками єдиного податку. Згідно зі ст. 6 Указу Президента України «Про спрощену систему оподаткування, обліку та звітності суб'єктів малого підприємництва» від 03.07.98 р. № 727/98, зі змінами та доповненнями, суб'єкт малого підприємства, який сплачує єдиний податок, не є платником плати (податку) за землю. Відповідно п. 8 розд. XX «Перехідні положення» Податкового кодексу України від 02.12.2010р. № 2755-VI з 1 січня 2011 року до внесення змін до розд. XIV кодексу в частині оподаткування суб'єктів малого підприємництва Указ застосовується з урахуванням того, що платники єдиного податку не є платниками земельного податку, крім земельного податку за земельні ділянки, що не використовуються для ведення підприємницької діяльності. Виходячи з вищевикладеного до внесення змін до розд. XIV кодексу в частині оподаткування суб'єктів малого підприємництва юридичні особи, що є платниками єдиного податку, не є платниками земельного податку, крім земельного податку за земельні ділянки, що не використовуються для ведення підприємницької діяльності.

Виникає питання, що ж враховується при розрахунку земельного податку за земельні ділянки, що придбані на підставі цивільно-правових угод. Чи враховується зазначена в таких угодах ціна земельних ділянок?

Відповідно до ст. 271 Податкового кодексу України від 02.12.2010 р. № 2755-VI базою оподаткування земельним податком є: нормативна грошова оцінка земельних ділянок з урахуванням коефіцієнта індексації, визначеного відповідно до порядку, встановленого цим розділом; площа земельних ділянок, нормативну грошову оцінку яких не проведено. З урахуванням зазначеного при розрахунку земельного податку за земельні ділянки, що придбані на підставі цивільно-правових угод, зазначена в таких угодах ціна земельних ділянок не враховується.

Одним з нагальних питань стосовно орендної плати є наступне: чи повинна фізична особа – підприємець, що є платником єдиного податку, сплачувати земельний податок за земельні ділянки під будівлями (спорудами, їх частинами), які передано в оренду, якщо наявні правовстановлюючі документи на земельну ділянку (документи не оформлені)? Відповідно до п. 8 розд. XX

ПКУ з 1 січня 2011 року до внесення змін до розд. XIV ПКУ в частині оподаткування суб'єктів малого підприємництва Указ застосовується з урахуванням того, що платники єдиного податку не є платниками земельного податку, крім земельного податку за земельні ділянки, що не використовуються для ведення підприємницької діяльності. Отже, фізична особа – підприємець повинна сплачувати земельний податок за земельні ділянки під будівлями (спорудами, їх частинами), що передані в оренду, на загальних підставах у порядку та за ставками, визначеними ПКУ, незалежно від обраного виду підприємницької діяльності.

Підводячи підсумок вищевикладеного, є всі підстави для висновку про те, що земельне законодавство України потребує серйозного вдосконалення шляхом внесення відповідних змін та доповнень до діючих законів з урахуванням практики їх застосування та особливостей ринкових перетворень в аграрному секторі економіки.

Використані джерела:

1. Андрейцев В.І. Земельне право і законодавство суверенної України: Актуальні проблеми практичної теорії. К.: Знання, 2005. – 445 с.
2. Про оренду землі: Закон України від 6.10.1998 р. (з зм. і доп.) // ВВРУ. – 1998. – № 46-47. – Ст. 280.
3. Земельний кодекс України від 25.10.2001 р. // ОВУ. – 2001. – № 211.–Ст. 212.
4. Конституція України – Харків: СПД ФО Співак Т. К., 2006. – 48 с.
5. Мірошниченко А.М. Земельне право України: Підручник. – К.: Алтера; КНТ; ЦУЛ, 2009. – 712 с.
6. Хомів О. Оренда землі // Юридичний вісник України. – 2004 р. – № 5 – С.31 – 33
7. Податковий кодекс України від 2.12.2010 р. // ОВУ. – 2010. – № 2755-VI. – Ст. 340.

Л. В. Товкун

*кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри фінансового права Національного університету
«Юридична академія України імені Ярослава Мудрого»,
Харків, Україна*

ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ ТЕРМІНУ «АДМІНІСТРУВАННЯ ПОДАТКІВ, ЗБОРІВ (ОБОВ'ЯЗКОВИХ ПЛАТЕЖІВ) У ПОДАТКОВОМУ ЗАКОНОДАВСТВІ»

Важливим елементом ринкової економіки є прогресивна, мобільна податкова система. Звертаючи увагу на її визначення можна виділити сукупність двох взаємообумовлених сторін: сплата податків, зборів інших обов'язкових платежів; процесуальні відносини з приводу встановлення, зміни, скасування

податків (зборів), організації контролю та відповідальності за порушення податкового законодавства.

Податкова система в повній мірі залежить від податкової політики, яку проводить держава. При цьому повинні враховуватись інтереси всіх сторін податкових правовідносин, тобто не тільки держави, а й платників податків.

Цьому сприяє адміністрування податків, зборів (обов'язкових платежів). В оподаткуванні термін «адміністрування» почав застосовуватись нещодавно. Інколи він використовувався у підзаконних нормативних актах. Але єдиного визначення не мав. З одного боку «адміністрування податків (зборів)» використовувалось як синонім «податкового контролю», з іншого – ці поняття протиставлялись одне одному.

Податковий кодекс України хоча і застосував, але не дав визначення цьому поняттю. Приймаючи до уваги, що адмініструванню податків (обов'язкових платежів) присвячений розділ II Податкового кодексу, можна зазначити, що це поняття включає загальний набір процедур, дій, які дозволяють здійснювати контроль за додержанням податкового законодавства. Серед них: встановлення правил надання податкової звітності, внесення до неї змін, податкові консультації, закріплення порядку визначення сум податкових зобов'язань, оскарження рішень контролюючих органів та інші. Таким чином, поняття «адміністрування податків, зборів (обов'язкових платежів)» виступає як складне, умовне, що передбачає певні дії з приводу безпосереднього визначення як самого поняття, так і його змісту. Таке теоретичне обґрунтування зумовлене потребами не тільки науки, але і практики у сфері оподаткування.

На наш погляд, адміністрування податків, зборів (обов'язкових платежів) можна розглядати як урегульовано нормами права організаційну та управлінську діяльність державних органів та інших уповноважених суб'єктів до бюджетів та цільових державних фондів. До органів, які здійснюють адміністрування податків, зборів (обов'язкових платежів) можна віднести: фінансові, податкові, митні органи. Головна роль серед них належить, безумовно, податковим органам. Це спеціально уповноважені Податковим кодексом органи, які в межах своєї компетенції здійснюють організаційні, контрольні, та правоохоронні функції у сфері справляння податків з метою адміністративного забезпечення виконання податкових зобов'язань платниками податків (зборів). Доцільно звернути увагу на методи адміністрування податків, зборів (обов'язкових платежів). Серед них, на наш погляд, повинні бути: перенесення акцентів у роботі податкових органів на роз'яснювальну аналітичну роботу; налагодження партнерських відносин між платниками податків та контролюючими органами; забезпечення дотримання в процесі адміністрування податків принципів стабільності та усунення суперечностей; удосконалення системи податкового контролю в основі якого увага контролюючих органів спрямована на осіб, які ухиляються від сплати податків; уніфікація термінів звітування платників з окремих податків і зборів (обов'язкових платежів).

Не дивлячись на те, що на сьогодні немає достатнього ні теоретичного, ні законодавчого відображення поняття «адміністрування податків, зборів (обов'язкових платежів) в Україні», це має спонукати науковців до пошуків та визначення правової природи цього поняття.

А. М. Токар
*старший викладач кафедри конституційного,
адміністративного та фінансового права
Хмельницького університету управління та права,
Хмельницький, Україна*

СТАДІЇ ПРИЙНЯТТЯ НОРМАТИВНО-ПРАВОВИХ АКТІВ ОРГАНАМИ МІСЦЕВОГО УПРАВЛІННЯ

В адміністративно-правовій теорії відсутній загальноприйнятий підхід до визначення обсягу, змісту та кількості стадій провадження по прийняттю нормативно-правових актів. Так само не існує єдиної погодженої думки щодо характеру та числа етапів, з яких складається окрема стадія даного виду адміністративного провадження.

Найбільш продуманою та виваженою варто визнати позицію В. Б. Авер'янова, на думку якого, стадіями адміністративної нормотворчості є: 1) підготовка нормативного акта; 2) прийняття нормативного акта; 3) доведення рішення до відома виконавців та зацікавлених осіб.

Всередині стадій нормотворчого провадження названий вчений виділяє такі процесуальні етапи:

1) а) правова ініціатива; б) аналіз ситуації й варіантів правового впливу (на даному етапі з'ясовується фактичний стан справ та можливі варіанти розв'язання питань, що виникли); в) підготовка проекту акта управління (включає обговорення, узгодження та належне оформлення проекту);

2) а) обговорення та голосування (факультативний етап, характерний для прийняття рішень колегіальними органами); б) доробка проекту; в) оформлення рішення (остаточне редагування проекту акта управління, його підписання та присвоєння акту порядкового номера);

3) оприлюднення нормативного акта в засобах масової інформації або доведення його змісту до відома виконавців і зацікавлених осіб іншим способом [1, с. 168].

Проте, запропонована класифікація стадій нормотворчого провадження, особливо щодо прийняття нормативно-правових актів місцевих державних адміністрацій, потребує уточнення і доповнення. Так, не зовсім виправдано, на нашу думку, названий автор оминає увагою процедуру державної реєстрації нормативних актів. Зазначимо, що у представленій класифікації сукупність відповідних процесуальних дій не згадується ні у ролі стадії провадження, а ні у якості окремого етапу такої стадії.

Варто підкреслити, що державна реєстрація – це не проста формальність, яка полягає в суто технічній фіксації рішення про прийняття нормативного акта, наданні реєстраційного номера відповідному документу та занесенні до Єдиного державного реєстру нормативно-правових актів. Насамперед, державна реєстрація нормативного акта являє собою складну діяльність Міністерства юстиції України та його територіальних підрозділів з проведення правової експертизи акта на відповідність його Конституції та законодавству України. І далеко не завжди ця діяльність завершується прийняттям позитивного рішення.

Відповідно до вимог Положення «Про державну реєстрацію нормативно-правових актів міністерств, інших органів виконавчої влади» (затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 28 грудня 1992 року № 731) [2], реєструючий орган за наявності належних підстав може повернути нормативно-правовий акт для доопрацювання органом, що його прийняв, або ж взагалі відмовити у державній реєстрації такого акта (у останньому випадку нормативно-правовий акт підлягає скасуванню органом, що його видав, у 5-денний термін з дня отримання відповідного рішення органу юстиції або висновку про відхилення скарги на це рішення).

На наш погляд, комплекс відповідних процесуальних дій характеризується усіма ознаками самостійної стадії адміністративного провадження. До таких слід віднести: особливий суб'єктний склад їх здійснення (як вже вказувалось, це органи юстиції різного рівня); обов'язкове процесуальне закріплення результатів (завжди має місце в рішенні уповноваженого суб'єкта); наявність локального завдання в рамках загальної мети здійснення ефективної нормативної регламентації певних соціальних відносин (таким завданням є перевірка нормативного акта на відповідність чинному законодавству); внутрішня структурованість (у рамках здійснення державної реєстрації нормативних актів можна виділити етапи прийняття акта до розгляду; проведення його правової експертизи, прийняття остаточного рішення, оскарження рішення органу юстиції). Таким чином, державна реєстрація нормативних актів має бути включена у структуру нормотворчого провадження як окрема процесуальна стадія.

Наступне зауваження стосується можливості оскарження правомірності нормативних актів у зв'язку з порушенням процедури їх прийняття. Законодавче передбачення такої можливості в Кодексі адміністративного судочинства [3] вказує на наявність у нормотворчому провадженні відповідної процесуальної стадії – стадії оскарження.

Узагальнюючи вищевикладені теоретичні положення, вважаємо за доцільне у провадженні по виданню нормативно-правових актів місцевих державних адміністрацій виділити п'ять основних стадій: 1) підготовка нормативного акта; 2) прийняття нормативного акта; 3) реєстрація нормативного акта; 4) вступ нормативного акта в дію; 5) оскарження дії нормативного акта.

Характерними для нормотворчого провадження місцевих державних адміністрацій є наявність можливості повернення на початкову стадію. Так, проект розпорядження голови місцевої державної адміністрації з другої стадії може бути повернутий на першу стадію у таких випадках: виявлення невідповідності проекту розпорядження чи його окремих положень актам законодавства; недоліки проекту розпорядження не можуть бути усунені шляхом доопрацювання; виявлено необхідність внесення до проекту розпорядження істотних змін.

Також для нормативних розпоряджень голів місцевих державних адміністрацій, що не стосуються прав та обов'язків громадян, не мають загального характеру співпадають такі стадії як реєстрація акта та набуття чинності акта (дані акти набувають чинності з моменту реєстрації).

Аналіз правового регулювання прийняття нормативно-правових актів

місцевими державними адміністраціями, вказує на необхідність правової регламентації процедури прийняття нормативних актів структурних підрозділів місцевих державних адміністрацій. Типовим регламентом місцевої державної адміністрації визначається лише порядок прийняття розпоряджень голів даних органів, та жодним чином не вказується на процедуру прийняття керівниками управлінь, відділів та інших структурних підрозділів – наказів. Вважаємо доцільним «Типовий регламент місцевої державної адміністрації» затверджений Постановою Кабінету Міністрів від 11.12.1999 р., №2263 (у редакції постанови Кабінету Міністрів України від 31 жовтня 2007 р. №1270) [3] доповнити розділом «Порядок підготовки та прийняття наказів керівниками управлінь, відділів та інших структурних підрозділів місцевої державної адміністрації».

Використані джерела:

1. *Державне управління проблеми адміністративно-правової теорії та практики / [за заг.ред. В.Б. Авер'янова]. – К. : Факт, 2003. – 384 с.*
2. *Про затвердження Положення про державну реєстрацію нормативно-правових актів міністерств та інших органів виконавчої влади: Постанова Кабінету Міністрів України від 28 грудня 1992 року № 731 (зі змін) // Офіційний вісник України. – Офіц. вид. – 1992. – № 42. – Ст.20.*
3. *Кодекс адміністративного судочинства : Закон України від 06.07.2005 № 2747-IV (зі змін.) // Офіційний вісник України. – Офіц. вид. – 2005. – № 32. – Ст.1918.*
4. *Про затвердження Типового регламенту місцевої державної адміністрації: Постанова Кабінету Міністрів від 11.12.1999 р., №2263 (у редакції постанови Кабінету Міністрів України від 31 жовтня 2007 р. №1270 (зі змін.) // Офіційний вісник України. –2007. –№83. –Ст.3072.*

А. М. Толочко

*студент юридического факультета
Белорусского государственного университета,
Минск, Республика Беларусь*

ПРАКТИКА РАССМОТРЕНИЯ ОБЩИМИ СУДАМИ РЕСПУБЛИКИ БЕЛАРУСЬ ЖАЛОБ НА ПОСТАНОВЛЕНИЯ ПО ДЕЛАМ ОБ АДМИНИСТРАТИВНЫХ ПРАВОНАРУШЕНИЯХ

Изучение существующей практики рассмотрения общими судами Республики Беларусь жалоб на постановления по делам об административных правонарушениях свидетельствует о наличии некоторых проблем в применении норм Процессуально-исполнительного Кодекса Республики Беларусь об административных правонарушениях (далее – ПИКоАП), а также норм материального законодательства.

В практике районных (городских) судов следует обратить внимание на следующие моменты:

а) суды редко ссылаются на основания отмены постановлений, изложенные в соответствующей статье ПИКоАП (ст. 12.14-1). Если же ссылаются, то иногда формально, не разграничивая их либо смешивая.

Так, в Республике Беларусь обязательным является участие в рассмотрении дела об административном правонарушении лица, в отношении которого ведется административный процесс. В тех случаях, когда дело рассмотрено с нарушением подобного правила, одни суды отменяли постановление по делу со ссылкой на п.1 ч.1 ст.12.14-1, ввиду «односторонности, неполноты и необъективности исследования обстоятельств правонарушения». Другие – со ссылкой п.2 ч.1 ст. 12.14-1, ввиду «существенного нарушения норм Кодекса» (нарушения норм ПИКоАП, обеспечивающих право лица на защиту). Отдельные суды ссылаются на оба указанных выше основания;

б) изменение вида административного взыскания зачастую осуществляется без ссылки на соответствующие нормы ПИКоАП.

По ряду изученных постановлений суды не ссылались на ч.2 ст. 12.14-1 ПИКоАП. Не все из судов мотивировали такое изменение, а многие мотивировали его формально.

В деятельности областных (Минского городского) судов также наблюдалась тенденция по недостаточно грамотной трактовке оснований для отмены постановления по делу. Так, судьи зачастую при составлении текста постановления ссылались не на нормы ст. 12.14-1, а на общие положения ПИКоАП (прим. – ст. 2.10).

Изучение практики областных судов по рассматриваемому вопросу показало, что многие районные суды оставляли жалобу в вышестоящий суд без движения, если жалоба, по их мнению, не содержала достаточных данных. Это в корне неверно, так как ПИКоАП в действующей редакции не содержит норм, устанавливающих требования к жалобе на постановление по делу об административном правонарушении. Указанные требования будут регламентированы в ближайшем будущем, с принятием закона о внесении изменений и дополнений в ПИКоАП.

Ошибочным является и подход, в соответствии с которым многие областные суды не рассматривали вопрос о восстановлении пропущенного для обжалования срока. К примеру, получив жалобу по делу с ходатайством о восстановлении пропущенного срока, удовлетворяли жалобу, не указав в постановлении о рассмотрении вопроса о восстановлении пропущенного срока.

Таким образом, в настоящее время сложилась противоречия практика рассмотрения жалоб на постановления по делам об административных правонарушениях. Она может быть усовершенствована путем внесения изменений и дополнений в ПИКоАП и дальнейшей регламентации положений недавно принятого постановления Пленума Верховного суда Беларуси по рассматриваемому вопросу.

К. Л. Томашевский

*кандидат юридических наук, доцент, начальник Центра трудового права,
профессор кафедры частного права Международного университета «МИТСО»
Минск, Республика Беларусь*

**МЕСТО МЕЖДУНАРОДНЫХ ДОГОВОРОВ О ТРУДЕ В СИСТЕМЕ
ИСТОЧНИКОВ ТРУДОВОГО ПРАВА БЕЛАРУСИ**

Проблема соотношения международных договоров с актами национального законодательства достаточно давно исследуется учеными-международниками и специалистами в области трудового права (начиная с советского периода и заканчивая последними исследованиями). Вместе с тем, до сих пор наблюдается расхождение во мнениях авторов.

С. А. Иванов полагал, что во внутренней иерархии источников трудового права международные договоры находятся на втором после Конституции РФ месте, поскольку она является правоустанавливающим актом внутри страны, обладающим высшей юридической силой по отношению к другим правовым актам, действующим на ее территории [1, с. 72]. Данный подход, верный для самоисполнимых ратифицированных законов (в России – федеральных) международных договоров, полагаем, не приемлем, в частности, для межправительственных и межведомственных международных договоров, уступающих по юридической силе законам. Обоснование этому тезису приведем ниже.

В. И. Миронов, основываясь на требованиях ч. 4 ст. 15 Конституции РФ, полагал, что «при возникновении коллизий между международно-правовым регулированием труда и нормами трудового законодательства, предпочтение должно отдаваться» первым и далее делал «вывод о высшей юридической силе международно-правовых норм над другими нормативными актами о труде». Вместе с тем, тот же автор констатировал, что хотя международно-правовые акты и «объявлены приоритетными в системе источников трудового права, они не проявляются в соответствующих правоотношениях» и отмечал расхождение источников в формальном и материальном смыслах [2, с. 65]. Правда, данный ученый не предложил пути устранения расхождения между высоким конституционно-правовым статусом этих источников и не применением их на практике. По вопросу о соотношении международных договоров с Конституцией В. И. Миронов солидаризировался с С. А. Ивановым.

А. А. Васечко, указывая на три основных способа реализации международных договоров (материальная и формальная инкорпорация и автоматическая интеграция), делает из этого вывод о том, что «прямого (непосредственного) действия в национальном праве международные договоры не имеют, а значит, не могут быть признаны в качестве юридического источника внутригосударственного права» [3, с. 21]. С этим суждением можно поспорить. По сути данный автор здесь ошибочно отождествляет две самостоятельные, хотя и взаимосвязанные проблемы (одна из которых – способ имплементации норм международного права во внутригосударственное право, а вторая – проблема признания международного договора источником внутригосударственного

права). Тот же автор предлагает рассматривать международный договор не как формальный, а идеологический источник внутригосударственного права [3, с. 22–23]. При таком подходе, полагаем, принижается регулятивное значение международных договоров, они сводятся к доктринам, идеям и теориям, которые могут восприниматься, а могут и отвергаться законодателем. К тому же это открывает дорогу для нарушения основного принципа международного права *Pacta sunt servanda*, что не допустимо.

Украинский ученый-юрист О. Н. Ярошенко, усматривал возможность возникновения тройственных коллизий между самоисполнимыми международными договорами и актами национального законодательства [4, с. 76–79, 390], но при этом четкого решения вопроса о месте международных договоров в системе источников трудового права Украины не предложил.

Е. А. Ершова, основываясь монистической концепции понимания соотношения международного и внутригосударственного права, сделала следующие выводы о соотношении международно-правовых источников с национальным законодательством: «общепризнанные принципы и нормы международного права имеют более высокую юридическую силу по отношению к международным договорам Российской Федерации, а последние – перед федеральными законами» [5, с. 22]. В отмеченном подходе присутствует все та же ошибка, связанная с отсутствием дифференциации международных договоров в зависимости от того, какой орган государственной власти выражал согласие государства на обязательность для него соответствующего международного обязательства.

В итоге Е. А. Ершова выстроила следующую «иерархию источников международного права:

- 1) общепризнанные принципы международного права;
- 2) международные обычаи;
- 3) общепризнанные нормы международного права;
- 4) международные договоры» [5, с. 23].

С такой «иерархией источников международного права» сложно согласиться, поскольку традиционно в теории международного публичного права признается существование только двух бесспорных источников международного права: международных договоров и международных обычаев. В свою очередь общепризнанные принципы и нормы международного права могут существовать как в одной, так и в другой формах (источниках в формальном смысле). Вместе с тем, учитывая современные тенденции в международном публичном праве, связанные с появлением новых источников, полагаем, обоснованно выделение международных документов, закрепляющих общепризнанные принципы международного права, в особую группу, т.к. декларации универсальных международных организаций (ООН и МОТ), строго говоря, не являются не международными договорами, ни обычаями.

Прежде чем выработать и обосновать собственный вариант решения проблемы соотношения международных договоров и национального законодательства о труде и ответа на вопрос о месте международных договоров в системе источников трудового права поясним, что нами разделяется интегративный (умеренно дуалистический) подход, учитывающий достоинства

как монистической, так и дуалистической концепций взаимодействия международного и внутригосударственного права. Преломляя этот подход к вопросу о взаимодействии международных договоров о труде и национального законодательства, можно констатировать следующие **ключевые моменты**:

- международный договор, в отношении которого Республикой Беларусь явно выражено согласие на участие в нем, становится для нее юридически обязательным;

- с момента вступления в силу для Республики Беларусь международного договора (во всяком случае – самоисполнимого) он включается в ее правовую систему и должен исполняться как в отношениях с другими субъектами международного права, так и с другими лицами (в том числе субъектами трудового права) на своей территории;

- государственные органы сами определяют способ, при помощи которого обеспечивается исполнение международного договора, если иное не предусмотрено в этом договоре;

- трансформация (имплементация) норм международного договора в нормы внутригосударственного права не превращает международный договор в акт национального законодательства, но обеспечивает исполнение первого и его согласование с национальным законодательством;

- если государство в лице его компетентных органов не осуществило качественную трансформацию (имплементацию) конвенционных норм международного права в свою внутригосударственную систему возникает несоответствие (противоречие) моделей поведения (стандартов), предусмотренных международным договором и внутригосударственным актом, то есть правовая коллизия, которую необходимо разрешить.

Напомним, что среди источников регулирования трудовых и связанных с ними отношений в ст. 7 ТК международные договоры не упоминаются. В указанной статье перечислены только национальные источники (Конституция, ТК и другие акты законодательства о труде, коллективные договоры, соглашения, локальные нормативные правовые акты, трудовые договоры), что не вытекает из названия статьи. Такой подход законодателя был бы логичен, если бы он последовательно проводил идею классической дуалистической концепции, состоящей в том, что международное право (включая и такой его источник как международный договор) полностью самостоятельно и изолировано от национальной правовой системы (включая и отрасль трудового права). Но анализ ст. 8 ТК Беларуси и иных законодательных актов говорит об ином: белорусский законодатель предусматривает прямое применение международных договоров, участницей которых является Республика Беларусь, относя их даже к законодательству.

Так, ст. 8 ТК определяет, хотя и недостаточно четко и последовательно, правила применения международных договоров в регулировании трудовых отношений. Вступившие в силу международные договоры признаются частью действующего на территории Республики Беларусь законодательства и, как правило, подлежат непосредственному применению. Под непосредственным применением норм международного договора Республики Беларусь следует понимать прямое регулирование этим договором трудовых и связанных с ними

отношений, не требующее принятия какого-либо развивающего его положения внутригосударственного акта. Исключение из этого общего правила составляют лишь случаи, когда из международного договора вытекает, что для применения его норм требуется издание внутригосударственного нормативного акта. Например, для применения вышеуказанной Кишиневской конвенции требовалась ратификация ее государствами-участниками.

Рассмотрим теперь, насколько корректно белорусский законодатель признает вступившие в силу международные договоры частью действующего на территории Республики Беларусь законодательства (ч. 2 ст. 8 ТК, ч. 2 ст. 20 Закона «О нормативных правовых актах Республики Беларусь», ч. 2 ст. 33 Закона «О международных договорах Республики Беларусь»). Полагаем, что такой подход лежит в русле монистической концепции взаимодействия международного и национального права и не учитывает их автономности и относительной самостоятельности. Если признать, что ратифицированная конвенция МОТ стала частью законодательства о труде и даже приобрела юридическую силу закона, это означало бы, что последующий закон мог бы отменить ту или иную норму конвенции МОТ, внести в нее изменения и дополнения, но это не так. Единственно, что может сделать белорусский законодатель с конвенцией – это ее денонсировать, но процедура денонсации конвенций МОТ весьма затруднена и такая возможность возникает, как правило, один раз в 10 лет, тогда как национальный закон Парламент может отменить, изменить или дополнить в любой момент. Итак, как мы видим, международные договоры даже после вступления в силу для Республики Беларусь не «превращаются» в акт национального законодательства, а значит и не следует считать их частью внутреннего законодательства. Более корректно считать нормы международных договоров, в которых участвует Республика Беларусь, частью действующего права или частью системы источников трудового права. Кроме того, поскольку в результате вступления в силу для Республики Беларусь международного договора его нормы становятся частью действующего права (правовой системы), то следовательно и сам международный договор становится частью системы источников права Республики Беларусь (в том числе и трудового).

С учетом вышеизложенного предлагаем внести изменения в ч. 2 ст. 8 ТК Беларуси, ч. 2 ст. 20 Закона «О нормативных правовых актах Республики Беларусь», ч. 2 ст. 33 Закона «О международных договорах Республики Беларусь» заменив слово «законодательства» термином «права». Кроме того, учитывая, тот факт, что международные договоры о труде Республики Беларусь, а также документы, закрепляющие общепризнанные принципы международного права, входят в систему источников трудового права и даже подлежат непосредственному применению в случае обнаружения коллизий и пробелов в правовом регулировании отношений в сфере труда, их необходимо закрепить в перечне источников регулирования трудовых и связанных с ними отношений в ст. 7 ТК. Итак предлагается дополнить ст. 7 ТК новым пунктом следующего содержания:

«1-1. Документы, закрепляющие общепризнанные принципы международного права, ратифицированные Республикой Беларусь международные договоры в сфере труда, в том числе конвенции МОТ;»

Теперь перейдем к обоснованию такого расположения международных договоров о труде в системе источников регулирования трудовых и связанных с ними отношений (между Конституцией и законодательством о труде).

Австрийский ученый-международник А. Фердросс допускал существование противоречий между нормами общего международного права и внутригосударственным правом. При этом он полагал, что «нормы общего международного права *приравняются* к другим внутригосударственным нормам, в силу чего путем издания более поздней нормы закона от нормы международно-правовой может быть отнята ее *внутригосударственная* действенность», поэтому при таких коллизиях он предлагал руководствоваться принципом: *«lex posterior derogat priori»* [6, с. 95]. С таким подходом в настоящее время вряд ли можно согласиться, т.к. он означал бы нарушение основного принципа международного права *Pacta sunt servanda*, закрепленного в Уставе ООН. Российский ученый С. В. Черниченко верно обращает внимание на малоразработанную проблему «уровня выражения воли, воплощаемой в правовых нормах». По мнению того же ученого, «этот уровень определяется тем, от чьего имени официально провозглашены соответствующие нормы – от имени государства, какого-либо органа государства, организации и т.д.» [7, с. 23]. Продолжая рассуждения данного исследователя, можно прийти к важному выводу о том, что **место того или иного международного договора в системе источников трудового права зависит в первую очередь от уровня, на котором было выражено согласие государства на обязательность для него этого договора.**

Согласно ст. 8 Конституции Республики Беларусь не допускается заключение международных договоров, противоречащих Конституции. Эта норма определяет ориентир национального законодательства на международно-правовые стандарты, но одновременно охраняет суверенитет государства и подчеркивает верховенство Конституции по отношению к международным договорам и среди всех национальных источников права. Толкование ст. 8 Конституции позволило Г. А. Василевичу сделать вывод о том, что «международный договор Республики Беларусь, который вступил в силу, обладает юридическим верховенством по отношению к другим подконституционным актам (законам, декретам, указам, постановлениям и др.)» [8, с. 93]. Данный подход, верный по отношению к международным договорам, ратифицированным законом Республики Беларусь, полагаем, не приемлем для международных соглашений, участие в которых со стороны Республики Беларусь было выражено подзаконными актами, поскольку юридическая сила таких соглашений увязана с юридической силой соответствующих внутригосударственных актов. В этом связи верным представляется мнение А. И. Семашко о том, что «вопрос о приоритете применения международных договоров РФ по отношению к российским национальным нормам необходимо решать дифференцировано, с учетом

существования всего разнообразия как международных договоров, так и российских нормативных актов» [9, с. 25], что актуально и для Беларуси.

Напомним действующее правило о том, что нормы права, содержащиеся в международных договорах Республики Беларусь, имеют силу того нормативного акта, которым высказано согласие Республики Беларусь на обязательность для нее соответствующего международного договора (ч. 2 ст. 8 ТК, ч. 2 ст. 33 Закона «О международных договорах Республики Беларусь» и ч. 2 ст. 20 «О нормативных правовых актах Республики Беларусь»). Белорусский ученый-международник Л. В. Павлова скептически относится к этому правилу, обращая внимание на то, что в данном случае международный договор может быть отменен в одностороннем порядке последующим национальным нормативным правовым актом на основании принципа *lex posterior derogate priori* [10, с. 201–207]. Соглашаясь отчасти с данным скепсисом, отметим, что в действующем белорусском законодательстве о труде (ч. 4 ст. 8 ТК) все же имеется правило о приоритете норм международного договора по сравнению с иными правилами, содержащимися в актах национального законодательства о труде. Это позволяет сделать вывод о том, что **международный договор имеет приоритет по отношению к акту, которым выражено согласие на его обязательность, либо выше акта, который вправе издавать лицо (орган), подписавшее данный международный договор, если не требуется издание дополнительных внутригосударственных нормативных правовых актов.** Помимо приведенного выше нормативного подкрепления такой подход может быть дополнительно обоснован следующими аргументами. В изданном единолично нормативном правовом акте государственного органа выражена лишь его воля, тогда как в процессе заключения международного договора происходит согласование воли нескольких государств и (или) международных организаций. Такой подход избавит от проблем, когда последующий акт такой же юридической силы может отменить международный договор. Гарантией против этого также выступает ст. 27 Венской конвенции ООН от 23.05.1969 г. «О праве международных договоров», согласно которой участник не может ссылаться на положения своего внутреннего права в качестве оправдания для невыполнения им договора.

Таким образом, несмотря на то, что любые международные договоры, заключенные с соблюдением компетенции органа и процедурных правил, должны исполняться, полагаем, нельзя все договоры поставить на одну ступень в системе источников трудового права. Республика Беларусь заключает договоры на различных уровнях, соответственно предусмотрены разные способы имплементации международных норм. Например, межведомственный или межправительственный договор не может быть выше закона, так как органы власти, уполномоченные заключать данные международные договоры, обладают ограниченной компетенцией, предоставленной высшими органами государства; они вправе представлять интересы государства только в отдельной сфере. С. Г. Восканов применительно к этой проблеме в России писал: «Все ратифицированные межгосударственные и межправительственные договоры РФ в случае коллизии с нормами федеральных законов имеют приоритет в применении. В рамках правовой системы РФ сила ратифицированных договоров

и федеральных конституционных законов равнозначна» [11, с. 12]. Отметим, существующие здесь отличия между подходами в Беларуси и России. В Беларуси межправительственные договоры, как правило, не подлежат ратификации, а, значит, приравняются по юридической силе к постановлениям Совета Министров Республики Беларусь. В свою очередь, международные договоры, подлежащие ратификации уравниваются в Беларуси с законами. Полагаем, что с учетом положительного опыта России и вышеприведенными дополнительными аргументами следует признать приоритет (примат) норм международных договоров над соответствующими актами внутригосударственного законодательства.

С учетом вышеизложенного и принципа примата имплементированных норм международного права над соответствующими нормами внутригосударственного законодательства предлагаем внести еще одно изменение в ч. 2 ст. 8 ТК, ч. 2 ст. 33 Закона «О международных договорах» и ч. 2 ст. 20 Закона «О нормативных правовых актах Республики Беларусь» заменив слова «имеют силу того нормативного правового акта», на «имеют приоритет (более высокую юридическую силу) по отношению к тому нормативному правовому акту».

В заключение отметим, что последовательное разграничение и правильное соотношение международных договоров о труде и актов национального законодательства о труде будет способствовать уменьшению коллизий между ними и правильному подходу к их разрешению на практике.

Использованные источники:

1. Иванов, С. А. Применение конвенций МОТ в России в переходный период: некоторые проблемы / С. А. Иванов // Сов. государство и право. – 1994. – № 8–9. – С. 66–74.
2. Миронов, В. И. Законодательство о труде: теория и практика / В. И. Миронов. – М. : Р. Валент, 2000. – 240 с.
3. Васечко, А. А. Международный договор как источник внутригосударственного права : автореф. дис. на соискание учен. степени канд. юрид. наук : спец. 12.00.01 «Теория и история права и государства; история учений о праве и государстве» / А. А. Васечко ; Моск. ун-т МВД России. – М., 2008. – 26 с.
4. Ярошенко, О. М. Теоретичні та практичні проблеми джерел трудового права України : [монограф.] / О. М. Ярошенко. – Х. : Вид. СПД ФО Вапнярчук Н. М., 2006. – 456 с.
5. Ершова, Е. А. Трудовое право в России / Е. А. Ершова ; Рос. акад. правосудия. – М. : Статут, 2007. – 620 с.
6. Фердросс, А. Международное право / А. Фердросс – [пер. с нем. Ф. А. Кублицкого и Р. Л. Карышкиной] ; под ред. и с предисл. Г. И. Тункина. – М. : Изд-во иностр. лит-ры, 1959. – 652 с.
7. Черниченко, С. В. Международное право: современные теоретические проблемы / С. В. Черниченко. – М. : Международные отношения, 1993. – 296 с.
8. Василевич, Г. А. Комментарий к закону «О нормативных правовых актах Республики Беларусь» / Г. А. Василевич. – Мн. : Интерпрессервис, 2003. – 255 с.
9. Семашко, А. И. Международные договоры в сфере труда и их включение в систему трудового права России : автореф. дис. на соискание учен. степени

канд. юрид. наук : спец. 12.00.05 «Трудовое право; право социального обеспечения» / А. И. Семашко ; УрГЮА. – Екатеринбург, 2009. – 27 с.

10. Павлова, Л. В. Имплементация договорных обязательств Республики Беларусь в национальном законодательстве / Л. В. Павлова // Московский журнал международного права. – 2006. – № 1. – С. 201–207.

11. Восканов, С. Г. Международные договоры и правовая система Российской Федерации : автореф. дис. на соискание учен. степени канд. юрид. наук : спец. 12.00.10 «Международное право» / С. Г. Восканов ; Дипл. Акад. МИД РФ. – М., 2003. – 31 с.

В. А. Тулянцева

*викладач кафедри цивільно-правових дисциплін
Академії митної служби України,
Дніпропетровськ, Україна*

ПОВНОВАЖЕННЯ ПЕНСІЙНОГО ФОНДУ УКРАЇНИ У СФЕРІ ФІНАНСОВОГО КОНТРОЛЮ

Проблеми регулювання фінансових відносин є одними з найактуальніших для сучасного розвитку України. Фінанси служать матеріальною основою існування держави, джерелом грошового забезпечення його функцій. Тому воно прагне детально регламентувати суспільні відносини, які виникають при формуванні, розподілі і використанні різних фондів грошових коштів, за допомогою правових норм, що у своїй сукупності складають фінансове законодавство.

Сутність фінансів проявляється у функціях, що їх вони виконують. До таких належать розподільча, регулююча, стабілізаційна та контрольна. Остання проявляється в контролі за розподілом національного доходу і ВВП по відповідних фондах та витрачанням їх за цільовим призначенням. У свою чергу, фінансовий контроль є практичним втіленням об'єктивно притаманної фінансам як економічній категорії властивості контролю.

Фінансовий контроль є універсальним явищем і застосовується у різних сферах суспільного життя. Суть фінансового контролю розкривається у взаємозв'язку зі сферою застосування й функціонування фінансів. Економічним змістом фінансового контролю є функція управління, що охоплює сукупність спостережень, перевірок за діяльністю об'єкта управління з метою оцінки обґрунтованості й ефективності прийнятих рішень та результатів їх виконання [1, с. 144].

Під фінансовим контролем слід розуміти особливу сферу державного контролю, що являє собою діяльність фінансових органів по виявленню порушень законності, фінансової дисципліни і доцільності про формуванні, розподілі і використанні державних і муніципальних грошових фондів [2, с. 55].

Фінансовий контроль ґрунтується на базових принципах, що впливають із самої суті публічної фінансової діяльності: законність, об'єктивність,

поєднання державних і приватних інтересів тощо. Розвиток суспільства обумовив динамічні інтеграційні процеси у сфері фінансового контролю, в тому числі створення різних міжнародних організацій, які працюють над розробкою єдиних вимог до фінансового контролю. Необхідність проведення всебічного фінансового контролю, зокрема органами державної влади й місцевого самоврядування, та дотримання законності у розподілі, використання та мобілізації фінансових ресурсів закріплено у нормах Конституції України [1, с. 145].

Фінансовий контроль, у визначених законодавством межах проводить Пенсійний фонд України, що діє відповідно до Положення про Пенсійний фонд (затверджене Указом Президента України від 06.04.2011 р. № 384/2011) та є центральним органом виконавчої влади. Він здійснює керівництво та управління солідарною системою загальнообов'язкового державного пенсійного страхування, провадить збір, акумуляцію та облік страхових внесків, призначає пенсії та готує документи для їх виплати, забезпечує своєчасне і в повному обсязі фінансування та виплату пенсій, допомоги на поховання та інших соціальних виплат, які згідно із законодавством здійснюються за рахунок коштів Пенсійного фонду України, здійснює контроль за цільовим використання коштів Пенсійного фонду України. Діяльність Пенсійного фонду України спрямовується та координується Кабінетом міністрів України через міністерства праці та соціальної політики України [3].

Контрольну функцію у сфері фінансів Пенсійний фонд України реалізує під час: планування доходів та видатків Пенсійного фонду України, розробки проекту бюджету Пенсійного фонду України та подання його в установленому порядку на затвердження Кабінету Міністрів України; складання звіту про виконання бюджету Пенсійного фонду України [4, с. 414].

Пенсійний фонд здійснює у межах своїх повноважень контроль за цільовим використанням коштів Пенсійного фонду України, проводить перевірки правильності сплати збору на обов'язкове державне пенсійне страхування, призначення та виплату пенсій, інших виплат, що фінансуються за рахунок коштів Пенсійного фонду України. Контроль на підприємствах, в установах та організаціях проводиться шляхом перевірки бухгалтерських документів про нарахований заробіток та інші виплати, нарахування страхових внесків, виплати платіжних доручень про перерахування сум страхових внесків на рахунок Пенсійного фонду, документів, що пов'язані із сплатою збору на обов'язкове державне пенсійне страхування з окремих видів господарських операцій.

Пенсійний фонд України відповідно до покладених на нього завдань організовує, координує та контролює роботу головних управлінь Пенсійного фонду України в Автономній Республіці Крим, областях, містах Києві та Севастополі, управлінь у районах, містах і районах у містах щодо здійснення контролю за додержанням законодавства про збір та ведення обліку єдиного внеску, про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування, правильністю нарахування, обчислення, повнотою і своєчасністю сплати єдиного внеску, страхових внесків на загальнообов'язкове державне пенсійне страхування та інших платежів, призначенням (перерахунком) і виплатою пенсій, щомісячного

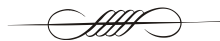
довічного грошового утримання суддям у відставці та іншими виплатами, які згідно із законодавством здійснюються за рахунок коштів Пенсійного фонду України, інших джерел, визначених законодавством; стягнення у передбаченому законодавством порядку своєчасно не нарахованих та/або не сплачених сум єдиного внеску, страхових внесків та інших платежів [3].

У відповідності до Закону України «Про збір та облік єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування», Пенсійний фонд та його територіальні органи мають право проводити планові та позапланові перевірки на підприємствах, в установах і організаціях, у фізичних осіб – підприємців бухгалтерських книг, звітів, кошторисів та інших документів про нарахування, обчислення та сплату єдиного внеску, отримувати необхідні пояснення, довідки і відомості (зокрема, письмові) з питань, що виникають під час такої перевірки, а також застосовувати фінансові санкції, передбачені законодавством [5].

У сучасних непростих умовах становлення ринкової економіки контрольна функція фінансів набуває особливої актуальності. Це пов'язано з певною специфікою цієї діяльності, що дозволяє активно впливати на економічні процеси. Ефективний фінансовий контроль сприяє прискоренню економічного та соціального розвитку країни, раціональній організації використання наявних ресурсів, забезпечення збереження загальнодержавної та комунальної власності [2, с. 53]

Використані джерела:

1. Орлюк, О.П. *Фінансове право. Академічний курс: підручник* / О.П. Орлюк. – К. : Юрінком Інтер, 2010. – 808 с. – Бібліогр. в кінці модулів;
2. *Фінансове право: навч. посіб.* / за ред. М.П. Кучерявенька. – Х.: Право, 2010. – 228 с.
3. *Положення про Пенсійний фонд України: Указ президента України від 06.04.2011 р. № 384/2011* //Офіційний вісник України, – 2011. – № 29. – Ст. 1223;
4. Савченко, Л.А. *Правові основи фінансового контролю: навч. посіб.* / Л. А. Савченко. – К.: Юрінком Інтер, 2008. – 504 с. – Бібліогр.: с. 494 – 500.;
5. *Про збір та облік єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування: Закон України від 8 липня 2010 № 2464-VI*// Відомості Верховної Ради України, – 2011. – № 2-3. – Ст. 11

Д. О. Туранська
студентка юридичного факультету
Київського університету імені Тараса Шевченка,
Київ, Україна

ПРОБЛЕМА ГЕНДЕРНОЇ РІВНОСТІ В УКРАЇНСЬКОМУ ЗАКОНОДАВСТВІ ТА МІЖНАРОДНІЙ ПРАКТИЦІ

Розуміння принципу гендерної рівності висувалося багатьма вченими та філософами протягом всієї історії людства. На початку існування суспільства не було рівності ні в законодавстві, ні в об'єктивній дійсності. У цьому плані показовою є думка Аристотеля про те, що чоловік і жінка, раб мають різну природу і не можуть бути рівними [7, с.78]. Рівність прав жінки та чоловіка була предметом спору багатьох релігій світу. Нерівність все ж збережена у Новому Заповіті, де є такі слова: «Бо чоловік не походить від жінки, але жінка від чоловіка, не чоловік створений ради жінки, а вона для нього» (1 Кор.11:8 – 9). Загалом, саме поняття **гендеру** – це перш за все соціальна приналежність індивіда до певного виду статі, уявлення кожного індивіда про рольові характеристики та поведінкові особливості індивідів цієї статі, до якої вони належать. Принцип рівності прав жінок та чоловіків отримав своє першочергове визначення у Статуті ООН у вигляді міжнародних зобов'язань держав – учасниць цієї конвенції. Надалі цей принцип був реалізований у таких визначних міжнародних документах як: Конвенція про громадянство заміжньої жінки 1957р., Конвенція про політичні права жінок 1952р., Конвенції про згоду на вступ до шлюбу, мінімальний шлюбний вік і реєстрацію шлюбу 1962р., Конвенція про рівну винагороду жінок і чоловіків за рівноцінну працю 1951р., Конвенція ЮНЕСКО про боротьбу з дискримінацією в галузі освіти 1960р., Конвенція про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок 1979р. В документах ООН навіть вживається такий спеціальний термін по відношенню до прав жінок як *human rights of women*, а постійна комісія Економічної та Соціальної Ради ООН має назву «Комісія по становищу жінок». В літературі панує така точка зору, що права жінок необхідно виділити в окрему групу [1, с.3]. Проте тут я б не могла погодитися, бо як правило окрема група прав може бути надана особам без громадянства або іноземцям, для прикладу, які мають відмінний правовий статус від громадян. Однак виділення окремої групи прав для жінок ще зайвий раз підкреслювало б відмінність їх правового становища від чоловіків, та, на мою думку, є дещо недоцільним та образливим, бо права жінок – є права людини, якими користуються жінки на основі принципу рівності з чоловіками. Процес утвердження рівноправності чоловіка та жінки розпочався порівняно недавно – із заснуванням *Європейського Економічного Співтовариства 1957р.* Статтею 119 цього засновницького документа на роботодавців був покладений обов'язок встановлювати рівну платню за рівноцінну працю чоловікам та жінкам. Однак, того часу Європейські країни не поспішали із швидкою імплементацією ст.119 до власного законодавства, вважаючи її декларативною. Перший випадок можливості довести своє рівне становище із чоловіком на підставі цієї статті у правовому полі мала громадянка

Бельгії, яка тричі зверталася з позовом до свого роботодавця – Авіакомпанію «Сабена» – щоб останній почав виплачувати заробітну плату у рівному розмірі як жінкам – стюардам, так і чоловікам. Справа №43 – 75 Габріель Дефрен проти Сабена» стала відправною точкою в урівненні трудових прав обох статей, а Суд Європейських Співтовариств дозволив обґрунтовувати наявність трудової дискримінації, посилаючись на вище згадану ст.119 [3, с.131].

Під впливом такої великої кількості міжнародних нормативних актів набула свого поширення концепція гендерної рівності, яка має актуальне значення і в Україні. Подібні міжнародні акти вимагають від нашої держави стовідсоткової імплементації цих договірних норм у національне законодавство. В українському законодавстві гендерна рівність визначається як рівнозначний правовий статус жінок і чоловіків та рівні можливості для його реалізації, що дозволяє особам обох статей брати рівну участь у всіх сферах життєдіяльності суспільства[5 с.561]. Задля відповідності міжнародним конституційним стандартам у питання рівності прав жінки та чоловіка, 30 травня 2011р. в українському парламенті було зареєстровано проект про внесення змін до вище зазначеного закону. У ньому буде йти мова про так званий гендерний баланс як індикатор демократичності і дотримання основних конституційних стандартів громадянських свобод. Задля забезпечення реальної гендерної рівності в Україні, визначено основні завдання, головне з яких – забезпечення гендерного співвідношення на рівні не менш 30 – 70% тієї чи іншої статі у представницьких органах влади та на вищих щаблях. В Конституції у ст.24 підкреслено, що жінки в Україні отримують рівні можливості з чоловікам у громадсько-політичній та економічній сфері життя суспільства [4]. Галузеве законодавство як Цивільний, Сімейний кодекс та Кодекс законів про працю також є виразниками забезпечення рівноправності у правових відносинах між чоловікам та жінками. Трудове законодавство враховуючи фізіологічні зміни жінки у переході до літнього віку, природній обов'язок будь – якої жінки як матері, регламентує встановлення пенсійного віку набагато меншого ніж у чоловіків, та спеціальної декретної відпустки до трьох років. Як слушно зазначає дослідниця Руднева О.М. гендерна рівність має стати важливим конституційним принципом, що має бути покладений в основу правового статусу людини і громадянина [2, с.103]. В широкому розумінні гендерна рівність на думку дослідниці має розумітися у чотирьох аспектах: *рівні права жінки та чоловіка; рівні свободи жінки та чоловіка; рівні обов'язки жінки та чоловіка; врахування особливостей (фізіологічних, психологічних тощо) статей у правовому регулюванні*. Однак, якщо роботи аналіз вище наведеної статті Конституції України про рівність прав жінки та чоловіка, то такі положення все ж порушують принцип гендерної рівності. У нормі йдеться про створення умов, які лише жінкам надають можливість поєднувати материнство із працею. Сучасні тенденції призводять до того, що дуже часто виховання здійснює батько одноосібно, звідси впливає, чоловіки не можуть користуватися привілеями за таких самих умов, якби вони були жінками. З аналізу чинних нормативних актів не завжди можна дійти висновку, що дискримінації за ознакою статі набуває нових рис, переходячи із латентного явища до законодавчо закріпленого положення. Серед масиву законодавчих актів України існує закон «Про військовий обов'язок та військову

службу» [6 с.385]. У ст.15 якого вказано наступне «На строкову військову службу в мирний час призиваються придатні для цього за станом здоров'я громадяни України чоловічої статі». Подібна правова конструкція фактично безапеляційно встановлює заборону особі жіночої статі мати право захищати свою Батьківщину та будувати кар'єру військовослужбовця. Наявність цієї статті прямо суперечить преамбулі вище згаданих конвенцій – «дискримінація жінок порушує принцип рівноправності та поваги людської гідності, перешкоджає участі жінок нарівні з чоловіками в політичному, соціальному, економічному та культурному житті своєї країни, заважає зростанню добробуту суспільства і сім'ї та ще більше перешкоджає повному розкриттю можливостей жінок на благо своїх країн та людства». Статистичні дані по Україні свідчать, що станом на 2009 відсоток жінок, які займають керівні посади на підприємствах, концернах, а також в органах державної влади становить 19 %. Це дуже низька межа у порівнянні з Європейськими країнами, де така частка більша – Німеччина 39%, Франція 35%. З власного досвіду можу сказати, що багато приватних компаній у своїх вакансіях вказують одну з вимог на посаду – стать, і превалює чоловіча.

Отже, концепція гендерної рівності виникла порівняно недавно, однак міжнародна практика щодо захисту прав жінок та недопущенні дискримінації за ознакою статі є досить прогресивною про що свідчить не лише ряд рішень Європейського Суду з прав людини, а й великого масиву міжнародних конвенцій. Українське законодавство, по – перше, розуміє порушення гендерної рівності як порушення законних прав та інтересів лише жінки, що, на мою думку, є дещо спрощеним і потребує узгодження із сучасними реаліями та знищення стереотипів. По – друге, взяті на себе Україною міжнародні зобов'язання не виконуються у повній мірі, а в деяких окремих положеннях і зовсім суперечить як нормам Основного Закону, так і міжнародним договорам. Звідси, на мою думку, було б доцільно їх видалити та узгодити з Конституцією України, а саме із ст.24.

Використані джерела:

1. *Принцип рівності прав жінок та чоловіків у міжнародному праві* / К.І. Чижмарь // *Право України*. – 2001. – № 3.
2. *Гендерна рівність як принцип законодавства України* / О.Руднєва // *Право України*. – 2002. – №4.
3. *Особливості європейського правового поля щодо рівності прав жінок та чоловіків* / С.Г.Плотян // *Наукові записки:юридичні науки*. – 2006. – том 3.
4. *Конституція, Закон від 28.06.1996 № 254к/96-ВР (з змінами станом на 04.02.2011).*// *Відомості Верховної Ради України* – 1996, № 30
5. *Закон України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок та чоловіків» від 08.09.2005р. №2866 – IV.* // *Відомості Верховної Ради України* – 2005р., №52
6. *Закон України «Про військовий обов'язок і військову службу» від 25.03.1992р. №2232 – XII (з змінами станом на 15.06.2011р.).*// *Відомості Верховної Ради України* – 1992, № 27
7. *Т.1: Політика/Аристотель; [пер. с давн. грецької С.М.Роговіна] – М.Рипол класик, 2010*

Ю. Б. Турчиняк, В. С. Полянська, Ю. І. Москалюк
курсанти факультету податкової міліції
Національного університету державної податкової служби України,
Ірпінь, Україна

РОЗВИТОК ІНФОРМАЦІЙНОГО ПРАВА В УКРАЇНІ

У сучасному світі інформаційні технології (далі – ІТ) дедалі активніше застосовуються видозмінюючи і надаючи соціальному та людському розвитку нових якостей, сенсів та вимірів у таких напрямках, як правовій, соціально-економічній, податковій, екологічній, медичній, військовій, політико-адміністративній, медійно-комунікаційній, культурній, науково-освітній сферах та ін. Інформаційна складова відіграє також суттєву роль у формуванні не тільки конкурентного потенціалу держави, а й її іміджу, якісно нового розвитку міжнародних відносин.

У цьогорічному Посланні Президента України Віктора Януковича до Українського народу 2011 рік проголошено роком інформаційного суспільства та освіти. Це обумовлено передусім тими кардинальними змінами, що відбуваються внаслідок становлення нового типу суспільства, зокрема соціальної, політичної, військової, економічної та інших сфер.

Понад те, зміни ці зачіпають значно глибинніші концепти – ідентичність, соціальні взаємодії, соціальні ролі тощо. Крім того, інформаційне суспільство з його модернізаційним потенціалом може стати для України тим елементом, що дозволить їй нарешті вийти з кола «наздоганяючих» країн у світовому поділі праці та ресурсів і забезпечити гідне місце серед країн-лідерів.

Досягнення цієї амбітної мети потребує системної цілеспрямованої роботи з модернізації більшості сфер життя українського соціуму. Однією з підстав її успішного здійснення є критичний огляд наявної ситуації у сфері розвитку інформаційного суспільства в Україні з акцентуацією уваги на основних проблемних зонах і можливостях розвитку [1, 3].

Однією із найбільш нагальних проблем в Україні, що стосуються інформаційного права є Прийняття Інформаційного кодексу України. Для цього, необхідні: 1) визначення внутрішньої структури та ієрархії актів інформаційного законодавства України на рівні правової доктрини; 2) прийняття необхідних змін та доповнень до законів України, що регулюють інформаційні відносини (щонайменше – нової редакції базового Закону України «Про інформацію», який навіть з останніми змінами 2005 року багато в чому є застарілим) [2]; 3) інкорпорація галузевого законодавства, тобто визначення відповідної сукупності нормативно-правових актів і розміщення її у Зводі законів України як окремого розділу – «Інформаційне законодавство». Такі кроки дозволять упорядкувати інформаційні відносини в Україні в межах чіткої ієрархії законів та єдиної системи правових норм і понять.

Наявність Інформаційного кодексу України та чіткого інформаційного права допомогла б Україні отримувати досить хороші прибутки, наприклад: глобальна економічна криза, при загальному негативному впливі на українську економіку, саме в цьому секторі, спричинила злет попиту серед іноземних

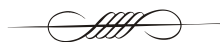
інвесторів на українських ІТ-спеціалістів, як на відносно дешеву й достатньо кваліфіковану робочу силу зі знанням англійської мови та зручним географічним розташуванням. За підрахунками Асоціації аутсорсингу Центральної і Східної Європи (CEEОА), на І квартал 2010 р. обсяг ринку галузевих аутсорсингових послуг в Україні зріс до 530 млн. дол. за рік, що відповідає І місцю в регіоні Центрально-Східної Європи (без Росії). У рейтингу *«Black Book of Outsourcing»* у десятці провідних аутсорсингових компаній у регіоні ЦСЄ 7 позицій займають компанії з України. При цьому, за даними *«Ukrainian Hi-Tech Initiative»*, приблизно три чверті цих компаній в Україні працюють у «тіньовому» секторі і, як правило, обслуговують інтереси закордонних фірм [3].

Сьогодні має місце різкий дисбаланс між обсягом ресурсів і зусиль, витрачених суспільством на підготовку ІТ-спеціалістів, та обсягом «віддачі» від них. Склалася ситуація, за якої Україна повноцінно використовує в своїх інтересах лише невелику частину генерованого нею ж інтелектуального капіталу і втрачає решту. Відтак цілком зрозуміло, що попередження відпливу кваліфікованих ІТ-кадрів за кордон або в «тіньовий» сектор національної економіки стає одним із пріоритетних завдань інформаційної політики.

Отже, з усього вищезазначеного можна зробити висновок, що прийняття Інформаційного кодексу України, вдосконалення національної системи інформаційного права та врегулювання проблемних питань цього напрямку, стає одним із пріоритетних завдань на шляху побудови в Україні інформаційного суспільства, швидкого виходу нашої держави на якісно новий рівень міжнародних стосунків, забезпечення інформаційної безпеки нашої держави та підвищенню її авторитету.

Використані джерела:

1. Інформаційне суспільство в Україні: глобальні виклики та національні можливості: аналіт. доп. / Д. В. Дубов, О. А. Ожеван, С. Л. Гнатюк. – К. : НІСД. – 2010. – 64 с.
2. Див. Постанова Верховної Ради України «Про Рекомендації парламентських слухань з питань розвитку інформаційного суспільства в Україні» (01.12.2005р.) // *Голос України* – № 236 – 2005 – 13 грудня.
3. Український ринок ІТ-аутсорсингу перевищує 500 млн. дол. на рік [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://watcher.com.ua/2010/04/22/ukrayinskyu-rynokit-aoutsorsynhu-perevyschuye-500-mln-na-rik/>.

Д. В. Тускаль
студент юридического факультета
Международного университета «МИТСО»,
Минск, Республика Беларусь

ТРУДОВАЯ МИГРАЦИЯ: РАСШИРЕНИЕ МЕЖДУНАРОДНОГО СОТРУДНИЧЕСТВА НА ОСНОВЕ ПРИНЦИПА ВЗАИМНОГО РАЗВИТИЯ

В настоящее время многие государства столкнулись с проблемой регулирования трудовой миграции, распространение и транснациональный характер которой создаёт взаимозависимость, а также необходимость сотрудничества стран в упорядочивании миграционных процессов. В этой связи большинство государств, в том числе Республика Беларусь, разрабатывают различные формы и методы взаимодействия, постоянно совершенствуют правовую базу совместных действий. Сегодня велика роль *принципа взаимного развития* при решении вопросов, связанных с трудовой миграцией [1].

В период с 14 по 15 сентября 2006 года Генеральной Ассамблеей ООН впервые был проведён диалог на высоком уровне по вопросу международной миграции и развития. В международном форуме участвовало 132 государства-члена ООН, которые подтвердили ряд ключевых концепций:

1) международная миграция является набирающим силу явлением, которое может внести позитивный вклад в развитие стран происхождения и стран назначения при условии, что в поддержку миграционных процессов будет проводиться правильная политика;

2) соблюдение основных прав и свобод всех мигрантов является важным условием для получения выгод, связанных с международной миграцией;

3) укрепление международного сотрудничества по вопросам международной миграции является необходимым на двустороннем, региональном и глобальном уровнях [2].

Следует отметить, что на универсальном уровне принят достаточно широкий круг международно-правовых актов, регулирующих вопросы трудовой миграции. Среди основных необходимо выделить:

1. Конвенция МОТ о трудящихся-мигрантах 1949 года (№97).

2. Конвенция МОТ о злоупотреблениях в области миграции и об обеспечении трудящимся-мигрантам равенства возможностей и обращения 1975 года (№143).

3. Международная конвенция о защите прав всех трудящихся-мигрантов и членов их семей 1990 года (далее – Конвенция ООН 1990 г.).

На сегодняшний день Конвенция ООН 1990 г. является наиболее совершенным международно-правовым актом в области управления трудовой миграцией. Принятие данной конвенции позволило устранить противоречия в регулировании трудовой миграции, которые существовали в ранее принятых Конвенциях МОТ №97 и №143. Следует отметить, что Республика Беларусь не участвует в перечисленных конвенциях.

Сегодня упорядочение некоторых элементов миграционных процессов, например, социальное поведение мигрантов, деятельность государственных структур, нормативно-правовое регулирование на уровне отдельных государств, осуществляется крайне противоречиво и иррационально. Для решения данной задачи необходимо создать «механизм» на основе принципа взаимного развития, который будет служить платформой для ведения диалога, практического обмена идеями, инициативами, знаниями между органами государственной власти, неправительственными организациями, представителями частного сектора на национальном, региональном и универсальном уровнях, а также осуществлять сотрудничество в разрешении проблем экономического, социального, культурного и гуманитарного характера, связанных с процессами миграции. Необходимо создать условия, приемлемые для того, чтобы миграция стала эффективным элементом развития всего *erga omnes*.

На основании вышеизложенного сформулируем определённые выводы и предложим:

- в период интернационализации международного рынка труда требуется комплексный подход к регулированию вопросов трудовой миграции как на уровне отдельных государств, так и на двустороннем, региональном, универсальном уровнях;

- представляется недостаточным принятие тех или иных международных договоров по вопросам трудовой миграции в отсутствие определённых правореализационных механизмов, поскольку зачастую государства берут на себя те или иные обязательства, не обеспечивая их выполнение;

- устоявшуюся формулу «миграция = безопасность» необходимо постепенно преобразовать в иную, а именно «миграция = развитие». При этом принцип взаимного развития должен стать основополагающим при установлении диалога между всеми заинтересованными субъектами.

Использованные источники:

1. Аннан, К. Международная миграция и развитие / К. Аннан// Организация Объединённых Наций [Электронный ресурс]. – 2005. – Режим доступа: http://www.un.org/esa/population/migration/hld/Text/Report_of_theS_June06_Russia_n.pdf. – Дата доступа: 23.10.2011.
2. Международный день мигранта – 18 декабря // Организация Объединённых Наций [Электронный ресурс]. – 2005. – Режим доступа: <http://www.un.org/ru/events/migrantsday/background.shtml>. – Дата доступа: 23.10.2011.

Ю. В. Туцький

здобувач Київського національного університету імені Тараса Шевченка,
Київ, Україна

СУСПІЛЬНА ПОТРЕБА ТА СУСПІЛЬНА НЕОБХІДНІСТЬ: ПРОБЛЕМИ ЗАКОНОДАВЧОГО РОЗУМІННЯ ПІДСТАВИ ВИКУПУ ЗЕМЕЛЬНОЇ ДІЛЯНКИ

Чинне законодавство, для окреслення підстави відчуження земельної ділянки права приватної власності в інтересах суспільства у нормах ст. 1 Закону України «Про відчуження земельних ділянок, інших об'єктів нерухомого майна, що на них розміщені, які перебувають у приватній власності, для суспільних потреб чи з мотивів суспільної необхідності» № 1559-17 від 17.11.2009р., вживає дві категорії, – суспільна потреба, у випадках згоди приватного власника земельної ділянки на викуп, в разі ж недосягнення домовленості підставою примусового відчуження виступає суспільна необхідність.

У той же час варто зауважити, що при трактуванні категорій «суспільні потреби» та «суспільна необхідність», вітчизняний законодавець сутнісної різниці між даними категоріями не виділяє. Так, у ст. 1 Закону України «Про відчуження земельних ділянок, інших об'єктів нерухомого майна, що на них розміщені, які перебувають у приватній власності, для суспільних потреб чи з мотивів суспільної необхідності» № 1559-17 від 17.11.2009р., суспільну потребу законодавець розглядає як обумовлену загальнодержавними інтересами або інтересами територіальної громади **потребу** у земельних ділянках, у тому числі тих, на яких розміщені об'єкти нерухомого майна, викуп яких здійснюється в порядку, встановленому законом. Суспільною необхідністю ж є обумовлена загальнодержавними інтересами або інтересами територіальної громади **виключна необхідність**, для забезпечення якої допускається примусове відчуження земельної ділянки, інших об'єктів нерухомого майна, що на ній розміщені, у встановленому законом порядку.

Хоча, з етимологічної точки зору, необхідність слід розглядати, як виключну потребу, «без чого неможна обійтися» [1, 769], що фактично охоплюється загальним поняттям – потреба, як «вимоги, які необхідно задовольнити. Умови необхідні для когось, чогось.» [1, 1090]. Однак, важливість суспільної потреби, у земельній ділянці, не може пов'язуватися із волею приватного власника на її відчуження, як це здійснено законодавцем. Адже, пов'язавши важливість суспільних потреб із волею власника земельної ділянки, що викупується, законодавець фактично констатував важливість не цілей інституту викупу, а засобів, що обумовлюють досягнення останніх, а саме процедури позбавлення права власності. Інакше, як пояснити те, що у випадку викупу декількох земельних ділянок для будівництва нової дороги, при здійсненні добровільного викупу, в одних власників, підставою є суспільна потреба, в інших же, які не бажають позбавитися своєї власності, земельні ділянки відчужуються з мотивів суспільної необхідності, хоча де-факто суспільна потреба одна.

Також, незрозумілою є позиція законодавця з даного питання, в аспекті комплексності та єдності інституту викупу земельних ділянок для потреб суспільства. Так, якщо ступінь важливості суспільних потреб – «суспільна необхідність», виникає лише на етапі визначення правового відношення власника земельної ділянки до викупу, як тоді встановити, що дійсно зумовило ініціювання правовідносин викупу, та пов'язане з цим обтяження обов'язками власника земельної ділянки. Оскільки, суспільні потреби, як такі, що існували в момент прийняття рішення уповноваженим органом про викуп припинили своє існування, або ж зумовили виникнення інших суспільних потреб – суспільної необхідності. Як же тоді визначити легітимність існуючої суспільної потреби, та її градієнтну важливість.

З іншого боку, беручи за основу положення ст. 41 Конституції України про те, що «примусове відчуження об'єктів права приватної власності може бути застосоване **як виняток** з мотивів суспільної необхідності», виникає сумнів у легітимності суспільних потреб, як підстави примусового викупу земельних ділянок, які не володіють характеристиками суспільної необхідності.

Вищевказані доводи нашоухують на думку про те, що можливо мотиви суспільної необхідності у земельній ділянці, як окремі характеристики потреб – не можуть мати іншого джерела, поза як самі суспільні потреби, та у зв'язку з цим не виникають з моменту визначення вольового відношення власника земельної ділянки до її викупу, а існують з моменту виникнення суспільних потреб, як їх обмежувальні характеристики. Небажання ж укладення правочину відчуження земельної ділянки власником та у зв'язку з цим необхідність застосування процедури примусового викупу земельної ділянки, лише зумовлює актуалізацію необхідності суспільних потреб і не більше. Адже суспільство, як самостійне правове утворення, володіє власною волею та потребами, які обумовлюються та ґрунтуються на пріоритетах його інтересів, та не може залежати від волі окремих осіб.

У той же час представляється принципово важливим підкреслити, що процедура викупу, що позбавлена механізму примусового відчуження земельних ділянок є неприйнятною в складі інституту викупу земельних ділянок для суспільних потреб, оскільки не відповідає природі даного інституту, а її застосування публічним суб'єктом є обтяжливим, та не раціональним, як в економічному, так і в часовому вимірі. Адже, підстава викупу земельної ділянки, в такому випадку, залежить від волі її власника. Однак, задоволення суспільних потреб не слід обмежувати волевиявленням окремого суб'єкта, в іншому випадку дані правовідносини нічим не відрізняються від цивільних правовідносин, заснованих, як відомо, на свободі договору та вільному волевиявленню суб'єктів, що не слід залишати поза увагою. Адже, земля є не лише майном в цивільному обороті, їй належить також еколого-правове значення, як невід'ємного елементу в глобальній системі екологічних ресурсів, у зв'язку з цим, потреби суспільства в межах даного інституту земельного права, завжди слід наділяти публічною складовою примусу.

Враховуючи наведене, пропонуємо для усунення теоретичної суперечливості і концептуальної невизначеності законодавчих категорій

«суспільна потреба» та «суспільна необхідність» внести зміни в чинне земельне законодавство.

Зокрема, у назві та тексті Закону України «Про відчуження земельних ділянок, інших об'єктів нерухомого майна, що на них розміщені, які перебувають у приватній власності, для суспільних потреб чи з мотивів суспільної необхідності» № 1559-17 від 17.11.2009р. слова «суспільна необхідність» у всіх відмінках і числах, а також слова, що є невід'ємними від вищесказаного словосполучення по змісту, виключити в разі одночасного вживання в реченні також слів «суспільна потреба», в інших же випадках слова «суспільна необхідність», – замінити словами «суспільна потреба», а також, у зв'язку з цим, у частині 1 статті 1 Закону абзац: четвертий – шостий виключити. На основі цього, привести у відповідність з вищевикладеним також положення ст. ст. 350, 351 та п. 3 ч. 1. ст. 412 Цивільного кодексу України № 435-IV від 16.01.2003р., а також норм Земельного кодексу України № 2768-III від 25.10.2001р. та інших нормативно-правових актів, що регулюють викуп земельних ділянок для суспільних потреб.

Використані джерела:

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і допов.) / Уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. – К; Ірпінь: ВТФ «Перун», 2005. – 1728 с.

В. Ю. Уркевич

доктор юридичних наук, доцент,

*доцент кафедри земельного та аграрного права Національного університету
«Юридична академія України імені Ярослава Мудрого»,
Харків, Україна*

**ДЕРЖАВНО-ПРИВАТНЕ ПАРТНЕРСТВО В АГРАРНІЙ СФЕРІ:
ПРАВОВІ ПИТАННЯ**

1 липня 2010 року Верховною Радою було прийнято Закон України «Про державно-приватне партнерство», який визначає організаційно-правові засади взаємодії державних партнерів з приватними партнерами та основні принципи державно-приватного партнерства на договірній основі. Названим нормативним актом визначено, що державно-приватне партнерство є співробітництвом між державою Україна, Автономною Республікою Крим, територіальними громадами в особі відповідних органів державної влади та органів місцевого самоврядування (державними партнерами) та юридичними особами, крім державних та комунальних підприємств, або фізичними особами – підприємцями (приватними партнерами), що здійснюється на основі договору в порядку, встановленому цим Законом та іншими законодавчими актами.

Згідно ст. 4 названого Закону державно-приватне партнерство застосовується в таких сферах: (1) пошук, розвідка родовищ корисних копалин

та їх видобування; (2) виробництво, транспортування і постачання тепла та розподіл і постачання природного газу; (3) будівництво та/або експлуатація автострад, доріг, залізниць, злітно-посадкових смуг на аеродромах, мостів, шляхових естакад, тунелів і метрополітенів, морських і річкових портів та їх інфраструктури; (4) машинобудування; (5) збір, очищення та розподілення води; (6) охорона здоров'я; (7) туризм, відпочинок, рекреація, культура та спорт; (8) забезпечення функціонування зрошувальних і осушувальних систем; (9) оброблення відходів; (10) виробництво, розподілення та постачання електричної енергії; (11) управління нерухомістю. Проте відносини державно-приватного партнерства можуть виникати в інших сферах, зважаючи на що дослідимо можливість застосування механізму державно-приватного партнерства в аграрній сфері.

Визначальною для застосування механізму державно-приватного партнерства є наявність суспільної необхідності у реалізації складного довгострокового проекту, для успішного здійснення якого відповідному носієві публічної влади (інтересів) бракує можливостей (фінансових, організаційно-управлінських, кадрового потенціалу, досвіду реалізації певних проектів тощо). Отже, в аграрній сфері така схемі взаємодії державних та приватних партнерів може бути запроваджена, наприклад, у сфері виробництва біологічних видів палива (біопалива), тобто твердого, рідкого та газового палива, виготовленого з біологічно відновлювальної сировини (біомаси), яке може використовуватися як паливо або компонент інших видів палива. Біомасою ж вважається біологічно відновлювальна речовина органічного походження, що зазнає біологічного розкладу (зокрема, відходи сільського господарства (рослинництва і тваринництва), лісового господарства та технологічно пов'язаних з ним галузей промисловості).

Держава має усіляко стимулювати виробництво та використання біологічних видів палива, надавати відповідним особам, які провадять таку діяльність, державну допомогу та податкові пільги. Приватні ж особи мають бути зацікавлені у використанні біологічних видів палива, наслідком чого якраз і буде отримання ними зазначеної вище допомоги від держави. Завдяки державно-приватному партнерству у даній сфері й можна буде досягти балансу публічних (щодо поширення виробництва й застосування альтернативних видів палива), та приватних інтересів (полягатимуть у можливості отримання приватними особами державної допомоги).

Ще однією з ключових проблем розвитку аграрної сфери, є проблема функціонування та розвитку соціальної сфери села, сталого розвитку сільських територій. Адже не для кого не є секретом, що соціальна сфера села є зруйнованою, щороку в Україні зникає близько двох десятків сіл, держава не може створити належного життєвого середовища для майже 32% населення нашої країни, що мешкає у сільській місцевості. Як відомо, соціальним розвитком села вважається комплекс суспільних відносин, які виникають у зв'язку з облаштуванням сільських територій, соціальним і матеріальним забезпеченням достатнього життєвого рівня сільського населення на рівні стандартів сучасного розвитку суспільства, а також вільного розвитку кожного

селянина, що передбачає задоволення його потреб матеріального, морального, духовного та фізичного характеру.

Європейській досвід свідчить, що держава виділяє, наприклад, на забудову сільської місцевості 40-50% коштів, а решту надають приватні особи. Завдяки цьому підприємець отримує пільги в оподаткуванні, що його і зацікавлює. Також приватна особа може отримати земельні ділянки під забудову в межах відповідного населеного пункту. На переконання експертів, єдиним шляхом відновлення та розвитку соціальної інфраструктури села є використання механізму державно-приватного партнерства. У такому разі знов-таки буде досягнуто баланс публічних та приватних інтересів. Держава забезпечить відновлення та розвиток соціальної сільської інфраструктури, а приватні особи отримають податкові та інші пільги, можливість розвивати власний бізнес на певній території.

Також слід розглянути можливості застосування державно-приватного партнерства у сфері сільського зеленого туризму. Статтею 1 Закону України «Про особисте селянське господарство» передбачено, що особисті селянські господарства можуть надавати послуги з використанням майна господарства, у тому числі й у сфері сільського зеленого туризму. Загалом названим туризмом вважається відпочинковий від туризму, пов'язаний з перебуванням туристів в власному житловому будинку сільського господаря, окремому (гостевому) будинку або на території особистого селянського (фермерського) господарства.

Вважаємо, що саме із застосуванням механізму державно-приватного партнерства у названій сфері можна вирішити проблему зайнятості сільського населення. Держава має надавати фінансову та інформаційну підтримку сільським мешканцям, заохочувати національні та іноземні інвестиції у розвиток сільського зеленого туризму, створення нових робочих місць в цієї сфері, надавати допомогу в створенні інфраструктури туризму, підтримувати у належному стані рекреаційні й екскурсійні об'єкти, а щодо приватних сільських господарів, то через зайняття сільським земельним туризмом буде вирішено проблему їх зайнятості.

Проведене дослідження дозволяє підсумувати, що навіть незважаючи на те, що у ст. 4 Закону України «Про державно-приватне партнерство», де визначені сфери застосування державно-приватного партнерства, чомусь про сільське господарство (окрім забезпечення функціонування зрошувальних і осушувальних систем), про соціальну сферу села не йдеться, воно має широкі перспективи саме у цій галузі. Зокрема, державно-приватне партнерство може застосовуватися в галузі виробництва біологічних видів палива, щодо розвитку соціальної сфери села, а також у сфері сільського зеленого туризму. Таку можливість необхідно передбачити у Законі України «Про державно-приватне партнерство», а також прийняти відповідні підзаконні нормативні акти щодо механізмів застосування названого партнерства в аграрній сфері.

Д. В. Федчишин
аспірант Національного університету
«Юридична академія України імені Ярослава Мудрого»,
Харків, Україна

ДЕЯКІ АСПЕКТИ ПРАВОВОГО РЕЖИМУ ЗЕМЕЛЬ ГРОМАДСЬКОЇ ЗАБУДОВИ

Землі житлової та громадської забудови – одна із самостійних категорій земель, передбачених Земельним кодексом України 2001р. (далі – ЗК). Виділення даної категорії земель є новелою чинного ЗК, адже ані Земельним кодексом України 1990р., ані Земельним кодексом УРСР 1970р. така категорія земель не була передбачена. Відповідно до ст.38 ЗК України до земель житлової та громадської забудови належать земельні ділянки в межах населених пунктів, які використовуються для розміщення житлової забудови, громадських будівель і споруд, інших об'єктів загального користування. На жаль, легального визначення окремо понять житлова забудова та громадська забудова законодавство не містить. Однак, такі визначення містяться в науковій літературі. Так, житлова забудова визначається як земельна ділянка, в межах якої, розміщується житловий фонд. Громадською забудовою називають земельні ділянки, на яких розташовані будинки та споруди громадського призначення. Науковці наводять наступні характерні ознаки земель житлової та громадської забудови: функціональність, яка характеризує основне цільове призначення цих земель; обмеженість у просторі, оскільки вони розташовані саме в межах населених пунктів; керованість, оскільки вони знаходяться в управлінні відповідних органів державної влади та місцевого самоврядування.

Землі громадської забудови, як різновид земель забудови, характеризуються такими притаманними їм ознаками:

- 1) ці землі розташовані в межах населених пунктів (міст, сіл та селищ);
- 2) на них розташовані будинки та споруди, призначені для задоволення громадських потреб;
- 3) мають особливий правовий режим, їх не можна характеризувати та досліджувати окремо від тих будівель та споруд, що або вже розташовані, або лише закладені в плані забудови на цих землях;
- 4) забудова даних земель здійснюється з урахуванням вимог генерального плану населеного пункту, містобудівної документації, плану земельно-господарського устрою;
- 5) громадська забудова здійснюється з дотриманням будівельних норм, державних стандартів і норм, регіональних та місцевих правил забудови;
- 6) землі громадської забудови можуть перебувати в державній, комунальній та приватній власності.

Землі громадської забудови представляють собою земельні ділянки, на яких побудовано об'єкти соціально-культурного та комунально-побутового призначення. Детальний перелік об'єктів громадського призначення наведений в Інструкції про порядок проведення технічної інвентаризації об'єктів нерухомого майна N 127 від 24.05.2001, затвердженої Наказом Державного комітету

будівництва, архітектури та житлової політики України, яку розроблено відповідно до ДБН В 2.2-9-99 «Громадські будинки і споруди». Крім вищезгаданої Інструкції, перелік установ і підприємств обслуговування надано в ДБН 360-92** Містобудування. Планування і забудова міських і сільських поселень. Проаналізувавши ці нормативно-правові акти, можна поділити об'єкти соціального призначення на такі групи: 1) установи народної освіти (дитячі дошкільні установи; дитячі дошкільні установи, об'єднані з початковою школою; криті басейни для дошкільників; загальноосвітні школи; школи-інтернати; професійно-технічні і середні спеціальні навчальні заклади; вищі навчальні заклади); 2) установи охорони здоров'я, соціального забезпечення, спортивні і фізкультурно-оздоровчі установи (будинки-інтернати для людей похилого віку, ветеранів війни і праці; будинки дитини; будинки-інтернати для дітей інвалідів; аптеки; санітарно-епідеміологічні установи; санаторії; будинки відпочинку; мотелі; кемпінги; приюти; курортні і туристичні готелі; спортивні зали загального користування; басейни відкриті і криті); 3) установи культури й мистецтва, культові споруди (танцювальні зали; клубні установи та центри дозвілля; кінотеатри та відео зали; театри; цирки; міські масові бібліотеки; концертні зали; культові споруди); 4) підприємства торгівлі, громадського харчування й побутового обслуговування (магазини; ринкові комплекси; підприємства громадського харчування; підприємства побутового обслуговування; пральні; хімчистки; бані й душові); 5) організації та установи управління, проектні організації, кредитно-фінансові установи та підприємства зв'язку (відділення зв'язку; відділення банків; проектні організації і конструкторські бюро; районні суди; нотаріальні контори); 6) будинки для транспорту, призначені для безпосереднього обслуговування населення (вокзали усіх видів транспорту; контори обслуговування пасажирів та транспортні агентства, касові павільйони); 7) установи житлово-комунального господарств (житлово-експлуатаційні організації; пожежні депо; громадські вбиральні; громадські туалети; бюро похоронного обслуговування; будинки траурних обрядів; кладовища традиційного поховання; крематорії).

Підсумовуючи викладене, слід зробити висновок, що землі громадської забудови характеризуються специфічними ознаками, їх користування повинно здійснюватися з урахуванням певних правил, дотримання яких сприятиме виконанню вимог, передбачених Законом України «Про регулювання містобудівної діяльності».

К. В. Федчишина
магістр права
Харків, Україна

КЛАСИФІКАЦІЯ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВИХ ЗАСОБІВ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ УСИНОВЛЕНИХ ДІТЕЙ

Однією з найважливіших проблем сучасної юридичної науки є забезпечення прав і свобод людини та громадянина. Безпосередньо це стосується й усиновлених дітей як однієї з найменш соціально захищених категорій населення України. У цьому відношенні важливого значення набуває проблема класифікації засобів забезпечення прав усиновлених дітей, у тому числі адміністративно-правових.

Загалом під класифікацією розуміють логічну операцію, що зводиться до багатоступінчатого та розгалуженого поділу обсягу певних понять. Результатом же класифікації є виокремлення певних груп у певній галузі знань або діяльності людини залежно від визначених критеріїв [2, 89]. Відзначимо важливе науково-теоретичне та практичне значення класифікації понять та явищ, у нашому випадку адміністративно-правових засобів забезпечення прав усиновлених дітей. Класифікація дозволяє визначити та краще усвідомити все різноманіття цих засобів, їх сутність та особливості, виокремити головні засоби з-поміж другорядних, визначити місце кожного адміністративно-правового засобу в їх системі, з'ясувати специфіку взаємозв'язків та співвідношення між ними. Повною мірою поділяємо думку С.С. Алексєєва, який підкреслює, що «головне в класифікації – це те, що вона дає можливість при визначенні її критеріїв виявити нові риси, якісні особливості предметів і явищ» [1,16].

На сторінках наукових джерел вченими розглядаються різні види правових засобів, в тому числі й ті з них, що регулюються нормами адміністративного права. Так, правові засоби поділяються залежно від: (1) цілі – загальні та специфічні; (2) від цільового призначення – регулятивні та охоронні; (3) характеру – матеріально-правові та процесуальні; (4) часу дії – постійні та тимчасові; (4) виду правового регулювання – нормативні (наприклад, встановлені в нормах права заборони) та індивідуальні (акти застосування права, акт реалізації прав та обов'язків); (5) від інформаційно-психологічної спрямованості – стимулюючі та обмежуючі; (6) від суб'єкту здійснення – державними та недержавними інститутами; (7) від складу – окремі правові засоби та їх комплекси (юридичні механізми, правові режими та ін.) [1, 16; 3, 117; 4, 320; 5, 17 та ін.]. Існують й інші підходи до класифікації зазначених засобів.

Більшість із наведених критеріїв, з нашої точки зору, є загалом прийнятними для класифікації адміністративно-правових засобів забезпечення прав усиновлених дітей. Так, вважаємо, їх можна поділяти залежно від: (а) правової природи суб'єкта застосування – засоби, які застосовуються державними органами (державний контроль, нагляд, адміністративна відповідальність усиновлювачів та ін.), недержавними інституціями (наприклад, громадський контроль) та громадянами (зокрема, їх звернення); (б) залежно від

змісту вони поділяться на – регулятивні, що пов’язуються з правомірною поведінкою та охоронні, пов’язані із застосування державного примусу (наприклад, адміністративна відповідальність уисновлювачів).

Поряд з цим, відзначимо, що українські діти можуть усиновлюватись як громадянами України, так і іноземцями, що звичайно відображається на особливостях діяльності із забезпечення їх прав та свобод, сутності та видах застосовуваних засобів. Зокрема, на нашу думку, специфіка об’єкту адміністративно-правового забезпечення уможливорює поділ засобів забезпечення прав усиновлених дітей залежно від місця їх здійснення: (а) ті, що застосовуються в Україні (наприклад, контрольна діяльність Державного департаменту з усиновлення та захисту прав дитини та ін.); (б) ті, які застосовуються в іноземній державі (наприклад, консульський нагляд за дотриманням прав українських дітей, усиновлених іноземцями).

Підсумовуючи викладене підкреслимо важливість адміністративно-правових засобів забезпечення прав усиновлених дітей. Від ефективного їх застосування, значною мірою залежить належне дотримання, охорона та захист прав усиновлених дітей як однієї з найменш соціально захищених категорій населення України.

Використані джерела:

1. Алексеев С. С. Правовые средства: постановка проблемы, понятие, классификация / С. С. Алексеев // Советское государство и право. – 1987. – № 6. – С. 12-19.
2. Ивин А. А. Логика: учеб. пособ. / А. А. Ивин. – М.: Знание, 1998. – 238 с.
3. Ієрусалімова І. О. Адміністративно-правове забезпечення прав і свобод людини та громадянина: навч. посіб. / [І. О. Ієрусалімова, І. О. Ієрусалімов, П. М. Павлик та ін.]. – К.: Знання, 2007. – 223 с.
4. Керимов Д. А. Методология права (предмет, функции, проблемы философии права) / Д. А. Керимов. [2-е изд., доп.]. – М.: Аванта+, 2001. – 560 с.
5. Малько А. В. Правовые средства как общетеоретическая проблема / А. В. Малько // Правоведение. – 1999. – № 2. – С. 4-16.

І. В. Філоненко
*студентка юридичного факультету
Київського національного університету імені Тараса Шевченка,
Київ, Україна*

ПРАВОВІ ЗАСАДИ МОНІТОРИНГУ В ГАЛУЗІ ОХОРОНИ АТМОСФЕРНОГО ПОВІТРЯ

У життєдіяльності людини повітря є основною умовою існування. Окрім того, нормальна життєдіяльність людини потребує повітря відповідної чистоти, а перевищення допустимого рівня забруднень негативно впливає на її організм. Тому охорона атмосферного повітря є важливою складовою проблеми збереження і оздоровлення навколишнього природного середовища загалом. У зв'язку з цим, здійснення екологічного моніторингу стану атмосферного повітря забезпечуватиме зацікавлених державних і громадських органів, підприємств, установ й інших організацій систематичною інформацією про рівень забруднення атмосфери і про прогнози його змін під впливом господарської діяльності і метеорологічних умов[2, 34].

На рівні юридичної науки питання правового забезпечення екологічного моніторингу досліджувалась у наукових працях В.І. Андрейцева, Г.І. Балюк, Н.Р. Малишевої, М.І. Малишко, Ю.С. Шемшученка. Окремі аспекти аналізованої проблеми висвітлювались в роботах С.М. Кравченко, М.В. Краснової, В.В. Костицького, В.Л. Мунтяна, В.К. Попова, Б.Г. Розовського, В.О. Чуйкова, В.С. Шахова, М.В. Шульги. На рівні галузевих наук окремі аспекти вище зазначеної тематики досліджувались у роботах Ю.А. Ізраеля та І.П. Герасимова.

Метою даної роботи є розгляд проблем організаційно-правового забезпечення моніторингу у галузі охорони атмосферного повітря.

У вітчизняній науковій літературі розгляд проблем моніторингу навколишнього природного середовища здійснювався вченими-екологами Ю.А. Ізраєлем та І.П. Герасимовим. Питанням правового забезпечення моніторингу за станом атмосферного повітря приділялася в наукових роботах М.І. Малишко. На його думку, моніторинг забруднення атмосферного повітря слід розглядати як проведення державного контролю технічними засобами, з метою нагляду, оцінки та узагальнення даних про навколишнє середовище, та передачу отриманої інформації зацікавленим органам [4, 87]. При цьому підкреслювалося, що моніторинг є необхідним елементом управління якістю повітряного середовища.

Початок формування законодавчого регулювання екологічного моніторингу України є Закон «Про охорону навколишнього природного середовища» від 25 червня 1991 р. Основи та особливості екологічного моніторингу атмосферного повітря закріплені у Законі України «Про охорону атмосферного повітря» та постанові КМ України «Порядок організації та проведення моніторингу в галузі охорони атмосферного повітря» №343 від 09 березня 1999 р.

На науковому рівні під моніторингом атмосферного повітря розуміють інформаційно-технічну систему спостережень, оцінювання і прогнозування

рівня забруднення атмосферного повітря та надання на цій основі рекомендацій щодо заходів з охорони атмосферного повітря [2, 32].

Правовідносини, в межах яких здійснюється моніторинг в галузі атмосферного повітря, характеризуються рядом особливостей, а саме щодо їх об'єктного та суб'єктного складу. Так, об'єктом моніторингу у вказаній сфері є атмосферне повітря, а саме така його якісна характеристика, як його рівень забруднення. Здійснення моніторингу атмосферного повітря покладається на такі суб'єкти: Міністерство екології та природних ресурсів України, Міністерство надзвичайних ситуацій України, Міністерство охорони здоров'я України, суб'єкти господарювання, діяльність яких призводить або може призвести до погіршення стану навколишнього природного середовища.

Ряд вчених підтримують думку про те, що система державних органів, на яких покладено здійснення моніторингу атмосферного повітря не є повною і потребує вдосконалення. Зокрема, на думку Шарапової С.В., є доцільним, щоб моніторинг атмосферного повітря здійснювали також органи Державного агентства земельних ресурсів України та органи Державного агентства лісових ресурсів України. Вони повинні здійснювати моніторинг джерел забруднення атмосферного повітря хімічними речовинами, які застосовуються у сільському та лісовому господарстві, оскільки в атмосферне повітря підприємствами агропромислового комплексу та лісового господарства викидається велика кількість вуглекислого газу, аміаку, хлору та інших небезпечних для здоров'я речовин, відносно яких необхідно здійснювати нагляд [3, с.15].

Водночас на міжнародному рівні у сфері моніторингу атмосферного повітря велике значення приділяється охороні озонового шару. Озоновий шар являє собою верхній шар атмосфери, розташований до 50 км від поверхні Землі. У Вашингтоні (США) в 1977 р. Програмою ООН по навколишньому середовищу була проведена нарада, де обговорювалися питання по озоновому шару. В прийнятому нарадою документі «Світовий план дій по озоновому шару», підкреслювалась необхідність вивчення впливу озонового шару на біосферу загалом та на людину, спостереження за впливом ультрафіолетової радіації на захворюваність людей [1, 318].

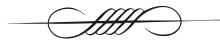
В юридичній літературі зверталася увага на те, що головні положення міжнародних документів по охороні озонового шару зводяться до постійного співробітництва держав у галузі спостережень, досліджень та обміну інформації про його стан [3, 15]. Виходячи з вище наведеного, вважаємо за необхідне розглядати озоновий шар як об'єкт правової охорони. Це підтверджується тим, що у Віденській конвенції про охорону озонового шару 1985 р. підкреслюється важливість проведення спостережень за станом озонового шару. Однак, в національному законодавстві відсутня норма, що вказує на необхідність проведення такого спостереження.

Тому, постає питання щодо необхідності вдосконалення законодавства України в частині розширення складу суб'єктів та об'єктів екологічного моніторингу в галузі охорони атмосферного повітря. Я вважаю, що зазначені зміни варто впроваджувати на рівні Закону України «Про охорону атмосферного повітря» як спеціального нормативно-правового акту у сфері охорони

атмосферного повітря, положення якого розкриваються вже на підзаконному рівні.

Використані джерела:

1. Ерофеев Б.В. Экологическое право: Учебник для вузов. – М.: Юриспруденция, 1999. – с. 457
2. Моніторинг довкілля : підручник / [Боголюбов В. М., Клименко М. О., Мокін В. Б. та ін.] ; під ред. В. М. Боголюбова. [2-е вид., перероб. і доп.]. – Вінниця : ВНТУ, 2010. – 232 с.
3. Шарапова С.В. Правове забезпечення екологічного моніторингу в Україні: автореф. дис.. к.ю.н. 12.00.06 / Національна юридична академія України імені Ярослава Мудрого. – Х.: 2002. – 20с.
4. Малышко Н.И. Государственный контроль за охраной атмосферного воздуха. К.: Наукова думка, 1982. С.84-94.

В. В. Хохуляк

*доцент кафедри конституційного, адміністративного і фінансового права
Чернівецького факультету Національного університету
«Одеська юридична академія», Одеса, Україна*

**НАУКА ФІНАНСОВОГО ПРАВА ТА ФІНАНСОВА НАУКА:
ПРОБЛЕМИ ВЗАЄМОЗВ'ЯЗКУ НА ЕТАПАХ СТАНОВЛЕННЯ**

Наука фінансового права на протязі свого історичного розвитку знаходиться у тісному взаємозв'язку з політичною економією і фінансовою наукою. На протязі всього XIX ст. фінансове право розвивалось у нерозривній єдності з економічною наукою (її частиною про фінанси), а тому наукові дослідження у фінансовій сфері являли собою. Такий комплексний економіко-юридичний характер призводив до змішування, взаємозаміни понять: «фінанси» та «фінансове право»; «фінансова наука» та «наука фінансового права», що не сприяло розвитку власного понятійно-категорійного апарату даних наук, ускладнював вироблення і застосування власного методологічного інструментарію. Вирішального значення набув факт відносно пізнього усамостійнення фінансового права і його історії як науки та взаємозв'язок із суміжними дисциплінами, що формувалися майже одночасно.

Розмежування науки фінансового права від фінансової науки у вітчизняній правовій думці вперше запропонували С.І. Іловайський та І.Т. Тарасов. На думку С.І. Іловайського, між фінансовою наукою та наукою фінансового права існують суттєві відмінності, пов'язані з їх призначенням. Зокрема, даний автор вказував: «Фінансова наука у вузькому значенні цього слова повинна досліджувати явища фінансового господарства та визначення основних його закономірностей. Однак, кожна цивілізована держава має власні закони, які визначають і регулюють її фінансовий устрій і управління. Сукупність юридичних норм і законів, за якими держава веде власне

господарство становить фінансове право. Отже, фінансова наука – це фінансова теорія, яка відповідає на питання, яким повинно бути фінансове господарство відповідно до сьогоденних уявлень. Наука фінансового права – це наука, яка відповідає на питання, яким є фінансове господарство держави в дійсності. В силу цього, найбільш доцільно називати нашу науку наукою фінансового права» [2,12].

Одним з найбільш принципових питань які обговорювались у юридичній науці, даного періоду було питання про самостійність науки фінансового права та її місце в системі науки. Як відзначила О.Ю. Грачова, до початку XX сторіччя сформувалося два підходи до розуміння цієї проблеми, які і до цього часу знаходять своїх прихильників і опонентів. Представники першого підходу ототожнювали науку фінансового права з фінансовою наукою і включали її в розділ політичної економії. Такий підхід сформувався під впливом концепції видатного німецького економіста К.Г. Рау, який мав великий авторитет серед представників фінансової думки Росії XIX-XX ст. К.Г. Рау відзначав, що наука про устрій державного господарства, або про кращий спосіб задоволення державних потреб матеріальними цінностями називається наукою про фінанси і складає частину політичної економії [6,4]. Позицію щодо заперечення самостійного характеру фінансової науки займав М.М. Капустін, який також розглядав її невід'ємною частиною політичної економії [1,490].

В розумінні представників німецької школи фінансів XVIII-XIX ст.ст. наука фінансового права (у той час – фінансова наука) визначалась як сукупність знань, що відображають реальні дії держави відносно ведення власного фінансового господарства. Як відзначав Гоффман, фінансове право – це перш за все сукупність законодавчих постанов про фінансово-правовий устрій і державне управління фінансів. Його думку розвивав Л. Штейн, вказуючи, що фінансове право – це сукупність правил, що обмежують вплив державної влади [7,47]. Особливого поширення даний підхід отримав у російській імперській науці фінансового права. В.О.Лебедев, а пізніше – І.І.Янжул пріоритетним вважали юридично-догматичне значення науки фінансового права як похідної законодавчої практики держави. Подібний підхід дозволив їм констатувати про наявність двох споріднених наукових дисциплін у галузі публічних фінансів: «фінансового права» і «фінансової науки» [4,41-43]. Характерною рисою у визначенні фінансово-правової науки, її місця і значення В.О. Лебедева, С.І. Іловайського, І.Ю. Патлаєвського, І.Т.Тарасова, І.І.Янжула, була та, що фінансово-правова наука може указувати тільки на те, що може бути зараз і в даній місцевості. З цього робився висновок, що наукові положення завжди умовні і не мають загального характеру. «Взагалі фінансова наука складалася під сильним впливом напрямів, які мали місце в політичній економії, – писав І.Х. Озеров. – Щодо методу фінансової науки, то до неї застосовані і дедукція, і індукція. На її методологію чинять вплив течії політичної економії: так, дедуктивний метод, застосований Д. Рікардо до останньої, був перенесений ним і в фінансову науку, а історична школа, що виступила з індукцією, намагалась розповсюдити її і на вивчення фінансів» [5,6].

Представники другого підходу, серед яких В.О. Лебедев, І.Т. Тарасов, С.І. Іловайський та цілий ряд інших наполягали на самостійному характері науки

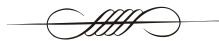
фінансового права. Зокрема, С.І. Іловайський стверджував, що політична економія займається дослідженням законів приватного господарства, тоді як фінансова наука вивчає господарські явища суспільних утворень. Тому, на його думку політичну економію слід вважати наукою про приватне господарство, а науку фінансового права – наукою про публічне господарство [3,3]. Запропонований С.І. Іловайським підхід отримав підтримку серед більшості дослідників фінансового права [1,494-495].

Визначаючи фінансове господарство держави предметом науки фінансового права, дослідники фактично одностайно наголошують на його публічному характері. Ознака публічності фінансів і фінансового господарства визначається одним з головних критеріїв об'єкта науки фінансового права.

Таким чином, виділення науки фінансового права в самостійну науку означало формування її як галузі знань про публічні фінанси, яка досліджує створення державою, шляхом застосування відповідного правового інструментарію, домінуючої серед всіх грошових фондів і фінансових господарств системи державних фінансів, спрямованих на забезпечення і реалізацію публічного інтересу.

Використані джерела:

1. Грачева Е.Ю. История науки финансового права / История юридических наук в России. Сборник статей. Под. Ред. О.Е. Кутафина. – М., 2009. – С. 490. 503 с.
2. Иловайский С.И. Определение, содержание и значение науки финансового права в связи с кратким очерком финансового положения главнейших государств. – Одесса, 1887. – С. 12.
3. Иловайский С.И. Учебник финансового права. – Одесса, 1895. – С. 1. 334 с.
4. Лебедев В.А. Финансовое право. Лекции. Изд. 2-е. Т.1. – СПб.: Изд-во «Общественная польза», 1882. – С. 41-43.
5. Озеров И.Х. О приемах изучения финансовой науки. – М., 1903. – С. 6. (30 с.)
6. Рау К.Г. Основные начала финансовой науки. Т. 1. – СПб., 1867. – С. 4.
7. Янжул И.И. Основные начала финансовой науки. Учение о государственных доходах. – М.: «Статут», 2002. – С. 47.

М. В. Черевко
студентка магістратури
Національного університету біоресурсів та природокористування,
Київ, Україна

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ВИРОБНИЦТВА БЕЗПЕЧНОГО ДИТЯЧОГО ХАРЧУВАННЯ

Право дітей на забезпечення достатнім високоякісним та безпечним харчуванням є складовою частиною гартованого Конституцією України права на достатній життєвий рівень та охорону здоров'я та реалізація цього права є одним з найважливіших пріоритетів державної політики у сфері відтворення демографічного потенціалу країни. Дана проблематика та її вирішення вже виділена в окрему ланку історії незалежної України, її гострота особливо підкреслена на фоні несприятливої екологічної ситуації, зниження життєвого рівня населення, погіршення стану здоров'я вагітних жінок, дітей різних вікових груп і пов'язана з таким стратегічним питанням, як збереження здоров'я української нації. Також виробництво високоякісних та безпечних харчових продуктів відноситься до ряду першочергових завдань, які постали перед Українською державою у зв'язку з її вступом до СОТ та інтеграцією до Європейського Союзу. З цього приводу було прийнято ряд законодавчих актів, серед яких головним є прийнятий Верховною Радою спеціальний нормативно-правовий акт – Закон України від 14.09.2006 р. № 142-V «Про дитяче харчування», який визначає стратегічні загальнодержавні пріоритети у сфері забезпечення дітей достатнім, високоякісним та безпечним харчуванням, а також організаційні, соціальні та економічні засади державної політики у цій сфері, Закон України «Про безпечність та якість харчових продуктів» та ін.. Проте досвід реалізації положень законодавства про дитяче харчування засвідчив необхідність перегляду його окремих питань.

Дитяче харчування визначається як харчовий продукт, призначений центральним органом виконавчої влади у сфері охорони здоров'я для спеціального дієтичного споживання, спеціально перероблений або розроблений для забезпечення задоволення дієтичних потреб дітей грудного та раннього віку (дитячі суміші початкові (стартові), дитячі суміші для подальшого годування, продукти прикорму, напої, вода бутильована для приготування дитячого харчування та/або пиття) [1]. Тобто законодавством закріплені загальнодержавні пріоритети у сфері забезпечення дітей грудного (від народження до одного року) та раннього віку (від одного до трьох років) високоякісним та безпечним дитячим харчуванням, де постає перша проблема – на сьогодні в Україні відсутній закон, який би встановлював вимоги до продуктів харчування дітей дошкільного та шкільного віку.

Законом встановлено, що сировина, яка використовується для виробництва продуктів дитячого харчування, не повинна містити гормональних та ветеринарних препаратів, важких металів, пестицидів, радіонуклідів, штучних барвників, ГМО та інших небезпечних речовин. Однак і ці вимоги не до кінця конкретизовані, як і не розроблені та не затверджені методики контролю

залишків біопрепаратів у продовольчій сировині. На сьогодні не розроблені і не затверджені єдині обов'язкові параметри безпечності дитячого харчування та, насамперед безпечності сировини, що використовуються для виробництва дитячого харчування, а також допоміжних засобів і матеріалів для виробництва та обігу дитячого харчування [2, с. 110].

Зважаючи на необхідність дотримання жорстких вимог при виробництві продуктів дитячого харчування, доречно звернути увагу на те, що воно розпочинається на етапі відбору сільськогосподарських товаровиробників для вирощування високоякісної та безпечної продовольчої сировини. Таку сировину можна виробляти лише у спеціалізованих господарствах із застосуванням технологій, що дають змогу отримувати харчову продукцію високої біологічної цінності і запобігають її забрудненню різними токсикантами, радіонуклідами, мікроорганізмами, пестицидами – спеціальних сировинних зонах, загальні вимоги стосовно яких та процедуру надання сільськогосподарським підприємствам статусу спеціальної сировинної зони, прописані постанові Кабінету Міністрів України від 3 жовтня 2007 року № 1195 «Про затвердження Порядку надання статусу спеціальної зони з виробництва сировини, що використовується для виготовлення продуктів дитячого та дієтичного харчування» [3]. Проте, поза увагою нормотворців залишилось питання розробки механізмів контролю за дотриманням вимог експлуатації спеціальних сировинних зон, які передбачають створення нормативно-правових засад цієї процедури і визначення уповноважених органів контролю [4, с. 11].

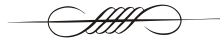
Розглядаючи правове регулювання контролю та якості технологічних процесів виробництва безпечного дитячого харчування у пункті сертифікації останнього (що стосується і загалом усієї харчової і сільськогосподарської продукції) слід відзначити акцентування уваги на санкціонуванні конкретних зразків, замість того, щоб зосереджувати головну увагу, власне, на виробничому процесі продукції. Як наслідок, така система сертифікації робить слабкою гарантії постійної безпеки продуктів [5, с. 23].

Таким чином, не зважаючи на останні зміни у сфері законодавчого та нормативного забезпечення розвитку індустрії дитячого харчування, які спрямовані на посилення вимог щодо обігу та виробництва продуктів дитячого харчування, поряд з проблемою практичного невиконання окремих положень законів, все ж постають окремі нерозв'язані завдання.

Використані джерела:

1. Закон України «Про дитяче харчування» від 14.09.2006 № 142-V [Електронний ресурс] // – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=142-16>
2. Д. Ф. Крисанов Державне стимулювання виробництва високоякісних та безпечних продуктів дитячого харчування/ Крисанов Д.Ф.// Економіка і прогнозування. Науковий журнал. – 2008. – № 1. – с. 105-119
3. Постанова Кабінету Міністрів України від 3 жовтня 2007 № 1195 «Про затвердження Порядку надання статусу спеціальної зони з виробництва сировини, що використовується для виготовлення продуктів дитячого та дієтичного харчування» [Електронний ресурс] // – Режим доступу: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/KP071195.html

4. О. Щербак *Виробництво дитячого харчування потребує державної підтримки* / Щербак Олеся // *Продукти & Інгредієнти*. – № 2010. – № 5 (69). – с. 10-12
5. М. М. Пархоменко *Господарсько-правові засоби забезпечення якості продукції в Україні* / Пархоменко М. М. // *Економіка та право*. – 2009 р. – № 2. – с. 19-23

Н. І. Чудик-Білоусова
кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри цивільного права та процесу
Хмельницького університету управління та права,
Хмельницький, Україна

ПРАВОВІ АСПЕКТИ СОЦІАЛЬНОЇ ІНТЕГРАЦІЇ РОМІВ

Україна гарантує всім громадянам держави незалежно від їх національного походження рівні політичні, соціальні, економічні та культурні права і свободи та підтримує розвиток їх національної самосвідомості й самовиявлення. При забезпеченні прав осіб, які належать до національних меншин, держава виходить з того, що вони є невід'ємною частиною загальноновизнаних прав людини. Держава гарантує національним меншинам права на національно-культурну автономію [1]. У цілому, традиційні для України національні меншини досить непогано інтегровані у суспільстві: в державі утворено активні громадські структури, держава не стає на заваді їх національно-культурному життю та розвитку. Але незважаючи на сприятливе в цілому відношення до представників інших національностей в країні, деякі з них знаходяться в «групі ризику», виступають об'єктами ксенофобії, дискримінації та відчувають свою ізольованість. Звісно «таврування» ромів найбільше впливає на дітей, бо діти є найбільш уразливими, ніж дорослі, через те, що вони ще знаходяться в процесі особистісного розвитку. Уразливість дитини залежить від дії багатьох факторів: настроїв у суспільстві по відношенню до осіб національних меншин та реакції представників інших національностей на це відношення, соціального статусу батьків, володіння місцевою мовою, матеріально-економічного становища родини, культурних традицій тощо [2, с. 216–217].

У 2001 р. в Україні проживало 47,6 тис. ромів (циган) або 0,1 % населення країни. Значна частина з них досі не має документів, що посвідчують особу, та свідоцтв про народження. Відсутність документів, які посвідчують особу, пов'язана з невизначеністю зареєстрованого місця проживання в Україні, тобто перебування у стані бездомності при тому, що більшістю законодавчих та підзаконних актів передбачає реалізацію громадянських прав (документування, медична допомога, навчання, соціальна допомога тощо) за місцем проживання особи [3]. На території України станом на 2009 р. проживало майже 300 тис. циган; на території Росії – близько 900 тис.; Білорусі – близько 50 тис.; Молдови – майже 150 тисяч; у Грузії, Азербайджані, Вірменії – близько 2 тис.; у Латвії –

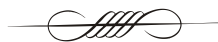
майже 14 тис.; у Литві – 3 тис.; в Естонії – понад 1 тис. [4]. Після останнього розширення Євросоюзу за рахунок країн Східної та Центральної Європи роми стали однією з найбільших національних меншин Євросоюзу. За підрахунками, їх чисельність сягає від 10 до 12 млн. осіб. Соціальна ізоляція, дискримінація, агресії, безробіття та страшенна бідність – основні реалії їхнього життя [2, с. 219]. Тому Європарламент у своїй резолюції визначив пріоритетні сфери інтеграції та покращення життя ромської меншини. Відповідно Європейська Комісія розробили дорожню карту з покращення життя ромського населення, яка має відповідати мінімальним європейським стандартам та охоплювати усі пріоритетні сфери: освіту, зайнятість, забезпечення житлом та охорону здоров'я та повинна включати механізми боротьби проти проявів насильства та дискримінації ромів. У цьому контексті важливу роль має відігравати чітка координація дій між представниками місцевих влад, судових органів, поліції та ромської меншини. У подальшому на рівні ЄС передбачається створення спеціальних інституцій, які б здійснювали контроль та нагляд за фінансуванням даної діяльності [5]. Значну увагу існуючій проблемі приділила і Рада Європи, зокрема, прийняті рекомендації та резолюції Комітету міністрів та Парламентської асамблеї Ради Європи державам-членам – рекомендації Rec(2001)17 та Rec(2005)4 стосовно поліпшення економічної ситуації та працевлаштування Ромів та кочівників в Європі, Rec(2008)5 стосовно державних політик щодо Ромів та кочівників в Європі, № 1557(2002) про правову ситуацію Ромів в Європі, № 1924 (2010) про ситуацію Ромів в Європі та відповідну діяльність Ради Європи. Рекомендація Rec(2006)10 від 12.07.2006 р. зобов'язує державу забезпечити доступ Ромів до послуг в сфері охорони здоров'я. З 2011 року програму ромських посередників включено до пріоритетів діяльності Ради Європи на основі Страсбурзької Декларації 20.10.2010 р. Програма включає: тренінги для посередників з освіти, здоров'я, а також налагодження співпраці з органами державної та місцевої влади задля ефективізації надання послуг ромському населенню. Програма впроваджується тільки в тих 15-ти країнах, де проекти з посередництва вже працюють. Завдяки тому, що в Україні діє пілотна програма ромських посередників, нашу країну також було обрано Радою Європи задля втілення проекту.

Неблагополуччя сімей національних меншин пов'язане з виключенням дорослих з трудового процесу, здебільшого породжує такі асоціальні наслідки як злочинність, наркоманія, безпритульність, жебракування, зростання кількості хвороб, діти змушені або взагалі не відвідувати школу, або залишати навчання через матеріально-економічні причини. Недостатньою є їх інтегрованість в економічне, культурне і політичне життя суспільства, незмінною залишається упередженість населення до представників цієї національної групи [2, с. 219]. Більшість сімей ромів перебувають за межею бідності, діти не відвідують школу. Значна кількість ромів не працює, кожен десятий має закінчену середню чи початкову освіту, а 25 % опитаних не вміють писати та читати. Тому їм потрібні соціальні послуги з працевлаштування та професійного навчання [6]. Необхідним нормативно закріпити заходи зі створення належних умов для реалізації їх культурних, освітніх, інформаційних потреб, створення умов для розвитку аматорських та професійних творчих колективів, створення умов для

вивчення рідної мови в державних навчальних закладах або через національно-культурні товариства; розвивати і підтримувати діяльність недільних шкіл, громадських організацій та загальноосвітніх навчальних закладів з поглибленим вивченням мови; підтримувати випуск громадськими організаціями друкованих видань, визначити механізм соціально-культурного обслуговування. Адже сучасні європейські стандарти реалізації соціальної політики передбачають активну підтримку етнічних меншин і впровадження толерантності в усі сфери їх суспільного життя.

Використані джерела:

1. *Про національні меншини в Україні* : Закон України від 25.06.1992 р. № 2494–XII // ВВР. – 1992. – № 36. – Ст. 529.
2. *Бідність та нерівні можливості дітей в Україні* / [Черенько Л. М., Полякова С. В., Реут А. Г. та ін.] ; за ред. Е. М. Лібанової. – К. : Інститут демографії та соціальних досліджень НАН України, Дитячий фонд ООН (ЮНІСЕФ), Український центр соціальних реформ, 2009. – 288 с.
3. *Проміжна доповідь щодо виконання станом на 2010 рік рекомендацій, отриманих Україною під час проходження у 2008 році Універсального періодичного огляду в рамках Ради ООН з прав людини [Електронний ресурс] Міністерство закордонних справ України.* – Режим доступу : <http://www.mfa.gov.ua/mfa/ua/publication/content/48233.htm>.
4. *Власенко, В. Циганське щастя [Електронний ресурс] / Вікторія Власенко // Урядовий кур'єр.* – 2011. – 18 жовтня. – Режим доступу : <http://www.ukurier.gov.ua/uk/articles/ciganske-shastyia/p/>.
5. *Roma: binding EU standards to integrate Europe's largest minority [Electronic resource] European Parliament.* – URL : <http://www.europarl.europa.eu/en/pressroom/content/20110309IPR15166/html/Roma-binding-EU-standards-to-integrate-Europe's-largest-minority>.
6. *Особливості способу життя та проблеми соціальної інтеграції ромів в Україні: Аналітичний звіт* / О. О. Яременко, О. Г. Левцун (кер. авт. кол.), О. М. Балакірева, В. А. Войналович та ін. – К. : Український ін-т соціальних досліджень, 2003. – 168 с. [Електронний ресурс] Український інститут соціальних досліджень імені Олександра Яременка. – Режим доступу : http://www.uisr.org.ua/edoc/doc.php?doc_id=35&action=inline.

А. В. Шапка

*курсант Національного університету державної податкової служби України,
Ірпінь, Україна*

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ НАДАННЯ ЕЛЕКТРОННИХ ПОСЛУГ ПЛАТНИКАМ ПОДАТКІВ

Розвиток інформаційного суспільства в Україні, на який суттєвий вплив здійснюють світові процеси глобалізації, євроінтеграції та інформатизації всіх сфер людської діяльності, вимагає від держави створення відповідних умов, за яких можна вільно знаходити, накопичувати і використовувати інформацію та знання, мати до них вільний доступ, що дасть змогу підвищити якість життя населення, сприятиме реалізації особистого потенціалу кожної людини.

Рушійною силою в цьому процесі виступає Закон України «Про основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні 2007–2015 роки», в якому однією з головних стратегічних цілей розвитку інформаційного суспільства в Україні виступає розробка та впровадження новітніх конкурентоспроможних інформаційно-комунікативних технологій (далі – ІКТ) в усі сфери суспільного життя, зокрема в економіку України і в діяльність органів державної влади та органів місцевого самоврядування, послідовне використання ІКТ для вдосконалення державного управління, вдосконалення відносин між державою і громадянами, становлення та подальший розвиток електронних форм взаємодії між органами державної влади та органами місцевого самоврядування і громадянами [1, 170].

Так, стратегічним планом розвитку ДПС України на період до 2013 року та Програмою модернізації державної податкової служби України передбачається подальший розвиток інформаційної інфраструктури та надання своєчасних і якісних послуг платникам податків.

На сьогодні, головним напрямом роботи державної податкової служби є надання електронних послуг платникам податків через мережу Інтернет, що дозволить мінімізувати їх безпосереднє спілкування з працівниками податкової служби та зменшити негативний вплив людського фактора, а також сприятиме безкомпромісному витісненню тіньового сектора економіки.

Питання взаємодії органів ДПС України з платниками податків при виконанні ними своїх податкових зобов'язань, її правове регулювання, запровадження інноваційних методів надання послуг платникам податків досліджують такі науковці та податківці-практики, як М.Я. Азаров, П.В. Мельник, Ф.О. Ярошенко, А.І. Мярковський, В.І. Антипов, О.М. Бандурка, В.Т. Білоус, Л.Л. Тарангул, З.С. Варналій, О.В. Солдатенко, О.В. Литвин та інші. У своїх дослідженнях вони обґрунтовують об'єктивну необхідність процесу модернізації органів ДПС України та налагодження партнерських взаємовідносин з платниками податків.

Надання електронних послуг платникам податків передбачає створення загальнодоступних електронних інформаційних ресурсів, які повинні використовуватись в інформаційному обміні; створення системи центрів даних, що надають послуги зі зберігання і захисту електронних інформаційних

ресурсів; забезпечення доступу населення до електронних інформаційних ресурсів та надання електронних інформаційних й адміністративних послуг органами Державної податкової служби України зі застосуванням мережі Інтернет.

Взаємовідносини органів державної податкової служби України з платниками податків в сфері надання електронних послуг регулюються Конституцією України, законами України «Про звернення громадян», «Про інформацію», «Про електронні документи та електронний документообіг», «Про електронний цифровий підпис», «Про платіжні системи та переказ коштів в Україні», законодавством про захист персональних даних.

З метою поліпшення якості обслуговування платників податків, утвердження ідеології партнерства, добровільної сплати податків та надання можливості повної автоматизації процесів їх адміністрування ДПС України цілеспрямовано працює над залученням платників до подання податкової звітності в електронному вигляді. Ці процеси регулюються рядом підзаконних нормативно-правових актів, зокрема Наказами Державної податкової адміністрації України «Про подання електронної податкової звітності» 10.04.2008 N 233, «Про затвердження Методичних рекомендацій щодо централізованого приймання та комп'ютерної обробки податкової звітності платників податків в ОДПС України» від 31.12.2008 N 827, «Про впровадження централізованої системи електронної податкової звітності платників податків в органах ДПС України» N 168 від 06.04.2009, «Про Уніфікований формат транспортного повідомлення при інформаційній взаємодії платників податків і податкових органів в електронному вигляді телекомунікаційними каналами зв'язку з використанням електронного цифрового підпису» № 499 від 12.07.2010, «Про внесення змін до формату (стандарту) електронного документа звітності платників податків» № 90 від 11. 02. 2011 р.

На думку автора, завдяки впровадженням та вдосконаленням процесів надання електронних послуг платникам податків через мережу Інтернет збільшиться рівень дотримання норм законодавства, що призведе до підвищення рівня податкової дисципліни, зменшиться можливість суб'єктивного ставлення податківців до платників податків, а також рівень втручання податкових органів у підприємницьку діяльність.

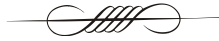
Таким чином, процеси інформатизації та комп'ютеризації дозволяють автоматизувати багато процесів з накопичення, аналізу, розподілу та пошуку інформації, які підвищують ефективність надання послуг платникам податків. Саме тому основним шляхом, яким державна податкова служба України крокує на даний час є шлях модернізації. А такий напрям розвитку передбачає розроблення та втілення у практику чимало програм з удосконалення процесів взаємодії з платниками податків, які не тільки б враховували реалії часу та особливості розвитку країни, але й адаптували б до них досвід розвинутих економік.

Використані джерела:

1. Литвин О.В., Шапка А.В. Інноваційні методи надання послуг платникам податків // Збірник тез науково-практичного семінару «Адміністративно-процесуальна діяльність органів ДПС України у сфері взаємовідносин з

платниками податків: сучасний стан та напрямки модернізації» – Ірпінь: Національний університет ДПС України, 2011 р. – 219 с.

2. Н.П. Каменська Законодавче регулювання діяльності податкових органів у справах за зверненнями платників податків // Правова інформатика. – 2010. – №2(26). – С. 53-61.

Т. А. Шараєвська

*аспірантка Київського національного університету імені Тараса Шевченка,
Київ, Україна*

ПРАВОВІ ЗАСАДИ ЗДІЙСНЕННЯ ГУМАНІТАРНОЇ ДОПОМОГИ ЗА НАДЗВИЧАЙНИХ ЕКОЛОГІЧНИХ СИТУАЦІЙ В УКРАЇНІ

В сучасних умовах зростання виникнення надзвичайних екологічних ситуацій різного характеру призводить до того, що держава не може взяти на себе весь тягар відшкодування збитків, пов'язаних із ліквідацією їх наслідків. В цьому зв'язку, на сьогодні перспективними бачаться можливості позабюджетних джерел фінансування в частині відшкодування шкоди потерпілим громадянам за надзвичайних екологічних ситуацій.

Аналізуючи джерела накопичення позабюджетних грошових коштів, які можуть використовуватись в інтересах подолання негативних наслідків надзвичайних екологічних ситуацій, не можна залишити поза увагою гуманітарну допомогу, яка, відповідно до ст. 1 Закону України «Про гуманітарну допомогу» [1], визначається як цільова адресна безоплатна допомога в грошовій або натуральній формі, що надається іноземними та вітчизняними донорами із гуманних мотивів отримувачам гуманітарної допомоги в Україні або за кордоном, які потребують її у зв'язку з соціальною незахищеністю, матеріальною незабезпеченістю, важким фінансовим становищем, що спровоковано внаслідок стихійного лиха, аварій, епідемій і епізоотій, екологічних, техногенних та інших катастроф, які створюють загрозу для життя і здоров'я населення. Водночас, в силу ст. 4 Закону України «Про благодійництво та благодійні організації» [2] одним із основних напрямків благодійництва та благодійної діяльності також є надання допомоги громадянам, які постраждали внаслідок надзвичайних екологічних ситуацій.

В цьому зв'язку, особливого поширення гуманітарна допомога та добровільні пожертвування набули під час масштабної повені, що сталася 23-27 липня 2008р. Крім того, сама держава була зацікавлена в наданні такої допомоги, так як це певною мірою зменшувало тягар відшкодування шкоди потерпілим громадянам, яка повністю покладалася на неї. Підтвердженням цьому є ряд нормативно-правових актів, які були прийняті в цей період, зокрема, розпорядження Кабінету Міністрів України від 2 серпня 2008 р. № 1041-р «Про гуманітарну допомогу та добровільні пожертвування, що надходять для громадян, які постраждали внаслідок стихійного лиха, що сталося 23 – 27 липня

2008 року» [3] та від 30 липня 2008р. № 1024-р «Про додаткові заходи із залучення коштів для надання допомоги громадянам, які постраждали від стихійного лиха» [4] тощо.

Однак ефективність гуманітарної допомоги залежить від здійснення контролю за її цільовим використанням. В цьому зв'язку, на нашу думку, необхідно посилити інформування громадськості через засоби масової інформації про їх цільове використання, а також розширити напрямки використання коштів, що надходять від фізичних та юридичних осіб, так як на сьогодні спостерігаються прогалини в цій сфері. Водночас, не завжди гуманітарна допомога може бути достатньо об'ємною, але, будучи, наданою вчасно, вона є суттєвою допомогою для постраждалих громадян за надзвичайних екологічних ситуацій.

При цьому, великого значення за надзвичайних екологічних ситуацій набуває міжнародна гуманітарна допомога. Вказане обумовлено тим, що масштаби і особливості сучасних катастроф такі, що окремо узятій країні не під силу з ними справитися. Багато надзвичайних екологічних ситуацій носять транскордонний характер, що також вимагає оперативної співпраці на міжнародному рівні. Тому міжнародна співпраця в гуманітарній сфері в наші дні є однією з основних умов, що визначає успіх у виконанні комплексу завдань, які стоять перед державою щодо подолання наслідків надзвичайних екологічних ситуацій. В зв'язку з цим, в 1953 р. НАТО вперше розробило механізм надання допомоги союзникам в умовах стихійних лих і катастроф, а в травні 1995р. в НАТО було прийнято важливе рішення про розширення положення про взаємодопомогу у випадках аварій і катастроф на держави-партнери. Тим самим новий механізм реагування на стихійні лиха і катастрофи поширюється на Україну[5].

Як приклад, Україна отримала значну міжнародну гуманітарну допомогу під час повені влітку 2008р. Зокрема, постраждалим регіонам була надана гуманітарна допомога такими країнами, як Австрія, Естонія, Ірландія, Литва, Польща, Російська Федерація, Словаччина, США, Угорщина, Чеська Республіка, Іспанія, Японія[6] тощо.

Надання гуманітарної допомоги населенню, що постраждало за надзвичайних екологічних ситуацій, контролюється різними державними і недержавними органами, в рамках взаємних домовленостей і принципів міжнародного права. Однак, під час розподілення гуманітарної допомоги є випадки, коли вона надається особам, яким не назначена. Саме тому її призначення повинно базуватися на принципах гуманності, нейтралітету та неупередженості. Міжнародна надзвичайна допомога доповнює національні зусилля з укріплення потенціалу держави в сфері оперативного і дієвого пом'якшення наслідків надзвичайних екологічних ситуацій, а також прийняття ефективних заходів для забезпечення захисту громадян за надзвичайних екологічних ситуацій [7].

На сучасному етапі, система надання гуманітарної допомоги постраждалим громадянам за надзвичайних екологічних ситуацій включає в себе: багатосторонні договори щодо трансграничного співробітництва; двохсторонні угоди про взаємодію і надання гуманітарної допомоги за надзвичайних

екологічних ситуацій, які носять довгостроковий або короткотерміновий характер; участь в резолюціях і деклараціях, що підписані в рамках міжнародного співробітництва щодо надання гуманітарної допомоги громадянам, які постраждали за надзвичайних екологічних ситуацій; участь в багатосторонніх і двохсторонніх договорах про фінансування міжнародних фондів, створених при ООН, в цілях забезпечення гуманітарної допомоги громадянам, що постраждали за надзвичайних екологічних ситуацій тощо.

Однак, відсутність єдиного міжнародно-правового акту, де були б сформовані як матеріальні, так і процесуальні норми, які регулюють надання гуманітарної допомоги громадянам, що постраждали за надзвичайних екологічних ситуацій, на нашу думку, є прогалиною в даній сфері. Так як закріплення основних принципів і керівних стандартів в єдиному міжнародно-правовому акті, на основі яких повинна будуватися дана діяльність, сприяло б адресності та підвищенню ефективності гуманітарної допомоги за надзвичайних екологічних ситуацій.

Використані джерела:

1. Закон України «Про гуманітарну допомогу» // Відомості Верховної Ради України. – 1999.- № 51. – Ст. 451.
2. Закон України «Про благодійництво та благодійні організації» // Відомості Верховної Ради України. – 1997. – № 46. – Ст. 292.
3. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 2 серпня 2008 р. № 1041-р «Про гуманітарну допомогу та добровільні пожертвування, що надходять для громадян, які постраждали внаслідок стихійного лиха, що сталося 23 – 27 липня 2008 року» // Урядовий кур'єр. – 05 серпня 2008. – № 142.
4. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 30 липня 2008р. № 1024-р «Про додаткові заходи із залучення коштів для надання допомоги громадянам, які постраждали від стихійного лиха» // Урядовий кур'єр. – 01 серпня 2008. – № 140.
5. Сапон В. Зарубіжний досвід захисту населення і територій від надзвичайних ситуацій // Надзвичайна ситуація. – 2001. – № 9. – С. 34-37.
6. Пріоритет – фінансування протипаводкових програм // Голос України. – 2008. – № 149. – 8 серпня.
7. Яндиев А.Т. Правовое регулирование оказания гуманитарной помощи лицам, пострадавшим от чрезвычайных ситуаций: Автореф. дис. ... канд. юрид. наук. – СПб., 2009. – С. 9-10

С. В. Шарапова

*кандидат юридичних наук, доцент кафедри земельного та аграрного права
Національного університету «Юридична академія України
імені Ярослава Мудрого», Харків, Україна*

МІЖНАРОДНЕ СПІВРОБІТНИЦТВО У СФЕРІ ОХОРОНИ ДОВКІЛЛЯ ЯК ІНСТРУМЕНТ РЕАЛІЗАЦІЇ ЕКОЛОГІЧНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ

Метою національної екологічної політики є стабілізація і поліпшення стану навколишнього природного середовища України шляхом інтеграції екологічної політики до соціально-економічного розвитку України для гарантування екологічно безпечного природного середовища для життя і здоров'я населення, впровадження екологічно збалансованої системи природокористування та збереження природних екосистем[1].

Одним із основних інструментів реалізації національної екологічної політики є міжнародне співробітництво у сфері охорони навколишнього природного середовища та забезпечення екологічної безпеки. Проблеми пов'язані з охороною навколишнього середовища та їх розв'язання не може забезпечуватися тільки національними заходами. Існуюча система національних заходів щодо охорони довкілля потребує підвищення її ефективності та гармонізації з аналогічними міжнаціональними та міжнародними системами.

Необхідність гармонізації визначається, перш за все, відсутністю кордонів для природних об'єктів та характером екологічних проблем. Рішення глобальних проблем навколишнього природного середовища потребує ефективних міжнародних дій. Такі питання як зміна клімату, перенесення забруднюючих речовин на далекі відстані, руйнування озонового шару і багато що інше, можливо вирішити лише в рамках міжнародної співпраці. Відповідно до Конституції України, діючи міжнародно-правові договори, згода на обов'язковість яких дана Верховною Радою України, є частиною національного законодавства. Міжнародне співробітництво України у галузі охорони навколишнього природного середовища визначається «Основними напрямками державної політики України в галузі охорони навколишнього середовища, використання природних ресурсів та забезпечення екологічної безпеки»[2], Законом України «Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2020 року»[1], міжнародними та міждержавними договорами та угодами. Зазначена співпраця проявляється в таких основних формах, як: укладення міждержавних угод і конвенцій з питань охорони навколишнього природного середовища і раціонального використання природних ресурсів; участь в діяльності міжнародних природоохоронних організацій.

Співпраця між державами здійснюється як на двосторонній основі, так і на багатосторонній, прикладом останньої є Угода про взаємодію в галузі екології та охорони навколишнього природного середовища, яка була підписана 8 лютого 1992р. Азербайджаном, Вірменією, Білорусією, Казахстаном, Киргизією та іншими державами СНД.

Прикладом міжнародної співпраці на двосторонній основі є Угода між Урядом України та Урядом Республіки Польща про співробітництво в галузі охорони навколишнього середовища, підписана 24 січня 1994 року[3]. Відповідно до Угоди співробітництво має за мету покращання стану навколишнього середовища і підвищення екологічної безпеки в обох країнах, а також запобігання забрудненню навколишнього середовища, зокрема, шляхом: посилення контролю за джерелами транскордонного забруднення і вжиття необхідних заходів для його постійного скорочення; підвищення ефективності охорони вод, атмосфери і ґрунтів; розвиток охорони видів рослинного і тваринного світу, а також середовища їх існування; сприяння обміну екологічною інформацією та застосуванню технологій, які створюють мінімальне навантаження на навколишнє середовище.

Для забезпечення ведення узгодженої політики в галузі охорони навколишнього середовища, необхідно: гармонізувати природоохоронні законодавчі акти, екологічні норми та стандарти, спільно розробляти та здійснювати міждержавні програми і проекти в галузі природокористування та охорони навколишнього середовища, застосовувати загальні підходи, критерії, методи оцінки якості і контролю за станом навколишнього середовища, підтримувати міждержавну екологічну інформаційну систему.

Проблеми охорони навколишнього природного середовища виходять за рамки національних, носять глобальний характер, тому представляється необхідним імплементувати положення, що містяться в міжнародно-правових актах у відповідне національне законодавство і використати досвід міжнародної співпраці.

Використані джерела:

1. *Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2020 року: Закон України від 21 грудня 2010 р., N 2818-VI // Відом. Верхов. Ради України. – 2011. – № 26. – Ст. 218.*
2. *Про Основні напрями державної політики України у галузі охорони довкілля, використання природних ресурсів та забезпечення екологічної безпеки: Постанова Верховної Ради України від 5 березня 1998 р., N 188/98-ВР// Відом. Верхов. Ради України. – 1998. – № 38-39. – Ст. 248.*
3. *Про співробітництво в галузі охорони навколишнього середовища: Угода між Урядом України та Урядом Республіки Польща від 24 січня 1994 р.// Офіційний вісник України. – 2006. – № 44. – Ст. 2977.*

О. О. Шатаєв

*студент Хмельницького університету управління та права,
Хмельницький, Україна*

ЕТАПИ РОЗВИТКУ ПРОФЕСІЙНИХ СПІЛОК

Історія розвитку професійних спілок вказує на те, що вони не завжди мали однакове місце у суспільстві та могли впливати на його процеси. Держава в окремі періоди то наділяла профспілки великими повноваженнями для здійснення захисту прав та інтересів працівників, то позбавляла профспілки цих повноважень.

Професійні спілки виникли на етапі історії суспільства, коли воно стало капіталістичним. Причому ступінь розвитку профспілок в цілому відповідав рівню розвитку промислового виробництва. Класичною країною капіталізму була Англія. Тут новий спосіб виробництва досяг високого розвитку раніше інших країн. Тому і професійні спілки виникли спочатку в Англії – в кінці XVIII ст. З розвитком капіталізму професійні спілки отримають поширення і в інших країнах: Франція, Німеччина, США. Росія пізніше інших країн вступила на шлях капіталістичного розвитку. Тому і професійні спілки виникли тут порівняно пізно – на початку XX століття [1, с. 24-25].

В. І. Смолярчук справедливо зазначав, що професійні спілки виникли, як добровільні об'єднання робітників і службовців за професіями. Звідси і сама назва «профспілка». Автор відмічав, що перші профспілкові організації сформувались в ході революції 1905–1907 роках і будувались за професіям: фармацевти, лікарі, ткачі та інші. Об'єднання робітників і службовців за професією вказує на те, що тут має місце об'єднання в спілки не всіх громадян, а лише тієї частини населення, яка пов'язана з працею, з виробничою діяльністю. Вчений робить висновок, що умовою виникнення професійних спілок була праця, трудова діяльність людей [2, с. 5].

Україна на той час перебувала в складі Росії, а тому і нормативні акти про профспілки, які приймалися в Російській імперії, цілком стосувались і України.

Етапи розвитку законодавства про профспілки можна визначати з урахуванням тих нормативних актів, які приймалися на конкретному етапі розвитку суспільства та які стосувалися безпосередньо повноважень профспілок та обсягу наданих їм прав. Таким чином в розвитку законодавства про профспілки можна виділити дев'ять етапів, які визначали компетенцію профспілок в сфері регулювання трудових відносин.

Перший етап (1906–1917 роки) розпочався із прийняттям Урядом 4 березня 1906 року Тимчасових правил «Про професійні товариства, які засновуються для осіб у торговельних і промислових підприємствах чи для власників цих підприємств» [3, с. 48], яким закріплювалося за найманими працівниками право на створення професійних спілок. Профспілкам надавалося право шукати шляхи полегдження непорозумінь, що виникають на ґрунті договорів про найм за допомогою угоди чи третейського розгляду. Функції спілок зводилися до виплат грошової допомоги своїм членам, організації кас взаємодопомоги, бібліотек, професійних шкіл. Натомість вони не мали права проводити страйки.

Другий етап (1917–1922 роки) ознаменувало прийняття 12 квітня 1917 року Тимчасовим Урядом Постанови «Про зібрання та спілки» [5], у ст. 4 якого було зафіксовано: «Всі без винятку російські громадяни мають право, без особливого на те дозволу, засновувати товариства та спілки в цілях, які не суперечили б кримінальним законам». Разом з тим, слід відмітити, що Тимчасовий Уряд весь час намагався стримати процес об'єднання робітників, створюючи для цього різноманітні правові перепони для створення і діяльності профспілок, наприклад, судові органи відмовляли в реєстрації статутів профспілок.

Третій етап (1922–1933 роки). Вперше після Жовтневої революції питання про розмежування функцій органів держави та профспілок було порушене на III Всеросійському з'їзді профспілок (квітень 1920 р.). В рішеннях з'їзду йшлося про практичне вирішення питання про форми участі профспілок в організації виробництва та методах залучення робочих мас у справі підняття народного господарства та державного будівництва [9].

Четвертий етап (1933–1955 роки) характеризується значним розширенням функцій профспілок. Нові завдання профспілок були тісно пов'язані з завданнями органів Народного комісаріату праці. Так, профспілки як громадська організація почали виконувати державні функції. Оскільки виконання таких функцій базувалось на правових нормативних актах, вони набували характеру владності. В окремих випадках профспілки почали виступати від імені держави, навіть видавати нормативні акти спільно з державними органами, а в деяких випадках і самостійно. Прикладом таких самостійних правових актів були Положення про порядок забезпечення допомогами по державному соціальному страхуванню або Положення про порядок розслідування і облік нещасних випадків на виробництві.

П'ятий етап (1955–1958 роки). Післявоєнні роки показали, що в питаннях регулювання заробітної плати потрібно було посилити роль органів державного управління. Створення Державного комітету Ради Міністрів СРСР з питань праці і заробітної плати призвело до нового перерозподілу функцій між професійними спілками та органами держави.

Шостий етап (1958–1965 роки) можна відзначити розширенням функцій фабричних, заводських, місцевих комітетів профспілок: надано право приймати рішення по нормуванню праці та організації заробітної плати, здійснювати контроль за дотриманням трудового законодавства та виконанням колективних договорів, не допускати звільнення робітників і службовців без їх згоди.

Сьомий етап (1965–1970 роки). Проведення господарської реформи, становлення її основних принципів здійснювалось при активній участі професійних спілок. Профспілки почали брати участь у диференціації нормативів відрахувань від прибутку до фонду матеріального заохочення і до фонду соціально-культурних заходів по групах підприємств. Директорам підприємств надавалось право за згодою з профспілковими організаціями перерозподіляти кошти між фондом матеріального заохочення і фондами соціально-культурних заходів і житлового будівництва.

Восьмий етап (1970–1990 роки). почався з прийняттям Основ законодавства Союзу РСР і союзних республік про працю. 10 грудня 1971 року був прийнятий Кодекс законів про працю УРСР, у XVI розділі якого закріплювалось правове

положення профспілок (ст. 243–252): профспілки представляють інтереси робітників і службовців в сфері виробництва, праці, побуту і культури; закріплювалося право профспілок в управлінні виробництвом; визначалися повноваження профспілок при здійсненні контролю за дотриманням законодавства; широкі права були надані профспілкам у припиненні трудових правовідносин.

Дев'ятий етап почався з 1991 року. Він характеризується тим, що профспілки, відмовилися від доктрини «школа комунізму» і визначилися як організація людей найманої праці. Після проголошення України незалежною державою правове регулювання діяльності профспілок в Україні в цілому сформовано. Водночас, законодавча база є недосконалою, в ній є ряд прогалин, що потенційно дозволяють здійснення обмеження діяльності профспілок. Фундаментальні права профспілок уперше за період існування незалежної держави визначені ст. 36 Конституції України. Основоположним нормативно-правовим актом, який визначає особливості правового регулювання, засади створення, права та гарантії діяльності профспілок став прийнятий Закон «Про професійні спілки, їх права та гарантії діяльності».

Використані джерела:

1. *Иванов Е. А. Профсоюзы в политической системе развитого социализма / Е. А. Иванов. – Изд. 2-е, перераб. и доп. – М.: Профиздат, 1978. – 280 с.*
2. *Смолярчук В. И. Права профсоюзов в регулировании трудовых отношений рабочих и служащих / В. И. Смолярчук. – М.: Профиздат, 1973. – 176 с.*
3. *Киселев И. Я. Трудовое право России: Историко-правовое исследование: Учебное пособие /И. Киселев. / М.: Издательство «Норма», М.: ИНФРА-М Изд. дом ООО, 2001. – 371 с.*

Т. В. Шлапко

*асистент кафедри цивільно-правових дисциплін та банківського права
Української академії банківської справи Національного банку України,
Суми, Україна*

**ЗМІНА ДЕЯКИХ ПРАВИЛ ПРИЗНАЧЕННЯ
ПЕНСІЇ ПО ІНВАЛІДНОСТІ ЗА ЗАКОНОМ УКРАЇНИ
«ПРО ЗАГАЛЬНООБОВ'ЯЗКОВЕ ДЕРЖАВНЕ ПЕНСІЙНЕ
СТРАХУВАННЯ» У ЗВ'ЯЗКУ З РЕФОРМУВАННЯМ
ПЕНСІЙНОЇ СИСТЕМИ**

У зв'язку із пенсійною реформою та зміною пенсійної системи виникає необхідність наукового дослідження стану законодавства про пенсійне забезпечення інвалідів та розробка пропозицій щодо його удосконалення.

Правові проблеми пенсійного забезпечення були предметом дослідження в наукових працях таких вчених, як В. С. Андрєєв, Є. І. Астрахан, М. Л. Захаров, Е. Г. Тучкова, О. Д. Зайкін, І. М. Сирота, Б. І. Сташків, С. М. Сивак та ін.

Для такої категорії непрацездатних громадян, як інваліди, пенсія, як правило, служить основним джерелом існування. Отже, важливим є аналіз змін, що були внесені до Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» від 9 липня 2003 року [1] (далі – Закон про пенсійне страхування) після набрання ним чинності.

Закон про пенсійне страхування визначає, що за призначенням пенсії по інвалідності до Пенсійного фонду можуть звернутися тільки особи, які повністю або частково втратили працездатність внаслідок загального захворювання і яким медико-соціальна експертна комісія встановила I, II або III групу інвалідності. Крім того, ст. 30 передбачає, що з 2004 року надання пенсій по інвалідності від нещасного випадку на виробництві і професійних захворювань регулюється Законом України «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання, які спричинили втрату працездатності» від 23 вересня 1999 року [2].

Головними умовами для призначення пенсії по інвалідності є настання інвалідності, встановленої у визначеному законом порядку, та наявність певного страхового стажу на час настання інвалідності. Спочатку Закон про пенсійне страхування встановлював значно менший страховий стаж (від 1 до 5 років в залежності від віку особи), ніж вимагалось за Законом України «Про пенсійне забезпечення» [3]. Зараз з прийняттям Закону України «Про заходи щодо законодавчого забезпечення реформування пенсійної системи» від 8 липня 2011 р. [4] ст. 32 Закону про пенсійне страхування, на відміну від попередньої редакції, встановлює необхідний страховий стаж, враховуючи віковий критерій, окремо для інвалідів I групи – від 1 року до 10, для інвалідів II, III групи – від 1 року до 14. Особи, визнані інвалідами після досягнення пенсійного віку, повинні мати 15 років страхового стажу. Отже, це досить жорсткі умови і шкала необхідного страхового стажу в залежності від віку особи схожа на ту, яка застосовувалась до 1 січня 2004 року відповідно до Закону України «Про пенсійне забезпечення».

Окремо слід зазначити, що ч. 3 ст. 27 Закону про пенсійне страхування було знову введено максимальний розмір пенсії, хоча цієї умови не було на момент прийняття згаданого закону.

Таке посилення вимог для призначення пенсій по інвалідності зменшує коло осіб, у яких виникатиме право на пенсію по інвалідності, а це, безперечно, призводитиме до незахищеності інвалідів.

З 1 січня 2004 року розмір пенсії по інвалідності залежить від розміру пенсії за віком. Статтею 28 Закону про пенсійне страхування раніше передбачалося, що мінімальна пенсія за віком встановлюється в розмірі 20% середньої заробітної плати працівників, зайнятих в галузях економіки України, за попередній рік. Але такий розмір пенсії не забезпечував рівень життя не нижче за прожитковий мінімум, передбачений законом (право на який закріплено в ст.46 Конституції України). Тому Законом України «Про внесення змін до Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» від 23 грудня 2004 року [5] цю норму було змінено, а мінімальний розмір пенсії за віком встановлений в розмірі прожиткового мінімуму для осіб, які втратили працездатність. Отже, якщо пенсія за віком буде обчислена на рівні прожиткового мінімуму, то інваліди II, III групи не зможуть реалізувати своє конституційне право на належний рівень життя.

Виходячи з цього, доцільно ч. 1 ст. 33 Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» викласти в такій редакції: «Пенсія по інвалідності залежно від групи інвалідності призначається в таких розмірах: інвалідам I групи – 100 % пенсії за віком; інвалідам II групи – 90 % пенсії за віком; інвалідам III групи – 50 % пенсії за віком, обчисленої відповідно до статей 27 і 28 цього Закону, але не нижче прожиткового мінімуму, встановленого для осіб, які втратили працездатність». У такому випадку буде збережена мінімальна гарантія для осіб, у яких виникло право на пенсію по інвалідності.

Використані джерела:

1. *Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування* : закон України від 9 липня 2003 року // ВВР. – 2003. – № 49-51. – Ст. 376.
2. *Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання, які спричинили втрату працездатності* : закон України від 23 вересня 1999 року // ВВР. – 1999. – № 46–47. – Ст. 403.
3. *Про пенсійне забезпечення* : закон України від 5 листопада 1991 року // ВВР. – 1992. – № 3. – Ст. 10.
4. *Про заходи щодо законодавчого забезпечення реформування пенсійної системи* : закон України від 8 липня 2011 року // Офіційний вісник України. – 2011. – № 71. – Ст. 2667.
5. *Про внесення змін до Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування»* : закон України від 23 грудня 2004 року // ВВР. – 2005. – № 6. – Ст. 141.

Ю. В. Шовкун

*здобувач кафедри цивільного та господарського права
Національного університету біоресурсів і природокористування України,
Київ, Україна*

ДО ПИТАННЯ РОЗМЕЖУВАННЯ ПОНЯТЬ «РИБАЛЬСТВО» І «РИБНИЦТВО»

Дослідженню правового становища певних видів суб'єктів господарювання аграрного сектору економіки були присвячені праці багатьох вчених. Проте ґрунтовне комплексне дослідження питань стосовно правового становища рибницьких господарств в Україні не проводилося, що й визначає актуальність та необхідність даного дослідження.

Необхідно звернути увагу на те, що українське законодавство розмежовує такі підгалузі рибного господарства, як рибальство і рибництво. Згідно із Законом України «Про Загальнодержавну програму розвитку рибного господарства України на період до 2010 року» від 19.02.2004 р. № 1516-IV [1], рибальством є промисел риби та інших водних живих ресурсів у рибогосподарських водних об'єктах; при цьому під промислом розуміється вид спеціального використання риби та інших водних живих ресурсів для виробництва харчової, технічної, кормової, медичної та інших видів продукції. Поняття рибництва у вищевказаному нормативно-правовому акті визначено, як розведення та вирощування риби та інших водних живих ресурсів у спеціально створених штучних умовах або визначених для цього рибогосподарських водних об'єктах.

У той же час, відповідно до Закону України «Про тваринний світ» від 13.12.2001 р. № 2894-III [2], рибальством вважається видобуток риби і водних безхребетних (ст. 25). Промислове рибальство, яким займаються підприємства, установи, організації, громадяни, користуючись рибогосподарськими водними об'єктами (їх частинами) для ведення промислового рибальства, вимагає здійснення заходів, що забезпечують поліпшення екологічного стану водних об'єктів і умови відтворення рибних запасів (ст. 26 цього Закону).

Крім того, у п. 3 постанови Кабінету Міністрів України «Про затвердження тимчасового порядку ведення рибного господарства і здійснення рибальства» від 28.09.1996 р. № 1192 [3] промислове рибальство визначено як вид спеціального використання водних живих ресурсів, що знаходяться в стані природної волі, шляхом їх вилову (вилову, добування, збирання) із природного середовища з метою задоволення потреб населення і народного господарства; а рибництво – це штучне розведення і природне відтворення водних живих ресурсів. Рибоводно-меліоративні та біотехнічні заходи, спрямовані на сприяння природному відтворенню водних живих ресурсів у стані природної волі, не належать до рибництва.

З вищенаведеного випливає, що до сільськогосподарського виробництва відноситься рибництво, оскільки включає всі фази технологічного процесу, в тому числі пов'язані з біологічними процесами вирощування продукції. А рибальство (промислове рибальство) не є виробництвом сільськогосподарської

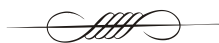
продукції, оскільки риба в даному випадку не є продукцією власного виробництва, адже підприємство не несе витрати на її розведення та вирощування.

Рибницькі підприємства займаються не тільки виловом, а й розведенням, вирощуванням риби та інших водних живих ресурсів та при цьому утримують водойми. При рибальстві проводяться меліоративні роботи, до яких належить і зариблення водних об'єктів. На перший погляд такі операції схожі з операціями з розведення та вирощування риби та інших водних живих ресурсів, але вони є тільки заходами відтворення рибних запасів (ст. 26 Закону України «Про тваринний світ») і меліоративними заходами (п. 3 Тимчасового порядку ведення рибного господарства і здійснення рибальства, пп. 6.1.4 п. 6 Правил промислового рибальства в рибогосподарських водних об'єктах України, затверджених наказом від 18.03.1999 р. № 33 [4]). Тобто рибальство – це одна з частин роботи з розведення та вирощування, яка включає виключно операції запуску мальків у водні об'єкти і не передбачає їх відгодівлю.

Таким чином, рибальство – не включає виробництво сільськогосподарської продукції оскільки, передбачає використання та вилучення (вилов, добування, збирання) риби та інших водних живих ресурсів у спеціально створених штучних умовах або визначених для цього рибогосподарських водних об'єктах. А рибництво є видом сільськогосподарської діяльності, що передбачає розведення та вирощування риби, і тісно пов'язане з суспільними відносинами у сфері природокористування водними ресурсами.

Використані джерела:

1. *Про Загальнодержавну програму розвитку рибного господарства України на період до 2010 року* : Закон України від 19.02.2004 р. № 1516-IV // *Відомості Верховної Ради України*. – 2004. – № 22. – Ст. 313.
2. *Про тваринний світ* : Закон України від 13.12.2001 р. № 2894-III // *Відомості Верховної Ради України*. – 2002. – № 14. – Ст. 97.
3. *Про затвердження тимчасового порядку ведення рибного господарства і здійснення рибальства* : постанова Кабінету Міністрів України від 28.09.1996 р. № 1192 // *Зібрання постанов Уряду України*. – 1996. – № 18. – Ст. 516.
4. *Про затвердження Правил промислового рибальства в рибогосподарських водних об'єктах України* : наказ Державного комітету рибного господарства України від 18.03.1999 р. № 33 [зар. в Міністерстві юстиції України від 25.05.1999 р. №326/3619] // *Офіційний вісник України*. – 1999. – № 21. – Ст. 982.

Р. В. Якубовський
викладач юридичного факультету
Тернопільського національного економічного університету,
Тернопіль, Україна

ПРАВОВІ ПРОБЛЕМИ ФІНАНСОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ У ЄВРОПЕЙСЬКОМУ ПРОСТОРІ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Створення Європейського простору вищої освіти та реалізація стратегічних принципів Болонського процесу до 2020 р. вказують на необхідність приведення у відповідність вітчизняних нормативних актів новим пріоритетам розвитку європейської вищої освіти, що ставить освіту в особливі умови щодо її модернізації.

З часу входження до Болонського процесу багато реформ відбуваються лише в педагогічному контексті, не мають системного характеру та не врегульовані нормативно-правовими актами України. У зв'язку з цим необхідно переглянути підходи, зокрема щодо фінансового забезпечення навчальних закладів як важливого фактора реалізації поставлених завдань в умовах Болонського процесу, а тому комплексного вдосконалення потребує вітчизняне освітнє законодавство, насамперед Закон України «Про вищу освіту». Це сприятиме розвитку таких чинників громадянського суспільства, як пріоритету національних цінностей в освіті, її демократичного функціонування та слугуватиме гарантією верховенства права.

Основні правові проблеми фінансового забезпечення навчальних закладів необхідно вирішувати при реалізації таких положень Болонського процесу, як надання університетської автономії, сприяння мобільності, розвиток навчання впродовж життя, підвищення привабливості, соціальний вимір та диверсифікація фінансування у Європейському просторі вищої освіти.

Складовими Болонського процесу визначають формування співдружності провідних європейських університетів відповідно до принципів, викладених у Великій хартії університетів (Magna Charta Universitatum), та об'єднання національних систем освіти і науки в європейський простір з єдиними вимогами, критеріями та стандартами [1, с. 9]. Велика хартія університетів (Magna Charta Universitatum) [2] фундаментальним принципом функціонування університету закріплює його автономію.

Термін «автономія університету» повинен мати належне правове закріплення серед правових понять з метою його використання в процесі правозастосування. Автономія надається університету для свободи реалізації власних повноважень у сфері освіти та наукових досліджень, організаційної та фінансової діяльності. Забезпечення реалізації свободи досліджень і освіти може бути здійснене, у тому числі, шляхом надання необхідних коштів. Самостійність у реалізації власних функцій та повноважень, насамперед у сфері володіння та розпорядження коштами, повинна стати ключовим принципом діяльності вищих навчальних закладів України, оскільки лише за таких умов навчальний заклад зможе оперативно відповідати найвищим стандартам у ринкових умовах,

змінювати власну діяльність відповідно до нових потреб усього суспільства та кожного громадянина зокрема.

ЮНЕСКО визнає автономію як один з ключових елементів реформи вищої освіти [3, с. 47-48]. Порівняно з провідними країнами світу автономія вищих навчальних закладів в Україні була незначним явищем у їх діяльності. Обмежена самостійність проявлялась не лише у навчальному та науковому чинниках, а й щодо фінансової автономії. За радянського періоду плановий характер підготовки фахівців та державне замовлення встановлювали виключність підпорядкування інтересам держави та планової економіки. Держава, здійснюючи вагомий вплив на навчальні заклади, таким чином обмежувала їх автономію.

Здобуття незалежності та запровадження ринкових механізмів суттєво змінили підходи до залучення та розпорядження коштами, розширили джерела фінансового забезпечення навчальних закладів. Нові підходи щодо розвитку автономії відбулись для українських вузів з часу приєднання України до Болонського процесу, що гарантує університетську автономію в межах Європейського простору вищої освіти.

У Законі України «Про освіту» закріплено положення про автономію вищого навчального закладу щодо визначення змісту освіти та планів прийому до вузу, встановлення і присвоєння вчених звань (для вищих навчальних закладів четвертого рівня акредитації). Закон України «Про вищу освіту» передбачає, що управління вищим навчальним закладом здійснюється, зокрема, за допомогою принципів автономії та самоврядування. Однак автономія вищих навчальних закладів на практиці не завжди відповідає законодавчо закріпленим та гарантованим принципам.

Високий ступінь адміністративної та фінансової залежності державних вищих навчальних закладів не створює можливості реалізації положень Болонського процесу щодо університетської автономії. Насамперед має місце недосконалість законодавства України у сфері вищої освіти. Так, не у повній мірі гарантується автономія та самостійність у вирішенні ключових фінансових проблем державних вищих навчальних закладів. Фінансова автономія повинна встановлювати фінансово-правовий механізм самостійності розпорядження власними фінансовими ресурсами з реалізацією громадського фінансового контролю за їх використанням. Державний нагляд за діяльністю вищих навчальних закладів повинен здійснюватися в межах принципів державної освітньої політики з контролем обмежень прав та свобод людини в освітній сфері, попередження фінансових зловживань у використанні бюджетних коштів.

Окрім того, необхідно забезпечити фінансову самостійність шляхом надання державним вищим навчальним закладам права відкривати рахунки в банках та зберігати кошти на депозитних рахунках, а також можливість брати кредити в банках. Приватні вищі навчальні заклади наділені більшою фінансовою автономією та відповідно не мають таких обмежень.

Так, згідно з ч. 4 ст. 13 Бюджетного кодексу України до власних надходжень бюджетних установ належать кошти, що можуть отримувати вищі та професійно-технічні навчальні заклади від розміщення на депозитах тимчасово вільних бюджетних коштів, що отримані за надання платних послуг.

Разом з тим, отримання таких коштів можливе тільки у випадку надання навчальним закладам відповідного права законом. Водночас норма ч. 9 ст. 13 надає можливість відкриття позабюджетних рахунків для розміщення на депозитах вищезгаданих коштів. Тому необхідно внести зміни до освітніх законів з метою запровадження можливості отримання додаткових фінансових ресурсів вищими та професійно-технічними навчальними закладами за рахунок розміщення вказаних коштів на депозитах.

Використані джерела:

1. Гаєвська Л. А. Становлення державно-громадської системи управління освітою на місцевому рівні (80-ті рр. XX – початок XXI ст.) [Текст] / Л. А. Гаєвська. – Умань : Софія, 2007. – 64 с.
2. Велика хартія університетів [Електронний ресурс] : Magna Charta Universitatum, Болонья, 1988 р. // Режим доступу: http://www.magna-charta.org/library/userfiles/file/mc_ukranian.pdf.
3. Pachociński Ryszard. Kierunki reform szkolnictwa wyższego na świecie [Tekst] / Ryszard Pachociński. – Warszawa : IBE, 2004. – 142 s.

ЗМІСТ

Андрейцева В. П. Генетичний фонд України як об'єкт правового регулювання.	4
Андрушко А. В. Інтереси працівників при виникненні трудових відносин	7
Андрущенко Ю. В. Правове забезпечення відносин добросусідства	9
Артемюк Г. В., Коніжай Р. О. (Київ) Правильне виконання рішення суду про поновлення на роботі працівника	12
Басюр Л. М. Обмеження прав використання землі	14
Бедюк Н. А. Співвідношення адміністративного процесу і адміністративної процедури	18
Бойко Ю. О. Проблеми розвитку права землекористування	21
Бредіхіна В. І. Щодо забезпечення екологічної безпеки території України	22
Бринза Л. С. Законні інтереси працівників у сфері праці	24
Вальчук Н. О. Конституційно-правові засади державно-церковних відносин в Україні	27
Виговська Т. В. Деякі аспекти порушення права хмельничан на безпечне довкілля	29
Вовк А. А. Правові аспекти надання пільг як виду соціального забезпечення: вітчизняний та зарубіжний досвід	30
Галєсєвцева Я. Г. Трудовий договір : реалії та перспективи	33
Галус О. О. Шляхи вдосконалення виборчого законодавства України	36
Галькевич Г. В. До питання громадянської освіти у суспільстві.	38
Глупак А. В. Проблеми адміністративно-правового забезпечення безпеки дорожнього руху	40
Гогунова Д. Д., Ибрагимова Е. Р. Информация в глобальной сети и ее правовое регулирование.	42
Гожий М. С., Щурко О. М. Формування інформаційного права в умовах розвитку української державності	45
Грабар Г. М. Окремі правові питання приватизації земельних ділянок в Україні.	47
Гринчук В. В. (Хмельницький) Земельний фонд України як об'єкт правової охорони: актуальні питання	50

Грицай І. О. Деякі критерії групування українських неурядових правозахисних організацій з урахуванням особливостей їх сучасних форм	52
Грицан О. А. Правовий режим лікувальних ресурсів надр: окремі аспекти.	55
Грушкевич Т. В. Нормативне закріплення права на екологічну інформацію	58
Даниленко Б. В. Стале землекористування: становлення концепції	61
Демидович О. С. Особенности прекращения трудового контракта с государственными служащими	64
Дивак Т. В. Вплив окремих елементів земельної ділянки на її правовий режим	66
Довгань В. І. Проблеми законодавчого регулювання функціонування підрозділів ветеринарної міліції в Україні	69
Дубина Н. А. Адаптація молодих фахівців на службі в ОВС України: проблемні питання та шляхи їх вирішення	72
Дузяк А. А. Європейський досвід здійснення делегованої правотворчості як форми правової діяльності уряду	74
Єрмоленко В. М. Організаційно-правове значення інвентаризації земель	77
Жаров А. І., Вишневський О. В. Формування професіоналізму працівників податкових органів	79
Задорожня Г. В. Парламентська опозиція як невід’ємний інститут демократичної держави.	82
Звонарьова Ю. В. Пруденційний нагляд у механізмі фінансово-правового регулювання фондового ринку	84
Золотаренко Ю. Ю. Проблемы регулирования суммированного учёта рабочего времени в проекте Трудового кодекса Украины	90
Івановська А. М. До питання про місце судової влади в системі розподілу влад демократичних країн світу	92
Ігнатенко І. В. Правові форми планування використання земель	95
Клімова Т. В. Правова охорона конституції України	97
Коваленко Ю. Ю. Некоторые вопросы ведения охотничьего хозяйства в Республике Беларусь	99
Ковач Д. Л. Окремі питання права власності на землю	101
Комарова М. М. Деякі аспекти втілення принципу рівноправності суб’єктів аграрно-правових відносин в ході здійснення земельної реформи в Україні	103
Коніжай Р. О., Здоренко Г. І. Юридична природа трудового договору України	106

Короленко В. М. Захист права на заробітну плату в наказному провадженні в Україні та країнах СНД.	108
Королюк Т. В. Деякі аспекти дисциплінарної відповідальності працівників сільськогосподарських підприємств	111
Костевич К. С. Бипартизм и трипартизм в социально-партнерских отношениях: опыт Беларуси, зарубежных стран и МОТ	113
Костенко Ю. О. Окремі аспекти організації документальних планових перевірок	115
Костяшкін І. О. Природно-правовий аспект соціальної функції права власності на землю	117
Коцюба Р. О. Теоретико-правові питання проекту Ядерного кодексу України	120
Кравченко Я. Ю. Конституційне право громадян на збори, мітинги, походи і демонстрації в сучасних українських політичних реаліях	123
Кравчук Д. В. Політична люстрація державних службовців, як форма здійснення громадянського контролю	125
Кравчук К. Г. Реалізація права на освіту в рішеннях Європейського суду з прав людини	128
Кравчук О. В. Доктрина співмірності (пропорційності) правообмежень у правових позиціях Конституційного суду України	131
Крупенина Е. Э. Конституционно-правовое регулирование отношений в области спорта в Республике Беларусь	134
Крычковский Н. В. Основные принципы международных классификационных систем ВОИС	136
Кузьменко В. А. До питання про вдосконалення процесуальної відповідальності в адміністративному судочинстві	139
Кузьменко С. Г. Шляхи формування системи обов'язкового соціального страхування в Україні	142
Кузьмич С. О. Істотні умови договору про встановлення земельного сервітуту	144
Курьянович А. В. Попытка референдума в Беларуси в 1992 г/	146
Кучаковська (Грабовець) Н. О. Щодо документів, які посвідчують права на земельні ділянки	148
Левко Л. Г. К вопросу о порядке разрешения налоговых споров	151
Лейба Л. В. Про вирішення публічно-правових земельних спорів	153
Личенко І. О. Зміст законних інтересів громадян у сфері власності	156
Лісова Т. В. Управління у сфері використання й охорони земель: актуальні питання	158

Луценко О. Є. Набуття чинності трудового договору	161
Мазяр О. М. Захист екологічних прав омбудсменом	163
Малюга Л. Ю. Поняття та ознаки соціального захисту громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи	169
Маримон С. П. Порядок укладання трудового договору: порівняльний аналіз норм Кодексу законів про працю України та положень проекту Трудового кодексу України.	171
Місінкевич А. Л. Правові проблеми охорони та раціонального використання ґрунтів під час проведення геологорозвідувальних робіт	174
Монастирський Д. А. Стабільність конституції України як умова реформування законодавства України	176
Москаленко О. В. Система чинників забезпечення продовольчої безпеки в Україні	178
Моткова О. Д. Актуальні проблеми реалізації права на мирні зібрання в Україні..	180
Муза О. В. Теоретичні аспекти виокремлення інститутів адміністративного судочинства.	182
Мягков О. Г. Особливості сільськогосподарської праці як об'єкта аграрних трудових правовідносин	184
Назарова С. М. Підстави представництва прокурором інтересів громадянина в адміністративному суді першої інстанції	186
Немченко К. С. Вдосконалення банківського нагляду з врахуванням Базеля III	189
Оверковська Т. К. Проблемні питання правового регулювання органічного виробництва у сільському господарстві	191
Параниця С. П., Корольова І. В. Модернізація діяльності органів державної податкової служби України в контексті євроінтеграційного поступу	194
Петровська І. І. Деякі питання правового статусу державної фінансової інспекції	196
Підвальна М. З. Принцип верховенства права у системі принципів провадження в справах про адміністративні правопорушення .	198
Плотник А. О. Повноваження місцевих рад у галузі земельних відносин	202
Попок Е. М. Ответственность сторон коллективного договора, соглашения	203
Прокопенко Б. О. Конституційно-правові аспекти реформування судової влади в Україні	206
Ратушна І. К. Правова природа поняття надр	209
Рахнянська Т. О. Деякі еколого-правові аспекти правового режиму	211

земель у сфері капітального будівництва	
Сажко Г. В. Конституційно-правовий статус біженців в Україні	214
Святненко А. П. Гарантії реалізації політичних прав мирних зібрань в Україні і за кордоном	216
Святолуцька О. С. Актуальні питання виникнення права на забудову земельної ділянки	218
Семенишина Б. М. Викуп земель для суспільних потреб: актуальні питання	221
Семенюк А. В. Зарубіжний досвід реалізації принципу участі народу у здійсненні правосуддя	224
Середа М. Л. Проблемні питання аукціонного порядку надання дозволів на користування надрами	227
Сидорова С. В. Органічне землеробство як правова форма підвищення родючості ґрунтів	229
Ситницька О. А. Втрата довіри як підстава розірвання трудового договору з ініціативи роботодавця	232
Сінькевич О. В. До питання про конституційно-правову відповідальність	236
Слободяник Т. М. Муніципальна відповідальність: теоретичний аспект	238
Слободянюк А. Ю. Судовий розгляд земельних спорів як гарантія захисту суб'єктних прав громадян	240
Словська І. Є. Читання законопроектів у Верховній Раді України	242
Смовж К. О. Порівняльний аналіз законодавства України та Російської Федерації з питання використання і охорони надр	244
Сокол І. В. Інститут депутатської етики в Україні: правове регулювання	247
Солянкина Н. А. Условия наступления материальной ответственности нанимателя как стороны трудового договора	250
Статівка А. М. Щодо питання диверсифікації аграрного виробництва	252
Стефанчук М. М. Теоретичні питання щодо матеріально-правового статусу органу виконавчої влади як сторони у справах адміністративної юрисдикції	254
Стецюк Ю. В. Правове забезпечення системи управління трудовим потенціалом	257
Сторожук І. П. Взаємозв'язок місцевого управління з територіальністю	259
Суєтнов Є. П. Право попереднього власника на повернення відчуженої земельної ділянки	261
Сушовець О. А. До питання вдосконалення законодавства про дисциплінарну відповідальність осіб, які перебувають на службі в органах ДПС України	264

Таращан Б. І. Основи соціальної захищеності спортсменів-інвалідів	266
Ткачук Г. В.) Окремі питання плати за землю	269
Товкун Л. В. Особливості застосування терміну «адміністрування податків, зборів (обов'язкових платежів) у податковому законодавстві	271
Токар А. М. Стадії прийняття нормативно-правових актів органами місцевого управління	273
Толочко А. М. Практика рассмотрения общими судами Республики Беларусь жалоб на постановления по делам об административных правонарушениях	275
Томашевский К. Л. Место международных договоров о труде в системе источников трудового права Беларуси	277
Тулянцева В. А. Повноваження Пенсійного фонду України у сфері фінансового контролю	284
Туранська Д. О. Проблема гендерної рівності в українському законодавстві та міжнародній практиці	286
Турчиняк Ю. Б., Полянська В. С., Москалюк Ю. І. Розвиток інформаційного права в Україні	290
Тускаль Д. В. Трудовая миграция: расширение международного сотрудничества на основе принципа взаимного развития	292
Туцький Ю. В. Суспільна потреба та суспільна необхідність: проблеми законодавчого розуміння підстави викупу земельної ділянки	294
Уркевич В. Ю. Державно-приватне партнерство в аграрній сфері: правові питання	296
Федчишин Д. В. Деякі аспекти правового режиму земель громадської забудови	299
Федчишина К. В. Класифікація адміністративно-правових засобів забезпечення прав усиновлених дітей	301
Філоненко І. В. Правові засади моніторингу в галузі охорони атмосферного повітря	303
Хохуляк В. В. Наука фінансового права та фінансова наука: проблеми взаємозв'язку на етапах становлення	305
Черевко М. В. Актуальні питання правового регулювання виробництва безпечного дитячого харчування	308
Чудик-Білоусова Н. І. Правові аспекти соціальної інтеграції ромів	310
Шапка А. В. Правове регулювання надання електронних послуг платникам податків	313
Шараєвська Т. А. Правові засади здійснення гуманітарної допомоги за надзвичайних екологічних ситуацій в Україні	315

Шарапова С. В. Міжнародне співробітництво у сфері охорони довкілля як інструмент реалізації екологічної політики України	318
Шатаєв О. О. Етапи розвитку професійних спілок	320
Шлапко Т. В. Зміна деяких правил призначення пенсії по інвалідності за Законом України «Про загальнообов’язкове державне пенсійне страхування» у зв’язку з реформуванням пенсійної системи	322
Шовкун Ю. В. До питання розмежування понять «рибальство» і «рибництво»	325
Якубовський Р. В. Правові проблеми фінансового забезпечення навчальних закладів у європейському просторі вищої освіти	327

Наукове видання

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЮРИДИЧНОЇ НАУКИ:

*Збірник тез міжнародної наукової конференції
«Десяті осінні юридичні читання»
(м. Хмельницький, 18-19 листопада 2011 року):
у 4-х частинах*

ЧАСТИНА ДРУГА:

*Конституційне право
Адміністративне право
Фінансове право
Інформаційне право
Земельне право
Аграрне право
Екологічне право
Природоресурсне право
Трудове право
Право соціального забезпечення*

Підписано до друку 09.11.2011 року. Формат 60х90 ¹/₁₆.
Гарнітура Times New Roman. Друк різнографічний. Папір офсетний.
Облік. друк арк. 11,8. Умовн. друк. арк. 19,55.
Наклад 150 прим. Зам. № 297.

*Комп'ютерне складання — Голова О. Г.
Відповідальний за випуск — Місінкевич Л. Л.*

29013, м. Хмельницький, вул. Театральна, буд. 8
Тел.: (0382) 71-75-91
Ел. адреса: nauka@univer.km.ua
www.univer.km.ua